

ТДУ 37 тоҷик+008+025+9 тоҷик+792 тоҷик
ТКБ – 71.0+71.4 (2 тоҷик)+63.3 (2 тоҷик)+85.313 (2 тоҷик)+78.34 (2 тоҷик)
П–14

Паёмномаи фарҳанг: нашрияи илмию таҳлилии Пажӯшишгоҳи илмӣ – тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот / Сармуҳаррир Ш. Комилзода; муҳаррири масъул М. Муродов. – Душанбе: Аржанг, 2018. – № 3 (43). – 128 с.

Муассиси маҷалла:

Пажӯшишгоҳи илмӣ–тадқиқотии фарҳанг ва иттилооти

Ҷумҳурии Тоҷикистон

Комилзода Шариф

САРМУҲАРРИР:

номзади илмҳои педагогӣ, дотсент, директори
Пажӯшишгоҳи илмӣ–тадқиқотии фарҳанг ва
иттилооти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Раҳимӣ Дилшод

ҶОНИШИНИ САРМУҲАРРИР:

номзади илмҳои филологӣ, муовини
директори ПИТФИ оид ба корҳои методӣ

Муродов Мурод Бердиевич

МУҲАРРИРИ МАСЪУЛ:

доктори илмҳои филологӣ, профессор, мудир
шӯъбаи ахбори омма ва таъбу нашри ПИТФИ

Раҳмонзода Абдуҷаббор Азиз

ҲАЙАТИ ТАҲРИРИЯ:

доктори илмҳои филологӣ, профессор,
академики АИ ҶТ, ёрдамчи Президент
Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба масъалаҳои
рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа

Муллоаҳмадов Мирзо

доктори илмҳои филологӣ, профессор,
узви вобастаи АИ ҶТ

Суфиев Шодимаҳмад

доктори илмҳои филологӣ, директори
Китобхонаи марказии илмии ба номи Индира
Ганди АИ ҶТ

Камолов Ҳамзаҳон

доктори илмҳои таърих, сарҳодими Институти
таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба
номи Аҳмади Дониши АИ ҶТ

Бӯриев Қурбоналӣ

номзади илмҳои таърих, дотсент, директори
Хонаи китоби Тоҷикистон

Зубайдов Абӯбакр

номзади илмҳои таърих, дотсент, муовини
директори ПИТФИ оид ба илм

Саъдиев Шухрат

номзади илмҳои таърих, дотсент, ходими
пешбари илмии ПИТФИ

Маҷалла соли 2000 таъсис ёфтааст.

Маҷалла дар Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон №0167/Ж/Р аз 04 августи соли 2015 ба қайд гирифта шудааст.

Нишонӣ: 734018, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони Н. Қарабоев, 17 (ошёнаи 2). Сомонаи пажӯшишгоҳ: www.pitfi.tj; Тел.: (+992 37) 233-84-58;

Маҷалла мувофиқи шартномаи литсензионии №532–09/2013 аз 12 сентябри соли 2013 дар Индекси иқтибосҳои илмии Русия (РИНЦ) ворид карда шудааст ва мунтазам дар системаи индексионии мазкур дар бораи шумораҳои ҷопшуда маълумот ворид менамояд.

Дараҷаи илмии мавод, саҳеҳии арқом, санаду иқтибосҳо ба дӯши муаллифон аст. Бознашри мавод танҳо бо ризоияти идораи нашрия ва иқтибос ба маҷалла сурат мегирад.

Маҷалла сомонаи расмӣ худро дорад (www.farhangnoma.tj), ки дар он матни муқаммалӣ маводи ҷопӣ ҷойгир карда шудааст.

УДК 37 тадж+008+025+9 тадж+792 тадж
ББК – 71.0+71.4 (2тадж)+63.3 (2тадж)+85.313 (2тадж)+78.34 (2тадж)
В–38

Вестник культуры: научно-аналитическое издание Научно-исследовательского института культуры и информации / Гл. редактор Ш. Комилзода; ответственный редактор М. Муродов. – Душанбе: Аржанг, 2018. – № 3 (43). – 128 с.

Учредитель журнала:

Научно-исследовательский институт культуры и информации
Республики Таджикистан

Комилзода Шариф

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

кандидат педагогических наук, доцент,
директор Научно-исследовательского института культуры и информации Республики Таджикистан

Рахими Дилшод

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

кандидат филологических наук,
заместитель директора НИИКИ по методической работе

Муродов Мурод Бердиевич

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР:

доктор филологических наук, профессор, зав. отделом СМИ и издательского дела НИИКИ.

Рахмонзода Абдуджаббор Азиз

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

доктор филологических наук, профессор,
академик АН РТ, помощник Президента Республики Таджикистан по вопросам социального развития и связям с общественностью

Муллоахмадов Мирзо

доктор филологических наук, профессор,
член корреспондент АН РТ

Суфиеи Шодимахмад

доктор филологических наук, директор Центральной научной библиотеки имени Индира Ганди АН РТ

Камолов Хамзахон

доктор исторических наук, главный научный сотрудник Института истории, археологии и этнографии им. Ахмада Дониша АН РТ

Буриев Курбонали

кандидат исторических наук, директор Дома книги Таджикистана

Зубайдов Абубакр

кандидат исторических наук, доцент,
заместитель директора НИИКИ по научной работе

Саъдиев Шухрат

кандидат исторических наук, доцент, ведущий научный сотрудник НИИКИ

Журнал основан в 2000 г.

Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры Республики Таджикистан №0167/ж, от 04 августа 2015 г.

Адрес: 734018, Республика Таджикистан, г. Душанбе, проспект Н. Карабаева, 17 (2 этаж). Сайт института: www.pitfi.tj; Тел.: (+992 37) 233–84–58;

Журнал, на основе лицензионный договора №532-09/2013 от 12 сентября 2013 года, включен в базу данных Российского индекса научного цитирования (РИНЦ) и регулярно предоставляет в РИНЦ информацию в виде метаданных.

Авторы несут ответственность за научный уровень материалов, правильность фактов и цитат своих статей. Перепечатка возможна при условии согласования с редакцией и ссылки на журнал.

Журнал имеет официальный сайт (www.farhangnoma.tj), в котором размещаются полнотекстовые версии опубликованных материалов.

UDC 37 Taj +008+025+9 Taj +792 Taj
LBC – 71.0+71.4 (2Taj)+63.3 (2Taj)+85.313 (2 Taj)+78.34 (2Taj)
H –11

Herald of Culture: scientific and analytic edition of the Research Institute of Culture and Information / Editor in Chief Sh. Komilzoda; responsible editor M. Murodi. – Dushanbe: Arzhang, 2018. – № 3 (43). – 128 p.

HERALD OF CULTURE

Founder of the journal

Research Institute of Culture and Information (RICI)
of the Republic of Tajikistan

Komilzoda Sharif

EDITOR IN CHIEF,

Candidate of pedagogical sciences, docent,
Director of the Research Institute of Culture
and Information of the Republic of Tajikistan

Rahimi Dilshod

DEPUTY EDITOR

Candidate of philological sciences, Deputy
Director of the RICI for methodical issues.

Murodov Murod Berdievich

RESPONSIBLE EDITOR:

Doctor of philological sciences, Professor, Head
of the Department of Mass Media and
Publishing issues of the RICI.

Rahmonzoda Abdujabbor Aziz

EDITORIAL BOARD:

Doctor of philological sciences, Professor,
Academician of the AS RT, Assistant of the
President of the Republic of Tajikistan on Issues
of Social Development and Public Relation.

Mulloahmadov Mirzo

Doctor of philological sciences, Professor,
Correspondent member of the AS RT.

Sufiev Shodimahmad

Doctor of philological sciences, Director of the
Central scientific library of the Academy of
Sciences named after Indira Gandhi.

Kamolov Hamzakhon

Doctor of historical sciences, Main scientific
fellow of the Ahmad Donish Institute of history,
archeology and ethnography, AS RT.

Buriev Kurbonali

Candidate of historical sciences, Director of the
Book Chamber of Tajikistan.

Zubaydov Abubakr

Candidate of historical sciences, Deputy
Director of the RICI for science.

Sa'diev Shuhrat

Candidate of historical sciences, Leading research
fellow, docent.

The journal established in 2000.

The journal was registered in the Ministry of Culture of the Republic of Tajikistan and obtained the Certificate №0167/jr in August 4, 2015.

Address: 734018, Dushanbe, N. Karabaev avenue 17 (second floor). Tel.: (+992 37) 233–84–58;
Website: www.pitfi.tj;

The journal was included under License contract №532–09/2013 since September 12, 2013, to the Russian Science Citation Index (RSCI) and regularly submits its informational metadata.

Authors are responsible for scientific level of the materials, correctness of facts and quotations of their articles. Publishing materials will take place according to editorial conclusion.

The journal has its official website (www.farhangnoma.tj), where are accessible full text version of the published materials.

ТДУ 001(092)+024+37точик+025+008+39точик+9точик+02+327

Комилзода Ш.,
Исоев К.

НАҚШИ ПЕШВОИ МИЛЛАТ ДАР РУШДИ ФАЪОЛИЯТИ КИТОБДОРӢ

Муаллифони мақола дар асоси ду суҳанрони пурмуҳтавои Пешвои миллат (аз 20 март соли 2001 ва 20 март соли 2012), ки доир ба нақши китоб ва фаъолияти китобдорӣ ироа гардидаанд, ҷараёни рушди соҳаро дар давоми ду даҳсола мавриди таҳлилу баррасӣ қарор додаанд. Дар зимни гуфтаҳои Сарвари давлат метавон пеширавӣ тараққиёти соҳаи китобдориро дар даврони истиқлолият, ба ҳама авомилу аносирани, ба таъкидҳои гамхориҳои назарраси Пешвои миллат рабт дод. Дар ин марҳила Сарвари давлат дар баробари тавачҷуҳ ба рушди фарҳанги миллӣ, ба китоб низ ҳамчун омил тарғибгари фарҳанг даҳлат намудаанд. Нақши калидии Пешвои миллат дар фароҳам сохтани фазову муҳити эҷодӣ зоҳир гардида, ба ҳама паҳлуҳо ва ҷузъиёти ин соҳаи муҳим амиқан ва дақиқан дахл намудаанд. Ҳамчунон роҳҳои ҳаллу фасли онро ба дӯши масъулини соҳа гузоштаанд. Дар суҳанрониҳои Сарвари давлат вазъу ҳолати китобхонаҳо, мағозаву дуконҳои китобфурӯшӣ, матбааву нашириётҳо ва нашири китоб борҳо таъкид шудааст. Пешвои миллат нақши китобро дар ҳаёти фард ва ҷомеа муҳим арзёбӣ намуда, онро на танҳо манбаи илму дониш, балки ташаккулдиҳандаи афкори сиёсӣ, рушди давлатдорӣ ва тарбиятгари инсон донистаанд.

Муаллифон дар заминаи суҳанрони Сарвари давлат, ки дар маросими кушодашавии бинои нави Китобхонаи миллӣ арз намудаанд, ба натиҷае расидаанд, ки рушди соҳаи китобдорӣ аз ҳар ҷиҳат ба масъалагузорӣ ва таъкидҳои Пешвои миллат рабт доштааст. Бунёд ва таъмири бозсозии китобхонаҳо, матбааҳо, дуконҳои китобфурӯшӣ, қоҳиши ёфтани китобҳои камарзиши далелест ба ин гуфтаҳо.

Калидвожаҳо: *Президент, Пешвои миллат, суҳанронӣ, фарҳанг, китоб, китобхона, соҳаи китобдорӣ, матбаа, нашириёт, нависанда, хонанда, таҳлил, баррасӣ, рушди китобдорӣ, ташаккул, инкишоф.*

Пайдоиши китоб таърихи тулонӣ дошта, бо вучуди сареъ паҳн гардидани воситаҳои электронии ахбор, мавқеи худро аз даст надодааст. Ба андешаи муҳаққиқон аҳамияти китоб ҳамеша боқӣ хоҳад монд ва рисолати онро ҳеҷ воситаи дигар иваз нахоҳад кард. Китоб дар ташаккули зеҳнии фард нақши асосӣ дошта, инсонро аз нигоҳи маъниву биниш нахуст ба ҷомеаҳои хурд ворид намуда, тадриҷан ба доираҳои бузург мебарад, диди ҷаҳонии ӯро васеъ мегардонад ва дар ташаккули шахсияти фарҳангиаш таъсири мусбат мегузорад. Китоб аз аносирани бунёдии ҳаёти башар буда, дар ғановатмандӣ, интишор ва тарғибу ташвиқи фарҳанг нақши калидӣ дорад. Ин нукта дар суҳанрони Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон чунин таъкид шудааст: «*Таърихи миллати куҳанбунёди мо гувоҳ аст, ки*

ғанҷинаи хиради ниёгон, саҳифаҳои муборизаи қаҳрамонона ва талошҳои фидокоронаи гузаштагони сарбаландамон дар роҳи ҳифзи асолати миллӣ, забонӣ ва фарҳангии худ, инчунин кашфиёту шоҳкориҳои беназири илму фарҳанг аз як насл ба насли дигар маҳз тавассути китоб гузашта, то замони мо расидаанд. Дар воқеъ, китоб ҳамчун шиносномаи шоистаи ҳар як халқу миллат барои поку бегазанд нигоҳ доштани забони модарӣ ва рушди он, таҳкиму тақвият ёфтани ҳувияти миллӣ ва худогоҳиву худшиносии ҳар як фард нақши бузург дорад» [1, с. 2-3].

Дар даврони истиқлол бо ташаббуси бевоситаи Пешвои миллат масоили китобу китобхонӣ ва бунёду азнавсозии китобхонаҳо, мағозаҳои китобфурӯшӣ дар сатҳи ҷумҳурӣ зимни тақвияту такомули фарҳанги миллӣ роҳандозӣ шуда, суръати бештар касб намуд. Чунин ба назар мерасад, ки қабл аз эҳёи фарҳанги китобхонӣ ва нақши муассири он дар ҷомеа, бунёди китобхонаҳо, мағозаҳои китобфурӯшӣ, наشري китобҳои арзишманд ва умуман шароити мусоид фароҳам сохтан зарур аст. Баъдан метавон дар бораи китобхонӣ ва сатҳи мутолиаи шаҳрвандон ва алоқаи онҳо ба китоб сухан ронд. Ҳанӯз соли 2001 бо дарназардошти чунин вазъи китобу китобдорӣ, фарҳанги китобхонӣ дар кишвар Пешвои миллат бо таъкиди мунтақидона ва таъсирбахш чунин гуфта буданд: «*Дар пойтахтамон шаҳри Душанбе тақрибан дӯкони замонавии китобфурӯширо пайдо кардан душвор аст. Миллати соҳибфарҳанги бостонӣ имрӯз муассисаҳои китобдориву китобфурӯширо аз даст додааст*» [3, с. 536]. Ин сухан китобдӯстиву китобдорӣ миллати тоҷик, фарҳангӣ ва соҳибтамаддун будани онро бори дигар исбот мекунад. Инчунин, дарк мегардад, ки гарчанде қабл аз истиқлолияти давлатӣ тоҷикон чунин тараққиёту пешравии имрӯзаро соҳиб нашуда бошанд, аммо ба китобу китобхонӣ майлу рағбати зиёд доштаанд. Мутаассифона, дар як фосилаи муайян, ки он ҷанги таҳмилӣ ва низову даргирии бародаронаи миллати тоҷик буд, раванди китобхониву китобдорӣ ба заъфу таназзули чиддӣ рубарӯ гардид. Моро зарур аст, ки сустӣ ва ноумедӣ, ки дар ин самт ба миён омадаанд, рафъ сохта, мардумро ба ин сарвати маънавии бебаҳо ташвиқу тарғиб намоем. Мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки пас аз ин таъкидҳо дар кори мағозаҳову дуконҳои китобфурӯшӣ низ дигаргунӣ ба вучуд омадааст. Ҳангоми ифтитоҳи бинои нави Китобхонаи миллӣ Сарвари давлат вазъи китобхонаҳоро чунин тавсиф карданд: «*Бояд гуфт, ки ҳоло дар шаҳру деҳоти мамлакат беш аз 1330 китобхонаи оммавӣ фаъолият дошта, танҳо дар панҷ соли охир 30 китобхонаи нав дари худро ба рӯи хонандагон боз намуд. Инчунин ҳоло дар саросари кишвар 120 мағозаи фурӯшии китоб фаъолият дорад ва танҳо соли гузашта 20 фурӯшигоҳи нави китоб ба истифода дода шуд*» [2, с. 6 -7]. Дар суханронии соли 2001 бо зиёиён Сарвари давлат теъдоди китобхонаҳоро дар сатҳи ҷумҳурӣ ба 1463 шумор зикр намуда, асосан теъдод не, балки вазъу сифат, ҳолати ногувори китобхонаҳо ва кормандону китобдорони ба талаботи соҳа ҷавобгӯ набударо мавриди танқид ва нигаронӣ қарор додаанд. «*Дар мамлакат 1463 китобхона, 28 осорхона, 1096 хонаи маданияту клубҳо ба ном мавҷуд буда, дар онҳо ҳазорон нафар китобдор, кормандони осорхона, хизматчиёни хонаҳои маданияту клубҳо гӯё фаъолият мекунанд. Вале ин муассисаҳо дар*

кадом ҳолатанд, кормандони онҳо оё бо кори касбии худ машғуланд, касе намедонад» [3, с. 81]. Гарчанде бо гузашти солҳо шумори китобхонаҳо камтар гардида бошанд, аммо сифати онҳо беҳтар гардидааст. Аз суҳанронии соли 2012-и Пешвои миллат бармеояд, ки дуконҳои китобфуруши эҳё гардида, дар як сол 20 фурушгоҳи китоб ташкил карда шудааст.

Пешвои миллат ба тамоми авомиле, ки ба китобу китобхонаӣ алоқамандӣ дорад, даҳолат намуда, дар самти тақвияташ таъкидҳо ва андешидани чораҳо арз намудаанд. Чуноне вобаста ба вазъу ҳолати “Китобхонаи ҷумҳуриявии Абулқосим Фирдавсӣ” гуфта буданд: «Вазъи Китобхонаи ҷумҳуриявии ба номи Абулқосим Фирдавсӣ, ки ганҷинаи бебаҳои миллат ва маркази маърифат аст, ниҳоят таъвишиовар мебошад. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати фарҳанг оид ба беҳтар сохтани фаъолияти он бояд чораҳои таъхирнопазири ҷиддӣ андешанд. Ин масъала зерин нозорати мо хоҳад буд» [3, с. 536]. Ҳар андешаву таъкидҳои Сарвари давлат моҳияти бунёдкорӣ ва созандагӣ дорад. Масалан, китобхонаро ба “ганҷинаи бебаҳои миллат” ва “маркази маърифат” нисбат додан, гувоҳи ин гуфтаҳоаст. Пас марказу манбаъ ва сарчашмаи беназири маърифат ин китобхонаву китоб будааст. Зарурат ва ногузирии китобу китобхона аз ҳамин дидгоҳ собит мегардад, ки бидуни китобхонаи ҷумҳуриявӣ осори нодир ва дастнорасро пайдо кардан имкон надорад. Сарвари давлат ин аҳамияти китобхонаро чунин ёдовар шудаанд: «Фонди тиллоии Китобхонаро беш аз 2000 нусха дастхатҳои ноёб ва нодир, аз қабилҳои “Таърихи Табарӣ”, “Таърихи Наршахӣ”, асарҳои Ибни Сино, “Шоҳнома”-и Фирдавсӣ, осори ҷуғрофии Насираддини Тусӣ, “Хамса”-и Амирхусрави Деҳлавӣ, “Бӯстон” ва “Гулистон”-и Саъдии Шерозӣ, “Маснавиҳои маънавий”-и Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ, “Девон”-и Абдурахмони Ҷомӣ ва дигар осори қаламӣ, ки ба соҳаҳои гуногуни илму адаб тааллуқ доранд, ташкил медиҳанд. Ин хазинаи сарвати бебаҳои маънавии миллати мост» [1, с. 3]. Ин таъкидҳои судманд низ натиҷаҳои судмандро ба бор овард, ки дар самти рушду равнақи фаъолияти китобдорӣ чораҳои зарурӣ андешида шуд. Чуноне Пешвои миллат дар ифтитоҳи бинои нави Китобхонаи миллии гуфтаанд: «Дар марҳалаи нави таърихӣ суннати қадимаи китобдориву китобхонии мо ба сурати тоза ва мазмуну мӯҳтавои нав идома пайдо кард. Дар даврони соҳибистиқлолии кишвар Ҳукумати Тоҷикистон рушди анъанави китобдориву китобхониро яке аз самтҳои умдаи сиёсати фарҳангии хеш қарор дода, дар ин ростро хеле қорҳоро ба сомон расонид» [2, с. 6]. Дар воқеъ қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи фаъолияти китобдорӣ”, қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи беҳтар намудани вазъи Китобхонаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи Абулқосим Фирдавсӣ”, “Барномаи рушди фаъолияти китобдорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2015”, “Барномаи рушди Китобхонаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи Абулқосим Фирдавсӣ барои солҳои 2006-2015”, “Барномаи компютеркунонии китобхонаҳои давлатии оммавии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2013” ҳамчун санадҳои асосии танзимкунандаи фаъолияти китобдорӣ барои ба талаботу ниёзҳои ҷомеаи муосир

мувофиқ намудани самтҳои афзалиятноки рушди фаъолияти китобхонаҳои мамлакат шароити мусоид фароҳам оварданд. Ҳадафи асосии барномаҳои зикршуда беҳбуд бахшидан ба кулли самтҳои фаъолияти китобхонаҳои мамлакат, мусоидат кардан ба автоматикунонии равандҳои китобдориро иттилоотӣ, компютеркунонӣ ва ҷорӣ намудани технологияи нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар фаъолияти китобхонаҳо, тайёр кардани мутахассисони баландхатисоси соҳа ва такмили сатҳи дониши касбии китобдорон буд.

Пешвои миллат дар ифтитоҳи бинои наву замонавии Китобхонаи миллии роҷеъ ба таърихи пайдоиши китоб, моҳият ва рисолати он дар эҳё ва абадигардонии хотираи пурғановати таърихӣ, поку бегазанд нигоҳ доштани забон ва фарҳанги миллии, нақши китобу китобдорӣ дар ташаккули тамаддуни башарӣ, ҷойгоҳи китобхона дар фазои фарҳангу маърифати миллати тоҷик, мулоҳизаҳои ҷолиб баён кардаанд. Аз ҷумла, эшон таъкид намуданд, ки: *«Меҳроҳам бо камоли ифтихор зикр намоям, ки тоҷикон аз қадимулайём соҳиби фарҳанги баланди китобдориву китобхонӣ буда, ба килку қалам ва девону дафтар арҷ мегузоштанд ва онҳоро чун гавҳари нурқимат эҳтиёт мекарданд. Зеро халқи мо аз даврони қадим китобро сарчашмаи ақлу хирад, донишу заковат, ахлоқи ҳамида ва беҳтарин ҳамнишини ҳамроз, омӯзгори беминнат, ҳамсуҳбати хушгуфтору беозор мепиндошт. Ва бузургони мо китобро аниси кунчи танҳои ва фурӯғи субҳи доноӣ медонистанд»* [2, с. 4]. Ҷуноне аз иқтибос бармеояд, Сарвари давлат доир ба нақш ва аҳамияти китобу китобдорӣ ҳақиқати таърихиро баён намудаанд. Дар ин андеша арзёбиву қадршиносӣ, аҳамияту вежагӣ ва зарурати китоб мушаххасан дарҷ гардидааст. Перомони китобхонаҳои бузурги таърихӣ, низ, аз ҷумла фаъолияти китобхонаҳои аҳди Сосониёну Сомониён сухан ронда, ёдовар шуданд, ки: *«Дар пойтахти давлати Сомониён бузурғтарин ва ганитарин китобхонаи он даврон бо номи “Сивон-ул-ҳикма” бунёд гашт, ки ба илми китобшиносӣ ва китобдорӣ тоҷикон замима гузошт»* [2, с. 4].

Мавриди қайд аст, ки шукуҳу шахомат ва фаъолияти китобхонаҳои мазкур дар таҳқиқотҳои олимони соҳаҳои мухталифи илм мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Масалан, дар рисолаи «Ибни Сино ва библиографияи тоҷик» [5] роҷеъ ба фаъолияти китобхонаи “Сивон-ул-ҳикма”, саҳми китобшиносии Ибни Сино ва самтҳои асосии китобшиносии тоҷик дар асрҳои IX-X маълумоти муҳиму ҷолиб зикр гардидааст.

Президенти мамлакат барои ҷамъоварӣ, истифода ва мутолиаи китоб дар радифи китобхонаҳои давлатӣ ташкил намудани китобхонаҳои шахсиро дар назди ҳар шахрванди соҳибфарҳангу китобдӯст амри зарурӣ ҳисобиданд: *«...дар ҳар як хонадон бояд китобхонаи шахсӣ вуҷуд дошта бошад, то ки наслҳои имрӯзу оянда, махсусан наврасону ҷавонон ба китоб унс гиранд ва қадр кардани онро ҳамчун манбаи донишу маърифат омӯзанд. Худатон қазоват кунед, ки агар ҳар як шахс, масалан, аз синни ҷордаҳсолагӣ то шастсолагӣ дар як сол бист китоб хонад, теъдоди китобҳои хондааш ба чӣ қадар хоҳад расид ва баҳраи аз онҳо бардоштааш дар тӯли зиндагии ӯ чӣ қадар*

манфиат хоҳад овард. Қонун «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» низ волидайнро ба ин амали хайр ҳидоят менамояд» [2, с. 7].

Чуноне аз андешаи фавқ бармеояд, Пешвои миллат китобро муқаддимаи зиндагии инсон арзёбӣ намудаанд. Ворид гаштан ба майдони мутолиа аз синни хурдсолӣ, аз оғози ҳаёти дурахшон дарак медихад. Дарк мегардад, ки Сарвари давлат ин масъаларо натавон ба хотири тарғибу роҳнамоӣ, балки бо дарназардошти талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд” ба миён гузошта, волидайнро дар ин самт масъул медонанд. Ба ин маънӣ, метавон гуфт, ки зербинои шахс дар айёми кӯдакӣ асос ёфта дар зиндагии баъдинаи ӯ таъсир мегузорад. Бинобар ин, агар матолиби хондани муфид ва созанда дар ихтиёри кӯдакону наврасон қарор бигирад, онҳо аз ҳамин синнусол ба мутолиа одат мекунанд ва тахти таъсири қахрамонҳои китобҳои омӯхташуда роҳу равиши зиндагиро меомӯзанд. Омӯхтаҳои даврони кӯдакиву наврасӣ муқаддимае барои зиндагии шахс буда метавонанд. Бо дарназардошти ин хуб мешуд, ки фонди китобхонаҳои оилавино дар қатори китобҳои таълимию бадеӣ бо шумули луғатҳо, донишномаҳо, маълумотномаҳо, тақвимҳо, маҷмӯаи қонунҳо ва дигар нашрияҳои ҷопию электроние, ки барои роҳбарии хониши фарзандон мусоидат менамоянд, такмил дода шавад. Дар робита бо ин нашароти мамлакат муваззаф шаванд, ки ҷопи силсилаи китобҳои “Китобхонаи оила”-ро ба роҳ монанд. Сараввал, ин ҷо ба нақша гирифтани ҷопи асарҳои панду ахлоқӣ, насихатномаҳо аз осори ниёгон, дастурамалаҳо барои падару модарон оид ба тарбияи фарзанд ба мақсад мувофиқ мебошад.

Бо дарназардошти тавсеаи васоити электронӣ, Пешвои миллат тавачҷуҳи аҳли илмро ба як нуктаи дигар ҷалб намуда, чунин гуфтаанд: *«Китобхонаи нав ҳамчун маркази бузурги илму фарҳанг дар ҷамъовариву ниғаҳдорӣ ва тарғиби маҷмӯи аснод бо истифода аз имкониятҳои электронӣ, савтӣ ва дастбӣ ба захираҳои шабакаи ҷаҳонии интернет тамоми шароити мусоидро фароҳам меорад» [2, с. 7].* Бо гузашти замон ва ворид шудан ба низоми ҷаҳиди муосир навоарию инноватсия дар ҳама соҳаҳои фаъолияти иҷтимоӣ зарурати раднопазир мегардад. Аз ин лиҳоз Китобхонаи миллии Тоҷикистон, ки бо тарҳи муосиру замонавӣ ва ҳамқадами замон бунёд ёфтааст, аз ин пешравиҳои технологӣ ва инноватсионӣ ба таври васеъ истифода менамояд.

Хушбахтона, имрӯз ҷомеаи мо ба хотири тавсеаи худшиносӣ ва ифтихори миллию ватандорӣ ба ҷамъоварӣ, ҳифзу нигоҳдорӣ ва мавриди омӯзишу таҳқиқ қарор додани мероси хаттӣ ва осори пурғановати ниёгон талош менамояд. Ҳоло дар фонди китобхонаҳои калонтарини мамлакат ва ҳамзамон китобхонаҳои шахсии шаҳрвандон теъдоди зиёди нусхаҳои нодир маҳфузанд ва мавриди баҳрабардорӣ қарор мегиранд. Аммо, на ҳамаи нусхаҳои хаттии ин китобхонаҳо мавриди истифодаи умум қарор доранд. Бо тавачҷуҳ ба аҳамият ва зарурати ин масъала, Президенти малакат, ба мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии шаҳру ноҳияҳо ва муассисаи давлатии “Китобхонаи миллии Тоҷикистон” супориш доданд, ки бо

чалби олимону мутахассисон барои чамъоварӣ, феҳристнигорӣ, рақамгардонӣ ва харидории нусхаҳои нодири хатгӣ аз аҳолии тадбирҳои мушаххас андешанд ва онҳоро ба истифодаи умум пешниҳод намоянд.

Сарвари давлат рисолати китобро ба шеваи дақиқ шинохта, вазоифи онро маҳдуд арзёбӣ накардаанд. Он танҳо тарғибгари фарҳанг ва манбаи донишу маълумот нест, балки ташаккулдиҳандаи сиёсати замон ва тарбиятгари инсон мебошад. Чунончи Пешвои миллат таъкид кардаанд: *«Агар мо нақши бузурги китобро дар ҳаёти сиёсӣ ва давлативу иҷтимоӣ равшантар доништан хоҳем, бояд бори дигар асарҳои беэҳтиботи устод Садрриддин Айнӣ «Намунаи адабиёти тоҷик»-ро ба хотир оварем. Дар он давраи ҳасос ва қисматсоз усодод Айнӣ соли 1926 дар кӯтоҳтарин муддат китоби «Намунаи адабиёти тоҷик»-ро ба майдон овард, даъвоҳои гаразноки нотавонбиноро ғош, ҳуқуқи маънавии халқи тоҷикро ба таърихи қуҳан, ба забон ва адабиёти оламшумулаш исбот ва таъмин намуд»* [2, с. 6]. Дар воқеъ, устод Садрриддин Айнӣ бо далелҳои муътамади илмиву мантиқӣ тавассути асарҳои беназири худ “Намунаи адабиёти тоҷик” ба чаҳор масъалаи муҳими соҳаи бистуми асри гузашта: исботи мавҷудияти таърихии халқи тоҷик ва забони адабиёти он: тарғиби омӯзиши мероси адабӣ: ташвиқи нируҳои нав ба қори эҷодӣ: баёни шарҳи усул ва хусусиятҳои адабиёти шӯроӣ равшанӣ андохтааст, ки нақши давлатсозии тамаддунофарии китобро бараъло намо мекӯяд.

Аз мутолиаҳо бармеояд, ки Сарвари давлат бо иқдоми оқилонаву хирадмандона нахуст барои иншо ва эҷоди китоб заминаҳои маънавий ва муҳити созгор фароҳам сохта, пасон ҷанбаҳои модии онро мавриди баррасӣ қарор додаанд. Президенти мамлакат ҳамчун сиёсатмадори сатҳи байналмилалӣ нозукиву нафосати ин соҳаро баҳубӣ дарк карда, фазову муҳити эҷоду эҷодкорро дуруст шинохтаанд: *«Шумо гумон накунед, ки ман ҳамчун Президент ба адибон ҳуққи қарданӣ, супориш доданӣ ва ба қорҳои эҷодии онҳо дахлат намуданӣ ҳастам. Озодии эҷодӣ, виҷдон ва суханро Конститутсия ва қонунҳои мо ҳимоя мекунанд. Лекин ман аз шумо даъват ба амал меорам, ки беҳтарин анъанаҳои адабиёти гузаштамонро ривож диҳед, ҳамнафаси халқ ва ҳамқадами замон бошед»* [3, с. 530-531].

Воқеан, қонунҳои қабулшуда ба аҳли эҷод озодӣ ато намудаанд, ки таълиф ва интишори ҳазорҳо китоби мухталифу гуногунмавзӯӣ гувоҳи натиҷаи судманди он мебошад. Метавон гуфт, ки ин як пешниҳод ва ҳидояти самимона аз ҷониби Президенти мамлакат ба аҳли зиё буд. Ин андеша ишора ба он аст, ки иҷрои самараноки рисолати адибон ба эҳсоси набзи ҷомеа алоқаманд аст. Сарвари давлат аз зиёд гардидани теъдоди адибону нависандагон дар кишвар изҳори хушнудӣ намуда, ояндаи дурахшони ҷомеаро аз маҳсули эҷодии онҳо медонанд. Афзоиш ва нуфузи адибон баёнгари соҳибмаърифатии сокинони кишвар аст. Муаллифу китоб ва маданияту маърифат ду унсуре мебошанд, ки яке аз вучуду ҳастии дигарӣ дарак мекӯяд. Маърифат аз мавҷудияти нависандаву китоб паём меорад ва лозим аст, ки ҳастии адибу китоб вучуди маърифатро низ исбот намоянд. Вобаста ба ин мавзӯӣ чунин ишора кардаанд: *«Дар*

сарзамини суҳанпарвари мо адибони соҳибкитоб ҳарқадар бисёр бошанд, бояд маърифатамон ҳамонқадар боло равад. Лекин ҳаминро ҳам бояд гуфт, ки баъзан сифат қурбони миқдор шуда истодааст» [3, с. 531].

Аз як ҷониб, Сарвари давлат аз касрати адибону нависандагон ихзори қаноатмандӣ кунанд, аз ҷониби дигар, ба мушкилоти мавҷудбуда ишора намудаанд. Аз ҷумла аъзои Иттифоқи нависандагонро тазақкур додаанд, то кадрӯ манзалат ва ҷойгоҳи ин маркази маърифатро баҳубӣ шиносанд. Ҳамчунин аз гузаштаи ин боргоҳи илм, махсусан давраи раиси Мирзо Турсунзода ёдрас шудаанд, ки бениҳоят тақонбахш мебошад. Хос гардонидани сифати “ибодатгоҳ” ба унвони Иттифоқи нависандагон арзиши волоест, ки аз ҷониби Сарвари давлат таъйин гардидааст ва дарк мегардад, ки ин сифати олий дар замони устод Мирзо Турсунзода ба ин боргоҳи маърифат мавсуф будааст. Аммо имрӯз бо сабабҳои гуногун ба андозае аз он фосила гирифтааст. Инчунин он замон дар касбу пешаи нигорандагӣ ҷиддияти том ва талаботи шадид ҷараён доштааст, ки бо ҳар гуна китоби пучу каммухтаво узвияти иттифокро соҳиб шудан осон набудааст. «Бисёр хуб аст, ки имрӯз сафи аъзоёни Иттифоқи нависандагон нисбат ба соли 1991 ду баробар афзуда, 300 нафарро дарбар гирифтааст», «Роҳбарони Иттифоқи нависандагон, обрӯву эътибори ташилотро азиз доред, дар замони устод Мирзо Турсунзода Иттифоқи нависандагон ҳамчун ибодатгоҳ буд», «Ҳар соҳибкитоб узви ин иттифоқ шуда наметавонист...» [3, с. 531]. Сухани созанда ва асил дар назди Сарвари давлат мақому манзалати хос ва муҳтарам дорад, ки онро набояд хору залил сохт. Эшон дар мавриди гуфтани навиштани суҳан не, балки аз натиҷаи он нигарон мебошанд. Яъне аз даҳон берун сохтани суҳан ва ё бо қалам китобат намудани он начандон кори душвор аст ва ҳар ки метавонад дар ҳар мавзӯ ҷизе бигӯяду ҷизе нависад. Аммо асолати он, маънии он, таъсири он ва созандагиву сӯзандигии он бояд дар мадди аввал назар дошта бошад.

Дуруст таъкид кардаанд Сарвари давлат, ки вақте кадрӯ суҳан паст шавад, барқарорсозии он кори мушкил ва тоқатфарсо мешавад. Хатарноктар аз ин як миллати бузург дар арсаи ҷаҳонӣ бо ин сифат шинохта мегардад. Ба ҳамин минвол аз афзудани шоирону нависандагон ва муддаиёни эҷоду таълиф нигаронӣ карда, чунин гуфтаанд: «Қадри суҳани асилро паст нафуроред, ки бардоштани душвор мешавад. Сафи ба ном шоиру нависандагони ҷаласаводу беистеъдод афзуда истодааст» [3, с. 530-531]. Чуноне аз андешаҳои Пешвои миллат дарк мешавад, эшон ҳукми мутлақ надоранд ва дар асоси биниш ва адолат суҳан рондаанд. Ҳақиқату воқеиятро гуфта ба мушкилот мунсифона баҳо додаанд. Кулли адибону соҳибкитобонро шомили интиқод накарда, ба вучуди адибону нависандагони барҷастаи кишвар қоил гардида, ҳамзамон ба онҳо ихзори ғамхорӣ намудаанд: «Адибони тавоно ва касбии мо имрӯз аз сабаби мушкилоти моддӣ асарҳояшонро ба табъ расонида наметавонанд, лекин китобу маҷмӯаҳои беарзиши, пуч, аз асолати адабӣ фарсахҳо дур, барои ҷомеа зараровар ва завққуш ҷоп мешаванд. Ақаллан дар наирияхҳои адабӣ ба ин гуна асарҳо роҳ додан лозим нест» [3, с. 530-531].

Аз қисмати баъдии ақидаи боло як нуктаи муҳими дигар низ мадрак мешавад, ки он хусусиёти хоси китобу маҷалла ва мартабаҳои онҳо мебошад. Аз як ҷониб, таъбу нашри китоб чандон душворӣ надорад, чунки муаллиф дар ин майдон имконияти васеътар дошта, паҳлуи моддӣ нақши асосиро мебозад, аз ҷониби дигар, гарчанде барои нашри мавод дар нашрияҳои маҷаллаҳо маблағ лозим намеояд, аммо талаботи қабули нигошта ниҳоят сахттар мебошад. Инчунин, мартабаву манзилати нашрияҳои маҷаллаҳо дигаргуна ба назар мерасанд ва на ҳар нафар маводи пучу каммухтавои худро метавонад ба нашр расонад. Андешаи Сарвари давлат боз ҳам мақому манзалати нашрияву маҷаллаҳои адабиро болотар мебарад ва даъват ба амал меорад, ки ҳадалақал бо нашри матолиби пучу беарзиш ва иғвоангезу зараровар обрӯю нуфузи маҷаллаҳо пойин нафарояд. Албатта китоб бо анвои мухталифаш зиёд нашр шудаду мешавад. Дар миёни онҳо китобҳои муфиду арзишманд, камарзишу бенафъ ва ҳатто зараровару иғвоангез низ дида мешавад. Таъкид бар он мекунем, ки китобҳои ҳадафнок, ки дар самти тараққии ақлониву зеҳнӣ, рушди ҷанбаи маънавии инсон ва махсусан давлатдориву давлатсозӣ мусоидат мекунанд, ҳамеша зарурӣ ва дар мадди аввал боқӣ мемонанд. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ин нуктаи муҳимро дар мулоқот бо намояндагони зиёиёни мамлакат, ки маҳз онҳо дар эҷоди китоб саҳиманд ва як корхонаи бузурги китобсозиро ташкил медиҳанд, мушаххасан баён намуда, кадом навъ китоб дар мадди аввал қарор мегирад, зикр кардаанд: *«Имрӯз барои хонанда асарҳои лозиманд, ки арзиши Истиқлолияти давлатӣ, гоҳи худшиносии миллӣ, ватанпарастиву инсондӯстӣ, меҳнати ҳалолу зиндагии бошарафона, арзишҳои миллӣ ва умумибашарию талқин намоянд»* [3, с. 531]. Табиист, ки эҷоду эҷодкорӣ, таълифу таъби китоб мувофиқи чараёни сиёсии замон сурат мегирад. Ҳар гуна китоб хоҳу нохоҳ тобиши сиёсии замони худ аст. Ин аст, ки авзӯву ҳолати ҳар даври замон ва сиёсатрӯиҳои ватандорӣҳои сарварони ину он кишварро тавассути китобҳои ҳамзамон меомӯзему маърифат мекунем.

Китоб дар давлатдорӣҳои мухталиф арзишҳои миллӣ, фарҳангӣ, ахлоқӣ ва инсондӯстии замони муайяни худро ҳимоя намуда, дар тараққиву пешрафти давлатҳо саҳми назаррас гузоштааст. Агар ба андешаи боло амиқан назар афканем яқин мегардем, ки асосҳои бунёди давлатҳо дар он мушаххасан зикр ёфтаанд. Ҳифзи истиқлолияти давлатӣ, худшиносии миллӣ, ватанпарастӣ, инсондӯстӣ, меҳнати ҳалол, зиндагии бошарафона, арзишҳои миллӣ ва умумибашарӣ аносире мебошанд, ки дар сурати маҳфуз боқӣ мондан ва ба шеваи дуруст татбиқ гардиданашон барои сохтани як давлати мутараққӣ ва миллати сарбаланд кифоят мекунанд. Аз ин таъкид бармеояд, ки дар ҳифзу нигоҳдорӣ ва рушду такомули ин ҷанбаҳои муҳими давлатдорӣ китоб саҳми асосӣ дорад. Эҳёи асолати инсонӣ, миллӣ ва худшиносӣ ғолибан ба китоб алоқаманд мебошанд. Чуноне шоир ва нависандаи амриқой Рей Бредбери навиштааст: *«Ҳангоми маҳв намудани китоб бегумон инсоният ҳастии худ, таърихи худ ва озодии худро маҳв месозад...»* [4].

Раванди зудсуръати ҷаҳонишавӣ, таҷҷӯми фарҳангҳо хоҳу ноҳох таъсири манфии худро ба миллатҳои хурду бузург мерасонад. Дар ин майдон бештарин қишри осебпазир насли ҷавон боқӣ мемонад. Ин ҳолат ба гунаи табиӣ ва нохудоғоҳ арзишҳои милли, ватандӯстӣ, соҳибфарҳангӣ ва ахлоқу одоби ҳамидаро аз тафаккур ва гуфтору кирдори насли ҷавон ҷудо мекунад. Авзои сиёсӣ иҷтимоӣ солҳои охир ин ҳақиқатро ошкор менамояд. Ин ҳолатро Сарвари давлат 17 сол қабл ёдовар шуда, дар пешгирии ин падидаҳои номатлуб, махсусан, китобҳои бадеиро омил ва садди асосӣ арзёбӣ намудаанд: «*Фарзандони мо дар асри XXI дар ҷаҳоне умр ба сар хоҳанд бурд, ки ҳамгироии иқтисодиву иҷтимоӣ, илмиву фарҳангӣ хеле авҷ мегирад. Онҳо бояд соҳиби Ватан ва фарҳанги милли буданишонро дарку эҳсос намуда, дар ҷомеаи ҷаҳонӣ мақому манзалати худро пайдо карда тавонанд. Дар роҳи расидан ба ин мақсад адабиёти аслии бадеӣ метавонад нақши равшан дошта бошад*» [3, с. 531]. Таъкид бояд кард, ки гарчанде баъзе китобҳо каммуҳтаво ҳам бошанд, дар асл аз манфиати умумӣ холи буда наметавонанд. Аммо инчо бештар сухан сари таъсир ва тағйири афкори умум меравад, ки он бештар тавассути китобҳои бадеӣ амалӣ мегардад. Яъне китобҳо ба ду гурӯҳ тақсим мешаванд: қисме ба одам танҳо илм ато мекунад ва қисми дигар бо нақли ҳодисоту воқеоти замон ва тавассути образфаринӣ ба афкори фард таъсир мерасонад. Ин неруро метавон дар осори публитсистӣ-бадеӣ дарёфт, ки рисолати аслии он “таъсир ба афкори омма” мебошад.

Андешаҳои афкори ноб ва пурарзиши Пешвои миллат, ки доир ба фаъолияти китобдорӣ баён ёфтаанд, ҳамчун барномаи мукаммали бунёди барои рушди минбаъдаи соҳаи китобдорӣ шароити мусоид фароҳам меорад. Дар маҷмӯъ бидуни таҳлилу баррасии доманадор бо як назари иҷмолӣ метавон хулоса кард, ки фаъолияти китобдорӣ, умуман, майлу рағбати шаҳрвандон ба китобу мутолиа дар даврони истиқлолият то кадом андоза рушду равнақ намуд. Таҳаввул дар самту маслаки адибону эҷодкорон, китобдорону китобдӯстон, бунёди китобхонаҳои хурду бузург дар сатҳи ҷумҳурӣ ва таъмиру азнавзозии онҳо, ба таъъ расидани китобҳои арзишманди адабӣ, арзи ҳастӣ намудани мағозаҳои дуқонҳои китобфурушӣ, падидаи омадани китобҳо ва маҷаллаву рӯзномаҳо барои кӯдакону наврасон, таъсиси матбааҳои замонавӣ ватанӣ, аз ҷумлаи пешравӣҳо дар самти китобу китобдорӣ мебошанд, ки мавриди тавачҷӯи Пешвои миллат қарор гирифтаанд. Ҳамзамон, назариёти Пешвои миллат бори дигар исбот месозад, ки китоб рисолат ва вазоифи гуногунпаҳлуро соҳиб буда, манбаи илму дониш, ақлу хирад, заковату маърифат ва тарбияи инсон мебошад.

Имрӯз хангоми ворид шудан ба бинои пурҳашамату замонавӣ Китобхонаи милли, мушоҳида намудани гурӯҳи бузурги донишпажӯҳону мутолиагарон, ки саргарми қироати китоб мебошанд, беихтиёр андешаву тафаккури инсон ба таърихи на чандон дур бозгашта, андешаҳои, ки Сарвари давлат хангоми гузоштани санги асоси бинои маҷмӯъ ироа дошта буданд, ба хотир меояд ва таҳаққук пайдо кардани он бараъло намоён мегардад: «*Бигзор оғози сохтмони*

бинои нави Китобхонаи миллӣ ва ба ин муносибат эълон шудани Рӯзи китоб ба наслҳои нав завқу илҳоми донишу маърифат, нерӯи офарандаву созанда, ақлу заковати ҷӯяндаву навоар ато намояд» [1, с. 4].

Адабиёт

1. Раҳмон, Э. Китоб рукни муҳими тамаддуни башарӣ: матни маърузаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар маросими гузоштани хишти аввали бинои нави Китобхонаи миллӣ, ш. Душанбе, 4 сентябри соли 2007 // Китобдор. – 2008. – №1 (3). – С.2-4.

2. Раҳмон, Э. Китобхонаи миллӣ-маркази бузурги илму фарҳанг: суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар маросими таҷлили сеюмин чашни ҷаҳонии Наврӯз ва ифтитоҳи Китобхонаи миллӣ, 20 март соли 2012 // Китобдор. – 2013. – №1-3 (10). – С.1-8.

3. Раҳмонов, Э. Тоҷикистон: Даҳ соли истиқлолият, Ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. – Душанбе: Ирфон, 2001. – Ҷ. 3. – 704 с.

4. Рол книг в жизни человека – аргументы ЕГЭ [Электронные ресурсы]. – Режим доступа: bank – argumentov.info.

5. Шарофзода, Р. Авиценна и таджикская библиография. – Душанбе: Дониш, 1990. – 35 с.

Комилзода Ш., Исоев К.

РОЛЬ ЛИДЕРА НАЦИИ В РАЗВИТИИ БИБЛИОТЕЧНОГО ДЕЛА

Авторы статьи на основе двух содержательных выступлений Лидера нации (от 20 марта 2001 г. и 20 марта 2012 г.), посвященных роли книги и библиотечного дела, анализируют процесс развития отрасли в период двух десятилетий. Неоценимая роль в развитии национальной культуры, где одним из ее основных факторов является книга, принадлежит Лидеру нации. Глава государства, инициируя благоприятное развитие творческой среды, четко проанализировав все аспекты и детали этой важной области, указывает ответственным лицам и соответствующим структурам верное решение поставленных задач.

В своих выступлениях, отмечая деятельность библиотек, книжных магазинов, типографий и издательств, Лидер нации обозначает важную роль книги в жизни личности и в развитии общества, т.е. книга является не только источником знаний и науки, она вносит свой важный вклад в политическом развитии общества, в формировании государственности и воспитании граждан.

Авторы статьи делают вывод о том, что за последние несколько лет проблемы, связанные с деятельностью библиотек страны, ранее проанализированные и озвученные Президентом страны, с течением времени успешно выполнялись. Об этом свидетельствуют создание и реконструкция библиотек, типографий, открытие книжных магазинов, которое способствовало неуклонному росту популяризации книги и развитию библиотечной отрасли.

Ключевые слова: Президент, Лидер нации, выступления, культура, книга, библиотека, библиотечная отрасль, типография, издательство, писатель, читатель, анализ, рассмотрение, формирование, развитие.

Komilzoda Sh. Isoev Q.

THE ROLE OF THE LEADER OF NATION IN DEVELOPMENT OF LIBRARY ISSUES

The authors of the article based on two speeches of the Leader of the Nation, President of Tajikistan, His Excellency Emomali Rahmon on the importance of the role of books and library science (March 20, 2001 and March 20, 2012). Valuable role in development of the national culture, where one the main factors is considered book, belongs to the Leader of the Nation. The Head of the country precisely analysed all aspects and details of this important sphere and showed to responsible persons and proper organizations true ways of resolving of tasks.

In his speeches Leader of the Nation emphasized on the ongoing development of the library industry in the period of independence under the tireless and comprehensive attention and care of the Leader of the Nation in the development of librarianship. The article mentions that the Leader of the Nation in his speeches emphasizes the important role of the book in the life of the individual and in general, of society. The book is not only a source of knowledge and science; it makes an important contribution to the political development of society, in the formation of statehood and the education of citizens. The authors of the article conclude that over the past few years the problems associated with the activities of the country's libraries, previously analyzed and voiced by the President, have been successfully implemented over time. This is evidenced by the creation and reconstruction of libraries, printing houses, the opening of bookstores, which contributed to the steady increase in the popularization of books and the development of the library industry.

Keywords: President, Leader of the Nation, reflections, speeches, culture, library, book, library industry, typography, publishing house, readers.

УДК Тадж:9+329.04(575.3)+371.035.6+008+37тадж.

Набиев В., Кабилов З.

КУЛЬТУРНЫЕ СВЯЗИ МОЛОДЕЖИ ТАДЖИКИСТАНА (1961-1991 ГГ.)

В статье освещается вклад комсомольцев и молодежи Таджикистана в развитии и укреплении культурных связей с молодежью братских республик. Авторы на основе фактических материалов показывают роль молодых литераторов, актёров, композиторов, художников и других представителей творческой молодежи Таджикистана во творческом взаимодействии и взаимообогащения национальных культур в исследуемый период.

Ключевые слова: ЛКСМ Таджикистана, молодежные организации, комсомол, творческая молодёжь, творчество молодых литераторов, культурные связи и сотрудничество, творческое взаимовлияние, художественная культура, патриотизм.

В этом году исполнится 100 лет образованию Коммунистического союза молодежи. Комсомольскими организациями Советского Союза, в том числе Таджикистана был накоплен немалый, хотя и неоднозначный опыт участия в укреплении культурных связей между народами. Изучение и с учетом новых условий практическое использование этого опыта способствует успеху дела укрепления взаимосвязей Таджикистана с бывшими союзными республиками.

Опыт прошлых лет ценен тем, что помогает решению современных проблем и было бы ошибочным огульно отвергать его. «Историческое прошлое наших народов, - отмечает Основатель мира и национального единства – Лидер нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон, - дружба и взаимопомощь, межгосударственные связи, несмотря на распад СССР и другие возможные катаклизмы, от которых никто не застрахован, не должны быть преданы забвению, не должны отдаляться друг от друга, подобно тому, как не могут разойтись притоки могучей реки, берущие начало в вечных горных ледниках» [21, С.98].

Творческое взаимовлияние и взаимообогащение национальных культур является большой и сложной проблемой, охватывающей все сферы духовной жизни и имеющей разнообразные формы проявления. Этот процесс совершается в просвещении, науке, литературе, искусстве и других областях духовной жизни общества. Важное место в этом многостороннем процессе принадлежит взаимообогащению народов в области художественной культуры.

В решении главных задач взаимовлияния и взаимообогащения национальных культур активное участие принимали комсомольцы и молодежи. Во всех областях художественной культуры звучали молодые талантливые голоса. Все увереннее входило в жизнь молодое поколение творческой интеллигенции.

Важную роль в деле взаимного обогащения национальных культур играли молодые писатели. В решении этих задач широко использовались возможности конференций, семинаров и встречи молодых писателей.

В 1947 г., когда страна еще не успела залечить раны, нанесенные войной, по инициативе ЦК ВЛКСМ собралось первое Всесоюзное совещание молодых писателей. Всесоюзные совещания молодых писателей стали доброй традицией, они способствовали развитию советской литературы, еще более укрепляли сотрудничество молодых литераторов Советского Союза. На состоявшемся в мае 1963 г. четвертом Всесоюзном совещании участвовал Мумин Каноат [4].

В марте 1979 г. в Москве было создано седьмое Всесоюзное совещание молодых писателей. В нем участвовали более трехсот литераторов, пишущих на 46 языках народов СССР. Таджикскую республику представ-

ляли Зульфийа Атоуллоева, Раҳмат Назри, Камол Насрулло, Абдурофеъ Рабиев, Абдухамид Самадов.

В совещании, проходившем под девизом «Герои великих строек – герой молодой литературы», приняли участие молодые литераторы БАМа, КАМАЗа, «Атоммаша» и Нурекской ГЭС, Тюменской области и Нечерноземья, Сибири и Дальнего Востока [23, С.3-4].

В 80-е годы укреплялись международные творческие связи молодых таджикских литераторов с литераторами социалистических стран. В ноябре 1986 г. в г. Душанбе была проведена международная встреча молодых литераторов Народной Республики Болгарии, Германской Демократической Республики, Чехословакской Социалистической Республики, Польской Народной Республики, Республики Кубы и Советского Союза на тему «Герой и идеал».

В ходе дискуссии рассматривались и значение активного, граждански мыслящего героя в собственно писательской практике и, в целом, в литературе страны, и влияние модернистских тенденций на творчество; и значение чувства исторического оптимизма для творчества; и специфически молодежные проблемы в литературе разных стран, а также разница в их постановке молодыми писателями и писателями старших поколений и многие другие проблемы [9].

В целях дальнейшего укрепления и развития литературных объединений, повышения качества их работы 6 марта 1979 г. Секретариат ЦК ВЛКСМ, Коллегии Министерства культуры СССР, Секретариат ЦК ВЛКСМ, Коллегии Министерства культуры СССР, Секретариат ЦК ВЛКСМ, Коллегии Министерства культуры СССР, Секретариат Правления Союза писателей приняли постановление «О мерах по улучшению работы литературных объединений», в котором была одобрена инициатива издательства ЦК ВЛКСМ «Молодая гвардия» по выпуску сборника произведений наиболее талантливых членов ведущих литературных объединений страны [17, С.183].

Благодаря этому издательству всесоюзный читатель близко узнал о творчестве молодых литераторов Таджикистана. В сборник «Молодые поэты Средней Азии и Казахстана» (1982 г.) были помещены стихи молодых поэтов Зульфийи Атоуллоевой и Рахмата Назри.

Издательство «Молодая гвардия» в серии «Молодые голоса» выпустило произведения Хабибулло Файзулло «Яблонька» (1972 г.), Саидали Мамура «Истоки» (1978 г.), Саттора Турсуна «Лук Рустама» (1979 г.), Гульрухсор Сафиевой «Зеленая колыбель» (1981 г.), Абдурофеъ Рабиева «Когда ушел Дорбоз» (1982 г.) и др.

Практика сотрудничества комсомола с писательской молодежью выработала кроме коллективных и индивидуальные формы работы, включая и творческие командировки, социальный заказ.

По командировкам ЦК ЛКСМ Таджикистана поэты Мумин Каноат, Саидали Мамур, Хабибулло Файзулло и Саттор Турсун совершили поездки по местам, где гремели бои с фашизмом, где сражались воины-таджики, отдавшие свою жизнь за свободу Родины. Так родилась поэма «Голоса

Сталинграда» - М.Каноата, цикл поэм «Голос Хатыни» - Х.Файзулло [10, С.12].

В практике работы с молодыми литераторами утвердились творческие командировки на ударные комсомольские стройки. Благодаря этим командировкам укреплялись связи с молодыми представителями рабочего класса. Так появились очерковые книги Ато Хамдама «Две недели на БА-Ме», «Ключ к сердцу», Мухамаджона Мирзошоева и Акмала Алимова «Высокое гнездо», Бахтиера Муртазоева «Поэма братства», где рассказывалось о жизни и быте тех, кто по путевкам комсомола добровольно отправился на различные стройки Советского Союза, кто трудился там не покладая рук и продолжал замечательную традицию – эстафету дедов и отцов, кто уже в молодые годы снискал трудовую славу [13, С.3].

Молодой поэт Рахмат Назри также много ездил по комсомольским путевкам на ударные стройки, творческая дружба связывала его с матросами Тихоокеанского флота [19, С.256].

Важное место в жизни молодежи, в формировании личности занимает театр. Народы Советского Союза благодарны всем, кто средствами театрального искусства боролся за умы и души молодежи, воспитывая в подрастающих поколениях идейную убежденность, высокие моральные и волевые качества, умение видеть и ценить прекрасное, утверждать его в жизни. Даже в классическом репертуаре артисты, выходя на сцену, несли зрителям не только мысли художников прошлого, но и дыхание современного мира. Не стареет театр и потому, что каждый год в него вливаются новые творческие силы.

Содружество людей разных национальностей плодотворно сказывались на творческом процессе. Так, создание и постановка оперы «Всадник революции» - результат сотрудничества многонационального коллектива талантливых специалистов. Музыка оперы написал таджикский композитор Дамир Дустмухамедов, поставили ее главный режиссер Киевского академического театра оперы и балета, народный артист СССР, лауреат Государственной премии Дмитрий Смолич, дирижер – Ибодулло Абдулоев, художник – Владимир Серебровский и т.д. [2, С.126].

Надо отметить, что в становлении таджикского балета большую роль сыграла прославленная ленинградская школа, в частности Государственное хореографическое училище им. А.Я.Вагановой.

Ведущий состав театра оперы и балета им. С.Айни народная артистка СССР М.Сабирова, народные артисты Таджикской ССР М.Бурханов, Б.Исаева, заслуженные артисты республики К.Холов, С.Узакова, К.Джаватзаде, Ш.Турдиева и др. являлись выпускниками этого учебного заведения.

Выпускница Ленинградского хореографического училища 1961 г. Малика Сабирова застала театр в период подъема, идейного и художественного роста балетной труппы.

Ее партнерами были ведущие солисты театров бывшего Советского Союза Г.Ледях, Б.Хохлов, В.Тедеев из Москвы, Н.Долгушин, Ю.Соловьев – из Ленинграда, П.Абагиев – из Улан-Удэ, М.Медведев – из Баку, В.Кастьян – из Еревана, Б.Джурабаев, В.Кормилин, К.Холов, Г.Головянец –

из Душанбе. Все они говорили, что танцевать с ней одно удовольствие, легко и удобно [15, С.28].

Но постоянным партнером у нее был чуткий и надежный, эмоциональный и пластичный танцовщик Музаффар Бурханов. В июне 1964 г. М.Сабирова и ее партнер М.Бурханов на Первом Международном конкурсе артистов балета в Варне (Болгария) получили вторую премию – серебряные медали и почетное звание лауреата. Исполнение дуэта из балета «Тропюю грома» К.Караева стало одним из центральных событий на конкурсе [24].

До 60-х годов передовые музыкальные театры Советского Союза на Украине, в Грузии, Армении, Прибалтике с высокой культурой и богатыми традициями посылали лучших своих представителей во всемирно известные театры Москвы и Ленинграда. В 60-е – 80-е годы в это созвездие замечательных талантов многонационального советского искусства выдвинула лучшие свои кадры и Средняя Азия. Эстафету от Малики Собировой приняли другие таджикские артисты. Например, солист театра оперы и балета им. С.Айни Владимир Каримов стал Лауреатом Всесоюзного конкурса вокалистов им. М.Глинки и был приглашен на работы в Большой Государственный академический театр. В международном конкурсе вокалистов в Софии Владимир Каримов, выступивший в партии Бориса Годунова, одной из сложнейших басовых партий мирового классического репертуара, покорила жюри красотой голоса, силой и глубиной прочтения образа. Единодушным решением ему была присуждена главная награда Гран-при – золотой перстень с изображением земного шара и поющего под сенью лавровой весты соловья [14].

Выпускник Ленинградского хореографического училища Фаррух Рузиматов в 1981 г. стал солистом Ленинградского театра оперы и балета им. С.М.Кирова. В 1983 г. на Международном конкурсе в Болгарском городе Варна завоевал серебряную медаль, а в 1984 г. на первом Парижском международном балетном конкурсе председатель жюри, известная французская балерина и педагог Иветта Шовир наградила Фарруха специальной премией Французского фонда танца [7].

Уместно отметить, что Заслуженный артист Таджикской ССР Фаррух Рузиматов по контракту выступал на сцене Нью-Йоркского театра «Метрополитен Гардиен». Бывший президент США Джордж Буш и его супруга Барбара Буш в Белом Доме устроили прием в честь звезды мирового балета Фарруха Рузиматова [18].

Опыт показывает, что в исследуемые годы постоянно углублялись интернационализация сферы жизни молодежи, становились многообразными по формам взаимовлияния и взаимообогащения творческой молодежи. Особенно это проявилось во всех расширяющихся масштабах проведения декад, недель и дней культуры и науки, литературы и искусства, гастролей молодежных и самодеятельных коллективов.

Традицией стало проведение гастролей молодых художественных коллективов в Москве. В 1985 г. Таджикский молодежный театр им.М.Вохидова успешно гастролировал в Москве на сцене прославленного Малого театра Союза ССР [11, С.17].

Самым интернациональным из всех видов искусства является музыка. Поэтому огромное значение в духовном взаимообогащении народов приобретает распространение лучших произведений музыкального творчества.

В 60-80-е годы приток в Союз композиторов Таджикистана национальных кадров, получивших образование в лучших консерваториях СССР, сыграл значительную роль в дальнейшем процессе взаимообогащения национальных культур.

Так, с 23 по 30 марта 1963 г. в г. Москве проходил второй пленум Союза композиторов СССР, посвященный творчеству молодых. Участники пленума познакомились с симфонической поэмой Шарофиддина Сайфиддинова «Золотой кишлак» в исполнении оперно-симфонического оркестра Всесоюзного радио и телевидения. Дирижировал оркестром лауреат Всеукраинского конкурса Игорь Блажков. За эту симфонию молодой таджикский композитор Ш.Сайфиддинов был удостоен Дипломом I степени [20].

Большие патриотические дела молодежи вдохновляли композиторов Таджикистана. Создано много интересных работ, в которых нашли достойное воплощение дела и подвиги комсомольцев и молодежи.

Эту традицию композиторов старшего поколения успешно продолжали молодые композиторы. Например, Толиб Шахиди написал балет «Память сердца» - о подвиге Талбака Лолаева.

В исследуемые годы молодежные организации использовали в деле формирования духовного облика юношей и девушек идейную и художественную силу кино, постоянно влияли на уровень развития киноискусства. В практику совместной работы молодежных организаций и творческих объединений вошли недели детских и юношеских фильмов, призы ЦК ВЛКСМ на кинофестивалях, проведение встреч, совещаний с молодыми кинематографами, организация их отчетов.

Одна из наиболее интересных картин «Таджикфильма» о революции – «Тайна предков» молодого режиссера Марата Орипова была создана на Якутском материале и замечательна уже тем, что развивает интернациональные традиции таджикских кинематографистов, расширяет братские связи народов Советского Союза, взаимопонимание людей, разделенных тысячами километров. С увлечением работали над сценарием якут Лев Габышев и таджик Мухиддин Ходжаев, используя мотивы романа «Золотой ручей» Николая Якутского.

Специфика экрана требовала определенных данных, особой практики, а в Якутии не было профессиональных киноактеров.

В ролях якутов снялись известная киргизская актриса Бакен Кыдыкеева, таджикский актер Вали Джураев, русские актеры Т.Конюхова, Г.Склянский, литовский актер А.Габренас, украинский А.Мовчан. Интернациональным был и состав съемочной группы: с Маратом Ариповым работали оператор Александр Панасюк и туркменский художник В.Артыков, фильм по общему признанию получился удивительно точным во всех приметах национальной формы, что обусловлено внимательным и глубоким изучением жизни и быта северного народа, открытием для себя и для зрителей неожиданных и ярких деталей [22, С.49].

Общественно-политические организации Таджикистана придавали важнейшее значение подготовке кадров-киноспециалистов. В этом деле, как и в предшествовавшие годы, большую помощь оказывало республике союзное правительство, выдающиеся мастера кино центральных городов страны. В 1971 г. впервые во Всесоюзном государственном институте кинематографии (г. Москва) начали обучаться режиссеры, художники, литераторы и киноведы из республики, была создана таджикская актерская студия под руководством Народного артиста СССР С.Бондарчука [1, С.49].

В августе 1974 г. ЦК КПСС, принял постановление «О мерах по дальнейшему развитию советской кинематографии», в котором, в частности отмечалось, что в кинематографию пришло немало молодых талантливых режиссеров, сценаристов, оперных актеров, развивалась кинематография союзных республик [16, С.408].

В принятом в сентябре 1972 г. постановлении ЦК КП Таджикистана «О мерах по дальнейшему развитию кинематографии в республике» первостепенное значение придавалось усилению роли кино в укреплении дружбы народов [5].

В рассматриваемые годы ЦК ВЛКСМ выступил инициатором создания Всесоюзной и республиканской комиссий по работе с творческой молодежью кино. Важным событием в культурной жизни страны становились Всесоюзные фестивали фильмов и совещания-семинары молодых кинематографистов.

В сентябре 1976 г. Государственный комитет Совета Министров СССР по кинематографии, Союз кинематографистов СССР и Секретариат ЦК ВЛКСМ приняли постановление «О проведении второго всесоюзного совещания молодых кинематографистов». В соответствии с данным постановлением с 15 по 20 ноября 1976 г. в Москве проходило Всесоюзное семинар-совещание молодых кинематографистов, в работе которого участвовали кинооператор Давлат Худоназаров, кинорежиссер Валерий Ахатов, кинокритик Г.Мухаббатова, художник-постановщик Леонид Шпонько, киноактер Зафар Джавадов, кинодраматург Леонид Махкамов, оператор документального кино Геннадий Артыков [26].

В сентябре 1991 г. в г. Душанбе был проведен I Международный кинофестиваль «Соседи», на котором участвовали кинематографисты из Ирана, Афганистана, Индии, Пакистана, Китая, Турции, Германии, России и Узбекистана. Участники кинофестиваля с большой для себя пользой провели взаимные беседы, познакомились с новыми кинолентами [25].

Активную роль во взаимосвязях в области искусства играют молодые художники и архитекторы. Немалое значение имеют плодотворное сотрудничество комсомола и Союза художников по проведению выставки молодых художников. В марте 1963 г. в Государственном музее изобразительных искусств им.Бехзода проводилась выставка произведений Советских художников. На выставке были представлены работы молодых художников в Гаврилова (Москва) «Кончился трудовой день», В.Саксона (Ленинград) «Вечерний натюрморт», И.Попова (Москва) «Обеденный перерыв», Илтнер (Латвия) «Партизаны», «В Курземском котле» [3].

Всесоюзные художественные выставки последних лет показывают, как мощно входили в художественную жизнь в каждой союзной республике новые отряды мастеров.

Рассматривая развитие изобразительного искусства Таджикистана на протяжении второй половины 70-80-х годов нельзя не отметить ту роль, которую в этот период сыграло обновление поколений национальной художественной интеллигенции. Появилась целая группа талантливой молодежи, которая вполне уверенно заявила о себе неординарными работами. Обладая устойчивым кругом творческих интересов и своеобразием творческой манеры, они успешно выступали рядом с художниками старшего и среднего поколения. В конце 70-х – начале 80-х годов на республиканских и всесоюзных выставках появились новые имена живописцев, графиков, скульпторов, творческие поиски которых представлялись весьма перспективными.

Вхождение молодых художников Таджикистана в изобразительное искусство было достаточно бурным и заметным, но не случайным – оно было подготовлено самим временем, всем ходом культурной жизни республики.

К этому моменту в республику возвратились получившие образование в различных вузах Советского Союза художники почти всех специальностей.

Получили образование в Московском государственном художественном институте им. В.И.Сурикова Комил Едгоров, Сухроб Курбанов, Фариддун Негматзода, Владимир Пулатов, Леонид Хушвахтов; в Московском высшем художественно-промышленном училище Зиератшо Давутов, Валентина Ершова; Всесоюзном государственном институте кинематографии Александр Акилов; в Государственном художественном институте Литовской ССР Носирбек Нарзибеков, Вячеслав Хасанов, Рахим Сафаров; в Ташкентском театрально-художественном институте им. А.Н.Островского Сабзали Шарипов, Анваршо Сайфутдинов, Нурилло Курбанкулов, Игорь Иванов, Абдухамид Кадыров; в Ленинградском государственном институте театра музыки и кинематографии Закир Сабиров [12, С.3].

Подготовка в различных художественных центрах и школах страны предопределяла в какой-то степени новую творческую ситуацию, характеризующуюся преодолением региональной замкнутости. Специфика полученной подготовки объясняет сложность и разнохарактерность становления молодых, разнообразия их устремлений.

Огромные задачи перед молодыми художниками поставило постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР «О мерах по дальнейшему развитию изобразительного искусства и повышению роли в коммунистическом воспитании трудящихся».

Выполняя постановление партии и правительства, ЦК ЛКСМ Таджикистана, Министерство культуры Таджикской ССР, Союза художников республики в 1986 г. организовали республиканскую выставку молодых художников «Молодежь Таджикистана», посвященной 70-летию Великого Октября. В экспозиции, развернутой в выставочном зале Союза

художников республики были представлены более 200 новых произведений молодых художников – А.Рахимова, К.Едгорова, А.Сайфиддинова, братьев Негматзода, Б.Боборыкина, А.Акилова и др. [8].

Обращение молодых художников к широкому опыту развития изобразительного искусства братских республик, освоение многонационального опыта способствовало обогащению реалистического художественного языка, позволило творчески и критически оценить достижения предшествующих поколений, формировавшихся, в свою очередь, в освоении традиций и опыта русского изобразительного искусства, в восприятии художественного наследия зарубежных школ и творчества мастеров братских республик. Молодые художники стали дипломантами Всесоюзной выставки «Молодость страны» [12, С.50, 66].

Сложились хорошие традиции связи молодых художников с трудовой жизнью страны. Ежегодно творческие группы молодых художников работали на ударных стройках по путевкам ЦК ЛКСМ Таджикистана. В их творчестве находили широкое отражение трудовая биография Советского Союза: Байкало-Амурская магистраль, Нурекская и Рогунская ГЭС, Таджикский алюминиевый завод и др. Так, в декабре 1977 г. в целях оказания помощи солонийцам в оформлении клуба на станцию «Солони» были направлены молодые художники И.Иванов и Ю.Вайс [26].

Такая практика, проведенная на опыте организации ряда уже проведенных выставок показала, что творческие командировки способствовали созданию произведений, правдиво и многократно отражающих советскую действительность. Это полотна А.Абдурашитова «Монтажники», И.Сангова «Рогун», А.Рахимова «На полевом стане», Б.Наимова «Одна земля», З.Давутова «Нурекское море», К.Едгорова «Целинники», Ф.Негматзаде «Будни Рогуна» и др.

Таким образом, в рассматриваемый период многообразнее стали формы культурного сотрудничества между творческой молодежью Советского Союза. Этому во многом содействовали регулярно проводимые фестивали, недели, декады, дни литературы и искусства, кинофестивали, творческие выставки, широкий обмен опытом, творческие содружества и личные контакты молодых литераторов, творческой молодежи.

Литература

1. Богуманова, З. З. На пути культурного взаимообогащения. – Душанбе: Дониш, 1988. – 123 с.
2. Бурмистрова, Т. Ю., Димитрев, О. А. Дружбой сплоченные: Культура межнационального общения СССР. – М.: Мысль, 1986. – 254 с.
3. Гаврилова, Р. Произведения молодых // Комсомолец Таджикистана. – 1963. – 5 апреля.
4. Государственный архив новейшей истории Республики Таджикистан (ГА НИ РТ). – Ф.36. – Оп.13. – Д.10. – Л.53.
5. ГА НИ РТ. – Ф.3. – Оп.262. – Д.28. – Л.160-162.
6. ГА НИ РТ. – Ф.36. – Оп.24. – Д.3. – Л.22.

7. Демидов, К. Вслед за Варной-Париж // Вечерний Душанбе. – 1984. – 15 декабря; Хуейнов М. Дурахши ситора // Тоҷикистони советӣ. – 1988. – 7 февраля.
8. Комсомолец Таджикистана. – 1986. – 14 сентября.
9. «Қаҳрамон ва идеал» - чунин аст мавзӯи мулоқоти байналхалқии адабони ҷавони мамлакатҳои социалистӣ дар Тоҷикистон // Адабиёт ва санъат. – 1986. – 13 ноябр.
10. Левина, Н. Творчество молодых // Агитатор Таджикистана. – 1975. – №21. – С.11-13.
11. Мирзошоев, С. К новому расцвету культуры // Агитатор Таджикистана. – 1985. – №21. – С.15-18.
12. Молодые художники. Таджикистан. – М.: Сов. художник, 1987. – 144 с.
13. Набиев, В. Комсомол и культура. – Душанбе, 1987. – 20 с.
14. Нагорничных, Е. И. Не остановиться! // Коммунист Таджикистана. – 1988. – 9 февраля.
15. Нуржанов, Н. Х. Малика Собирова – всегда живая и любимая // Царица танца. – Душанбе: Адиб, 1992. – С.3-45.
16. О мерах по дальнейшему развитию советской кинематографии: Постановление ЦК КПСС от 2 августа 1972 г. // Об идеологической работе КПСС. – М, 1972. – С.516-517.
17. О мерах по улучшению работы литературных объединений: Постановление Секретариата ЦК ВЛКСМ, Коллегии Министерства культуры СССР, Правления Союза писателей от 6 марта 1979 г. // Документы ЦК ВЛКСМ. – 1979. – М.: Мол.гвардия, 1980. – С.183.
18. Пазирой дар Қасри Сафед // Ҷавонони Тоҷикистон. – 1991. – 24 январ.
19. Писатели Таджикистана. – Душанбе, Ирфон, 1986. – 512 с..
20. Плиев, Х. Заслуженная награда // Комсомолец Таджикистана. – 1963. – 7 апреля.
21. Рахмонов, Э. Великий праздник всех народов: выступление на международной научной конференции, посвященной 1100-летию Государства Саманидов (Санкт-Петербург, 28 апреля 1999 г) // Независимость Таджикистана и возрождение нации. – Душанбе: Ирфон, 2006. – Т.2. – С.90-99
22. Саидов, Ш., Киямова, Л. Таджикскому кино – 50 лет. – Душанбе: Ирфон, 1979. – 116 с.
23. Седьмое Всесоюзное совещание молодых писателей. – М.: Мол.гвардия, 1979. – 110 с.
24. Собирова, М. Балет – моя жизнь // Коммунист Таджикистана. – 1975. – 22 февраля.
25. “Ҳамсояхо” мархабо // Ҷавонони Тоҷикистон. – 1991. – 28 сентябр.
26. Центральный государственный архив Республики Таджикистан (ЦГА РТ). – Ф.1498. – Оп.3. – Д.18. – Л.9.

Набиев В., Қобилов З.

РОБИТАҲОИ ФАРҲАНГИИ ҶАВОНОНИ ТОҶИКИСТОН (СОЛҲОИ 1961-1991)

Дар мақола сахми комсомолону ҷавонони Тоҷикистон дар рушд ва таҳкими робитаҳои фарҳангӣ бо ҷавонони ҷумҳуриҳои бародар мавриди инъикосу баррасӣ қарор гирифтааст. Муаллифон дар заминаи маводи мушаххас нақши адибони ҷавон, актёрҳо, композиторон, рассомон ва дигар намоёндагони ҷавони соҳаҳои фарҳангу адаби Тоҷикистонро дар баҳамтаъсиррасонии эҷодӣ ва ғанӣ гардонидани фарҳанги миллӣ нишон додаанд.

Калидвожаҳо: анҷуманҳои умумиттифоқии адибони ҷавон, эҷодиёти адибони ҷавон, рафқати коллективҳои сермиллати мутахассисони соҳибистеъдод, ба Иттифоқи композиторон ворид гардидани композитори ҷавон, ҳафтаи филмҳои ҷавонон ва наврасон, тайёр кардани рассомони ҷавон дар мактабҳои олий.

Nabiev V., Qobilov Z.

CULTURAL RELATIONS OF YOUTH OF TAJIKISTAN (1961-1991)

In this article are described the contribution of Komsomol members and youth of Tajikistan in the development and strengthening of cultural ties with the youth of the brotherly republics. Authors based on factual materials show the role of young writers, actors, composers, artists and other representatives of creative youth of Tajikistan in creative interaction and mutual enrichment of national cultures for the given period.

Keywords: Soviet meetings of young writers, the works of young writers, the union of a multinational collective of talented specialists, the entering of composers of young national composers into the Union, the weeks of children's and youth films, the preparation of young artists for central universities.

ТДУ9точик+39точик+37точик+298точик+738.8

Холмуродов З.,
Раҳимов И.

ИНЪИКОСИ КАСБУ ҲУНАРҲОИ АНЪАНАВИИ ТОЧИКОН ДАР САРЧАШМАҲОИ ЭТНОГРАФИИ ЗАМОНИ ШҶРАВИ

Касбу ҳунарҳои анъанавии халқӣ собиқаи қадима дошта, дар тӯли таърих ҳамқадами мардуми тоҷик буданд. Таҳқиқи касбу ҳунарҳои суннатии тоҷиконро ба се марҳила тасниф кардан мумкин аст: нахуст марҳилаи тоинқилобӣ, дувум – давраи Шӯравӣ ва сеюм даврони соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Дар мақола муаллифон кӯшиши кардаанд, ки роҷеъ ба омӯзиши таҳқиқи касбу ҳунарҳои анъанавии мардуми тоҷик дар даврони ҳокимияти Шӯравӣ маълумот диҳанд.

Бояд қайд кард, ки касбу ҳунарҳо дар дохили рисолаҳои этнографияи характери умумӣ дошта, ё марбут ба ин ё он соҳа тасвиру баррасӣ шудаанд. Масалан, дар асарҳои «Тоҷикони водии Хуф»-и М.С.Андреев,

рисолаи дастаҷамъонаи «Тоҷикони Қаротегин ва Дарвоз» (дар 3 ҷилд), «Қаратог ва касбу ҳунарҳои он»-и Н.Ершов, “Аз таърихи косибӣ дар шаҳрҳои Тоҷикистони шимолӣ”-и Н. Турсунов, “Тоҷикони Варзоб”-и З. Неменова доир ба касбу ҳунарҳои бофандагӣ, оҳангарӣ, чӯбкорӣ, кулолӣ ва касбҳои дигар маълумоти дақиқ дода шудааст.

***Калидвожаҳо:** касб, ҳунар, тоҷикон, этнография, шӯравӣ, фарҳанги мардум, анъана, таҳқиқот, бофандагӣ, оҳангарӣ, чӯбкорӣ, кулолӣ.*

Касбу ҳунармандӣ ё ба истилоҳи дигар, пешаварӣ яке аз соҳаҳои суннатии фаъолияти мардумони шаҳр ва қисман деҳоти тоҷикони Осиёи Марказӣ ба шумор меравад, ки ба истехсоли маҳсулоти гуногуни рӯзгор тааллуқ дорад. То нимаҳои садаи ХХ шаҳрҳои Самарқанд, Бухоро, Хучанд, Фарғона, Истаравшан, Ҳисор, Кӯлоб, Панҷакент, Конибодом, Исфара ва дигар шаҳрҳои тоҷикон марказҳои косибӣ ба шумор мерафтанд. Дар ин шаҳрҳо касбу ҳунарҳои оҳангарӣ, мисгарӣ, заргарӣ, кордгарӣ, наългарӣ, дуредгарӣ, кандакорӣ, табақтарошӣ, созтарошӣ, шонагарӣ, кулолӣ, танӯрсозӣ, бофандагӣ, қолинбофӣ, чармгарӣ, кафшдӯзӣ, чомадӯзӣ, собунгарӣ, ҳалвогарӣ, баққоли ва амсоли инҳо рушд ёфта буданд. Баъзе аз ин пешаҳо, агар баробари рушду тараққи соҳаи истехсолот аз байн рафта бошанд, бархе дигар то ба имрӯз мавҷуд буда, аҳли ҳунар бо маснуоти истехсолнамудаи худ талаботи мардумро қонеъ мегардонанд.

Омӯзиши касбу ҳунарҳои суннатии тоҷиконро ба се марҳила тасниф кардан мумкин аст: нахуст – марҳилаи тоинқилобӣ, дувум – давраи Шӯравӣ ва сеюм – даврони соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Дар мақола мо мехоҳем, роҷеъ ба омӯзиши таҳқиқи касбу ҳунарҳои анъанавии мардуми тоҷик дар даврони ҳокимияти Шӯравӣ маълумот диҳем.

Таҳқиқоти этнографияи аҳолии Тоҷикистони шӯравӣ аз солҳои 1920-ум шурӯъ шудааст. Пажӯҳишҳои нахустини мардумшиносӣ аз

тарафи олимони рус М. С. Андреев, А. А. Семёнов, Н. А. Кисляков, Е. М. Пешерева, О. А. Сухарева ва чанде дигар анҷом дода шудаанд. Сипас шурӯъ аз охири солҳои 1940-ум этнографҳои тоҷик М. Раҳимов, Н. Нурҷонов, О. Муродов, И. Муҳиддинов, А. Мардонова, Н. Турсунов, У. Ҷаҳонов, Х. Эшонқулов, М. Ҳомидҷонова ва инчунин этнографҳои тоҷикиносии рус Н. Н. Ершов, З. А. Широкова, А. Давидов, А. К. Писарчик, Р. Л. Неменова ва дигарон ба омӯзиш ва тасвиру таҳлили этнографии сокинони минтақаҳои гуногуни Тоҷикистон машғул шуда, асарҳои илмӣ таълиф кардаанд.

Бояд қайд кард, ки касбу ҳунарҳо ба таври алоҳида камтар мавриди омӯзиш ва пажӯҳиш қарор гирифтаанд. Бештари таҳқиқотҳо характери умумӣ дошта, ба ин ё он соҳаи кулӣ ва ё ба минтақаи ҳосе марбут мебошанд. Масалан, дар асари М.С.Андреев дар «Тоҷикони водии Хуф» (1953, 1958) касбҳои деҳқонӣ, чорводорӣ, шикоргарӣ, дуредгарӣ, оҳангарӣ, кулолӣ, бофандагӣ, намадмолӣ тасвир шуда, ҳунарҳои ранг кардани пашмина, шамъсозӣ, коғазсозӣ, собунпазӣ, заргарӣ, ки ба тарзи содаи кӯҳистонӣ иҷро мешуданд, низ маълумот оварда шудааст.

Китоби мукаммали мардумшиносии илми тоҷик «Тоҷикони Қаротегин ва Дарвоз» ба шумор меравад, ки аз ҷониби кормандони бахши этнографияи Институти таърихи ба номи Аҳмади Дониши АИ ҶШС Тоҷикистон дар асоси маводи экспедитсияҳои этнографии Қаротегин ва Дарвоз (собик вилояти Фарм) дар солҳои 1952-1957 таълиф шудааст.

Ба ҷилди аввал (соли нашр – 1966) бобҳои фарогири маълумот доир ба таърихи минтақаи омӯзиш, очеркҳои мухтасари таърихӣ ва ҷуғрофӣ, хусусияти аҳоли ва таърихи ҷойгиршавӣ, маълумот дар бораи маҳалҳои истиқоматӣ ва ҳамчунин иттилоот дар бораи шӯғлҳои асосии аҳолии минтақа – кишоварзӣ, касбу ҳунарҳои хонаводагӣ ва шикор дохил шудаанд.

Ҷилди дувум (1970) ба маданияти моддӣ ва машғулоти мардум бахшида шудааст, ки ба он бобҳои «Деҳа», «Хона», «Хӯрокӣ», «Либос», «Маҳсулоти гулдӯзи аз пораҳои матоъ – қурама ё қуроқ», «Тибби халқӣ» ворид гаштаанд. Ҷилди сеуми (1976) ин асар ба маишати хонаводагӣ марбут мебошад.

Дар ҷилди аввали китоби «Тоҷикони Қаротегин ва Дарвоз» боби махсусе ба касбу ҳунарҳои хонагӣ ҷудо шудааст, ки дар он дар бораи оҳангарӣ, кулолӣ, бофандагӣ ва ҷӯбкорӣ дар ин минтақа маълумоти васеъ яққоя бо тасвирҳо дарҷ гардидаанд. Бояд гуфт, ки муҳаққиқон вазъияти касбу ҳунарҳои мазкурро дар солҳои 1950-ум ба қайд гирифтаанд ва ин ҷо баъзе таъсирҳо аз техника ва технологияи муосир мушоҳида мешавад. Илова ба ин пешаҳои сартарошӣ, мӯзадӯзӣ, гилембофӣ, рағзабофӣ, карбосбофӣ, гаҳворасозӣ, табақтарошӣ, ҳунарҳои наддофӣ ё паҳандагӣ, дукресӣ ва баъзе навҳои гулдӯзӣ дар ин китоб тасвир шудаанд.

Тибқи иттилоии муаллифон, касби оҳангарӣ дар минтақаи Қаротегину Дарвоз маълум будааст. Сӯзишвории асосӣ барои оҳангарон ангишти дарахтони саҳтҷӯб ба ҳисоб мерафт. Дар кӯҳистон ангиштро аз дарахтони арча, бурс ва баъзан аз ангат тайёр

мекарданд. Олоти устохонаи ин касб аз кура, дами оҳангарӣ, саночи дам, сандон, кундаи чӯбӣ, новаи об, путк, гиро, анбӯр, качанбӯр, қалам ё сумба, хоиск ва ғайра иборат мебошад. Дар ҳар устохона ҳадди ақал як усто ва 2-3 нафар шогирдон кор мекарданд. Устои калон дар назди кураи оташ истода, бо анбур оҳанро дар оташ сурх мекард ва ҳамроҳи яке аз ҳамкорон ё шогирдон онро дар болои сандон бо путку хоиск зада, ба шакли дилхоҳ медавард. Шогирди дигар банди саночи дадро мунтазам болову поён кашида, ба шуълаи ангишт бод меод, то ки оташ беист забона занад. Маҳсулоти сохтаи оҳангарон гуногун буданд. Аз ҷумла олоти кор: каланд, бел, теша, хоркантиша, табар, искана, исканатабар, новатеша, чоду, тоқбур, болға, анбур; асбобҳои рӯзгор – кафгир, дег, корд, оташгирак, зулфаки дар, мехча, даравши мукидӯзӣ, поку; олоти кишоварзӣ – дос, оҳани чуфт, гулмех, наъл бо мехаш ва ғайра истеҳсол мешуданд.

Дар гузашта дар ҳар деҳа устоҳои оҳангар ба тариқи авлодӣ кор мекарданд. Дар деҳоти Дарвоз оҳангарон як маротиба дар як сол ҳақ мегирифтанд, он ҳам дар тирамоҳ, ҳангоми ғунучини ҳосил буд. Ҳар як деҳқон ба оҳангар як табақ гандум, як табақ тути хушк ва дигар маҳсулоти кишоварзӣ боғдорӣ меод. Як табақ дар байни мардум воҳиди вазн ба ҳисоб мерафт, ки он аз 8-12 тоқӣ иборат буда, ба 10-12 килограмм баробар буд. Устоҳои оҳангар мушкilotи мардумро дар корҳои оҳангарӣ осон намуда, дар давоми сол ба онҳо олоти меҳнат сохта меоданд. [2, с. 197-211]

Ба пажӯҳиши соҳаи кишоварзӣ ва таҷрибаҳои деҳқонӣ Н.Кисляков ва шогирди тоҷики ӯ Муҳаммаднаим Раҳимов машғул шудаанд. Монографияи «Кишоварзии тоҷикони ҳавзаи дарёи Хингоб дар давраи тоинқилобӣ»-и М. Раҳимов (1957) аз аввалин рисолаҳои илмӣ мардумшиносии тоҷик ба шумор меравад, ки маҳз аз ҷониби ҳамин олимони тоҷик анҷом дода шудааст.

Дар ин асар М. Раҳимов дар баробари тасвири хусусиятҳои табиӣ ҷуғрофӣ ҳавзаи дарёи Хингоб, инчунин доир ба донишу таҷрибаҳои кишти зироат, коркарди замин, обёрӣ, парвариши ниҳолҳо, ҳосилғундорӣ, дарав, хирманкӯбӣ, бодқунии ғалла ва корҳои дигари анъанавӣ кишоварзӣ маълумоти хубу бодалел ироа намудааст. Дар идома ӯ ба тасвири ҷанбаҳои фарҳангӣ ва иҷтимоӣ амалҳои мазкур пардохта, ба хонандагон доир ба тақвими суннати мардуми кӯҳистон, метрологияи халқӣ, маросимҳои талаб ва қатъи борон, идҳои марбут ба кишоварзӣ, маҳсусан, иди Соли нав, чоршанбеи охирон, маросими Хут, расму одатҳои марбут ба баракату фаровонӣ, ки ҳангоми дарав ва хирманкӯбӣ иҷро мешуданд ва ғайра иттилоот додааст. Ҷунончи аз китоби ӯ доир ба арҷгузори Бобои Деҳқон ҳамчун пири кишоварзон ва *шавгунӣ* – пешкори неқфол дар минтақа ё деҳаи муайян маълумоти муфассал дарёфтани мумкин аст. Мувофиқи навиштаи ӯ “шавгунӣ” намояндаи Бобои Деҳқон дар шаҳси яке аз сокинони деҳа мебошад. Ӯ инсонест, ки муборакқадам ва сабукдаст ба ҳисоб меравад. “Шавгунӣ дар рӯзи мукарраркардаи мӯйсафедони деҳа нахустин шуда ба ҳар кори кишоварзӣ – чуфт кардан, коштани зироат, даравидан ва монанди инҳо даст мезад. Ба ин

тариқ, ӯ оғози ин корхоро муборак мегардонид ва ба дигарон иҷозат меод, ки ба он корҳо машғул шаванд» [7, с.183].

Таҳқиқоти М. Раҳимовро таълифоти Н.А. Кисляков ва Н.Н. Ершов такмил додаанд. Соли 1954 аз ҷониби Институти таърих, археология ва этнографияи АФ ҶТ ба ноҳияи Дарвоз экспедитсияи илмӣ фиристода мешавад. Дар ҳайати он муҳаққиқ Н.Н. Ершов ба омӯзиши касбу ҳунарҳои мардумӣ машғул шуда, натиҷаи омӯзиши худро дар мақолаи «Касбу ҳунарҳои тоҷикони Дарвоз» дар маҷаллаи «Ахбороти шуъбаи фанҳои ҷамъиятӣ»-и Академияи илмҳои Тоҷикистон нашр кардааст. Аз навиштаҳои ӯ маълум мешавад, ки дар солҳои 1950-ум дар ин ноҳияи кӯҳсор касбу ҳунарҳои ҷӯбтарошӣ, оҳангарӣ, бофандагӣ ва кулолӣ маъмул будаанд. Инчунин муҳаққиқ касбҳои деворгарӣ, чорукдӯзӣ, сартарошӣ ва чанде дигарро ба қайд гирифтааст. Ба ҳунари ҷӯбтарошӣ сохтани гахвора, сандук, табаку қошук, дару тиреза низ шомил мешудааст.

Назар ба маълумоти Н. Ершов, аз ҳама касби маъмул дар Дарвоз бофандагӣ будааст. Ба он ҳам занҳо ва ҳам мардҳо машғул мешудаанд. Дар ҳар деҳа якчанд нафар бофандаҳо фаъолият мекарданд. Онҳо супоришро аз мизочон гирифта, дар хонаи худ матоъҳоро тайёр менамуданд. Матоъҳо аз риштаҳои пахтагин ва абрешимин бофта мешуданд. Аз ресмонҳои пашмин пайтоба, аз рағза чакман мебофтанд. Аз асбоби қорӣ ҳаллоҷӣ барои тоза кардани пахта, дук ва чарха барои тофтани ресмон истифода мешудаанд. [3, с. 3-4].

Роҷеъ ба касби бофандагӣ Н. Ершов дар асарҳои «Тоҷикони Қаротегину Дарвоз» (шумораи 1, 1966) ва «Қаратоғ ва касбу ҳунарҳои он» (1984) маълумоти муфассалтар додааст. Китоби дувуми ӯ ҳарчанд, ки дар охири замони шӯравӣ ба ҷоп расидааст, аммо аз нигоҳи муҳтаво ва мазмун китобест, ки махсус ба касбу ҳунарҳои суннатии тоҷикони Қаратоғ бахшида шудааст. Ӯ дар ин асар оид ба бофандагӣ, алалхусус, абрбандӣ, бофтани адрасу алоча, оҳангарӣ, кулолӣ ва касбҳои дигар маълумоти дақиқ додааст. Муаллиф, тавре ки дар китобаш ишора кардааст, дар Қаратоғ беш аз сӣ намуди касбу ҳунарҳои мардумиро ба қайд гирифта будааст. Масалан, ҳунарҳои марбут ба касби бофтани ороиши матоъ – *рангрезӣ, пиллакашӣ, абрбандӣ, корбофӣ, кортанӣ, гӯлабардорӣ, кӯдунгарӣ, читгарӣ* ва ғайра фаъолият мекарданд. Аз ҳунари пешаҳои марбути оҳангарӣ – *мехчагарӣ, наългарӣ, кордсозӣ, рехтагарӣ, каландсозӣ, дегрезӣ, мисгарӣ* ва амсоли инҳо роиҷ буданд. Инчунин касбҳои *дуредгарӣ, харротӣ, ҷӯбтарошӣ ё соғутарошӣ, собунгарӣ, шамъсозӣ, аъҷубасозӣ, чармгарӣ, заргарӣ, мӯзадӯзӣ, кафшдӯзӣ, маҳсидӯзӣ, зинсозӣ, яхдонсозӣ* (сандукҳои чармӣ), *сарроҷӣ* ё сохтани афзори аспу ҳар ва ғайра дар Қаратоғ маъмул будаанд. [2, с. 25-27]

Аммо дар китоби «Қаратоғ ва касбу ҳунарҳои он» асосан ҳунарҳои бофандагӣ, оҳангарӣ ва кулолӣ батафсил таҳқиқ шудаанд. Аз маълумоти муаллиф бармеояд, ки шаҳраки Қаратоғ дар гузашта макони алочабофӣ будааст ва алочаҳои қаратоғию ҳисорӣ дар Осиёи Миёна хеле шуҳрат доштаанд. Дар ин ҷо алочаҳои навъи *сиёҳала, чортег, мушқу заъфар, чигӣ, сиёҳқор, алифӣ, сусӣ, кабутак, нимшиоӣ,*

алочаи маҳмадшоҳӣ, алоҷаи чанда, кори лолагӣ, пӯсти мор, пари пашиа ва ғайра бофта мешуданд [2, с. 64-74].

Муҳаққиқи тоҷик Назирҷон Турсунов дар солҳои 1960-70 ба пажӯҳиши пешаи бофандагӣ дар шимоли кишвар машғул шуда, рисолаи худро бо унвони “Аз таърихи касибӣ дар шаҳрҳои Тоҷикистони шимолӣ” соли 1974 ба таъби мерасонад. Дар рисолаи ӯ оид ба техникаи коркарди пилла, ресмонресӣ, абрбандӣ, рангдихӣ, шустагарӣ, кудунгарӣ, читгари, бофтани матоъ дар дукон, асбоби корӣ, анвои матоъҳои истехсолшаванда, аз чумла, пахтагин, нимабрешимӣ ва абрешимӣ, корхонаҳои бофандагӣ ва ташкили кори устоҳо – бофандагон маълумоти хеле боарзиш зикр шудаанд [9, с. 31-76]. Аз матоъҳои пахтагин дар навоҳии шимоли кишвар бофтани *карбос, қоқӣ, солори булӯр, хосса, қаламӣ, алоҷа, парипашиа, ялангдаврон*; аз матоъҳои нимабрешимӣ – *адрас, беқасаб, банорас, қараало, зирагӣ*; аз газворҳои абрешимӣ – *шоҳӣ, атлас, чучунча* ва чанде дигар хеле маъмул будаанд [9, с. 80-97].

Муҳаққиқ М.А. Ҳамидҷонова дар чорҷӯбаи маданияти моддӣ ҳунарҳои пухтапузи занҳо ва либосдӯзию гулдӯзиро ба монографияаш “Маданияти моддӣ мастҷоҳиён қабл ва баъд аз кӯчидан ба заминҳои обёришуда” (1974) дохил кардааст. Ҳамҷунин ӯ касби меъморӣ ва ҷузъиёти ҳонасозии мардуми Мастҷоҳро дар ин рисола тасвир намудааст.

Асари З.А. Широкова “Либоси анъанавӣ ва замонавӣ занҳои кӯхистони Тоҷикистон” (1976) ба ҳунари либосдӯзии бонувони навоҳии Қаротегин, Зарафшон, Ҳисор ва Кӯлоб бахшида шудааст.

Ҳамин тавр, дар китоби “Маданияти моддӣ тоҷикони болооби Зарафшон” оид ба касбу ҳунарҳои дуредгарӣ, ҷӯбкорӣ, ҳонасозӣ, деворгарӣ, куртадӯзӣ, гулдӯзӣ, маҳорати пухтапузи бонувон ва анвои таомҳову нонҳо тасвирҳои этнографӣ зикр гардидаанд [5, с.60-65; 141-180; 182-274].

Мардумшиноси дигар Р.Л. Неменова дар монографи “Тоҷикони Варзоб” (1998) маводи кулӣ доир рӯзгори сокинони Варзоб нашр намудааст. Ҳарчанд китобаш дертар ба таъби расидааст, аммо маводи онро ӯ солҳои 1970-80 гирдоварӣ кардааст. Р.Л. Неменова дар ин асар ба касбу ҳунарҳои хонагӣ, аз чумла бофандагӣ, ҷӯбкорӣ, кулолӣ, оҳангарӣ, гилембофӣ, наддофӣ, намадмоли, собунпазӣ ва чанде дигар маълумоти мухтасари этнографӣ додааст. Дар баробари инҳо касбҳои деҳқонӣ, боғбдорӣ, чорводорӣ, кирмакпарварӣ ба таври муфассал тасвир шудаанд. Аз машғулоти ҳунарҳои бонувон нонпазӣ, таомпазӣ, таҳияи шириниҳо ва нӯшокиҳо ба таври алоҳида шарҳу тафсир ёфтаанд [6, с. 121-224].

Дар солҳои охири даврони шӯравӣ нашри маҷмӯаи мақолаҳо ба хотира ва арҷгузори ин ё он олими фақид маъмул шуд. Масалан, маҷмӯаи мақолаҳои таърихӣ мардумшиносӣ бо унвони “Хотираи А.А. Семёнов” (1980) якҷанд мақолаи бахшида ба касбу ҳунарҳо ва анъанаҳо дорад. Аз он чумла, доир ба алоҷабофӣ, куртадӯзӣ, ороиши либосҳо, кишоварзии суннатӣ, санъати иҷроӣ ва ғайра мақолаҳо бахшида шудаанд. Дар маҷмӯаи “Этнография дар Тоҷикистон” (1985)

оид ба ҳунарҳои читгарӣ, тоқидӯзӣ ва сӯзанидӯзӣ мақолаҳо дарҷ шудаанд. Дар маҷмӯаи дигари “Этнография дар Тоҷикистон” (1989), ки ба ёдбуди Н.А. Кисляков бахшида шудааст, оид ба либосдӯзӣ, метрологияи халқӣ ва суннатҳои дигари мардумӣ мақолаҳо ба таъб расидаанд.

Аз ин баррасии иҷмолӣ бармеояд, ки дар даврони шӯравӣ аз ҳунарҳои аҳолии кӯҳистон ва шаҳру водихои тоҷикнишин тавачҷух асосан ба бофандагӣ, оҳангарӣ, кулолӣ ва чӯбкорӣ будааст. Инчунин касбу пешаҳои деҳқонӣ, боғбонӣ, чорводорӣ, кирмакпарварӣ низ дар асарҳои этнографӣ инъикос ёфтаанд. Маълум мешавад, ки ҳамин ҳунарҳо бештар роҷ будаанд. Дар шаҳрҳои қадимаи тоҷикон ба монанди Самарқанду Бухоро, Фарғона, Хучанд, Истаравшан, Ҳисор, Панҷакент, Кӯлоб, Конибодом, Исфара ва ҷанде дигар касбу ҳунарҳои мисгарӣ, заргарӣ, кордгарӣ, наългарӣ, кандакорӣ, соғтарошӣ, шонагарӣ, кулолӣ, танӯрсозӣ, қолинбофӣ, чармгарӣ, кафшдӯзӣ, ҷомадӯзӣ, собунгарӣ, рехтагарӣ, дегрезӣ, мехчагарӣ, сӯзангарӣ, ҳалвогарӣ, баққоли ва амсоли инҳо рушд ёфта буданд.

Дар илми мардумшиносии шӯравии тоҷик ба ин касбҳо камтар тавачҷух шудааст, агар иброи назар шуда бошад ҳам, ба тариқи мухтасар сурат гирифтааст.

Ин мақолаи мо барои олимони ҷавон, ки ба таҳқиқи ин ё он ҳунари мардумӣ мепардозанд, як навъ роҳнамо мебошад. Мо саъй кардем, ки дар сарчашмаҳои этнографии замони шӯравӣ қадом намуди касбу ҳунар тадқиқ шудааст, дар ин мақола ишора кунем, то ки муҳаққиқон дар оянда огоҳ бошанд.

Адабиёт

1. Андреев, М. С. Таджики долины Хуф [Текст]. – Сталинабад: Издательство Академия наук Таджикской ССР, 1958. – Выпуск II. – 528 с.
2. Ершов, Н. Н. Домашние промыслы и ремесла [Текст] // Таджики Каратегина и Дарваза / под ред. Н.А. Кислякова, А.К. Писарчик. – Душанбе: Маориф, 1966. – Вып. I. – С.195-291.
3. Ершов, Н. Н. Каратаг и его ремесла [Текст]. – Душанбе: Дониш, 1984. – 120 с.
4. Ершов, Н. Н. Ремесла таджиков Дарваза [Текст] // Известия отдела общественных наук АН Таджикской ССР. – Сталинабад, 1959. – Вып. 10-11. – С. 3-11.
5. Материальная культура таджиков верховьев Зеравшана / редакторы А.К. Писарчик, Н.Н. Ершов. – Душанбе: Дониш, 1973. – 300 с.
6. Неменова, Р. Таджики Варзоба [Текст]. – Душанбе: Дониш, 1998. – 252 с.
7. Рахимов, М. Земледелие таджиков бассейна р. Хингоу в дореволюционный период [Текст]. – Сталинабад: Издательство Академии наук Таджикской ССР, 1957. – 224 с.
8. Сухарева, О. А. К вопросу о литье металлов в Средней Азии [Текст] // Занятия и быт народов Средней Азии: Среднеазиат-

ский этнографический сборник. – Ленинград, 1971. –Т. ХСVII. – С. 147-167.

9. Турсунов, Н. Из истории городского ремесла северного Таджикистана (Ткацкие промыслы Ходжента и его пригородов в конце XIX – начале XX вв.) [Текст]. – Душанбе: Дониш, 1974. – 208 с.

10. Хамиджанова, М. А. Материальная культура матчинцев до и после переселения на вновь орошенные земли [Текст]. – Душанбе: Дониш, 1974. – 182 с.

**Холмуродов З.,
Рахимов И.**

ОТРАЖЕНИЕ ТРАДИЦИОННЫХ РЕМЕСЕЛ ТАДЖИКОВ В ЭТНОГРАФИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКАХ СОВЕТСКОГО ПЕРИОДА

Традиционные ремесла таджиков имеют давнюю историю и развивались в течении многих веков. Изучение традиционных ремесел таджикского народа можно разделить на три периода: дореволюционный период, советский период и период независимости Республики Таджикистан. В данной статье авторы поставили цель осветить изучение истории традиционных ремесел таджиков в советский период.

Необходимо отметить, что в советские времена народные ремесла в основном изучались в контексте народной культуры, внутри обще-этнографических работ. Например, в монографии «Таджики долины Хуф» М.С. Андреева, в коллективных трудах «Таджики Каратегина и Дарваза», «Каратаг и его ремесла» Н.Н. Ершова, «Из истории городского ремесла северного Таджикистана» Н. Турсунова, «Таджики Варзоба» З.Л. Неменовой приведены детальные описания народных ремесел, таких как ткачество, гончарство, кузнечное и деревообделочное дело и другие.

Ключевые слова: ремесло, таджики, этнография, советский период, народная культура, традиция, исследования, ткачество, гончарство, кузнечное и деревообделочное дело.

**Kholmurodov Z.,
Rahimov I.**

DESCRIPTION OF THE TAJIK TRADITIONAL CRAFTS IN ETHNOGRAPHIC SOURCES OF THE SOVIET PERIOD

Traditional crafts of Tajiks have a long history and accompanied the Tajik people for many centuries. The study of folk crafts can be divided into three periods: the pre-revolutionary period; Soviet times; period of independence of the Republic of Tajikistan. In this article, the authors tried to describe the study of traditional crafts in the Soviet period. It can be noted that in Soviet times, folk handicrafts were mainly studied in the

context of folk culture, within general ethnographic works. For example, in the monograph "Tajiks of the Khuf Valley," of M.S. Andreev, in the collective book titled "Tajiks of Karatagin and Darvaz", "Karatag and his crafts" of N.N. Ershov, "History of folk crafts in northern Tajikistan" by N. Tursunov, "Tajiks of Varzob" of Z.L. Nemenova give a detailed description of folk crafts, such as weaving, pottery, blacksmithing, woodworking and other crafts.

Keywords: craft, art, Tajiks, ethnography, Soviet period, folk culture, tradition, research, weaving, pottery, blacksmithing and carpentry.

ТДУ 3точик+008+9точик+39точик+646.45+391/397

Носирова Л.

ЧОМА ВА ЧОМАДҶҶҶҶ ДАР АНЪАНАИ МИЛЛИИ ТОЧИКОН

Чомадҷҷҷҷ асосан ҳунари занона буда, аз замонҳои пеш байни мардуми Осии Марказӣ, хусусан тоҷикон маъмулу машҳур аст. Чомаро аз матоҳҳои гуногун ва пахта тайёр мекунад. Ҳунарманд аввал, матоҳро интихоб намуда, андоза мегирад ва баъдан онро мувофиқи андозаи гирифтааш пора карда медҷҷҷ.

Аз давраҳои қадим дар ҳаёти мардуми тоҷик чома ҳамчун як либоси муқаррарӣ инъикос ёфтааст. Ба ин хотир, гузаштагонӣ мо нисбати он эҳтироми хоса дошта, дар ҷашну маросим ва маърақаҳои миллии анъанавӣ чомаро мавриди истифода қарор додаанд.

Дар замонӣ муосир низ чома хусусияти хоси худро аз даст навода, боз ҳам такмил ёфта навъҳои гуногуни он ба вуҷуд омадааст.

Калидвожаҳо: либос, чома, чомадҷҷҷҷ, фарҳанг, ҳунар, ҳунарманд, халқи тоҷик.

Ҳар касбу ҳунар дар зиндагии мардуми тоҷик мақому манзалати хоса касб кардааст. Аз ҷумла, чомадҷҷҷҷ низ қадимтарин ҳунари мардумӣ буда, то ба имрӯз миёни тоҷикон роиҷ мебошад. Гарчанде бо афзудани истеҳсол ва воридоти чомаву палтоҳои корхонаӣ ба чомаи маҳаллӣ эҳтиёҷ камтар шудааст, аммо холо ҳам дар бештари шаҳру ноҳияҳои Тоҷикистон ин ҳунар хеле маъмул буда, мавқеи худро аз даст наводааст. Ҳунари чомадҷҷҷҷ ба назар одӣ намояд ҳам, вале аз ҳунарманд диққат ва маҳорати баландро талаб мекунад.

Чома (чапон) як навъ либоси маъмулии тоҷикон буда, дар ҳаёти фарҳангии мардум мавқеи хоса дорад. Он ҳамчун либоси миллии дар ҳама давру замон рисолаташро гум накардааст. Аз замонҳои пеш то инҷониб халқи тоҷик дар ҳама ҷо ва дар ҳама ҳолат чомаро чун либоси болоӣ ва анъанавӣ ба бар мекарданд. Имрӯзҳо низ ин либоси миллии миёни мардум маҳбубият дошта, анъанавӣ чомадҷҷҷҷу чомапӯшӣ аз байн нарафтааст.

Дар ин мақола хостем дар атрофи баъзе паҳлуҳои ҳунари чомадҷҷҷҷ ва мавқеи он дар ҳаёти фарҳангии халқи тоҷик ибрози ақида намоем. Чомадҷҷҷҷ қисме аз ҳунари дҷҷҷҷҷ буда, навъҳои гуногуни он дар зиндагии мардум ба таври васеъ истифода мешавад.

Чомаро новобаста аз синну сол барои ҳама якхела медӯхтанд. Дар тарзи таҳияи он хангоми андозагирӣ ва истифодаи маҳсулоти зарурӣ хоҳ барои калонсолон бошад ва хоҳ барои хурдсолон як усул кор фармуда мешуд.

Мувофиқи маълумоти О.А.Сухарева «Либоси мардонаи тоҷикон, ки чома ном дошт, аз якчанд намуд иборат буд: сабук, астардор, ғафс, лагандашуда, ки асосан онро аз матоъҳои ранга ва алоча медӯхтанд» [77, б].

Хунармандон дар ибтидо чомаро аз матоъҳои сатин, лас, авлон, беқасаб ва баъдтар онро аз парча, зарварақ, махмал, вилюр, адрас ва ғайра медӯхтанд. Дар замонҳои пеш чома аз се қисми асосӣ: пушт, ду бари доман ва остин иборат буд. Баъдтар бо мурури замон вақте ҳунари чомадӯзӣ рушду такомул ёфта навъҳои гуногуни он мавриди истифода қарор гирифт, қисмҳои *тирез* ва *гиребон* низ илова гардид. Тирез қисмати иловагии чома ба шумор рафта, онро дар ҷои пайвастагии остин ва бару пешии домани чома пайваст мекунанд. Дар ҳунари куртадӯзӣ тирезро қулфак ҳам мегӯянд. Гиребон бошад, аз ҳама қисми муҳими чома буда, бахши ороишӣ ба ҳисоб меравад. Инчунин шероза дорад. Қисмати гиребони ҳама намуди чомаҳоро баъди дӯхтан бо шероза ороиш медиҳанд. Имрӯзҳо танҳо чомаҳои мардона ва кӯдаконро шероза мекунанд, дар чомаҳои занона ин навъи ороиш ба кор бурда намешавад, вале чомаҳое, ки аз тарафи корхонаҳои маҳсус омода мегарданд, атроф ва лаби остинашонро ҳам шероза мекунанд.

Дар китоби Бободжанова Н. ва Хакимова Н. «Либосҳои суннатӣ ва болопӯши Хучанд дар асрҳои XIX - XX» оид ба тағйир ёфтани матоъҳои чомагӣ ва навъҳои гуногуни он муфассал сухан рафтааст [2, С.12-13].

Чомадӯзӣ (чапондӯзӣ) ба монанди куртадӯзӣ машғулияти доимии бонувон мебошад, ки аз давраҳои қадим то ба замони мо омада расидааст. Он дар қатори намудҳои мухталифи ҳунари дӯзандагӣ ҳам барои мардону занон ва ҳам кӯдакон тайёр карда мешавад.

Сарчашмаҳои мардумшиносӣ нишон медиҳанд, ки чома асосан либоси мардона буда, замонҳои пеш фақат мардон аз он истифода мекардаанд. М.С.Андреев чунин мешуморад, ки: «Дар Помир низ чома яке аз либосҳои асосии мардон ба ҳисоб мерафт, масалан, хангоми кор дар вақти гармӣ онҳо чомаи тунукро мепӯшиданд» [1, с. 24]. Қайд кардан бамаврид аст, ки аз қадимулайём халқи тоҷик дар фасли гармо чомаи тунук, дар ҳавои салқин чомаи астардор ва дар зими-стон чомаи ғафсро мепӯшиданд. Яъне, ҳар навъи чомаро вобаста ба фасли сол мепӯшанд. Дар шароити имрӯза навъи лагандашуда – пахтагинро ҳам занон ва ҳам мардон бисёртар барои аз сармо нигоҳ доштани бадан истифода мекунанд.

Тадричан бо гузашти замон, аниқтараш аввалҳои асри XX чома ҳамчун либоси занону кӯдакон маъмул гардид. Дар баробари мардон ба занону кӯдакон ҳам намудҳои гуногуни чомаро медӯхтанд. Чи тавре ки дар ягон чашну маросим занону духтарон куртаҳои атласу адрас ва чаканро ба бар мекунанд, аз давраҳои пеш дар рӯзҳои хурсандӣ мардон ҳатман чома мепӯшиданд. Гарчанде дар тарзи дӯхти

чомаҳои мардона ва занонаву кӯдакона тафовути чиддӣ ба назар нарасад ҳам, занон дар рӯзҳои шодиву сур аз чома истифода намекарданд. Шояд аз сабаби надоштани пироканҳои махсуси идона дар ҷашну маросимҳо мардон ҳамчун либоси идона ва миллӣ чома мепӯшиданд.

Равиши дӯхтани чома чунин аст: Хунармандон аввал матоъро интихоб карда ба андозаи қади ҳар як фармоишгар мувофиқ намуда пора мекунанд. Баъдан матоъро густурда вобаста ба ҳаҷми чомаи тайёршаванда пахтаро аз болои он тунук мекунанд ва астари чомаро аз болои пахта монда ба ҳам мечаспонанд. Вақте ки аз ду тараф пахтаро бо матоъ маҳкам карда дӯхтанд, атрофаширо низ медӯзанд, то мустаҳкамтар шавад.

Сипас, чомаи омодашударо дастӣ ё тавассути мошинаҳои махсуси фабрикавӣ дарздӯзӣ (лаганда) мекунанд. Масофаи байни лагандаҳо 4-5 миллиметрро дар бар мегирад, то сифати чома хуб шуда, ҳангоми шустан пахтаи он вайрон нашавад. Баъди ба охир расидани лаганда атрофи онро бо шероза ороиш медиҳанд, то ки аз рӯи шакл чома дар тан шинам ва зебо бошад.

Дар натиҷаи тағйирёбии рушди илму техника ва ворид гардидаани навгонӣҳо ба соҳаи дӯзандагӣ дар хунари чомадӯзӣ ҳам дигаргунӣҳо ба вучуд омад. Чи хеле ки мардумшиносони русу тоҷик дар тадқиқотҳои ишора намудаанд: «чома ва пероканро аз ҳамдигар танҳо бо тарзи буришашон фарқ кардан мумкин аст» [6, с. 97]. Чуноне ки дар чомаҳои мардона гиребон ва шерозаи он муҳим буд, баъдтар тирез низ барои ороиши чома аҳмаияти махсус касб кард. Минбаъд дар хунари чомадӯзӣ гузоштани *тирез* дар байни остин ва бари чома ба ҳукми анъана даромад.

Бояд зикр намуд, ки чома аз замони қадим ҳамчун либоси болоӣ – вазифаи эмин доштани бадан аз хунокию гармиро иҷро мекард, чунки он аз пахта ва матоъҳои пахтагин иборат буд. Мувофиқи маълумоти Сухарева О. А. «...дар баъзе минтақаҳои кӯҳии Тоҷикистон занон ҳангоми ба кӯча баромадан барои пинҳон кардани рӯи худ аз одамони бегона ва офтоби сӯзон ба ҷои фаранҷӣ аз чома васеъ истифода мекардаанд» [5, с.173]. Ин анъана то ба имрӯз дар ноҳияи Мастҷоҳи нав ба назар мерасад. Чунки иқлими он ҷо шамоли сард ва офтоби сӯзон дорад, ки бо ин роҳ бонувони ноҳияи мазкур аз сармову гармо рӯи худро эмин медоранд.

Хунари чомадӯзӣ дар ҳар минтақаи Тоҷикистон аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Дар Хучанд ва навоҳии атрофи он чомаи занонаро, асосан, аз матоъҳои гуногуни гулдор, адрас, заратлас, беқасаб, парча, зарварақ ва монанди инҳо медӯзанд. Чомаи мардонро бошад, аз матоҳои беғул – вилор тайёр мекунанд. Дар минтақаи Кӯлоб чомаи мардона бештар аз матои алоча, лас, сатин ва ғайра духта мешуд. Чомае, ки дар ноҳияҳои атрофи Кӯлоб махсус барои домод дӯхта мешуд, бо номи «*мушки заъфар*» маъмул буда, онро асосан аз матои беқасаб (беқасам, зирабеқасаб) медӯхтанд. Чунки дар ноҳияҳои ҷануби Тоҷикистон низ ҳангоми ҷашни арӯсӣ домод чунин чома мепӯшид. Мутаассифона, имрӯзҳо дар ягон навоҳии минтақаи Кӯлоб ҳангоми ҷашни арӯсӣ ва тӯии суннатӣ чома ба бар намекунанд. Яъне суннати

чомапӯшии домод дар рӯзҳои тӯй аз байн рафтааст. Танҳо дар баъзе ноҳияҳои он баъди чашни арӯсӣ дар рӯзҳои сард домод гоҳо чома мепӯшад. Дар ноҳияҳои вилояти Суғд ва деҳотҳои ўзбекнишини минтақаи Хатлон ҳангоми чашни арӯсӣ барои домод чомаи махсус аз матои зарҳалин (симин) медӯзанд.

Дар шаҳри Панҷакент ва деҳотҳои он бошад, аз қадим барои арӯсу домод чомаи зардӯзӣ омода мекунанд. Ҳар арӯс ва ё домод рӯзи чашни арӯсию домодӣ чомаи зардӯзишуда мепӯшад. Аз ин лиҳоз ҳар як модаре, ки писар ё духтараш ба синни балоғат мерасад, ҳатман бо нияти рӯзи тӯй ба зардӯз чома фармоиш медиҳад, чунки чомаи зардӯзӣ нисбати чомаҳои дигар заҳматталаб буда, дӯхтани он вақти зиёдро мегирад. Чи хеле ки дар ноҳияи Мастҷоҳ рӯзи тӯй арӯс ҳатман чомаи адрас ё заратлас мепӯшад, дар Панҷакент ҳам пӯшидани чомаи зардӯзӣ ҳатмист. Мутобиқи маълумоти ҳунармандон ва мардуми маҳаллӣ аз солҳои пеш то имрӯз дар Панҷакент ягон арӯс бе чома, тоқӣ ва кокули зардӯзӣ ба ҳонаи шавҳар нарафтааст.

Вале тарзи духтани чома дар ноҳияи Мастҷоҳ аз дигар шаҳру ноҳияҳо фарқ дорад. Бонувони ин ноҳия пушти ҳамаи чомаҳоро дар як ҳаҷм андоза мегиранд, барои хурд ё калон дӯхтани он андозаи баъри онро тағйир медиҳанд. Барои дӯхтани чома матоъ – барои абра, ҷит – барои астар, ришта, пахта истифода карда мешавад. Дар як чомаи калон 1 кг пахта ва ду метр матоъ сарф мешавад. Ҳангоми дӯхтани чома ҳар як қисматро дар алоҳидагӣ лаганда (қавиқ) карда, баъдан ба ҳамдигар пайваст менамоянд. Атрофи чомаҳои мардонаву кӯдаконаро шерозадӯзӣ мекунанд. Вале дар ин ноҳия ба чомаи мардона таваччуҳи мардум дида намешавад.

Дар замони муосир дар Истаравшан чомаҳои занона, мардона, кӯдакона ва зардӯзӣ бо тарзҳои гуногун дӯхта мешавад. Чунки дар ин ҷо ва шаҳру ноҳияҳои дигари вилояти Суғд талаботи мардум нисбати чома зиёдтар аст. Масалан, дар деҳаи Қалъачаи калони шаҳри Истаравшан гузари махсуси чомадӯзон вучуд дорад, ки аксари занону духтарони ин ҷо ба духтани чомаҳои гуногун машғуланд. Чомаҳои тайёрнамудаи занону духтарони ин деҳ дар тамоми бозорҳои Истаравшану Хучанд ва дигар ноҳияҳо харидорони худро ёфтаанд. Айни замон, ин анъанайи мардумӣ моҳияти худро гум накарда, ҳунари чомадӯзии занони истаравшанӣ то ҳол идома дорад. Ба ин хотир, дар бозори шаҳри Истаравшан растаи махсуси чомадӯзону чомафурӯшон мавҷуд аст. Солҳои пеш бонувони ин дӯкӯнҳо аз гарон будани нархи андоз шикоят мекарданд.

Гарчанде имрӯзҳо чомадӯзӣ миёни занон ба таври замонавӣ дар ҳоли пешравӣ бошад ҳам, дар баробари ин шакли усулҳои дӯхти қадимии он ба назар мерасад. Махсусан, бонувони калонсол ҳангоми истифода намудан аз чома кӯшиш мекунанд, шакли қадимитари онро интиҳоб намоянд.

Аз давраҳои қадим мардуми тоҷик чомаро дар маросимҳои тӯю мотам низ мавриди истифода қарор медоданд. Масалан, дар замонҳои пеш барои ҳар як арӯсу домод чомаи махсус медӯхтанд. Домод, вақте ки барои бурдани арӯс меомад, пеш аз маросими никоҳ дар ин ҷо ҳатман маросими саллабандон доир мегардид, ки дар ин

маросим ба домод чомаву салла ва тоқӣ мепӯшониданд ва баъдан арӯсу домодро барои анчоми никоҳ даъват мекарданд. Ҳангоми маросими саллабандон ду нафар зани ботачрибаю рӯзгордида (як нафар аз тарафи арӯс ва як нафар аз тарафи домод) аз сари домод канду мавиз ва чормағз (ба қавли мардуми минтақаи чануб *чочала*) мепошанд, ки чӯраҳояш онро мечинанд. Арӯс бошад, баъди омадан ба хонаи домод ҳамарӯза аз чома истифода мекард. Мутаассифона, имрӯзҳо ин анъана танҳо дар баъзе ноҳияҳои кишвар боқӣ мондааст. Мувофиқи иттилоии мардуми маҳаллии Мастчоҳ арӯс низ ҳангоми аз хонаи падар ба хонаи шавҳар рафтани чомаи аз адрас дӯхташуда ва рӯймоли махсусро ҳамчун либоси анъанавии арӯсони Мастчоҳ ба бар мекунад. Аз ин хотир миёни мардуми тоҷик ақидаву эътиқодҳои нисбати чома вучуд доштааст.

Чи тавре ки дар боло қайд кардем, дар ноҳияи Мастчоҳи нав анъанавии ба арӯс дӯхтани чомаи махсус то кунун идома дорад. Масалан, дар солҳои пеш аз сабаби паст будани сатҳи зиндагии мардум барои арӯс як чома медӯхтанд. Дар шароити имрӯза дар ноҳияи мазкур барои як арӯс то се-чор чома омода мекунанд, ки яқтои он хатман адрас ва яқтои дигараш бояд қуроқӣ бошад. Дар ноҳияи мазкур, танҳо чомаҳои занона ва кӯдакони дӯхта мешавад ва чомаи мардона ба мушоҳида намерасад. Аз рӯи гуфтаи мардуми ин ноҳия солҳои охир мардони ин ҷо қариб чома наменӯшанд ва онҳое, ки гоҳ – гоҳ истифода менамоянд, аз бозорҳои шаҳри Хучанд дастрас мекардаанд.

Яке аз ин маросимҳо дар ноҳияи Мастчоҳи вилояти Суғд ҷашни арӯсӣ мебошад, ки наварӯс дар ин рӯз чомаи махсуси аз адрас дӯхташударо ба бар мекунад. Ва анъанаву урфу одатҳои қадимаи мардуми маҳаллиро дар мисоли чома риоя менамояд. Чи тавре ки мушоҳидаҳои нишон дод, дар ноҳияи номбурда барои наварӯс хатман аз матои адрас ё заратлас чома медӯзанд. Ҳангоми дӯхтани чома барои арӯсон ва дигарон ранги матоъ ба инбат гирифта мешавад.

Баробари ҷашну идҳои хурсандӣ дар маросими мотам низ пӯшидани чома анъана шудааст. Дар рӯзҳои мотам мардҳо бисёртар аз чомаҳои ранги кабуду сиёҳ ва сабз истифода менамоянд. Мардҳои ба шахси ғавтида наздик рӯзҳои аввали мотам ва баъзан то чил рӯз чомаи сиёҳ пӯшида миёнашонро бо рӯймол мебанданд, ки ин бо сабру таҳаммул ва қавиירוа будани мардони тоҷикро нишон медиҳад. Дар замони муосир баъди қабул гардидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо» (2007) ҳангоми маросими мотам танҳо се рӯз чома мепӯшанд ва баъди се рӯз маросими «миёнкушоён» гузаронида мешавад. Як шахси калонсол миёни ду-се нафари наздикони ғавтидаро кушода чомаҳояшонро аз танашон бадар мекунад. Азодорони дигар ҳам чомаҳояшонро мебароранд ва баъди ин маросим дигар ягон аъзои оилаи ғавтида чомаи мотамиро наменӯшад.

Марбут ба чома ва чомадӯзӣ маросиме миёни яғнобиёни ноҳияи Зафаробод бо номи «Чомаи гадоӣ» маъмул аст, ки дар ин маросим чомаи махсус барои кӯдаки навзод дӯхта мешавад. Оиди маросими мазкур Аминов А. дар китоби «Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик» (2017) маълумоти муфассал овардааст [8, С. 169-172].

Дар ягон шаҳру ноҳияи Тоҷикистон хунари чомадӯзӣ корхонаи махсус надошта бошад ҳам, аксари занони тоҷик аз уҳдаи дӯхтани он мебароянд. Чуноне ки ба ҳама маълум аст, чомадӯзӣ низ аз рӯйи анъана, асосан, дар доираи хонаводагӣ сурат мегирад. Гарчанде ин касб аз авлод ба авлод гузашта меояд, ҳар як ҳунарманди чомадӯз донишу таҷриба ва услуби хоси чомадӯзӣ дорад. Дар минтақаҳои гуногуни кишвар чомадӯзони маъруф аз қабиле Шукурова Онаҷон (с/т. 1973), Турсунова Малика (с/т. 1969) – сокинони шаҳри Истаравшан, Шарипова Гулизор (1951), Холиқова Рӯзимоҳ (1953) – сокинони ноҳияи Мастҷоҳи нав, Холиқова Зухро (с/т. 1943) – сокини шаҳри Бохтар ва амсоли инҳо фаъолият мекунанд.

Солҳои охир дӯхтану истифода намудани чомаҳои гуногуни шакли замонавӣ хеле маъмул аст. Вале як чизи дигарро қайд намудан зарур аст, ки имрӯз занону духтарон дар тарзи интихоби рангҳо фарқият намегузоранд, яъне онҳо аз чомаҳои рангоранг, ки бисёртар матоҳҳои гулдор ё адрас ҳаст истифода мекунанд. Дар ин мавқеъ анъанаҳо ва урфу одатҳои, ки модарони мо дар гузашта нисбат ба рангҳо ва тарзу намуди сару либос доштанд аз байн меравад. Яъне, дар ҳар чашну маросим ва синну сол занону духтарон бояд интихоби ранг ва тарзу намуди пӯшидани чомаро риоя намоянд.

Яке аз сабабҳои аз байн рафтани ин суннати аҷдодӣ пешравию чомеа ва тараққиёти илму техника бошад, аз тарафи дигар, аз надонистани фарҳанг ва урфу одатҳои анъанавии тоҷикон дар миёни занону духтарон ба ҳисоб меравад. Ин ҳолат хеле ташвишвар буда, аз як тараф, насли ҷавони имрӯза суннату анъанаҳои аҷдодиро ба ояндагон интиқол дода наметавонанд, аз тарафи дигар, баъди даҳсолаҳо боқӣ мондани ин анъанаву суннатҳо дар гумон аст.

Хулоса мардуми тоҷик чомаро ҳамчун либоси асосӣ мансуб дониста, нисбати он эҳтироми хоса мегузоранд. Умед аз он дорем, ки имрӯз ва дар оянда анъанаҳои беҳтарини либосҳои миллии тоҷикон, махсусан чома ва чомапӯшӣ такмил меёбанд ва аҳамияти худро дар чомеаи ҷаҳонӣ гум намекунанд.

Адабиёт

1. Андреев, М. С. Таджики долины Хуф, 2 / примеч. и доп. А. К. Писарчик. – Сталинабад: Изд-во АН Тадж ССР, 1958. – 407 с.
2. Бободжанова, Н., Хакимова, Н. Традиционный костюм и построй одежды Худжанда XX-XIX веков. – Худжанд, 2012. – 106 с.
3. Майтдинова, Г. М. История таджикского костюма. Т. 2. – Душанбе, 2004. – 280 с.
4. Материальная культура таджиков верховьев Зеравшана. – Душанбе: Дониш, 1973. – 234 с.
5. Рассудова, Р. Я. Материалы по одежде таджиков верховьев Зеравшана (по коллекциям и записям А.Л. Троицкой и Г.Г. Гульбиной, 1926-1927 гг.) // Сборник музея антропологии и этнографии. – Ленинград, 1970. – Т. 26. – 325 с.

6. Сухарева, О. А. Опыт анализа покровов традиционной «туникообразной» среднеазиатской одежды в плане их истории и эволюции // Костюм народов Средней Азии. – М.: Наука, 1979. – 142 с.

7. Широкова, З. А. Традиционная и современная одежда женщин горного Таджикистана. – Душанбе: Дониш, 1976. – 206 с.

8. Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик: натиҷаҳои экспедицияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносӣ қормандони ПИТФИ аз навоҳии вилояти Суғд. Шумораи 3. – Душанбе: Аржанг, 2017. – 240 с.

Носирова Л.

ХАЛАТ И ШИТЬЁ ХАЛАТОВ В ТАДЖИКСКОЙ НАРОДНОЙ КУЛЬТУРЕ

Халат (верхняя одежда) является традиционной одеждой коренных жителей Центральной Азии. Пошив халатов в основном является женским занятием и с древних времён оно было распространено среди народов Центральной Азии, в том числе таджиков. Автор статьи освещает значение одежды и рассматривает особенности развития ремесла по пошиву традиционных халатов.

С древних времён пошив и ношение халатов было распространено среди таджиков и других народов региона. Наши предки уважительно относились к традициям ношения халатов и ремеслу по пошиву традиционной одежды. Халаты в качестве одежды одевали на национальных праздничных церемониях, на традиционных мероприятиях и в повседневной жизни.

В современный период традиционный халат не потерял свою значимость в многообразии одежды таджиков и ремесло пошива халатов продолжает развиваться.

Ключевое слово: одежда, халат, культура, ремесло, ремесленник, таджикский народ.

Nosirova L.

NATIONAL COAT AND ITS SEWING SKILLS IN THE TAJIK FOLK CULTURE

The Tajik national coat – *jāma* (outerwear) is mainly a female occupation and from ancient times between the peoples of Central Asia, especially Tajiks were widespread and famous. The *jāma* is made of different cotton materials. The master first selects the material and makes the measurement and then in accordance with the measurements cuts it into pieces and sews.

From ancient times in the life of the Tajik people the was *jāma* reflected as one of the usual clothes. Therefore, our ancestors had great respect for him. *Jāma* is used in festivals and ceremonies in the national, traditional events. In present time the *jāma* did not lose its own peculiarity, on the contrary developing more appear on other varieties.

Keyword: *jāma*, traditiona, sewing, clothing, coat, culture, craft, craftsman, Tajik people.

ТДУ 9тоҷик+398тоҷик+8тоҷикф+008+37тоҷик

Фармон Ф.

ҲАМОҲАНГИИ МАЗМУНУ МУҲТАВОИ ЗАРБУЛМАСАЛУ МАҚОЛҲОИ ТОЧИКИЮ КУРИЁИ

Дар мақола ҳамоҳангии мазмуниву муҳтавоии зарбулмасалу мақолҳои тоҷикию куриёи мавриди тадқиқ қарор гирифтааст. Муаллиф зимни таҳқиқ кӯшиши намудааст, ки зарбулмасалу мақолҳои тоҷикию куриёиро вобаста ба урфу одат ва тарзи зисту зиндагии ин ду миллат муқоиса намуда, зимни таҳлили намунаҳои зарбулмасалу мақолҳо ҳамоҳангии онҳоро дарёбад ва омилҳои ба вучуд омаданашонро дар фарҳанги ин ду халқият нишон диҳад. Дар як қитъа воқеъ будани Куриё ва Тоҷикистон аз он гувоҳӣ медиҳад, ки мардуми ин ду кишвар дар тарбияи ҷомеа ва ба роҳи рости дуруст ҳидоят намудани хусусан насли наврас аз қадим ба зарбулмасалу мақолҳои халқӣ рӯй меоварданд.

Ин аст, ки дар ҳазинаи фолклори Тоҷикистону Куриё намунаҳои беҳтарини зарбулмасалу мақолҳои халқӣ маҳфузанд, ки бештарашон то кунун дар истифодаи умум қарор дошта, бархе аз онҳо мавриди пажӯҳиши олимони фолклоршинос қарор гирифтаанд.

Калидвожаҳо: Тоҷикистон, Куриё, фолклор, адабиёт, пажӯҳиши зарбулмасал, мақол, халқӣ.

Зарбулмасал яке аз густурдатарин жанрҳои хурд дар фолклори халқҳои ҷаҳон ба шумор меравад. Тавре ки муҳаққиқони фолклори тоҷик шарҳ додаанд: «Зарбулмасалҳои халқӣ аз навҳои хурди адабиёти шифоӣ маҳсуб меёбад, ки дар он қариб ҳамаи масоили рӯзгори мардум инъикоси бадеӣ ёфта, ҳамчун суҳанҳои аз тарафи омма эътирофшуда барои тасдиқи фикр дар гуфтори мардум ба кор бурда мешаванд» [1, с.3].

Зарбулмасал жанри маъмул ва густурдаи фолклорӣ буда, новобаста аз даври замон ва вазъи иҷтимоӣ дар лафзи мардум ва ҳамчунин дар осори манзуму мансури ҳар як халқияту миллат истифода мешавад.

Донишмандон беҳуда нагуфтаанд, ки «Зарбулмасал дар суҳан асал» аст. Воқеан ҳам он «асал»-и суҳан ба ҳисоб рафта, на танҳо барои тасдиқи фикри гӯянда, балки барои нишонрастар намудани суҳан нақши муҳим мегузорад. Дар гузашта шахсе, ки дар гуфтори худ аз зарбулмасалу мақолҳои халқӣ истифода мекард, дар байни мардум ҳамчун донишманду заки эътироф мешуд ва дар ҳама ҷо садрнишину арҷманд буд. Мардум ин гуна ашхосро «чаноб», «хирадманд», «шайх» ва ҳатто баъзан «олим» ва «файласуф» мехонданд, дар пеши онҳо таъзим мекарданд ва ҳамеша худро дар назди онҳо камтару нофаҳмтар меҳисобиданд.

Аз нигоҳи фолклоршиносӣ зарбулмасал матни кӯтоҳу мӯчазест, ки «дар он бо образҳои равшан афкори умум, ҳикмат ва

таҷрибаҳои чандинасраи мардум хулоса шудаанд. Вазифаи асосии зарбулмасалҳо тасдиқи суҳан мебошад» [1, с.3].

Зарбулмасалу мақол нутқи гӯяндаро ба шунаванда на танҳо зебову дилкаш нишон медиҳад, балки барои тақвияту бовар кунонидани суҳаншунав «тири бехато ба нишон расида» аст. Ин аст, ки ҳар як одами заки новобаста аз доштани саводи замонавӣ бештар кӯшиш мекунад, то дар тасдиқ ва боварибахш гардидани суҳанаш аз зарбулмасалу мақолҳо истифода намояд.

«Маънӣ ва мазмуни зарбулмасалу мақолҳоро дар контексти гуфтор, инчунин дар дохили матн хаттӣ мукамалтар дарёфтани мумкин аст. Зеро ҳар як матн ба ғайр аз вазифаи маъноии худ боз тобишу ишораҳои дигарро низ фаро мегирад» [1, с.3].

Тоҷикистон ва Куриё ҳар ду дар минтақаи Осиё ҷойгиранд. Маълум аст, ки аз қадим мардуми Осиё бо доштани урфу одатҳои хоси худ аз мардуми дигар манотиқи олам фарқ мекарданд. Таҳқиқотҳо нишон медиҳанд, ки новобаста аз робитаҳои ҳамгароӣ рафту омади урфу одатҳои миллатҳои маскунӣ Осиё ба якдигар монанданд. Ин аст, ки новобаста аз робитаҳои сиёсии Тоҷикистону Куриё дар қиёс бо Ўзбекистону Афғонистон на он қадар густурдаю доманадор аст, аммо урфу одатҳои мо ба якдигар хеле монанданд.

Халқи Куриё мисли мо тоҷикон ба зироаткорӣ машғул буда, деҳқонро асоси зиндаи мандани заминҳои кишт мешуморанд, зеро ҳосили хубу фаровон ва серию пуррии мардум аз самарҳои ранҷи деҳқон вобаста аст.

Ҳамчунин дар Куриё низ мақоли «Ҷабри устод беҳ зи меҳри падар» хеле роиҷ аст. Барои куриёӣҳо доштани муаллими хуб бештар аз доштани ганҷинаи гаронбаҳост. Мавриди зикр аст, ки 95% аҳолии Куриё баъди хатми мактаб шартӣ аввалро дар зиндагии баъдина ба донишгоҳ дохил шудан мешуморанд. Сабаби асосии худкушӣ миёни ҷавонони то 18- солаи Куриё дар афтидан аз имтиҳонҳои дохилшавӣ ба донишгоҳҳо мебошад. Ин аст, ки ҳар як афроди Куриё ҳанӯз аз хурдсолӣ бо роҳбаладии волидайн аз тахти дил ба хондан дода мешавад ва ҳамин омил боис гардида, ки куриёӣҳо дар ҷаҳон аз ҷиҳати саводноки дар ҷойи дуҷум меистанд.

Аслан агар аз рӯи таҳқиқоти муҳаққиқон хулосабарорӣ кунем, тоҷиконро бо ўзбекҳо аз ҷиҳати наздикии урфу одат қаринтар меҳисобанд. Бо ин вучуд ҳастанд ҷиҳатҳои, ки дар назари аввал барои наздик будани урфу одатҳои мо ва куриёӣҳо на он қадар ҷашмрасанд, аммо ин камтарин ҳамбастагӣ хеле арзиши баланд доранд. Мисол: Мардуми тоҷик зарбулмасале доранд «Падар ризо, модар ризо, Худо ризо». Яъне мавқеи волидайн хеле баланд аст. Дар мардуми куриё низ мавқеи волидайн хеле баланд аст, то ҳадде, ки эшонро «ту» гуфта бадтарин гуноҳ аст: «Бар падарат ҳеҷ гоҳ «ту» нагӯ, то ин ки писарат туро «ту» нагӯяд».

Тоҷикон меҳмонро «атои Худо» меҳисобанд. Амри меҳмон бар мизбон воҷиб аст. Дар куриёӣҳо низ меҳмон хеле азиз аст. Эшон

хамеша меҳмонро «соним», яъне «ҳазрат», «азиз» гуфта муроҷиат мекунанд.

Одатан дар кишварҳои Осиё, минҷумла дар Тоҷикистон ва Қуриё дар дохили нақлиёт айб аст агар духтар ё бонуе рост раваду ҷавон нишаста бошад. Болотар аз ин агар калонсоле дар дохили нақлиёт рост истода бошад, ҳеч гоҳ ҷавонони Қуриё ва Тоҷикистон нишаста намераванд. Ин кор алақай ба шакли анъана даромадааст.

Дар байни тоҷикон зарбулмасалест, ки «духтар чӣ гуна модар намуна». Ҳамчунин дар байни мардуми қуриё мақоле роиҷ аст, ки «аз модари хуб духтари нохуб ба воя намерасад». Ҳарду халқ бар он боваранд, ки то кадом андоза ботарбия ва боодоб будани духтар аз тарбияи модар вобаста аст.

Дар байни мардуми Қуриё зарбулмасале роиҷ аст, ки «аждаҳо дар ҷуйбори хурдак ҳам бузург мешавад». Ин маънои онро дорад, ки соҳибасл дар тангдастӣ ҳам бошад, чун асилзода бузург мешавад (дар байни мардуми қуриё симои аждаҳо тимсоли асолат ва олимартаба будан аст).

Дар мо тоҷикон ба ҳамин монанд ду зарбулмасал маъмул аст. «Тилло дар ахлотгӯда низ ҷилояшро гум намекунад» ва дигаре «хок гирӣ, аз хокгӯдаи баланд гир». Яъне, инсон асил ҳамеша майл ба асолати хеш мекунад, ё ба ибораи дигар, «Гадо подшоҳ ҳам шавад, аз танаш бӯи гадоӣ меояд».

Мардуми тоҷик ҳамеша бо бузургсолон ва онҳое, ки номи бузургонро доранд чун арзи эҳтиром «шумо» гуфта муроҷиат мекунанд. Мардуми Қуриё низ ҳеч гоҳ ба одами аз худашон ҳатто як сол калон «ту» намегӯянд ва арзи эҳтиром ба ҷо меоранд.

Мардуми тоҷику Қуриё занро сутуни хонадон ва бақои оила меҳисобанд. Барои мардҳои тоҷику қуриёӣ ҳунарманду оқила ва боодоб будани ҳамсар дар мадди аввал меистад. Ҳар марди тоҷик меҳояд, ки занаш пазандаи хуб бошад, хусусан аз уҳдаи пухтани нон барояд. Азбаски дар Қуриё қариб ки нон исмтеъмол намекунанд, дар онҳо хӯроки «кимчи» чун нон хизмат мекунад ва дар баробари ин биринчи обпаз нони мардуми Қуриёст. Ин аст, ки ҳар марди Қуриё дар вақти интиҳоби ҳамсар мепурсад: «оё духтар биринчи обпазро ба тамоми нозуқиҳои пухта метавонад, ки дар байни ҳар донаи он аснои истеъмол будани ҳаворо ҳис кунӣ» ва ё «оё ҳамсари интиҳобкардаи ман кимчи пухта метавонад, ки мо аҳли оила аз гуруснагӣ намурем».

Зарбулмасалу мақолҳо дар натиҷаи таҷрибаи ҳаёт ба вучуд меоянд. Инсон бо мурури замон ва аз сар гузаронидани ҳаводис ҳама таҷрибаҳои аз зиндагӣ бардошташро дар шакли зарбулмасалу мақол хулоса намудаю ин мақолҳо аз даҳон ба даҳон гузашта шакли умумӣ ва халқиро гирифтаанд. Албатта ин ҳама наздикии урфу одат ва андешаҳои байни мардуми тоҷику қуриёгӣ наметавонад ба зарбулмасалу мақолҳои халқӣ бетаъсир монад. Яъне зарбулмасалу мақолҳои зиёди ин ду халқ мачуданд, ки ҳам ба дарди мардуми қуриё бармехӯрад, ҳам ба дарди мардуми тоҷик. Барои тақвияти ин фикр чанд намунае аз

зарбулмасалу мақолҳои куриёиро меорем, ки дар фолклори тоҷик низ ё ҳаммаъноӣ онҳо зарбулмасалу мақол вучуд дорад, ё айнан омадааст:

1. 김치국부터 마시지 말라. [кимчикугбудо маҷиҷи мал(р)а]

— *Ҳеч гоҳ барои фуру бурдани шӯрбои кимчӣ саросема нашав* [5].

Маъноӣ маҷозии зарбулмасал: Дар кӯриё хӯроки машхур ва маъмулӣ ин шӯрбо аз кимчӣ аст, ки хеле тез мебошад. Бинобар онро ҳамеша бо биринҷи обпаз меҳӯранд, вагарна метавонад боиси сӯзиши рӯдаҳо гардад. Биринҷи обпаз «позаҳр» ба сӯзонидани кимчӣ аст. Мардуми Куриё бо гуфтани ин зарбулмасал ба шунаванда расонида-нианд, ки «Меваи сабр ҳамеша ширин аст» ва «марди саросема ҳамеша дар нимароҳ бо надоштани об аз ташнагӣ мемирад». Ин зарбулмасал маъноӣ онро дорад, ки ҳар кор вақту соати худро дорад ва ҳарчанд гурусна ҳам бошӣ то овардани биринҷи обпаз тоқат кун, дар акси ҳол онро шояд ба ту умуман наоранд ва ту «сари кафида тағи тоқӣ» гуфтагӣ барин ҳавли даҳони сӯхтагиатро бо ҷонкани берун хоҳӣ овард.

Дар фолклори тоҷик зарбулмасали анологӣ ё худ ба ҳамин маъно якҷандтоянд:

«*Меваи сабр ҳамеша ширин аст*»

«*Марди саросема ҳамеша «сари кафида тағи тоқӣ» аст*».

«*Сабр кунӣ, аз гӯра ҳалво мепазад*»

2. 무소식이 희소식이다. [мусоҷиғи ҳвисоҷиғида] [5]

— *Бидуни ягон хабар алақай хабари хуш ҳаст.*

ар назари аввал ин зарбулмасал каме мураккаб ва шояд то андозае бемаъно бошад, аммо дар байни мардуми Куриё он хеле маъмул ва серистеъмол аст. Он одатан вақте истифода мешавад, ки зарурате ба шунидани ин ё он хабар нест, зеро бе ин ҳам маълум аст, ки ягон воқеаи нохуш рӯй надодааст, хабари нохуш зуд паҳн мешавад. Инчунин ин зарбулмасал дар ҳолате истифода мешавад, ки ба вучуд омадани воқеа алақай маълум аст ва ҳоҷати то кадом андоза ҳақиқат доштан ё надоштани онро шунидан нест. Дар фолклори мо низ ба ҳамин монанд ё ҳаммаъно зарбулмасалҳо зиёданд:

«*Хабари нохуш зуд паҳн мешавад*»

«*Гӯсолаи мешудагӣ аз почакаш маълум*».

3. 윗물이 맑아야 아랫물도 맑다. [Вотмули маргая, арэтмурдо мальга]

— *Сарчашма бояд тоза бошад, он гоҳ поёноб ҳам тоза меояд [6, сах 30].*

Маъноӣ маҷозии ин масал дар он аст, ки ҳама қору бори дунё ва ҳатто одамоне агар аз оғоз «тоза» бошанд, ояндаҳои онҳо низ пок хоҳанд буд. Дар забони тоҷикӣ ҳаммаъноӣ ин масал якҷандто аст:

«*Ҳишти аввал чун ниҳад меъморо қач,*

То ба охир меравад деворо қач».

«*Падар чӣ гуна, писар намуна*».

«*Модараша бину духтараша келин кун*»

«*Об аз боло лой аст*».

4. *손바닥으로 하늘을 가려한다.* [сонбадагыро ҳанирыл карё ҳанда] [6,сах 38]

— *Хеч гоҳ кӯшиш накун, ки офтобро бо кафи дастат пушонӣ.*

Ин зарбулмасал ҳочат ба шарҳу эзоҳ надорад, зеро аз мухтавояш маълум аст, ки ин айнан ҳамон зарбулмасали тоҷикии мо: «*Офтобро ба доман пӯшида намешавад*» ва «*Бӯйи мушқу сири шиқ пинҳон намемонад*» аст.

5. *서당개 삼 년에 풍월 읊는다.* [содан(г) кэ сам нёне пун(г)воль ылпында] [5]

— *Сагро ҳам се сол ёд диҳӣ, газалхон мешавад.*

Ин зарбулмасал аз мақолҳои маъмулии халқи Куриёст, ки қариб дар ҳама ҳолат қор фармуда мешавад. Маънии маҷозии зарбулмасали мазкур дар он аст, ки агар аз таҳти дил кӯшиш кунӣ дурри мақсуд насибат мегардад. Ё ба ибораи дигар, ана ҳамон қонуни Чарлз Дарвин аст, ки «*Маймун бо меҳнат одам шудааст*». Албатта то ҳанӯз зиёда аз 80% мардуми олам ба ин ақида розӣ нест, зеро вақте чараёни эволютсия мешавад, он чонвароне, ки ба дигар чонварон табдил ёфтаанд, нест мешаванд ва ҷойи онро насли тамоман нав мегирад, мисле ки динозаврҳо аз байн рафта, ҷойи онро дигар парандаву чарандаҳо гирифтанд ва то ҳанӯз динозавре дубора ба дунё наомадааст. Вале дар ҳар сурат ин зарбулмасал далолат аз он дорад, ки

«*Бе азми дурусту саъйи окмил,*

Касро нашавад мурод ҳосил»

6. *말 하나로 천냥빔 갚는다.* [мальҳанаро чонян(г)пит капынта] [5]

— *Бо як сухан метавон қарзи ҳазор нянро пардохт.*

Нян – пули қадимаи сулолаи Чосон, ки яке аз решаҳои қадимии халқи Куриё мебошад, маҳсуб меёбад ва ин зарбулмасал ба гумони ғолиб ҳанӯз аз замони сулолаи Чосон то ба имрӯз омада расидааст. Маъноии маҷозии зарбулмасали мазкур дар он аст, ки бо як сухан метавон суде овард, ки бо ҳазор дираму диноҳ наметавон ба даст овард. Мардуми Куриёро чаҳониён ҳамчун мардуми дорои маданияти баланд, одоби хуби муошират эътироф намудаанд. Куриёҳо ҳамеша бо одамон меҳрубон ва самимиянду самимона ҳарф мезананд. Дар фарҳанги Куриё одоби суханронӣ шартӣ аввал аст. Ҳар куриёи новобаста аз табақаи иҷтимоияш вазифадор аст, ки дорои одоби баланди муошират бошад. Ин аст, ки дар ҳар хонавода сари ҳар сухан волидайн барои тарбияи фарзандон зарбулмасали мазкурро ёдрас мекунанд, ки қадри сухани хуш аз пули зиёд боло меистад. Дар фолклори мо тоҷикон муодили ин зарбулмасали «*Бо сухани хуш мор аз хонааш берун меояд*» серистеъмол ва вирди забони омма аст. Яъне дар фолклори ҳар ду миллат ҳам мавқеи сухан мартабаи олии дорад. Чӣ дар масал мақол, чӣ дар ҳачву танз.

7. 호랑이는 죽으면 가죽을 남기고, 사람은 죽으면 이름을 남긴다. [Хоран(г)иньин чугымён качогыл намгиго, сарамын чугымён ирымыл намкида] [5]

— Баъди марги паланг мӯйинаашу баъди сари одам номаш мемонад.

Мардуми куриё ҳамеша бар он мекӯшанд, ки номи нек дошта бошанд, зеро инсон соҳиби номи накӯ азизи минтақа ва ҳатто мамлакат буда метавонад. На танҳо дар Куриё, балки дар Тоҷикистони мо низ аз қадим мегуфтанд, ки «Аз одами нек ном мемонад». Шояд боварнокарданист, аммо дар Куриё пеш аз бо хонаводае «кудо» шудан аввал ҳафт пушти гузаштаи онро меомӯзанд, ки оё ягоне аз гузаштагони ҷониби дигар номи «бад» дорад ё не. Ин ақида то андозае густурда аст, ки ҳар одами машҳури Куриё намехоҳад, ки номаш бо бадӣ паҳн шавад, дар акси ҳол бадномшуда ҳатто омода аст, ки даст ба худкушӣ занад. Бинобар ин мардуми Куриё ба бадномшавӣ хеле ҳассос ва ҷиддӣ ҳастанд.

Агар дар Ғарб мақоли «Муҳим он нест, ки мардум чӣ мегӯяд, муҳим ман худам медонам, ки покам» роиҷ бошад, дар Шарқ ин гуна нест. Дар Шарқ шарти аввал ба ҳаёти осоишта ин доштани номи накӯст ва ин нукта бештар дар фарҳанги тоҷикону куриёӣҳо мавриди диққат аст. Бинобар дар мо тоҷикон низ дар баъзе аз манотиқи кӯҳсор мақоли мазкур айнан кор фармуда мешавад, ки ин аз наздикии фарҳанги ду кишвар шаҳодат медиҳад ва решаи қадимӣ дорад.

8. 바늘 도둑이 소도둑 된다. [Паныл додуги сододуг твинда] [6 сах. 40]

— Сузанро, ки дуздид, говро ҳам медуздад.

Мардуми Куриё ҳамеша ба тарбияи кӯдак ҳанӯз аз серӯзагии ӯ шуруъ мекунанд. Ҳанӯз ҳангоми дар батни модар будани тифл зани ҳомила ва ҳамсараш ба кӯдаки дар батнбуда китобҳои ғояи хуб доштаро мутолиа мекунанд, ки вай дар оянда шахси солаҳ ба воя расад. Ҳамин тариқ барои мардуми Куриё бадтарин инсон ин дузд мебошад, ки онро «маҳави ҷомеа» меноманд. Яъне шахси дузд хати батлонест ба ҳафт пушти гузаштаю ояндаи он шахс. Бинобар ин ҳар як хонаводаи куриёӣ ҳамеша ба фарзандаш насиҳат мекунад, ки «Биринчи обпазӣ вайроншударо хӯрдан бештар аст, аз кичии сергӯшти дуздидашуда». Ҳамчунин ба куриёӣҳо, ки бештар ба чорводорӣ машғул буда, аз қадим занони онҳо бо сӯзан сару кор доштанд то ҳаде, ки дар тибби онҳо сӯзандармонӣ маъмултарин навъи табобат ба ҳисоб меравад, ин зарбулмасал аҳамияти калон дорад. Дар Куриё вақте кӯдаке ба хонаи ҳамсоя рафта сӯзанеро медуздад, дили аҳли хонавода сиёҳ мешавад, зеро ҳамсоя ҳатто баъди баргардонидани сӯзан хатман ба модари кӯдак гушрас мекунад, ки «Сӯзандузд говдузд мешавад» ва минбаъд ҳамсояи «ғоратшуда» кӯшиш мекунад, ки кӯдаконаш бо он кӯдаки сӯзандуздаи кам бозӣ кунад. Дар гузашта дар Куриё ҳар касе, ки гов медуздид, ҳукми қатл мегирифт он ҳам оддӣ не, балки хеле ҳақирона ба ҳаде, лату кӯб мешуд, ки қатраи хуни охиринаш заминро лолагун созад, зеро аз гов, аниқтараш барзагов ҳаёти хонавода во-

бастагии калон дошт. Мардону занон бо онҳо чуфт мекарданд ва зироаташонро бар пушти барзагов бор карда меоварданд. Бинобар ин вақте дузд барзагоvero медуздид ин он маъноро дошт, ки дузд ҳамаи аҳли хонаводаро пеш аз муҳлат бе теғ кушт. Вақте дуздҳо ҳуққи қатл меоданд, мардум ҳатман зарбулмасали мазкурро ба забон оварда мегуфтанд, ки «мумкин дар хурдсолияш сӯзани ҳамсояро дуздида буд, ки имрӯз говдузд шуд».

Дар мо тоҷикон низ ин мақол ҳам дар шакли асл ва ҳам дар шакли каме тағйирхӯрдаи *«тухмдузд шутурдузд мешавад»* роиҷ аст.

9. 곡식은 익을수록 머리를 숙인다 [кугшигын игылсурок морирыр сукында]

- Хӯшаи пухтарасида сарафканда аст [6 сах. 56].

Маънии маҷозии ин зарбулмасал он аст, ки шахсони донишманду зақӣ ҳамеша сархаму фурутан ва ботамкинд. Ин зарбулмасал дар Куриё хеле маъмул буда, онро аз мардум дида, бештар сиёсатмадорону донишмандон ва рӯзноманигорон истифода мебаранд. Дар байни мардуми тоҷик зарбулмасали мазкур ҳам дар шакли асл ва ҳам дар шакли *«Сари дарахти мевадор ҳам аст»* ба қор бурда мешавад. Ҳар ду ҳам далолат аз он мекунад, ки заковатмандон ҳудро доно наметарошанду «фӯкашон осмонро намехарошад».

10. 끝은 나무 먼저 썩는다 [кодын ному мончо чикҳинда]

- Дарахти ростро яқум мебурранд [6 сах. 27].

Маънии маҷозии ин зарбулмасал он аст, ки шахси соҳибмаълумоту зақӣ ва поквичдонро ҳамеша душманаш зиёд аст. Бинобар онҳо мехоханд, ки қомати ростӣ ӯро шикананд. Ин зарбулмасал дар мо тоҷикон низ бидуни ягон тағйирот ва зарбулмасали ҳамасл қор фармуда мешавад.

Ҳамин тариқ аз таҳлилу баррасии зарбулмасалҳои халқи Куриё ва қиёси он бо зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ метавон хулоса намуд, ки мо ҳам дар гузашта ва ҳам имрӯз муштарақоти зиёде дорем, ки наметавон онҳоро инқор намуд. Имрӯз бештари мардуми Куриё бутпараст ҳастанд, аммо аз нигоҳи таърих оини будпарастӣ, ки манша аз Ҳинд мегирад, аввал ба мо ва Чин рафта, сипас ба Чопону Куриё доман паҳн намудааст. Албатта, баъдан халқи тоҷик ба оини митроия зардуштӣ ва масеҳият (кам ҳам бошад) ва ислом гаравиданд, аммо халқи Куриё тавонист, ки ба оини бутпарастӣ содиқ монад. Албатта имрӯзҳо дар Куриё дар баробари бутпарастӣ боз масеҳияту ислом тарққӣ намудааст, аммо нуфузи буддоия ҳамона побарқост.

Наздикии анъана, урфу одат ва одоби тоҷикону куриёҳои нишонаест, аз наздикии ин ду миллат. Ҳатто пеш аз Ҳокимияти Шӯравӣ якҷанд қабилҳои Куриё бо сабабҳои гуногун ба Осиёи Марказӣ хусусан Тоҷикистони имрӯза куч баста, инҷо сукунат ихтиёр намуда буданд. Онҳо ба шопипарварӣ машғул шуда, дар муддати хеле кӯтоҳ тавонистанд, ки бо мардуми тоҷик унс гиранд.

Имрӯз бо соҳибистиклол гардидани Тоҷикистон робитаҳои фарҳангии мо бо дигар давлатҳо густариш ёфта истодааст, ки яке аз ин давлатҳо Куриёи Чанубӣ мебошад. Имрӯзҳо донишҷӯёни тоҷик

дар донишгоҳу донишкадаҳои Куриёи Чанубӣ таҳсилу илм меку-
нанд. Ё баръакс донишҷӯёни куриёӣ дар мамлақати мо мехонанд. Ин
робитаҳо албатта ба фарҳангу адабиёт ва урфу одатҳо бетаъсир
намеонанд. Ҳатман ин ду халқу миллат бо наздиктар гардидани му-
носибатҳои дӯстона аз ҳам чизе меомӯзанд ва аз таҷрибаи якдигар
истифода мебаранд. Табиист ки чунин робитаҳо дар ҳама даври за-
мон боиси омезиши унсурҳои фарҳангии қавму миллатҳо мегарданд.

Агарчи дар мақола танҳо чанд зарбулмасалу мақол ва баъзе аз
урфу одатҳои ин ду халқи ба ҳам дӯст таҳлилу барассай гардида
бошад ҳам, ҳангоми муқоиса метавон пайваस्ताгиву умумиятҳои зиё-
ди фарҳангиро дар ҳаёти онҳо мушоҳида намуд. Ҳатто дигар
жанрҳои фолклорӣ – афсона, латифа, шеър, суруд ва нақлу ривож-
ҷаҳои зиёде мавҷуданд, ки дар миёни ҳар ду миллат қариб, ки якранг
истифода мегарданд ва ба андешаи мо таҳқиқу баррасии онҳо
тақозои замон аст.

Адабиёт

1. Раҳимов, Д. Гулчини зарбулмасал ва мақолҳои халқҳои
ҷаҳон. – Душанбе: Истеъдод, 2012. – 132 с.
2. Раҳимов, Д. Чинори пургул. – Душанбе, 2008. – 104 с.
3. Корейские народные пословицы, поговорки и выражения. (пе-
ревод В Гостикова и Ким Кю Чера). – М.: Иностранная литература,
1958. – 72 с.
4. Пословицы и поговорки народов Востока / сост.: Ю. Э. Бер-
гель. – М.: Восточная литература, 1961. – 163 с.
5. Пословицы и поговорки народов мира [Электронный ресурс].
– Режим доступа: sayings.ru
6. Когай, Ю. П. Фразеологизмы корейского языка. – М., 2014. –
85 с.

Фармон Ф.

ВЗАИМОСВЯЗЬ СОДЕРЖАНИЯ И ЗНАЧЕНИЯ ТАДЖИКСКИХ И КОРЕЙСКИХ СТАТЕЙ И АФОРИЗМОВ

В данной статье изучается содержание и значения таджикских и корейских статей и афоризмов. Автор рассматривает и сравнивает таджикские и корейские тексты, связанные с их традиционным укладом и бытом народов, анализирует идеи сочинений, отражает факторы, которые возникли в культуре этих двух стран. Тот факт, что Корея и Таджикистан являются странами Азии доказывает, что народы этих двух стран с давних времен в целях воспитания граждан общества использовали народные афоризмы. То есть в фольклористе Таджикистана и Кореи сохранились лучшие образцы народных песен и сказаний, а также афоризмов, большинство из которых до сих пор имеют распространение в народном устном творчестве, а некоторые из статей являются предметом изучения исследователей фольклора.

Ключевые слова: Таджикистан, Корея, народ, литература, фольклор, исследование, сравнительный анализ, народные афоризмы.

Farmon F.

SIMILARITY OF THE CONTENT AND THEMES OF TAJIK AND KOREAN PROVERBS AND SAYINGS

This article studied the content and meaning of the Tajik-Korean proverbs and sayings. The author compares the Tajik and Korean texts related to their traditional and living habitual contexts. She found out that there many factors that have arisen in the culture of these two countries. The fact that Korea and Tajikistan are countries of Asia, prove that the people of these two countries during centuries used proverbs and sayings for the education of young people. The folklores of Tajikistan and Korea have the best examples of folk songs and wisdom, which people use them till today. Some of them are researched by folklore scholars.

Keywords: Tajikistan, Korea, people, literature, folklore, proverbs and sayings.

ТДУ 37точик+9точик+008+02+398точик+025+725/749+681

Комилзода Ш.,
Зубайдов А.

**ВАЗЪИ ФАЪОЛИЯТИ МУАССИСАҶОИ
ИҶТИМОӢ-ФАРҲАНГИИ НОҲИЯИ
АЙНӢ ВА ШАҲРИ ПАНҶАКЕНТ
(натичаи экспедитсияи илмӣ
ва таҳқиқоти сотсиологӣ)**

Дар мақола натичаи таҳқиқотҳои анҷомдодаи олимони Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот, ки дар ноҳияи Айнӣ ва шаҳри Панҷакенти вилояти Сугд бо мақсади омӯзиши вазъи татбиқи равандҳои инноватсионӣ дар муассисаҳои фарҳангӣ ва гирдоварии мавод доир ба мероси фарҳанги ғайримоддӣ, баргузор шуда буд, таҳлил гардидаанд. Ҳамзамон вазъи таъмини китобхонаҳои ноҳия ва шаҳр бо технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионии муосир ва сатҳи истифодаи он аз ҷониби хонандагон, муайян карда шуда, роҳҳои бартараф намудани камбудииҳои ҷойдошта ба таври мушаххас баён ёфтаанд.

***Калидвожа:** Кохи фарҳанг, китобхона, инноватсия, ҳунарҳои мардумӣ, технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, экспедитсияи илмӣ, китобҳои электронӣ, таҳқиқоти сотсиологӣ, мероси фарҳанги ғайримоддӣ.*

Ходимони илмии ПИТФИ аз 19 то 24 июли соли 2018 тибқи талаботи мавзӯи «**Таҳқиқи равандҳои инноватсионии соҳаҳои фарҳанг ва иттилооти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити ҷаҳонишавӣ**» ва татбиқи нишондоди мавзӯи илмии «**Равандҳои инноватсионии фаъолияти китобдорӣ-иттилоотӣ дар муҳити ҷаҳонишавии фарҳанг (2016-2018)**» бо мақсади омӯзиши вазъи татбиқи равандҳои инноватсионӣ дар муассисаҳои фарҳангӣ ва ҳамзамон ҷиҳати муайян намудани вазъи таъмини китобхонаҳои ноҳияи Айнӣ ва шаҳри Панҷакент бо технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионии муосир ва сатҳи истифодаи он аз ҷониби хонандагон, иштирок дар баргузориҳои экспедитсияҳои илмӣ, таҳқиқотҳои сотсиологӣ ва гирдоварӣ намудани маводи гуногун доир ба мероси фарҳанги ғайримоддӣ ба ноҳияи Айнӣ ва шаҳри Панҷакенти вилояти Сугд сафари хидматӣ анҷом доданд.

Дар чараёни сафари хидматӣ ба ноҳияи Айнӣ мудирӣ шубъаи фарҳанги ноҳия Абдушукур Хокироев, директори Қасри фарҳанг ба номи Нақибхон Туғрал, Ҳунарпешаи шоистаи Тоҷикистон Аслиддин Сатторӣ, сармутахассиси бахши фарҳанг, раиси бахши кор бо занон ва оила гурӯҳи кориро ҳамроҳӣ намуда, барои баргузориҳои таҳқиқотҳои ҷумла расониданд.

Дар давоми рӯзҳои сафари хидматӣ ҳаёти гурӯҳи корӣ бо ҳамроҳии мудирӣ бахши шубъаи фарҳанги ноҳия Хокироев Абдушукур, директори Қасри фарҳанг Аслиддин Сатторов аз маркази ноҳия, деҳаҳои Зосун, Урметан, Дар-дар ва дигар маҳалаҳо دیدан намуда, бо ҳунармандон мусоҳибаҳои анҷом доданд. Аз ҷумла афкори

андешаи онҳо, бахусус кадбонуҳо нисбати пешниҳод намудани хуроки миллии “Суманак” ҳамчун унсури фарҳанги ғайримоддии тоҷикон барои ворид намудан ба Феҳристи репрезентативии ЮНЕСКО бо таври хаттӣ гирифта шуд. Дар марказ ва якҷанд деҳаву ҷамоати деҳоти ноҳия бо ҳунармандони касбу кори гуногун мусоҳиба гузаронида, оид ба ҳунару пешаашон, аз ҷумла малофадӯзӣ, гулдӯзӣ, бофандагӣ, навозандагӣ, сарояндагӣ, рақс, ҷӯбкорӣ, оҳангарӣ, қамчинбофӣ, зинсозӣ, созтарошӣ, бӯрёбофӣ, фарҳанги сару либос ва дигар унсурҳои фарҳанги ғайримоддии мардумии тоҷик маълумот ва маводи зарурӣ ғирдоварӣ карда шуд.

Ному насаб ва нишони ҳунармандону санъаткороне, ки бо онҳо суҳбат гузаронида шуд, ба феҳристи ҳунармандони ноҳияи Айнӣ вилояти Суғд сабт карда шуд.

Дар доираи сафари хидматӣ бо кормандони китобхонаҳои ноҳия доир ба масоили мувофиқу созгор намудани самтҳои афзалиятноки фаъолияти китобхонаҳо ба шароити талаботҳои ҷомеаи иттилоотӣ, таҳияи барномаҳои таҳассусии фароҳамоварӣ, ниғаҳдорӣ ва ҳифзу истифодаи китобҳои электронӣ, истифодаи бамавриди технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ муосир дар фаъолияти китобхонаҳо ва дастрасии хонандагон ба ин технология, мубодилаи афкор баргузор гардид. Ҳамзамон барои муайян намудани вазъи таъмини китобхонаҳои ноҳия бо технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ва сатҳу сифати истифодаи онҳо аз ҷониби хонандагон тавассути пурсишномаҳо афқору андешаҳои китобдорони ноҳия ва хонандагони китобхонаҳо мавриди омӯзиш қарор гирифт. Таҳлил нишон дод, ки мутаассифона, бо истиснои китобхонаи марказии ноҳия (як компютер ва як адад принтер), дигар китобхона-филиалҳои ноҳия бо технологияи нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ таъмин нестанд. Масалан, дар китобхонаи бачагонаи ноҳия, китобхона-филиали №3-и деҳаи Дар-Дар, китобхона-филиали №6-и деҳаи Урметан, китобхона-филиали №9-и деҳаи Сангистон, китобхона-филиали №29-и деҳаи Томин ва дигар китобхона-филиалҳои ноҳияи Айнӣ ягон намуди технологияи нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ вучуд надоранд.

Зикри як нукта бамаврид аст, ки Қасри фарҳанги ноҳияи Айнӣ ба номи Нақибхон Туғрал бо ибтиқору дастгирии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти кишвар, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон се сол пеш бунёд гардида, моҳи ноябри соли 2015 дар кушодашавии он Пешвои миллат иштироқи бевосита доштанд.

Дар натиҷаи гузаронидани таҳқиқоти сотсиологӣ дар Қасри фарҳанги ноҳия ба номи Нақибхон Туғрал маълум гардид, ки кормандон аз васоити гуногуни иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, аз ҷумла компютер (3 адад), принтер (2 адад), дастгоҳи аудиовизуалӣ (1 адад) ва ғайра истифода намуда, ба шабакаи Интернет пайваст мебошанд, ки тавассути он муттасил аз навгониҳои соҳаи фарҳангу ҳунар бохабар шуда меистанд.

Толори консертии Қасри фарҳанг бо намудҳои гуногуни технологияи замонавӣ, амсоли таҷҳизотҳои садобаландкунӣ, сабти овоз (аудио, видео), созҳои барқии мусиқӣ, ҷароғҳои рӯшанидиҳандаву ороиши сахна ва амсоли инҳо мучаҳҳаз мебошад.

Дар Қасри фарҳанги ноҳия мактаби мусиқӣ, маҳфилҳои театри, сарояндагиву навозандагӣ, рассомӣ, дӯзандагӣ, ансамбли тарона ва рақс ва ғайра амал менамоянд, ки ба онҳо мутахассисони маълумотнок тачрибадор роҳбарӣ мекунанд. Дар мактаби мусиқӣ ба хонандагон аз соҳиҳои гуногуни мусиқӣ, аз ҷумла рубоб, гижак, дойра, аккордеон ва ғайра дарс дода мешавад. Мутаассифона мактаб муаллимони соҳиҳои ҷанг ва фортепианоро надорад. Набудани консертмейстер низ ба сифати дарсҳои мусиқӣ таъсири манфии худро мерасонад.

Дар ошёнаи дуҷуми Қасри фарҳанг осорхона ҷой гирифтааст, ки дар он нигораву ашёи ҳархелаи даврони қадим ва имрӯза, хуму хурма ва дигар зарфҳои сафоливу фулизии дар марзи ноҳия пайдогардида, сару либоси мардонаву занонаи замони гуногун, маҳсули дастони ҳунармандони номдори ноҳияи Айнӣ ва амсоли инҳо ба намоиш гузошта шудаанд.

Шумораи умумии кормандони Қасри фарҳанг 24 нафар аст. Аз инҳо 15 нафарашонро мард ва 9 нафарашонро занон ташкил медиҳанд.

Як нафар (Аслиддин Сатторӣ) соҳиби унвони Ҳунарпешаи шоистаи Тоҷикистон мебошад. 3 нафар маълумоти олии касбӣ, 7 нафар маълумоти олии ғайрикасбӣ, 3 нафар маълумоти олии нопурраи касбӣ, 6 нафар маълумоти миёнаи ғайрикасбӣ ва 5 нафар маълумоти миёнаи умумӣ доранд.

Синну соли кормандон гуногун буда, то 30 сола – 5 нафар; 31-39 сола – 3 нафар, 40-49 сола – 7 нафар; 50-59 сола – 8 нафар; аз 60 сола боло – 1 нафарро ташкил медиҳад. Чи тавре ки мудирӣ шӯбаи фарҳанги ноҳия қайд намуд, солҳои охир тавачҷуҳи ҷавонон ба соҳаи мазкур зиёд гардида, сафи мутахассисони ҷавон сол то сол рӯ ба афзудан дорад. Роҳбарияти ноҳия ва шӯбаи фарҳанг пайваста ҷиҳати тарбияи мутахассисони ҷавон ғамхорӣ намуда, кӯшиш менамоянд, ки барои рушди фаъолияти фарҳангиву ҳунарии онҳо тамоми шароитҳои заруриро муҳайё созанд.

Қасри фарҳанги ноҳияи Айнӣ ба номи Нақибхон Туграл дар маркази ноҳия – шаҳраки Айнӣ, кӯчаи ба номи Рӯдакӣ ҷойгир буда, рӯзи кориаш аз соати 8.00 то 17.00 аст. Рӯзҳои истироҳати шанбе ва якшанбе мебошад.

Роҳбарияти Қасри фарҳанг дар паи ҳарчи зудтар ташкил намудани ансамбли тарона ва рақс мебошад, ки барои ин заминаву шароити зарурӣ муҳайё буда, ба талаботи рӯзмарраи мардуми ноҳия мувофиқ мебошад.

Мутаассифона аз сабаби набудани мутахассиси таълимдиҳанда, омӯзиши асосҳои дониши компютерӣ дар байни кормандони Қасри фарҳанги ноҳия ба таври зарурӣ ба роҳ монда нашудааст.

Дар натиҷаи суҳбату пурсиш маълум гардид, ки занҳои духтарони ноҳияи Айнӣ бештар ба дӯхтани қуроқ ва малофадӯзӣ машғуланд. Қуроқдӯзӣ дар саросари ҷумҳурӣ маъмул буда, маҳсули ин ҳунар, ки аслан аз болишту курпача, курта, дастархон, тоқӣ, тахтпӯш, рафида, остинча ва амсоли инҳо иборат аст, дар ҳаёти ҳаррӯзаи мардум мавриди истифода қарор дорад. Аз маҳсулоти қуроқӣ дар

чиҳози арӯсон, низ чун рамзи фоли нек ба таври ҳатмӣ истифода бурда мешавад.

Инчунин маълум гардид, ки пешрафту тараққиёти ҷомеаи башарӣ ва илму техника ба баъзе аз навъи ҳунар ва урфу одату маросимҳои ин минтақа низ бетаъсир намондааст. Ба ҳамаи ин нигоҳ накарда ҳунармандони ноҳия пайваста кӯшиш ба харҷ медиҳанд, ки намунаҳои либосҳои миллӣ, маҳсулоти ҳунармандӣ, урфу одат ва маросимҳои анъанавии худро ба қадри имкон нигоҳ доранд ва онҳоро фаъол гардонанд.

Давоми чанд рӯз гуруҳи корӣ ба ҷамъоварию мавод оид ба самтҳои гуногуни унсурҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик, аз ҷумла ҳунарҳои чакандӯзӣ, қуроқдӯзӣ, гулдӯзӣ, зардӯзӣ, сӯзанидӯзӣ, бофандагӣ (пӯпакбофӣ, рӯймолчабофӣ), таомҳои миллӣ, сарояндагиву навозандагӣ, рақс ва ғайра машғул буд. Дар раванди экспедитсия бо ҳунармандон вохӯриҳо анҷом дода, дар бораи касбу ҳунарҳои мухталиф маълумоти гуногун ҷамъоварӣ карда шуд.

Зикри як нукта ба маврид аст, ки дар ноҳияи Айнӣ бисёр устоҳои ҷирадаст ва ҳунармандони касбу кори гуногун аз олам ҷашм пӯшидаанд ва ё пири барҷоймонда гаштаанду қуввати шуғл варзидан ба касбу ҳунарро надоранд. Боиси таассуф аст, ки аксари онҳо шогирд тайёр накардаанду ҳунарашон меросбар надорад. Ба гуфти баъзе аз пируни рӯзгордида ҷавонони имрӯза ба касбу ҳунари бобой шавқу рағбат надоранд. Бинобар ин дар ноҳия як қатор касбу ҳунарҳои нодири мардумӣ ба ғӯшаи фаромӯшӣ рафта, ба қисми дигарашон, аз ҷумла созтарошӣ, зинсозӣ, қамчинбофӣ, бурёбофӣ ва амсоли инҳо хавфи аз миён рафтан таҳдид менамояд.

Дар ноҳияи Айнӣ санъати рақс мақоми хос дошта, унсурҳои зиёди рақси миллӣ, аз ҷумла “Рақси остин” дар байни мардум, бахусус занон побарҷост.

Аз ҷараёни сафари корӣ маълум гардид, ки дар ноҳия як маркази таълимӣ-истеҳсолии адрасбофӣ фаъолият дорад. Дар баъзе деҳаҳо занон дар хонаҳо ҷамъ шуда, ба омода намудани маснуоти гуногуни ҳунармандӣ машғул мегарданд.

Аз натиҷаи бадастомада чунин хулоса баровардан мумкин аст, ки дар ноҳияи Айнӣ фаъолияти ҳунармандӣ ва анъанаҳои мардумӣ нисбат ба ноҳияҳои дигари ҷумҳурии султан ҷараён дорад. Сабаби кам будани бисёр унсурҳои ҳунарҳои мардумӣ ва фарҳанги ғайримоддӣ дар ин минтақа аз он шаҳодат медиҳад, ки на ҳамаи ҷавондухтарону писарон ба ҳунарҳои халқӣ таваҷҷуҳ зоҳир менамоянд.

Сипас гуруҳи корӣ ба сӯи бостоншаҳри Панҷакент сафари худро идома дод. Дар давоми экспедитсияи илмӣ аъзоёни ҳайати гуруҳи корӣ бо кормандони бахши фарҳанги шаҳри Панҷакент ҳамкорӣ намуда, натиҷаҳои назаррас ба даст оварданд. Муваққитан бо роҳнамоӣ ва мусоидати директори Кохи фарҳанги шаҳри Панҷакент Солеҳбой Ҳомидов, раиси Ассотсиатсияи ҳунармандони шаҳри Панҷакент Бахтиёр Шафиев, директори низоми марказонидашудаи китобхонаҳои шаҳри Панҷакент Мавлуда Яҳёева ба фаъолияти марказҳои таълимӣ-истеҳсолӣ, фаъолияти маҳфилҳои ҳунармандон, аз қабилӣ маҳфили сӯзанидӯзӣ, қуроқдӯзӣ, тарроҳӣ, рақс, лӯхтак, дӯзандагӣ, гулпарварӣ, рассомӣ, овозхонӣ ошноӣ пайдо

карданд. Аз ҷумла ба фаъолияти маҳфили “Лухтак”, ки аз соли 2011 дар назди Кохи фарҳанг амал намуда, бо намоишномаҳои пурмухтавои худ, аз қабилҳои “Булбулаки саргашта”, “Духтарчаи роҳгум”, “Писарчаи гапнодаро”, “Бои золим ва хари зирак”, “Хоначаи заргӯшак” ва ғайраҳо дар байни насли наврас шуҳрат пайдо кардааст, аз наздик шинос шуданд.

Чи тавре ки роҳбари маҳфили кашидадӯзони наврас Матлуба Аминова қайд намуд, мақсади ба наврасон омӯзонидани ҳунарҳои душвору заҳматталаби кашидадӯзӣ, сӯзанидӯзӣ, рӯйҷо, брлинпӯш, гаранг, куртаи чакан, таксарии гулдӯзишуда ва ғайра дар рӯҳияи меҳнатдӯстӣ, ҳунармандӣ, зебоипарастӣ тарбия намудан, баланд бардоштани малакаву маҳорат ва маънавиёти онҳо мебошад. Ҳамзамон ба ин васила эҳё ва рушди ҳунарҳои мардумӣ ба роҳ монда мешавад. Тавассути ин ҳунарҳо наврасону ҷавонон рамзҳои сеҳрнок, чаманзори шукуфони пургул, зиёву рӯшанӣ, фаровониро акс намуда, орзуву омол ва ҷаҳони зебои ботинии худро бо риштаҳои рангоранги абрешимӣ дар матоъ тасвир месозанд.

Кохи фарҳанги мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии шаҳри Панҷакент бо васоити иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ва технологияи замонавӣ, аз ҷумла компютер (4 адад), принтер (2 адад), DVD (2 адад), проектор (1адад), созҳои барқии мусиқӣ, таҷҳизотҳои овозбаландкунанда ва сабти овоз мучаҳҳаз гардонида шудааст.

Шумораи умумии кормандони Кохи фарҳанг 35 нафар аст. Аз инҳо 18 нафарашонро мардон ва 17 нафарашонро занон ташкил медиҳанд.

Як нафар (Умриҷон Баҳриев) соҳиби унвони Ҳофизи халқии Тоҷикистон мебошад.

2 нафар маълумоти олии касбӣ, 11 нафар маълумоти олии ғайрикасбӣ, 2 нафар маълумоти олии нопурраи касбӣ, 2 нафар маълумоти олии нопурраи ғайрикасбӣ, 1 нафар маълумоти миёнаи махсуси ғайрикасбӣ ва 17 нафар (коргарони техника) маълумоти миёнаи умумӣ доранд.

Синну соли кормандон гуногун буда, то 30 сола – 6 нафар; 31-39 сола – 7 нафар, 40-49 сола – 7 нафар; 50-59 сола – 8 нафар; аз 60 сола боло – 7 нафарро ташкил медиҳад.

Кохи фарҳанги Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии шаҳри Панҷакент дар маркази ноҳия – шаҳри Панҷакент, кӯчаи ба номи Рӯдакӣ 48 ҷойгир буда, речаи корӣ аз соати 8.00 то 17.00 аст. Рӯзи санитарӣ – шанбе ва рӯзи истироҳат якшанбе мебошад.

Аз рӯи маълумоти директори Кохи фарҳанг С. Ҳомидов барои боз ҳам беҳтар намудани вазъи хизматрасонӣ ба аҳоли ҳалли як қатор масъалаҳо зарур аст:

- дастрас намудани таҷҳизоти садобаландкунӣ;
- созҳои гуногуни милливу барқии мусиқӣ;
- ҷалби кормандон ба омӯзиши компютер;
- пайвасти намудани муассиса бо Интернет;
- баланд бардоштани савияи дониш ва малакаву маҳорати кормандон.

Тибқи маълумоти Ассотсиатсияи ҳунармандони шаҳри Панҷакент дар шаҳр 21 маркази таълимӣ-истехсоли амал менамояд. Аз қабилӣ марказҳои оҳангарӣ, кандакорӣ, кулолгарӣ, қолинбофӣ, қуроқдӯзӣ, зардӯзӣ, атласу адрасбофӣ, созтарошӣ, табақтарошӣ, кордсозӣ ва дигар навъҳои ҳунарҳои мардумӣ рушду нумӯъ ёфта, маҳсулоти тайёрнамудаи онҳо мавриди харидорӣ аҳоли ва меҳмонони хориҷӣ қарор мегиранд. Дар ин робита маводи муҳим дар шаклҳои хаттӣ, сабти овозӣ ва аксҳо гирдоварӣ шуданд. Феҳристи ҳунармандони шаҳр (иборат аз 312 нафар) тартиб дода шуд.

Дар доираи сафари хидматӣ инчунин вазъи воқеии фаъолияти китобхонаҳои шаҳри Панҷакент ва филиалҳои он мавриди омӯзиш қарор дода шуд. Мубодилаи афкор ва баргузори таҳқиқоти сотсиологӣ тавассути пурсишнома собит сохт, ки то кунун на ҳамаи китобхонаҳои шаҳри Панҷакент бо технологияи муосири иттилоотӣ таъмин карда шудаанд. Масалан танҳо дар ҳудуди шаҳри Панҷакент Китобхонаи низоми марказонидашуда дорои 2 компютер, 2 принтер ва 1 сканер мебошад. Бо китобдорони шаҳри Панҷакент ва филиалҳои китобхонаи марказӣ семинар-тренинг дар мавзӯи «Истифодаи технологияи муосири иттилоотӣ-иртиботӣ дар фаъолияти китобхонаҳо» баргузор шуд.

Дар фарҷоми семинар-тренинг барои беҳтар намудани фаъолияти китобдорӣ чунин тавсияҳо пешниҳод гардиданд:

- тамоми китобхонаҳои шаҳр ва филиалҳои он бо технологияи нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ таъмин карда шаванд;

- дар ҳамаи китобхонаҳо-филиалҳо китобхонаи электроники анъанавӣ ташкил карда шаванд;

- захираи ягонаи манбаъҳои электронӣ созмон дода шавад ва тамоми китобхонаҳои мамлакат ба ин шабака пайваست карда шаванд;

- низоми хизматрасонӣ тавассути абонементи байни китобхонаҳо ҷоннок карда шавад;

- барои муайян намудани вазъи таъмини китобхонаҳо бо адабиёти лозима, ҷавобгӯ будани мазмуну мундариҷаи фонди китобӣ ба талабу дархост ва эҳтиёҷоти хонандагон, дақиқ намудани майлу рағбати хонандагон ва ҳадафи хониши онҳо дар қаламрави ҷумҳурӣ таҳқиқотҳои сотсиологӣ баргузор карда шаванд;

- барои шинос намудани кормандони китобхонаҳо бо навгонҳои соҳаи китобдорӣ ва такмили сатҳи дониши тахассусии онҳо бештар курсҳои такмили ихтисос, семинар-тренингҳо бо иштироки коршиносони ватаниву хориҷӣ созмон дода шаванд.

Ҳамин тавр, таҳлили вазъи фаъолияти муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангии ноҳияи Айнӣ ва шаҳри Панҷакент нишон дод, ки дар радифи муваффақиятҳо чунин камбудҳои низ вучуд доранд:

- суғурӯ будани ҳамкориҳои шуъбаҳои фарҳанг ва бахшҳои кор бо занони шаҳру ноҳия бо косибону ҳунармандон;

- вучуд надоштани нуқтаҳои фурӯши маҳсулоти тайёрнамудаи ҳунармандон дар ноҳияи Айнӣ ва шаҳри Панҷакент;

- дастрас набудани ашёи хом барои ҳунармандон;

- ба таври бояду шояд ба марази тамошо гузошта нашудани маҳсулоти тайёрнамудаи ҳунармандон;

- кадршиносӣ ва аз нигоҳи маънавию моддӣ хавасманд нагардидани ҳунармандон;

- ҷалб нагардидани маблағгузори гайрибучавӣ барои рушди фаъолияти муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ.

Барои рафъи камбудҳои ҷойдошта ҳалли масоили зерин зарур аст:

- аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии шаҳру ноҳия ва идораҳои марбута ба рушди ҳунарҳои мардумӣ аҳамияти ҷиддӣ дода шуда, ҳарчи бештар дар ташкилу баргузори ҷашнҳои миллию давлатӣ ҳунармандон ҷалб карда шаванд ва маҳсули ҳунари онҳо пайваста ба намоиш гузошта шаванд;

- дар маркази ҷамоатҳои деҳоти ноҳияи Айнӣ барои аз худ намудани касбу ҳунарҳои мардумӣ бештар марказҳои таълимӣ-истехсолӣ таъсис дода шаванд;

- тавассути ташкил ва баргузори озмуну фестивалҳо ҳарчи бештар ҷалб намудани ҷавонон ба касбу ҳунаромӯзӣ ва эҳё намудани ҳунарҳои суннатӣ;

- муассисаҳои иҷтимоӣ-фарҳангии шаҳру ноҳия бо технологияи муосири иттилоотӣ-коммуникатсионӣ таъмин карда шаванд.

Натиҷаи таҳқиқотҳои анҷомёфта аз сафари хидматӣ ба бойгонии ПИТФИ супорида шуд, ки барои такмили Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ, таълифу таҳияи мақолаҳо, тартиб додани феҳристи ҳунармандон, пур кардани варақаҳои инвентаризатсионӣ ва ҷопи китобҳо истифода хоҳад шуд.

**Комилзода Ш.,
Зубайдов А.**

СОСТОЯНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ АЙНИНСКОГО РАЙОНА И ГОРОДА ПАНДЖАКЕНТА

(Результаты научной экспедиции и социологические исследования)

В статье анализируются результаты научной экспедиции ученых Научно-исследовательского института культуры и информации, проводимые в Айнинском районе и городе Панджакент Согдийской области с целью изучения состояния внедрения инновационных процессов в учреждениях культуры и сбора материалов нематериального культурного наследия региона. А также определяется состояние обеспеченности библиотек района и города современными информационно-коммуникационными технологиями и уровень их использования читателями. В заключении указаны пути устранения существующих недостатков.

Калидвожаҳо: Дворец культуры, библиотека, инновация, народные ремесла, информационная и коммуникационная технология, научная экспедиция, электронные книги, социологические исследования, нематериальное культурное наследие.

Komilzoda Sh.,
Zubaydov A.

**THE CONDITIONS OF ACTIVITIES OF THE SOCIAL AND CULTURAL ORGANIZATION OF THE AYNI AND PANJAKENT DISTRICTS
(Fieldwork and sociological search results)**

In this article are described the fieldwork results of a group of scholars of the Research Institute of Culture and Information to the Ayni district and Panjakent town of the Sughd region with purpose of study the implying innovative processes in cultural organizations and situation of local libraries. Also were taken into consideration the supplying the libraries with informational and communicative technology and gathering intangible cultural materials. As well as in the article are highlighted the achievements of the cultural workers and showed the concrete ways of problem decision.

Keywords: Palace of culture, library, innovation, folk crafts, informational and communicative technology, scientific fieldwork, electronic books, sociological search, intangible cultural heritage.

ТДУ 9тоҷик+069+37тоҷик+069.51+086.6

Муминова Х.

**ВАЗЪИ ОСОРХОНАҲОИ МАКТАБӢ
ДАР ШАРОИТИ ИМРӢЗ**

Дар мақолаи мазкур фаъолияти осорхонаҳои мактабии ҷумҳурии мавриди омӯзишу таҳлил қарор гирифтааст. Муаллиф оид ба самтҳои асосии фаъолияти осорхонаҳои мактабӣ: кори ҷустуҷӯӣ-ҷамъоварӣ; фаъолияти фонд; кори намоишӣ-экспозитсионӣ ва илмӣ-маърифатиро мавриди баррасӣ қарор дода, саҳми осорхонаҳои муассисаҳои таълимиро дар таъини маънавии насли наврас муҳим мешуморад. Инчунин, муаллиф ба масъалаи ҳифзу нигоҳдорӣ, тарғибу таъмиқи экспонатҳои осорхонаҳои мактабӣ ва ворид намудани технологияи инноватсионӣ дар кори онҳо ибрози назар намуда, барои вусъатёбии фаъолияти онҳо пешниҳодҳо баён кардааст.

Вожаҳои калидӣ: осорхонаи мактабӣ, ашё ва коллексияҳо, фонд, ҷустуҷӯӣ-ҷамъоварӣ, намоишӣ-экспозитсионӣ, илмӣ-маърифатӣ.

Осорхонаҳои мактабӣ, ҳамчун ҷузъи ҷудонопазири муассисаҳои таълимӣ дар раванди таълиму тарбияи насли наврас мақоми хоса доранд. Дар замони соҳибистиклолӣ Ҳукумати кишвар ба масъалаи таълиму тарбияи насли наврас тавачҷуҳи махсус равона намуда, бавижа дар рӯҳияи ҳудогоҳию ҳештаншиносӣ ва ватанпарастӣ ба воя расонидани онҳо тадбирҳои мушаххас андешид.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон таъкид намуданд ки: “Маориф ҳамчун соҳаи сарнавиштсози ҷомеа дар низоми сиёсати

иҷтимоии давлат яке аз самтҳои афзалиятнок эълон гардида, барои ислоҳоти рушди он аз рӯзҳои аввали истиқлолият пайваста таваҷҷӯҳ ва ғамхорӣ хоса зоҳир мегардад” [3].

Ин аст, ки бо ташаббус ва ғамхорӣ давлат дар ҷумҳурӣ садҳо муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, литсейю гимназияҳо сохта ба истифода дода шуданд, ки ба бунёди осорхонаҳои нави мактабӣ замина гузоштанд.

Айни ҳол дар таркиби муассисаҳои таълимии ҷумҳурӣ 221 адад осорхонаҳои мактабӣ ва гӯшаҳои сайёҳӣ-кишваршиносӣ фаъолият доранд¹. Мақсади таъсиси осорхона дар таркиби муассисаҳои таълимию омӯзишу ҷамъоварӣ ва ниғаҳдорӣ сарватҳои таърихию фарҳангӣ буда, ҳадафи дигари он тарбияи ватанпарастии хонандагон мебошад.

Дар муассисаҳои таълимии кишвар навҳои гуногуни осорхонаҳо, аз ҷумла осорхонаҳои таърихӣ, таърихӣ-кишваршиносӣ, ҳарбӣ-ватандӯстӣ, адабӣ ва ғ. фаъолият доранд, ки вобаста ба вазифаҳои хеш дар тарбияи ватандӯстӣ ва зебоиписандии насли наврас саҳмгузоранд.

Самтҳои асосии фаъолияти осорхонаҳои мактабӣ иборат аз кори ҷустуҷӯӣ-ҷамъоварӣ, фаъолияти фонд, кори намоишӣ-экспозитсионӣ ва илмӣ-маърифатӣ мебошад.

Кори ҷустуҷӯӣ-ҷамъоварӣ самти муҳими фаъолияти осорхона ба шумор рафта, барои ғани гардонидани фонди он тибқи мавзӯи мушахас ва нақшаи корӣ ба роҳ монда мешавад. Дар осорхонаҳои муассисаҳои таълимии ҷумҳурӣ экспедитсияҳо дар мавзӯи “Тоҷикистон Ватани азизи ман”, “Диёрам Тоҷикистон” роҳандозӣ гардида, маҳфилҳои гуногуни ҷустуҷӯӣ-ҷамъоварӣ ба монандӣ: “Сайёҳони ҷавон”, “Кишваршиносон” ва ғ. амал доранд. Масалан, дар осорхонаи Муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №44-уми ҷамоати деҳоти Алмосии шаҳри Ҳисор, гурӯҳи ҷустуҷӯӣ бо номи “Кишваршиносони ҷавон” ва “Варзишгарон” амал мекунанд. Сабоҳат Бӯриева сарвари осорхона дар суҳбат иброз дошт, ки гурӯҳи ҷустуҷӯӣ бо сарвари ӯ ва омӯзгори фанни таърих Ҳомидов Назар асосан дар вақти таътили хонандагон ба экспедитсия сафарбар мегарданд. Дар се соли охир аз ҳисоби ин гурӯҳҳо ба фонди осорхона 101 адад ашёи рӯзгор ва мардумшиносӣ, 3 адад ашёи сиккашиносӣ, 38 адад ашёи бостоншиносӣ интиқол дода шудааст. Гурӯҳи ҷустуҷӯии “Тарихчиён” дар осорхонаи муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №50-уми шаҳри Ҳисор фаъолият дорад. Мирзоев Наим сарвари осорхона қайд намуд, ки шумораи умумии фонди осорхона 2000 адад экспонатҳоро ташкил мекунад ва барои ҷамъоварии он саҳми гурӯҳи ҷустуҷӯии ин осорхона назаррас аст.

Фаъолияти фонд самти асосии кори осорхона ба шумор рафта, омӯзиш, пурагардонӣ, бақайдгирӣ ва ниғаҳдорӣ ашё ва коллексияҳои осорхонаро амалӣ менамояд. Дар фонди осорхонаҳои мактабии ҷумҳурӣ ашё ва коллексияҳои бостоншиносӣ, мардумшиносӣ, сиккашиносӣ ҳуҷҷатҳо ва суратҳои таърихӣ гирдоварӣ шудаанд. Қисми зиёди фонди осорхонаи Муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии

¹ Маълумотномаи шӯбаи сайёҳӣ-кишваршиносӣ Маркази ҷумҳуриявӣ таҳсилоти иловагӣ оид ба осорхонаҳои мактабии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои соли 2018.

№55 шаҳри Ваҳдатро ашӯ ва коллексияи мардумшиносӣ ташкил карда, бозёфтҳои марбут ба асри оҳан, ба монанди курраи оҳангарӣ, намудҳои қолабҳо, чархи ресандагӣ ва ғ. дар он ниғаҳдорӣ мешаванд. Бозёфтҳои бостоншиносӣ ва сиккашиносӣ дар фонди Муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №20 ноҳияи Файзобод гирдоварӣ шудаанд, ки ба асри V ва VI тааллуқ доранд, аз қабилҳои кубури обгузаронӣ, тангаҳо, тирҳои шикорӣ ва хуму кӯзаҳо. Дар Муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №7 ноҳияи Васеъи вилояти Хатлон экспонатҳои бостоншиносӣ аз давраи ибтидоӣ то ин замон ҷамъоварӣ шудааст, ки номгӯӣи онҳо ба 1400 адад мерасанд.

Чалб ва иштироки наврасон дар қори намоишӣ-экспозитсионӣ имкон медиҳад, ки наврасон ҳамаи ҳодиса ва воқеаҳои таърихи ҷузъ бар ҷузъ омӯзанд, дар байни ҳамсолон тарғиб кунанд ва ба ин восита фазои маънавиро дар муҳит ташкил намоянд. Экспозитсияи осорхонаҳои мактабӣ бозгӯйкунандаи таърихӣ маҳалли зисти хонандагон буда, дар он гӯшаҳои таърихи мактаб, хунарҳои мардумӣ, давраҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ, ҳаёт ва фаъолияти эҷодкорон ва дигар шахсони шинохтаву хизматнишондода ташкил карда шудаанд. Дар экспозитсияи осорхонаи Муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №59 ш. Турсунзода гӯшае бо номи “Хунармандони шаҳри Турсунзода” таъсис дода шудааст, ки дар он 740 адад ашӯ ва коллексияи мардумшиносӣ (либосҳо ва тоқиҳои занонаю мардона, пойафзол, асбобҳои рӯзгор) ба намоиш гузошта шудаанд. Гӯшае бо унвони “Ҳеч кас ва ҳеч чиз фаромӯш нашудааст” дар экспозитсияи осорхонаи Муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 20 н. Файзобод ташкил карда шудааст, ки дар он оид ба 11 нафар иштирокчиёни Ҷанги Бузурги Ватанӣ аз ноҳияи Файзобод маълумот дода шудааст.

Самти дигари фаъолияти осорхонаҳои мактабӣ ташкил ва баргузориҳои чорабиниҳои илмӣ-маърифатӣ (семинару конференсиҳо, вохӯрию суҳбатҳо) мебошад, ки дар ташаккули маънавии хонандагон кумак мерасонад. Дар осорхонаи Муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №54- ноҳияи Синои шаҳри Душанбе маҳфили адабии “Ошӯни меҳр” амал мекунад. Бо ташабуси ин маҳфил дар осорхона бо эҷодкорон вохӯриҳо баргузор мегардад. Зебунисо Қудбиддинова сарвари осорхонаи мазкур қайд мекунад, ки дар меҳмонию мо устод Муъмин Қаноат, Гулназар Келдӣ, нависанда Равшан Махсумзод ва дигарон буданд, ки хонандагон аз суҳбат бо онҳо як ҷаҳон таассуроти наҷиб бардоштанд.

Мушоҳидаҳо нишон медиҳад, ки дар фаъолияти осорхонаҳои мактабии кишвар як қатар камбудию норасогиҳо ҷой доранд, аз ҷумла: дар осорхонаҳои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ш. Душанбе, ноҳияҳои тобеъи ҷумҳурӣ (Ҳисор, Ваҳдат, Турсунзода, Шаҳринав, Варзоб, Рудақӣ, Лахш, Тоҷикобод, Файзобод, Роғун), вилояти Суғд (Хучанд, Спитамен, Деваштич, Ҷ. Расулов) ва ноҳияи Васеъи вилояти Хатлон, ягон намуди воситаҳои муосири техникаӣ (компютер, принтер, саканер, проектор) вучуд надоранд ва ин осорхонаҳо ба шабакаи байналмилалӣ Интернет пайваست нестанд [2]. Фонди онҳо аз ҷиҳати ҷамъоварии ашӯ ва коллексияи осорхонавӣ ғани бошад ҳам, аммо тарзи ниғаҳдории он ба талабот ҷавобгӯӣ нест. Дар баъзе осорхонаҳои мактабӣ аз сабаби набудани шароити мусоид,

аксар ашё ва коллексияҳо дар рӯи фарш гузошта шуда ё дар хонаҳои шахсии омӯзгорон нигоҳдорӣ мешаванд [5].

Таҷрибаи кишварҳои дигар нишон медиҳад, ки ворид намудани технологияи муосир дар фаъолияти осорхонаҳои мактабӣ, барои тақвият бахшидан ба кори онҳо мусоидат менамояд, аз ҷумла омӯзгорон имкон пайдо мекунанд, ки дар соатҳои тарбиявӣ, дарсҳои кушод, маҳфилҳои гуногуни созмонҳои талабагӣ, аз ашё ва коллексияҳои осорхонаҳои мактабӣ ба воситаи мултимедиаҳои истифода намоянд.

Ҳамин тавр, дар шароити кунунӣ бидуни воситаҳои навтарини техникаи фаъолияти самаранок намудан ғайриимкон аст. Аз ин рӯ, барои ҳифзу нигоҳдорӣ ва тарғибу ташвиқи ашё ва коллексияҳои осорхонаҳои мактабӣ оид ба масъалаҳои зерин диққат бояд дод:

- ҷалби сарпарастон барои мустаҳкам намудани заминаи моддӣ-техникии осорхонаҳои мактабӣ;
- таҳия ва интишори дастурамалҳо ва тавсияҳои методӣ, барои таъсис, ҷамъоварӣ, коркард, ҳифзу нигоҳдории ашёи ва коллексияҳои осорхонаҳои мактабӣ;
- бо синфхонаҳои барҳавою кушод таъмин намудани осорхонаҳои мактабӣ;
- бо таҷҳизоти замонавӣ соҳаи осорхонашиносӣ мучҷаҳаз гардонидани фонд ва экспозитсияи осорхонаҳои мактабӣ;
- ташкили сомонаҳои осорхонаҳои мактабӣ;
- дар ҳамкорӣ бо осорхонаҳои давлатӣ, таҳияи феҳристи электронии эспонатҳои фонди осорхонаҳои мактабӣ;
- дар сомонаҳои осорхонаҳои давлатии шаҳрӣ, ноҳиявӣ, вилоятӣ ҷой додани гӯшаи махсуси эспонатҳои осорхонаҳои мактабӣ ва бо истифода аз он саҳм гирифтани дар тарғибу ташвиқи ашё ва коллексияи осорхонаҳои мактабӣ;
- тарғиб намудани дастовардҳои осорхонаҳои мактабии ҷумҳурӣ тавассути сомонаи Осорхонаи маорифи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон.

Адабиёт

1. Макеева, И. А. Школьный музей: история и перспективы развития [Текст] // Педагогика: традиции и инновации: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, октябрь 2012 г.). – Челябинск: Два комсомольца, 2012. – С. 125-127
2. Муминова, Х. Назаре ба фаъолияти осорхонаҳои мактабӣ дар замони истиқлолият // Паёмномаи фарҳанг. – 2017. – №3 (39). – С. 69 – 74.
3. Суханҳои ҳикमतомӯзи Президенти Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон / мураббӣ ва муаллифи пешгуфтор Зафар Шералӣ Сайидзода. – Душанбе: Контраст, 2017. – 464 с.
4. Туманов, В. Е. Школьный музей: методическое пособие. Изд. 2-е, исправл. - М.: ЦДЮТИК, 2003. - 154 с.

5. Ҳисоботи фаъолияти Осорхонаи маорифи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон дар соли 2017 [Манобеъи электронӣ]. – Низоми дастрасӣ: <http://www.aot.tj/en/index/index/pageId/382/>.

6. Шарифзода, Ф. Социально-культурная деятельность музеев Таджикистана в период независимости (1991-2011 гг.) / науч. ред. Ш. С. Саъдиев; ред. К. Б. Буриев. – Душанбе: Истеъдод, 2014. – 236 с.

7. Шарифзода, Ф. Нақши Осорхонаи миллии Тоҷикистон дар баланд бардоштани ҳисси худшиносии миллӣ // Паёмномаи фарҳанг – 2016. – №4 (36). – С. 54-57.

Муминова Х.

СОСТОЯНИЕ ШКОЛЬНЫХ МУЗЕЕВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В данной статье рассматривается деятельность школьных музеев страны в современных условиях. Автор освещает основные направления музейной деятельности в школе: поисково-собираательная деятельность, формирование и хранение фонда, экспозиционно-выставочная и культурно-образовательная деятельность. В статье отмечается важная роль музеев общеобразовательных учебных заведений для духовного развития школьников. Автор также рассматривает проблемы сохранения экспонатов и фонда, культурно-образовательную деятельность и внедрение инновационных технологий в работе школьных музеев. В заключении выдвигаются рекомендации по дальнейшему улучшению деятельности школьных музеев в современных условиях.

Ключевые слова: школьный музей, культурная ценность, экспонаты, фонд, поисково-собираательная деятельность, экспозиционно-выставочная и культурно-образовательная деятельность, инновация.

Muminova Kh.

THE CONTEMPORARY CONDITIONS OF SCHOOL MUSEUMS

This article highlights the activities of school museums in the country. The author considers the main directions of the school museum activities: search and gathering works; the activities of the fund; exhibition work and cultural and educational activities. She considers important the role of the museums of the educational organizations for the spiritual development of adolescence. The problems of preservation and presentation of exhibits and introduction of innovative technologies in the work of school museums are also considered. In conclusion, recommendations are put forward to further improve the activities of school museums.

Keywords: school Museum, cultural value, Fund, search and gathering, exhibition and exhibition, cultural and educational activities.

УДК 9тадж+37тадж+398тадж+73/76(575.3)+72+719.3(575.3)

Ходжаев Ф. С.,

Сарыева К.Н.

РАЗВИТИЕ СКУЛЬПТУРЫ ТАДЖИКИСТАНА

В данной статье основное внимание уделено освещению истории скульптуры Таджикистана в советский период и в период независимости Республики Таджикистан.

Авторами освещается главная задача скульптуры советского периода – это борьба за трансформацию общества и новые революционные преобразования, а так же рассматривается развитие памятника – портрета в монументальной скульптуре и расцвет жанра монументально-декоративной скульптуры.

Особое место в статье занимает анализ развития скульптуры периода независимости республики. В этот период скульптура обращается к собственным духовным традициям. Рост национального самосознания, который вызвал живой интерес к истокам собственной культуры, стал одним из источников развития национальных традиций в творчестве скульпторов.

В статье проанализированы способы техники, особенности, сюжеты и мотивы используемые в скульптуре. Рассмотрен поиск новых современных техник скульптуры молодыми скульпторами Таджикистана, которые разрабатывают различные новые приёмы, вводят европейские традиции и используют европейские элементы в своём творчестве.

В заключении авторы рассматривают современные тенденции развития скульптуры в период независимости в стране.

Ключевые слова: Таджикистан, скульптура, искусство, культура, памятник, пластика, традиции, монументальность, пространство, анализ, исследование, техника, развитие, архитектурный ансамбль.

Таджикистан страна с древнейшей историей, богатая своими традициями и обычаями, яркая и красочная. Декоративно – прикладное искусство и миниатюра Таджикистана всегда занимали высокую степень развития в культуре таджикского народа. Другие виды изобразительного искусства Таджикистана начали своё развитие с приходом Советской власти.

Развитие скульптуры Таджикистана, является одним из составляющих образов города, оно всегда протекало в неразрывной связи с архитектурой в первую очередь, но и с другим искусством и культурой в целом, каждый этап скульптура отражает в своих идейно - содержательных, композиционно -пространственных и скульптурно - типологических особенностях. Архитектурно - пластическая культура города позволяет рассмотреть прошлое, оценить настоящее, предположить будущее.

Городская скульптура, появившаяся в таджикском искусстве лишь в середине 30-х годов прошлого столетия, приобрела свое становление именно в городе Душанбе-столице Таджикской ССР. После чего можно говорить о начале сложения стилевых пластических доми-

нантах эпохи, зарождению основ которые развили реалистическое искусство, достигшее к тому времени своего расцвета. Искусство соцреализма смело ввело скульптуру в пространство, населив ею городские сады и скверы.

Главной задачей искусства, прежде всего монументального, в 20 – 30-х гг. 20 в. стала борьба за трансформацию общества и новые революционные преобразования. Тема революции и труда нашла воплощение не только в общественной жизни, но и в монументальной скульптуре Таджикистана, первые образцы которой начали появляться в Душанбе в конце 20 – 30-х гг. (памятники видным общественным деятелям), что отвечало государственному плану монументальной пропаганды и стилю официального искусства. Произведения М. Рыздзюнской и П. Фальбова относятся к первым произведениям скульптуры, во многом определившим ее дальнейшее развитие. 30–40-е гг. 20 в. явились переходным этапом в монументальном искусстве, когда традиционные основы художественной культуры, с ее плоскостным или рельефным изображением, орнаментальной росписью, были заменены на принципы европейской художественной школы. В 50-е гг. 20 в. были сделаны первые шаги по освоению новых тенденций. В основу стиля были положены академические традиции социалистического реализма.

Дух соцреализма, культура его величественной простоты и ясности воплощается именно в портретном памятнике. В нем отражается представление о личности как событии, связанном с общекультурными парадигмами: возвышенное, идеальное отображение образа, увековечение памяти о героях и героических деяниях. В качестве примера можно привести памятник вождю революции В.И. Ленину, который находился в Центральном парке культуры и отдыха, а так же монумент В. И. Ленину находившийся на центральной площади в Душанбе и скульптурную композицию Куйбышева на привокзальной площади.

Ещё прекрасный пример скульптуры это памятник Абу Абдулло Рудаки, который был воздвигнут в городе Душанбе на одноименном проспекте для увековечения памяти великого поэта. Рудаки считается основателем персидско-таджикской литературы, родоначальником поэзии на фарси. Он рано прославился как певец и музыкант. Свыше 40 лет возглавлял плеяду поэтов при дворе Саманидских правителей Бухары, достигнув большой славы и богатства. Незадолго до смерти подвергся изгнанию и умер в нищете. Первый памятник Рудаки был установлен в 1964 году. Авторами являются азербайджанский скульптор Ф. Г. Абдурахманов и архитектор М. А. Усейнова, который находится на площади имени Рудаки, перед зданием Таджикского Аграрного университета.

К середине XX в. портретный памятник-монумент окончательно проявляет себя как композиционный доминант окружающего пространства. Таджикская архитектура этого периода уже осознанно вырабатывает свое понимание города, в художественном образе которого устойчивые формы принимает архитектурно-скульптурный памятник. Складываются композиционные основы взаимодействия скульптуры с пространством, несущие упорядоченность и симметрию.

Стремление архитектуры к широкому использованию пластического декора зданий, является средством не только для его конкретизации, но и для выражения высочайших эмоций, соответствующих идеалам времени, выдвигается жанр монументально-декоративной скульптуры как ведущей в эту эпоху.

В этот период значительный вклад в пластическое искусство Таджикистана внесла Е. Татарина, ученица выдающегося российского скульптора А. Матвеева. Основные монументальные произведения Е. Татарина (Обелиск, посвященный 25-летию Республики Таджикистан, оформление фасада Национальной библиотеки им. Фирдавси, здания Маджлиси Оли, Театра оперы и балета им. С. Айни и др.) утвердили важность пространственно-иллюзорного решения темы.

С определенной долей условности можно сказать, что соцреализм как направление в искусстве, начало осознания которого было заложено еще в начале XX в., завершил создание стройной, ясной, легко прочитаемой системы основных жанров городской скульптуры. Дальнейшее их развитие в городе Душанбе шло уже внутри этой устойчивой системы, отражая взаимовлияния архитектурно-пластических идей, образных и содержательных представлений, градостроительных концепций, принципов художественного выражения в культуре в целом.

В последних работах 80 гг., установленных в новых фрагментах городских пространств г. Душанбе, уже можно выявить намечающиеся тенденции целенаправленного воздействия жанра монументально-декоративной скульптуры на создание новой среды обитания (С. Курбанов, И. Арутюнян - пластическая разработка стены Дома литераторов им. М. Турсун-заде, И. Милашевич - оформление фасада Молодежного театра им. М. Вахидова, архитектурно-скульптурные ансамбли на площадях имени Садриддина Айни и Абуали ибн Сино др.). В них прослеживается связь с образно-пластической культурой, связь, основанная не на буквальном следовании традициям, но на ощущении "ассоциативно-образной" трактовки классического наследия, побуждающего к поиску новых форм, нового содержания, новых отношений с архитектурой, средой, окружением.

На протяжении 90-х гг. 20 в. в таджикской культуре ярко прослеживается стремление обратиться к собственным великим духовным традициям. В различных районах столицы возводятся монументы, посвященные выдающимся деятелям таджикской культуры: памятники Фирдавси (А. Бикасиен и С. Курбанов), А. Лахути (скульптор Милашевич), бюст Б. Гафурова в Душанбе (скульптор И. Иванов). В 1999 появляется новый мемориальный ансамбль «Вахдат», посвященный 1100-летию государства Саманидов (арх. Б. Зухурдинов, скульптор И. Кербель).

Культура и искусство в годы окончания гражданской войны, начало периода независимости

После окончания гражданской войны культура и искусство испытывали определенные трудности. Социально-политическая и экономическая нестабильность привели к тому, что потребности человека

подвергаются воздействию рыночной идеологии. В конце XX - начале XXI вв. в Таджикистане возник кризис базовых ценностей - происходит отрицание прежних идеалов, разрушение устоявшегося мировоззрения, что оказало негативное влияние на культуру и искусство таджикского народа. Воздействие на общественное сознание под влиянием печатных и электронных СМИ привела к насаждению новых идеалов, как материальных (потребительство, доступ к информации, стремление к экономической независимости и др.), так и духовных (демократия, толерантность, плюрализм, гласность).

В связи с этим, совершенно очевидно, что ситуация, в которой находится таджикское общество сегодня, требует поиска новых адекватных механизмов, регуляции культурных процессов, ведь культура и искусство с одной стороны, испытывают на себе влияние формирующихся сегодня социально-политических и социально-экономических механизмов. С другой, культура сама оказывает заметное воздействие на них, выступая своеобразным катализатором социального процесса. Вместе с тем культурная сфера в большей степени, чем какая-либо другая, отражает совокупные процессы жизнедеятельности общества, даёт представление о конкретной эпохе, причастности людей к важнейшим историческим событиям.

В стране начался процесс осмысления прошлого таджикского народа. Рост национального самосознания вызвал живой интерес к истокам собственной культуры и искусства, способной обрести свое прежнее значение и развиваться посредством культурного диалога между прошлым и настоящим нации, поскольку расцвет духовной культуры подразумевает преемственность традиций в проекции современного социального развития.

Проблема развития и функционирования культуры носит системный, многоаспектный характер.

Значительный ущерб народному хозяйству и культуре Таджикистана был нанесен в результате вооруженного противостояния и его последствий в 1990-е годы. Культурные объекты и учреждения приостановили свою деятельность. Долгосрочное негативное воздействие оказали отток из страны значительного числа образованного населения и интеллигенции, маргинализация части граждан, резкое сокращение государственных субсидий на культуру. Фактически все институты культуры перешли на автономное существование с очень слабым контролем со стороны государства. Многие «дома» и «Дворцы культуры» по всей республике были закрыты, их инвентарь распродан, а сами здания приватизированы и использованы для коммерческих целей. С начала 1990-х резко упали тиражи книжной продукции, выросли цены на книги. Большой ущерб в эти годы был нанесен библиотечной системе. Из-за отсутствия ресурсов на закупку новых книг из-за рубежа и сокращения внутреннего книгоиздания, фонды библиотек фактически не пополнялись.

Низкие бюджетные зарплаты не обеспечивали достаточного уровня жизни и многие деятели культуры, особенно за пределами столицы, вынуждены были зарабатывать дополнительно, теряя при этом квалификацию. Политическая элита Таджикистана, вплоть до конца

1990-х гг. была занята преимущественно решением острых экономических проблем, вопросы культуры искусства были отодвинуты на второй план. С начала 2000-х гг. тяжелые последствия социального и экономического кризиса в целом были преодолены.

Вместе с тем, имеет место и другая тенденция - процесс глобализации, который способствует абсолютизации так называемых «универсальных ценностей», стимулирует проникновение массовой культуры в структуры национальных культур.

С обретением независимости на культурные процессы в республике большое влияние оказывает религия, прежде всего, ислам, который является основным вероучением для большинства населения республики. На современную необразованную молодежь негативно влияют различные новые религиозные течения и секты, число которых с каждым годом увеличивается. Все эти обстоятельства привели к активизации изучения истории и культуры народа и их переосмысления с новых позиций.

Таким образом, сложная социально-политическая обстановка после обретения Таджикистаном независимости негативно сказалась на развитии культуры. Огромный урон, нанесенный культурной сфере в этот период, не удалось восполнить до сих пор. Правительством страны ведется активная работа в этом направлении. За прошедшее время накоплено немало положительного опыта по совершенствованию и реализации законопроектов в сфере культуры и искусства.

Начинается активная интерпретация национальных традиций: в творчестве мастеров становится характерным глубокое изучение национального быта, народных типов и образов. Посредством приемов различных постмодернистских течений, авангарда ведется поиск новых выразительных средств, стремление к декоративности своего художественного языка. В это же время появляются новые направления, жанры, техники, темы, иное понятие о содержании и форме произведения, создается новое художественное пространство. Несмотря на социальные и экономические трудности, художественное искусство Таджикистана постепенно обретает свободу творческое выражение.

Значительное влияние на развитие изобразительного искусства Таджикистана оказывают такие известные художники, как С. Курбанов, С. Шарипов, З. Хабибуллаев, Б. Исмаатов, А. Миршакар, Ф. Ходжаев, М. Холов и другие.

Историческое развитие общества определяют типы, образы, художественный строй архитектурных сооружений. Политическая, нестабильность послужили причиной оттока квалифицированных кадров проектного и строительного дела. Глубокий кризис в строительном деле продолжался в течение первого десятилетия независимости. С середины 1990-х гг. ведущие роли по созданию архитектурных проектов были отведены таким специалистам, как: Зухритдинов Б., Зухритдинов С., Юсупов Б., Примкулов Э., Акбаров А., Махмадалиев К., Каримов Р. и другие. Именно они диктуют новейшие тенденции градостроительства в республике. В архитектуре постсоветского периода одновременно развиваются несколько направлений. В проектировании ведется активный поиск национальной самобытности, параллельно

наблюдается интерес архитекторов к неомодернизму. Характерными примерами архитектурных сооружений в период суверенитета являются: Мемориальный комплекс «Вахдат», Дворец нации, Культурный центр Исмаилитов, здания Национальной библиотеки и Национального музея, многоэтажный жилой комплекс «Пойтахт», гостиницы «Хайят», «Душанбе-Сирена» и другие.

Таким образом, деятельность культурно-просветительских учреждений и развитие искусства являются важным показателем состояния культуры.

Государственная политика в сфере культуры Республики Таджикистан направлена на сохранение и развитие культуры, обеспечение социальной стабильности, экономического роста и национальной безопасности государства. В связи с этим осуществляется комплекс мероприятий, направленных на обеспечение конституционных прав граждан на доступ к культурным ценностям, пользование учреждениями культуры и создание условий для повышения качества жизни населения.

Развитие скульптуры в период независимости

На сегодняшний день таджикская скульптура пытается прогрессировать и подняться на новую ступень. Молодые таджикские скульпторы вводят в скульптуру новые тенденции изучают европейские традиции и используют в своем творчестве европейские элементы. Сейчас в Таджикистане скульптурой украшают не только столицу Душанбе, но и другие города и области Таджикистана, в основном это памятники историческим и политическим деятелям Таджикистана, а так же декоративная скульптура которая украшает парки Таджикистана. В декоративной скульптуре скульптора используют в основном традиционные мотивы. Скульптора Таджикистана в своих работах так же используют моменты из жизни таджикского народа.

Молодые скульпторы Таджикистана для развития и привлечения молодежи устраивают выставки, мастер-классы по станковой скульптуре. Многие скульптора едут за границу, чтобы получить опыт у зарубежных мастеров. В столице Таджикистана функционируют два художественных учебных заведения, где выпускают скульпторов – это Государственный Художественный колледж имени М. Олимова и Государственный институт изобразительного искусства и дизайна Таджикистана. После обучения в данных заведениях выпускники продолжают свое обучение в Российской Федерации. Ведущими таджикскими скульпторами являются Ахтам Сафаров, Бахтиер Одинаев, Хуршед Хусейнов, Махмуд Бобоев.

Но несмотря на все усилия скульпторов развитие таджикской скульптуры идет очень медленно. Это связано так же с нынешней экономической ситуацией в стране. Молодежь Таджикистана уезжает за границу для получения образования, а получив образование и став специалистами они не возвращаются обратно. Так, постепенно страна теряет молодое поколение специалистов. Несмотря на стремление поднять искусство Таджикистана на новый уровень развития, данная

тенденция является одним из факторов того что искусство скульптуры в стране не находит должного развития.

Хотя в стране при поддержке иностранных организаций проходят выставки художников, мастер-классы, осуществляются различные конференции и поездки художников за границу. Скульпторов отправляют на курсы в соседние страны, где они набираются опыта.

К сожалению, скульптуру советского периода сегодня начали заменять другими памятниками, многие из них являются некачественными скульптурами и быстро портятся в связи с погодными условиями.

Таким образом, развитие и современное состояние скульптуры Таджикистана, исследование которой связано с необходимостью комплексного изучения изобразительного искусства региона, позволяют предположить, что сегодня идёт медленный процесс формирования пластической культуры, отличающийся синтезом восточных и западных особенностей видения и претворения образов в материале. За сравнительно долгий срок таджикская скульптура, зародившаяся и развивавшаяся под прямым влиянием русской реалистической школы, не подошла к началу становления собственного художественного языка, с понятием «таджикская скульптурная школа».

Радует то, что сегодня скульптурная пластика уже окончательно сформировала свою особую значимость в сложении образа города. Она активно формирует пространственную среду, и может стать, особенно значимым элементом архитектурного ансамбля в период градостроительных реконструкций г. Душанбе, особенно его центральной части, где уже начинают утрачиваться культурные ориентации, столь характерные для старого города.

Сегодня связывается интенсивный поиск и разработка основ будущей национальной школы ваяния и большое стремление поднять искусство Таджикистана на новый уровень развития.

Литература

1. Аграновская, М. Молодость страны. – М.:Творчество, 1987. – 40 с.
2. Айни, Л. Искусство Таджикской ССР. – Ленинград, 1972. – 270 с.
3. Воронов, Н. Монументальное искусство вчера и сегодня. – Москва, 1988.–140 с.
4. Додхудоева, Л. Н. Графика и скульптура Таджикистана XX века. – Душанбе, 2006. – 270 с.
5. Курбанова, М. Искусство Таджикистана // Фонус. – 2001. – №2. –60 с.
6. Первая Республиканская выставка скульптуры. Каталог. – Душанбе,1985. – 40 с.
7. Якубовский, А. Ю. Культура и искусство Средней Азии. – М., 1940. – 290 с.

Хочаев Ф. С.,
Сариева К.Н.

РУШДИ САНЪАТИ ҲАЙКАЛТАРОШӢ ДАР ТОҶИКИСТОН

Дар мақолаи мазкур рушди санъати ҳайкалтарошӣ дар замони Шӯравӣ ва даврони сохибистиклолии Тоҷикистон мавриди пажӯҳиш қарор гирифтааст.

Дар он вазифаи асосии санъати ҳайкалтарошӣ дар даврони Шӯравӣ – мубориза барои дигаргуниҳои ҷомеа ва тағйиротҳои нави инқилобӣ, рушди санъати ёдгорӣ дар ҳайкалтарошии монументалӣ ва раванқи жанри ҳайкалтарошии монументалӣ, мафассалан, баррасӣ шудааст. Ҳамчунин дар мақола аз фаъолияти аввалин ҳайкалтарошони тоҷик ва устоҳои рус, ки ба Тоҷикистон омада ва дар ин ҷо фаъолият намудаанд, ёдоварӣ шудааст.

Дар мақола санъати ҳайкалтарошии замони истиқлол ҷои махсусро ишғол мекунад. Дар ин давра ин навъи санъат ба анъанаҳои худ рӯ меорад, аммо бо вучуди ин, он ба мушкilotи зиёд дучор мегардад. Ба наздикӣ дар кишвар ҷараёни маънидоқунии гузаштаи халқи тоҷик шурӯъ мегардад. Баланд гардидани хуввияти миллӣ, ки шавқу завқи мардумро ба фарҳанги гузаштаи худ зиёд намуд, рушди анъанаҳо ва замонавӣ гардонидани онҳоро ба вучуд овард. Ин ва дигар омилҳо, амсоли усулҳо, техникаҳо, хусусиятҳо, суҷа ва мазмунҳои дар санъати ҳайкалтарошӣ истифодашуда низ ба таҳлил кашида шудааст. Ҳайкалтарошони тоҷик дар тақя ба анъанаҳои миллӣ ва аврупоӣ усулҳои нави тасвирии муосирро ҷуё шуда, аносири аврупоиро дар эҷодиёти худ истифода мекунанд.

Бо сабаби вазъияти бӯҳронии иқтисодии кишвар ва омилҳои дигар ҷараёни рушди санъати ҳайкалтарошӣ дар Тоҷикистон хеле суст аст, баъзе созмонҳои хориҷӣ ба ин вазъият таъсир мерасонанд.

Умуман, дар мақола ба тамоми паҳлуҳои гуногуни рушди санъати ҳайкалтарошӣ таваҷҷуҳ зоҳир гардида, вазъи он иаз фазои фарҳангии имрӯз натиҷагирӣ шудааст.

Калидвожаҳо: санъати ҳайкалтарошӣ, ёдгорӣ, муҳташамнигорӣ, таҳлил, таҳқиқ, технология, рушд, ансамблҳои меъморӣ.

Khojaev F. S.,
Sariev K.N.

THE DEVELOPMENT OF THE SCULPTURE ART IN TAJIKISTAN

This article focuses on the development of sculpture art of Tajikistan in the years of the Soviet Union and sculpture in the period of Independence. The main task of the sculpture of the Soviet period was the struggle for the transformation of society and new revolutionary conversions, as well as the development of the monument - a portrait in monumental sculpture and the flourishing of the genre of monumental and decorative sculpture. The same article mentions

the first Tajik sculptors and Russian sculptors who worked in Tajikistan. A special place in the article is occupied by the sculpture of the period of Independence.

At this time, the sculpture turns to its own spiritual traditions, but despite this, the art was experiencing certain difficulties. Soon the process of understanding the past of the Tajik people begins in the country. The growth of national identity, which aroused a keen interest in the origins of its own culture of art and gave the development of traditions in modern trends.

In the article methods, techniques, features, plots and motives used in sculpture are analyzed. The search for new modern sculpture techniques by young sculptors of Tajikistan is being considered. They are developing various new techniques, introducing European traditions and using European elements in their creative work.

The economic situation in the country is being examined and other reasons why the sculpture art in Tajikistan is developing very slowly. Attention is paid to all aspects of the development of culture and conclusions are drawn on the cultural atmosphere to date.

Keywords: Tajikistan, sculpture, art, culture, monument, plastic, traditions, space, analysis, research, technology, development, architectural ensemble.

ТДУ 37точик+001(092)+792точик+008+791.43

Атоев Ш.

ДУРАХШИ ҲУНАР

Дар мақола фаъолияти эҷодии хатмқунандаи омӯзишигоҳи театр ва кинои ба номи Михаил Семёнович Шепкини шаҳри Москва, яке аз симоҳои барҷастаи фарҳангу ҳунари тоҷик Моҳпайкар Ёрова, ки барои саҳми назаррас дар рушди фарҳанги форсизабонони дунё ба Ҷоизаи «Ҷилло-2014» дар баҳии озмунии «Беҳтарин ҳунарпешаи сол» мушарраф гардидааст, мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Муаллиф кӯшиши намудааст, ки паҳлуҳои гуногуни фаъолият ва вижагиҳои эҷоди ӯро баррасӣ намуда, ба ин васила нақш ва ҷойгоҳи ин бонуи ҳанарро дар саҳнаи театр ва синамои тоҷик нишон диҳад.

Калидвожаҳо: фарҳанг, санъат, театр, ҳунарпеша, синамо, жанр, намоиш, драма, фоҷеа, мазҳака, фаъолият, эҷод, истеъдод.

Мардуми тоҷик аз қадим ба ҳунари актёрӣ-бозигарӣ рағбати хоса доштанд. Ин санъат дар шаклҳои гуногуни театри суннатии бостонӣ тавлид ёфта, кувват гирифт ва анъанаҳои зиёдеро ба майдон овард. Баъди аз худ намудани услуби ҳунари бозигарӣ дар театри аврупоӣ-сос ин анъанаҳо ғанитар, дурахшонтар ифода ёфта, мактаби актёрии тоҷикро ташаккул доданд. Равияҳои гуногунии ин мактаб тавлид ва ташаккул ёфта, дар ҳар равия актёрҳои бузург ба камол расиданд. Онҳо на танҳо санъати театрӣ, балки синаморо пеш бурданд, обрӯю эътибори фарҳанги миллиро боло бардоштанд.

Муҳаққиқон истилоҳи актиёрро ба тарзи гуногун шпрх додаанд. Аз ҷумла, муҳаққиқи маъруфи соҳаи театри тоҷик Низом Нурҷонов қайд кардааст, ки: «Истилоҳи актёр (калимаи фарансавии *acteur*, аз латинӣ *actor*-бозигар), артист (истилоҳи фарансавӣ *artiste*, аз латинӣ *arts* – санъат, ҳунар) - иҷрокунандаи нақшхоро дар намоишҳои драматӣ, опера, балет, эстрада, кино, сирк дар назар дорад. Ин истилоҳ дар бисёр кишварҳои рӯи дунё истифода бурда мешавад. Он дар баробари тавлид ёфтани театри аврупоишакл аз забони русӣ ба забони тоҷикӣ ворид гардид ва тӯли қариб як аср ба забони мо хизмат мекунад. Солҳои охир бо ҳамин маъно истилоҳи ҳунарпеша, ҳунарвар, бозигар, иҷрокунанда низ роиҷ гардиданд» [3, с.3].

Ҳунарпешагоне ҳастанд, ки тамошобинон баробари дар сахна ва ё филмномаҳо пайдо шуданашон онҳоро дӯст медоранд, як умр ба онҳо дил мебандад. Ва ин сирру асрор на дар намуди зоҳирӣ ё овоз, балки дар ҷозибати табиӣ бепоёнашон ниҳон аст.

Моҳпайкар Ёрова аз қабилӣ чунин ҳунарпешагон мебошад. Ӯ ҳамчун хатмкунандаи омӯзишгоҳи театр ва кинои ба номи Михаил Семёнович Шепкини шаҳри Москва соли 1991 фаъолияти эҷодиро дар театри давлатии Ҷавонони Тоҷикистон ба номи Маҳмудҷон Воҳидов ба сифати ҳунарпеша оғоз намудааст. Моҳпайкар аз рӯзҳои аввали фаъолият тавонистааст бо маҳорати баланди худ байни тамошобинон маҳбубият пайдо кунад ва соҳиби обрӯю эътибор шавад. Дар назари аввал чунин менамояд, ки дар театр нақш бозидан кори осону сахл аст, вале воқеан ин касб аз мушкилтарин касби эҷодӣ мебошад ва на ҳар кас метавонад дилбохтаи он шавад.

Моҳпайкар Ёрова ҳамаи аломатҳои ҷаззобияти ҳунарпешагиро дорад. Сурат ва сирати ин ҳунарпешаи соҳибистеъдод бо ҳам мувофиқ афтадаанд. Дилрабоии санъати ҳунарпешаро дар тарзи оддӣ ва табиӣ ҳаракат, дар ҷалб карда тавонистан, дар самимият ва эҳсоси начиб, дар санъаткорӣ фитрии вай низ пай бурдан мумкин аст. Самимият, ҳақиқатро нозук ҳис намудан ҳоси сахна аст. Вориди мусиқӣ гардидаи ҳунарпеша низ тухфаи табиат аст. Ӯ қувваи сомеаи хуб ва хотираи қавии азхудкунии мусиқӣ дорад. Моҳпайкар аз он ҳунарпешагоне мебошад, ки дар иҷрои нақшҳои гуногун дар сахна хеле серталаб буда, бо каме дастовард қаноатманд намешаванд. Ӯ кӯшиш мекунад, ки дар симои қаҳрамононаш нафареро офарад, ки ҳаёташ ибратбахш ва шоистаи омӯзишу пайравӣ аст. Ин хислатҳои нек дар шахсияти қаҳрамоноҳои Моҳпайкар Ёрова эҳсос мешавад. Андешаи коргардони маъруфи советӣ Г. Товстоногов ба хотир меояд. Ӯ навишта буд: «Образи бадеӣ муътамадии ҳаётро қуввае мебахшад, мазмуни онро мукамал мекунад, аз нав месозад ва шуморо ба қувваи ҳамин дигаргуни ба худ ҷалб менамояд» [6, с.58]. Моҳпайкар масъулияти касбии хешро дар ҷашми аҳли ҷомеа хеле амиқ эҳсос мекунад ва мекӯшад, ки нақшҳои офаридааш на танҳо хотирмон, балки ҷиҳатҳои амиқи тарбиявӣ дошта бошанд. Танҳо матнро аз худ намуда, ба сахна баромадан ҳанӯз нақш офаридан нест, бинобар ин Моҳпайкар кӯшиш мекунад, ки фардияти ҳар як қаҳрамонро бо ихлос омӯзад, дар олами ақидаи ӯ зиндагӣ кунад.

Одами зинда, яъне актёр дар театр барои эҷоди мустақилонаи артисти зебоиносӣ василаи асосӣ аст. Фарқи асосии ҳунари ӯ нисбат ба дигар намудҳои санъат дар он аст, ки дар сахна ба илҳом меояд, худро шабеҳи қаҳрамон мепиндорад, пешакӣ ба офаридани образ тайёр мешавад. Ба ин мазмун арбоби барҷастаи театри рус К.С.Станиславский навиштааст, ки «театр пеш аз ҳама, барои актёр тавлид ёфтааст ва бе ӯ вучуд надорад. Ягона подшоҳ ва малики сахна актёри соҳибистеъдод мебошад» [5, с. 404].

Ин суҳанон дар гузашта ва имрӯз ҳам ифодагари ҳақиқати ҳоланд. Актёр ягона ҳуҷҷаи театр мебошад, санъаткори мустақил, шоир, эҷодкори ҳунари хеш аст.

Дар намоишномаи «Модар маро бубахш»-и Султоншо Муқаддамов Моҳпайкар нақши модарро бо ҳисси баланди меҳри модарӣ бозид тавонист. Ҳунарпеша нақши модарро офарид, ки ба сахтҳои зиндагӣ тоб оварда, чигарбанди ягонаашро дар роҳи одаму одамгарӣ, меҳнатдӯстӣ ва сифатҳои хуби инсонӣ тарбия намуда, як насли солимро дар хизмати ҷомеа гузорад.

Ин ҷо як ақидаи хеле муҳими коргардон ва актёри бузурги советӣ А.Д.Попов қобили зикр аст, «То он даме ки кас дар ҳаёт оддӣ, табиӣ, хоксор, ҳассос набошад, дар сахна оддӣ шуда наметавонад. Агар «соз»-и санъаткор ночӯр бошад, ҷӣ тавр аз ӯ нозуктарин чизҳои талаб кардан мумкин аст» [2, с.50]. Моҳпайкар ҳолати руҳияи қаҳрамонашро пайдарҳам ва муфассал нишон дод. Бозии басо нафису самимонаи ӯ ба лаҳзаҳои охири намоиш ҳарорату кайфияти хоса бахшид. Ӯ дар қалби қаҳрамонаш эҳсоси наҷибӣ мардонагӣ ато намуда, лаёқати амиқ ҳис намудани вазифаи модарӣ ва масъулият дар назди Ватанро нишон дод. Дар тӯли фаъолияти эҷодӣ Моҳпайкар чандин нақшҳои гуногунро дар намоишномаҳои фочевӣ, драматӣ ва мазҳақавӣ иҷро намуда, бо маҳорати баланди касбӣ қудрати эҷодии хешро ба тамошобинон расонида тавонист.

Дар намоишномаи «Мочаро дар Киёча»-и Карло Голдонӣ (25 февралӣ 1707 – 6 февралӣ 1793) Моҳпайкар нақши Лучеттаро иҷро кардааст. Ин намоишнома пурмоҷарои мазҳақавӣ буда, аз ҳунарпеша талаб менамояд, ки хушӯро зирак бошад ва ягон лаҳза аз шиддати воқеа дур наравад. Моҳпайкар дар ин намоиш нақши итолиёвӣ духтар Лучеттаро мебозад. Моҳпайкар дар ин нақш духтарро нишон медиҳад, ки бо рафтору гуфтору на чандон оқилона ба сӯйи бахту саодат кӯшиш мекунад ва барои расидан ба мақсадаш устувор аст. Дар ҷараёни намоиш бисёр ҳолатҳои хандаовар ба вучуд меояд, ки нақши Моҳпайкар дар фароҳам овардани ҷунин фазо кам нест. Ба ақидаи ин ҳунарпеша ҳар як инсон шоиста аст, ки хушбахту саодатманд бошад, ба даст овардани он танҳо ҳадаи тақдир нест. Ҳаракатҳои малехи ҳунарпеша, нигоҳҳо, гуфтору нафис, лаҳзаҳои хомӯшӣ ҳар қадом маъноеро ифода мекарданд. Қиёфаи наҷибӣ қаҳрамон тарҳи басо зебоеро намо меод, ки ҳақиқатан ҳам бинанда дар симои ӯ итолиёвӣ духтарро меид. Моҳпайкар Ёрова бо офаридаҳояш дар сахна ҳаёт ба сар мебард. Вай тавассути рангуборҳои ширадор, тобнок ва бо аносири тазодӣ омехта намудани онон ба бинанда таъсир мерасонд.

Дар нимаи қарни XX-ум дар Тоҷикистон илм дар бораи театр пайдо шуд. Театршиносони тоҷик кӯшиш карданд, ки таърихи театри сарзамини қадимаи хешро амиқ ва холисона таҳқиқу баррасӣ намоянд. Санъати театрро нобиғаҳо ва соҳибистеъдон ба вучуд меоранд. Ин ҳунар дар сахна тавлид меёбад. Симои офаридаи бозигар баъди аз барнома ғайб задани намоиш фаромӯш мешавад ва эҷодиёти устодон барои наслҳои оянда мемирад [4, с. 5].

Сахнаи театр барои Моҳпайкар мактабе мебошад, ки ҳунарпешаро ҳамарӯза сабақ меомӯзонад ва маҳорати иҷроашро баланд мебардорад. Театр барои Моҳпайкар даргоҳи муқаддас ва макони ҷиддио эҷодӣ мебошад. Дар ин ҷо ҳар рӯз пояҳои нав пайдо мешаванд, талабот нисбати нақшофарӣ дар вақту замон тағйир меёбад. Моҳпайкар Ёрова аз ин мактаб бисёр чизҳоро омӯхтааст ва ба дараҷаи ҳунарпешаи мумтозу қобилиятнок расидааст.

Соли 2016 Моҳпайкар ҳамроҳи ҳайати эҷодӣ барои иштирок дар озмуни театрий ба Ҷумҳурии Қазоқистон сафар намуд. Дар ин озмун ӯ дар намоишномаи «Шабедур аз Ватан», ки дар асоси асари Бозор Собир дар коргардонии Нозим Меликов таҳия шуда буд, нақши «Рӯё»-ро бозид. Дар ин нақш ҳунарпеша тавонист, симои занеро офарад, ки дар ғарибӣ дур аз Ватан умр ба сар мебарад. Дар қалби қаҳрамон меҳри маъшуқа, Ватан ҳаргиз хомӯш намегардад. Ин намоиш сазовори шоҳҷоизаи озмун гардад. Дар ин муваффақият нақши Моҳпайкар хеле бориз аст.

Дар намоиши «Рӯзе, ки дарозтар аз қарнест» аз рӯи асари «Дуроҳии буронӣ»-и Чингиз Айтматов, ки коргардон Султон Усмонов ба сахна гузоштааст, Моҳпайкар Ёрова нақши модари аз фарзанд чудошударо бозид, ки аз тири фарзанди худ ба қатл мерасад. Бори аввал ин намоиш моҳи июли соли 2008 пешкаши мухлисони театр гардид. Театри Чавонон бо ин намоиш дар чандин ҷашнвораҳои байналмиллалӣ ширкат варзида ба гирифтани як қатор диплому ҷоизаҳо мушарраф гардид. Аз ҷумла, бахшида ба 80-солагии нависандаи қирғиз Чингиз Айтматов ин намоиш дар Фестивали байналмиллалӣ «АРТ-ОРДО»-2008 дар шаҳри Бишкеки Ҷумҳурии Қирғизистон соҳиби панҷ ҷоиза гаштааст:

- «Барои таҷассуми баланди бадеияти сахна».
- «Бехтарин коргардон».
- «Бехтарин иҷрокундаи нақши мардона».
- «Бехтарин иҷрокундаи нақши мардонаи дараҷаи дуҷум».
- «Бехтарин ороиши мусиқӣ».

Ва ҳамчунин ин намоишнома меҳмони ифтихории Ҷашнвораи Байналмиллалӣ «ФАҶР-2010» дар Ҷумҳурии Ислонии Эрон гардидааст.

Дар сахнаи ин намоишнома Моҳпайкар шиддати ҳаяҷони зӯри фоҷиавӣ қаҳрамонашро, ки дар вучудаш ҷараён дошт, мекушояд. Меҳру муҳаббати модарӣ, ҳисси вичдон аз қалби Моҳпайкар фаввора зада, нисбат ба худ ва ҳамбозонаш оҳанги эътироз пайдо мекунад. Дар паси ин образи фоҷеавӣ ҳунарпешаи хирадманд қисмати вазнини модарони сарсаҳти мусулмонро дар гузашта хуб дарк намуда буд. Та-

моми симои қаҳрамони хунарпеша фоҷиаи амиқ ва бузурги одамизодро ифода мекард. Ӯ дар сахна на танҳо аз рӯйи услуби хоси ҳунари ва ҷаззобияти бемислу монандаш, балки бо дурахши ботиниаш, ки дар образаш чилвагар буд, шинохта мешуд. Садоқат ба ҳақиқати ҳаёт ҳамеша ҳамроҳи ӯ буд. Ӯ хунарпеша ҳақиқати санъатро ҳамеша пайдо намуда, онро аз сохтакорӣ аз андоза гузаштан нигоҳ медошт. Моҳпайкар қариб ҳамаи нақшҳои самимона, бо завқи баланд ва аз сидқи дил бозидаст.

«Худат кистӣ? Аз кадом қавмӣ? Номи падарат чи буд? Бо ту чӣ кор карданд онҳо? Инсонро аз молу мулк, ҳатто пулу сарват маҳрум кардан мумкин аст, лекин нобуд сохтани хотираи ӯро кӣ? Кӣ фикр карда баромадааст? Чӣ тавр ҷуръат кардааст? Худоё! Чаро ин даҳшатро бар сари бандогонат ҷо кардӣ. Магар он ҳама зулму бедодгарӣ, ки дар олам вучуд дорад, кифоя набуд... Номи ту Жоламан! Жоламан номи туст! Ман модари туям! Ту писари Доненбой ҳастӣ! Ту аз қавми Найманҳой»... [1, С.146-147].

Чи даҳшатест, вақте инсонро ба ҳолате мерасонанд, ки модари худро нашинохта, ӯро ба қатл мерасонад. Манкурт кист...? Чӣ гуна инсонҳо манкурт мешаванд...? Оё мо манкурт нестем...? Посухи ин суолҳоро дар ин намоиш хоҳед дид.

Чингиз Айтматов андешаҳои роҷеъ ба муносибати инсонҳо ба воқеаҳо, достону қиссаҳо, мавқеи кас дар раванди ҳавадису рӯйдод ва бардошту бархӯрдҳо баён кардааст...

Ин намоиш асари драмавӣ ва фоҷиавӣ буда, беадолатӣ, зулму куштор ва манкурт кардани инсонро нишон медиҳад. Гиряҳои талх, фироқӣ модаре, ки фарзандашро гумроҳ кардаанд, ишқи духтари 18-солаи ба пирамард ошиқ шуда, нависандаи бо навиштани ёддоштҳои замонаш ба тухмати беасос гирифтورشуда таҷассум гардидааст, ки бинандаро водор месозад, то чи будани адолат, инсоф, ишқ, муҳаббат, садоқат ва дӯстдориро фаҳмад.

Ӯ барои сахми назаррас дар рушди фарҳанги форсизабони дунё ба Ҷоизаи «Ҷило 2014» дар баҳши озмуни «*Беҳтарин хунарпешаи сол*» сазовор гаштааст. Ӯ хунарпеша ҳамеша мекӯшад, ки донишу истеъдоди хешро такмил дода, роҳҳои нави иҷроии нақшҳо ва таъсирбахш намудани онҳоро ҷусуҷӯ намояд. Ӯ хунарвар дунёро зебо, барҷаста, рангин мебинад ва нақшаҳои низ бо ҷидду ҷаҳд барҷаста, хушобуранг меофарад, маҳораташро пурра истифода мебарад, рангҳои таъсирбахшро ба кор меандозад.

Фаъолияти эҷодии Моҳпайкар Ёрова танҳо ба театр маҳдуд нест, ӯро ҳамчун хунарпешаи хушсаликаӣ олами синамо низ хуб мешиносанд. Як силсила нақшҳои ӯ, ки дар дар кинофилмҳои тоҷикӣ бозидаст хеле хотирмон аст. Ӯ дар беш аз 50 филм нақшҳои назаррасро иҷро намуда, чун хунарпешаи синамо шинохта шудааст. Ӯ ҳамаи ин аз эҷодкори пурмаҳсул будани Моҳпайкар дарак медиҳад.

Дар кинофилми «Убури сангин», муаллиф Гавҳарбону Умарова, коргардон Саидҷон Қодирӣ, Моҳпайкар нақши модари угайро иҷро намудааст. Дар ин нақш хунарпеша тавонистааст сангдили модари угайро бо тамоми паҳлуҳои манфиаш нишон диҳад, симое офарад, ки ба назари тамошбин хеле нафратовар аст. Зимнан Моҳпайкар чӣ дар

нақши манфӣ ва чӣ дар нақши мусбат хислатҳои қаҳрамонҳоро амикан дарк намуда метавонад.

Дар филми ҳунарии «Арӯси замонавӣ»-и Набиҷон Пирматов Моҳпайкар нақши модари дилсӯз ва саҳтгирро мебозад. Ин нақш хеле пуртазод аст. Дар нақши ин зани деҳотӣ Моҳпайкар нишон медиҳад, ки инсон бояд рисолати инсонияшро фаромӯш накунад, масъулиятшинос бошад. Нақши офаридаи ӯ бо самимияти худ хеле ҷаззоб ба назар мерасад. Ин яке аз нақши муваффақи ҳунарпеша мебошад, ки дар хотири тамошобинон нақш бастааст.

Ҳар як инсон дар ҷодаи фаъолияти худ бояд самимона роҳ тай кунад, касбу корашро дӯст дорад, масъулиятшинос бошад, бо ҳунару эҷодаш соҳиби эҳтироми аҳли ҷомеа гардад. Моҳпайкар ин гуна рисолатро дар ҷомеа эҳсос мекунад, ҳамеша мекушад, ки аз маънавиёти баланди инсонӣ гизо гирад ва дар роҳи эҷод ҷонфидой кунад. Моҳпайкар Ёрова дар айни камолоти эҷодӣ мебошад. Вай имрӯз чун устои сахна шухрат дорад. Истеъдоди баланди ҳунарпеша ҳанӯз пурра истифода нашудааст. Мо умедворем ин ҳунарпешаи мумтоз дар оянда ҳам содиқона ва фидокора меҳнату эҷод намуда, тамошобинонро бо симоҳои наву тоза ва ибратбахш шод намояд.

Адабиёт

1. Айтматов, Ч. Дуроҳаи бӯрунӣ.– Душанбе: Ирфон, 1985.– 368 с.
2. Беседа А. Д., Попова И, Вайшите. Формирование творческого характера актёра.– М.: Искусство, 1963.– 50 с.
3. Нурҷонов Н. София Туйбоева.– Душанбе: Адиб, 1993.– 144 с.
4. Нурҷонов Н. Мактаби актёрии тоҷик.– Душанбе, 2011.– 496 с.
5. Станиславский, К.С.. Собр. Соч. в восьми томах. Т.1, М.: Искусство.– 1954.– 404 с.
6. Товстоногов Г. Заметки о сценической образности // Театр.– 1984.– №3.– С.58.

Атоев Ш.

СВЕТОЧ ИСКУССТВА

В статье речь идет о творческой деятельности выпускницы театрального училища им. М.С. Щепкина города Москвы, обладательнице награды «Джило-2014» в номинации «Лучшая актриса года -2014», актрисе театра и кино Моҳпайкар Ёровой. Автор в данной статье, проанализировал творческий путь и особенности театральной деятельности актрисы. В заключении отмечается своеобразная манера исполнения образов в театре и кино и её место в таджикской сцене и кинематографии.

Ключевые слова: культура, искусство, театр, актёр, кино, жанр, спектакль, драма, трагедия, комедия, деятельность, творчество, талант.

Atoev Sh.

THE TORCH OF ART

In this article we are talking about the creative activities of the graduate of the theatre school named after M.S. Shchepkina of Moscow, for a significant contribution to the development of culture of the Tajik people, the winner of the award "Jilo-2014" in the category "Best actress of the year -2014", Mohpaykar Yorova – theater and film actress, one of the outstanding figures of culture and art of Tajikistan in the period of independence. The author of this article tries to explain various aspects of creative activity of this craft and defines its place on the Tajik stage and cinematography.

Keywords: culture, art, theater, actor, film, Mohpaykar Yorova, performance, drama, tragedy, comedy, activity, creative, talent.

УДК Тадж:9(575.3)+008+37тадж+391+39+746.4+687.023

Иброгимов М. Ф., Тоирова Т. М.

ТАДЖИКСКАЯ НАЦИОНАЛЬНАЯ ОДЕЖДА
1970-1980-Х ГОДОВ

В статье освещается вопрос о таджикской национальной одежде 1970-1980-х годов. Выявлены особенности народной одежды того времени. Внимание обращается на преемственность традиций в одежде.

Ключевые слова: национальное платье, штаны, брюки клём, тюбетейка, платок, украшения.

Одежда - это выразитель индивидуальности человека, его возраста, пола, характера, эстетического стиль. Целиком, сливаясь с материальной обликом человека, костюм развивает его в соответствии с социальным нравственным идеалом.

В давние времена, таджикская национальная одежда до самой революции стойко удерживалась в быту, ревниво сбереженная глубоко укоренившимися обычаями шариата, не терпевшего новшеств. Новым видом одежды давались поносные названия, новым объектам одежды приписывались зловерные качества [1, с. 103-104].

В 1980-х годах таджикские женщины использовали в одежде материалы разного состава.

Изображение молодёжи 1980-х годов. Девушки одеты в основном короткие платья до колен, в комплекте со штанами, а юноши – в брюки типа клём и рубашки с широким воротником. Женщины на голове носили платок, преимущественно шерстяной, фабричной выделки, а девушки надевали тюбетейку ток туппи и вокруг нее наматывали волосы. Тюбетейки также носили и мужчины. Их называют «чусти». Тюбетейки девушки вышивали сами, вручную, в зависимости от региона они были разные по форме.

Раньше в обществе считалась, что таджикская национальная одежда – это старомодное, реакционное явление. Множество народных костюмов и платьев со временем убирались в сундуки. Они передавались из поколения в поколение, но их практически не носили. В конце 1980-х годов произошли изменения в обычаях и уровне культуры: народ стремился вернуть язык и одежду. Вновь обрела популярность одежда из атласа.

В те времена носили платья из атласа, вышитые платья гулдузи, которые в народе называют также «Куртаи вишифкадор». Такие платья носили, когда ходили в гости, на праздники. Девушка в атласном платье, в тубетейке зардузи подводила сурьмой глаза, брови также подкрашивала усьмой. Как правило, набирали свежих листьев усмы, немного оставляли на солнце, а затем, сжимая в комок на ладонях, выжимали сок. Брови сначала окрашивались в зеленый цвет, потом в темно – синий, а если красили чаще, то брови темнели и становились гуще. Было популярно заплетать волосы в косички, количество которых было до сорока. Кроме того, женщины окрашивали ногти и ладони хной в красно-оранжевый цвет. Обычно женщины красили к праздникам, а невесты – к свадьбе.

Женщины также очень любили носить ожерелья, подвески, серьги и кольца. Украшения можно было увидеть не только на шее и ушах, но и на головном уборе. Это могли быть всевозможные подвески, брошки и бусы. Традиционные национальные таджикские украшения – кованые и чеканные, изготавливались из серебра, и отличались некоторой массивностью.

В традиционный костюм мужчины-таджика входили: хлопчатобумажная рубаша, шаровары, халат и широкий пояс. Халат был широким и не стеснял движений.

Мужские халаты таджиков, такие как «джома» имели несколько видов: стеганные, легкие, которые шили в основном из яркой ткани, покрой халатов был для любого возраста и был одинаков для всех. Поясами служили кушаки-«фута», сделанные из длинного куса узкой материи. Состоятельные мужчины носили широкие пояса «камарбанд», вышитые крестом или золотой нитью. У молодых людей на пояса были вышиты квадратные платки «миёнбанд».

Традиционная одежда таджиков имеет свои особенности в каждом из регионов, отличаясь вышитыми узорами, фасоном, а также по цвету. У мужчин рубаша туникообразного покроя, широкие штаны, стеганный халат, пояс-платок, тубетейка, кожаные сапоги, галоши с заострённым носом.

Обувью городского населения мужчин так же были сапожки «махси», которые носили и с галошами [2].

Как видим, национальная одежда таджиков рассматриваемого периода включала признаки как традиционного, так и инновационного стилей.

Литература

1. Иброҳимов, М. Ф., Рачабова, Д. К. Либосҳои миллии тоҷикон: таърих ва анъана // Мероси ниёгон. – 2016. – № 18. – С.103-105.

2. Раджабова Д.К. Народная одежда таджиков: факторы сохранения и развития в условиях XXI века // Инновационное развитие Республики Таджикистан: проблемы науки и образования: межд. научно-практ. конф., 18-19 декабря 2015 г. – Душанбе: Технологический университет Таджикистана, 2015. – С. 17-21.

3. Широкова, З. А. Таджикский костюм конца XIX-XX вв. – Душанбе, 1993. – С.142.

4. Ширикова, З. А. Традиционная и современная одежда женщин горного Таджикистана. – Душанбе, 1976. – С.86.

5. Майдинова. Г. История таджикского костюма. – Душанбе,..... – Т.1.: Генезис котюма таджиков: древность и раннее средневековье. – 280 с.; Т.2.: Средневековый и традиционный костюм. – Душанбе. – 254 с.

**Иброҳимов М. Ф.,
Тоирова Т. М.**

ЛИБОСИ МИЛЛИИ ТОҶИКОН ДАР СОЛҲОИ 1970-1980

Дар мақола либосҳои миллии тоҷикон дар солҳои 1970 - 1980 мавриди баррасӣ қарор гирифта, хусусиятҳои либосҳои занонаи он замон нишон дода шудааст. Муаллифон бештар ба ҷанбаҳои анъанавии либос таваҷҷуҳ намудаанд.

Калидвожаҳо: куртаи миллӣ, шалвор, шими почавасеъ, тоқӣ, рӯймол, зевар.

**Ibrohimov M. F.,
Toirova M. T.**

TAJIK NATIONAL CLOTHES 1970-1980-X YEARS

In the article about the Tajik national clothes of 1970-1980 years. Features of the national clothes of that time are revealed. Attention is drawn to the continuity of traditions in clothing.

Keywords: national dress, pants, pants pincers, skullcap, shawl, decorating.

ТДУ 002+07+9точик+37точик+05+025.5+656.886

Муродов М.Б.

АНОСИРИ УМУМӢ ВА ВИЖАГИҲОИ ХОСИ ДУ НАШРИЯИ ЯК МИНТАҚА

Мақола дар заминаи сафари хидмати ба ВМКБ таълиф гардида, дар он вазъ ва ҳолати имрӯзаи наширияҳои ноҳиявии ин минтақа – «Пайгоми Рӯшон» ва «Шоҳдара»-и Роштакалъа мавриди тадқиқу таҳлил қарор гирифтааст. Дар таҳқиқ ва таҳлили масъала, асосан, ба панҷ ҷиҳат: таърихи мухтасари нашири наширияҳо, вазъи имрӯзаи онҳо, назари кормандон доир ба шароити кор ва тарзи эҷод, назари хонандагон дар хусуси сатҳу сифати наширияҳо ва хусусияти мундариҷаи рӯзномаҳо эътибор дода шуд. Омӯзиши нишон дод, ки ин ду наширия аз нигоҳи таърих ва ҳолати имрӯза ба ҳам умумиятҳо доранд. Аз ҷумла, оғози нашири ҳар ду наширия соли 1949 аст, дар тӯли фаъолият онҳо бо таъсири омилҳои иҷтимоиву сиёсӣ борҳо тағйири ном кардаанд. Имрӯз низ проблемаҳои муштарак доранд, ки камии маоши кормандон, мушкилоти обуна, таъмин набудан бо техника ва технологияи замонавӣ, саривақт ҷоп нашудани рӯзномаҳо аз гунаи онҳост.

Бо ин вучуд дар муқоиса бо наширияи «Пайгоми Рӯшон», ки бинои алоҳида дорад, шароити кори рӯзномаи «Шоҳдара» чандон қонекунанда нест. Аввалан, барои тамоми кормандон як утоқи корӣ ҷудо шудааст, баъдан ҳаёти эҷодӣ нисбатан камтаҷрибаанд, солисанн аз усулҳои таҷриба ба истиснои ҷони эълону таъзиянома, аз шаклҳои дигар истифода намеkunанд, ҷаҳорум баъзан дар таҳияи мавод ва саҳифабандӣ пур кардани саҳифа афзалият пайдо кардааст.

Маълумоти анкетаҳо нишон дод, ки ҳам кормандон ва ҳам хонандагони наширияи «Пайгоми Рӯшон» фаъолтар буда, доир ба ифшои камбудӣҳо ва роҳҳои пеш бурдани матбуоти маҳаллӣ назари интиқодона намудаанд, ки ба инобат гирифтани онҳо дар ҳалли мушкилоти мавҷуда аз аҳамият холӣ нест. Дар анкетаҳои кормандон ва хонандагони наширияи «Шоҳдара» фикри созанда камтар аст.

Омӯзиши ва таҳлилҳо нишон дод, ки мундариҷаи наширияи «Пайгоми Рӯшон» нисбат ба «Шоҳдара» касбитар аст. Ин омилро таносуби маводи наширия, тарзи муносибат ба мавзӯъ ва услуби ниғорини муаллифгон асоснок мегардонад.

Калидвожаҳо: матбуоти маҳаллӣ, ташаккул, инкишоф, вазъият, шароит, наширия, омӯзиши, пурсиши сотсиологӣ, назари хонандагон, мундариҷа, таҳлил, муқоиса.

Дебочаи таҳқиқ

Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон дар самти ҷанубу шарқии кишварамон воқеъ гардида, ноҳияҳои Дарвоз, Ванҷ, Рӯшон, Шугнон, Роштакалъа, Ишкошим, Мурғоб ва шаҳри Хоруғро дар бар мегирад. Ҳар яке аз ин навоҳӣ наширияи даврии худро дорад, ки ҳамчун оинаи маҳал ҳаёти иҷтимоиву сиёсӣ ва фарҳангии онро инъикос мекунад. Дар ин мақола танҳо наширияҳои ду ноҳия – «Пайгоми Рӯшон»-и Рӯшон ва «Шоҳдара»-и Роштакалъа барои омӯзиш ва баррасӣ интихоб гардид. Ин

нашрияҳо на танҳо бо ягонагии таъйиноти маҳаллӣ, балки бо тақдири таърихӣ худ ба ҳам умумият доранд. Соли 1949 «Пайғоми Рӯшон» бо номи «Рӯшони Советӣ» ва «Шоҳдара» бо номи «Байраки сурх» таъсис ёфт. Дар нимаи аввали даҳсолаи 1960 ба сабаби муттаҳид кардани ноҳияҳо фаъолияти ҳар ду нашрия қатъ гардид. Тули фаъолият ҳар ду нашрия борҳо тағйири ном карданд.

Рӯҷӯи таърихӣ

Соли 1949 дар ҳаёти маданияи сокинони Бадахшон се рӯйдоди муҳими таърихӣ ба вуҷуд омад. Дар ин сол пешу пас дар ноҳияҳои Рӯшон, Ишқошим ва Роштқалъа рӯзномаҳо таъсис дода шуданд. Аз ҷумла, нашрияи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатии ноҳияи Рӯшон «**Пайғоми Рӯшон**» 25-уми сентябри соли 1949 бо номи «Рӯшони советӣ» таъсис ёфт. Рӯзнома аз оғоз то соли 1960 бо чунин ном нашр гардида, солҳои 1960 - 1966 чун дигар нашрияҳои ноҳиявӣ бо сабаби муттаҳид кардани ноҳияҳо баста шуд. Баъдтар аз соли 1966 то соли 1990 бо номи «Овози дӯстӣ» нашр гардида, аз соли 1990 инҷониб бо номи «Пайғоми Рӯшон» ба таъб мерасад.

Аввалин муҳаррири рӯзнома Асанбеков Ширинбек будааст. Баъдан, Қувватбеков Лутфасан (1950), Ғайбиев Сухроб (1951-1952), Мастибеков Сафармамад (1953-1959), Муборакшоев Шодихон (1965-1978), Бахтдавлатов Рӯзадор (1978-1986), Назриев Давлатназар (1986-1996) вазифаи сармуҳарриро ба уҳда доштанд. Аз соли 1996 Қиматшоев Лутфишо ин вазифаро ба дӯш дорад.

Дар солҳои гуногун Тошӣ Намакинов (1949-1951), Насриддин Қаландаров (1952-1955), Занҷирбек Ёғбеков (1956-1959; 1966-1970), Гулос Меҳрубонов (1971-1972), Гулдона Одинаева (1973-1974), Оғоназар Мавлонназаров (1975-1981), Лутфишо Қиматшоев (1986-1995) дар вазифаи котиби масъули рӯзнома фаъолият намудаанд. Аз соли 1996 Мамадалӣ Бахтиёров дар ин вазифа кор мекунад. Дар солҳои 1960-1970 муҳбирони рӯзноमारо журналистони варзида Шодихон Муборакшоев, Давлатназар Назриев, Занҷирбек Ёғибеков, Насриддин Қаландаров, Хушвақтшо Хукуматшоев ташкил медоданд. Дар солҳои 1980-1990 рӯзноманигорони ҷавон Сардор Раҳдоров, Назрулло Хайруллоев, Пайшанбе Давлат ба қори рӯзнома пайвастанд. О. Қобилбеков, Н. Одинамамадов, М. Матшоев, Б. Алибахшов, П. Чоршанбеев ба сифати рӯзноманигорони суратгир дар нашрия қору фаъолият намудаанд.

Нашрия дар давраи «Овози дӯстӣ» ном доштан ҳафтае се маротиба ва дар солҳои аввали «Паёми Рӯшон» ҳафтае ду маротиба дар формати А 3 бо теъдоди 2270 нусха чоп мешудааст. Алҳол (2018) он моҳе як маротиба дар ҳаҷми чор саҳифаи формати А 3 бо теъдоди 1100 нусха ба забони тоҷикӣ чоп мешавад.

Имрӯз ҳаёти эҷодии нашрияро сармуҳаррир Лутфишо Қиматшоев, котиби масъул Мамадалӣ Бахтиёров, мудирӣ шуъба Пайшанбе Давлат ва хабарнигор Сарадбегим Дӯстова ташкил медиҳанд. «Пайғоми Рӯшон» дастовардҳо ва комёбиҳои сиёсӣ иқтисодӣ ва пешрафти ҳаёти иҷтимоиву фарҳангии ноҳияро инъикос менамояд. Ин нашрия новобаста ба мушкилиҳои сиёсӣ молиявӣ фаъолиятро

давом дода, дар барқарор гардидани сулҳ ва Ваҳдати миллӣ нақши босазо гузоштааст.

Нашрияи Мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатии ноҳияи Роштқалъа «Шохдара» низ дар соли 1949 ба сифати нашрияи кумитаи ноҳиявии Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон ва Шӯрои намояндагони халқи ноҳияи Роштқалъаи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон бо номи «Байрақи Сурх» нашр гардидааст. Аз 28-уми июли соли 1959 то 28-уми январи соли 1966 бо сабаби барҳам хӯрдани ноҳияи Роштқалъа чопи он катъ гардид. Соли 1966 чопи рӯзнома дубора бо номи пештара ба роҳ монда шуд. Аз соли 1993 «Шохдара» ном гирифт. Бо сабаби номаълум кормандони нашрия давраи шӯравии фаъолияти нашрияро ба инобат нагирифта, дар паспорти он оғози нашрашро 1 январи соли 1993 нишон додаанд, ки дуруст нест.

Дар марҳалаи аввали фаъолият ҳафтае ду ва дар марҳалаи дуюм ҳафтае ду-се маротиба бо забони тоҷикӣ бо теъдоди аз 300 то 650 нусха нашр гардидааст.

Тӯли солҳои гуногун Бодуршоев Ноёбшо (1957-1960), Қозибеков Ҷонибек (1993-2003), Сумангули Асадбек (2004-2006) Давруков Хусрав (апрели 2006 - июни 2007) сармуҳаррири ин нашрия будаанд. Аз июни соли 2007 инҷониб Қурбонмамадова Шарифа боз дар ин вазифа кор мекунад.

Имрӯз ҳайати эҷодии ин нашрияро сармуҳаррир Қурбонбекова Шарифа, рӯзноманигорон Саидшоев Ҳайрат, Абдулхафизова Мадина, Маҳбатшоева Бегим ташкил медиҳанд.

Чопи нашрия номунтазам буда, моҳе як ва баъзан ду маротиба (шумораҳои махсус дар рӯзҳои ид ва санаҳои таърихӣ) дар 4 саҳифаи формати А3 бо теъдоди 500 нусха ба таъб мерасад.

Мушоҳидаҳо аз вазъи имрӯз

Идораи нашрияи «Пайгоми Рӯшон» дар маркази ноҳия, шаҳраки Рӯшон, маҳаллаи Торқалъа, кӯчаи ба номи Хучам Шодмонов дар бинои яқошонаи кӯҳна ҷойгир шудааст. Редаксия аз ҳучраи қорӣ сармуҳаррир, қотиби масъул ва муҳбирон таркиб ёфта, бо вучуди фарсудагии бино аз ҷиҳати таъмини утоқ ва шароити қор мушқилӣ надорад. Ҳарчанд бинои идораи нашрия кӯҳна ва солхӯрда аст, аммо тозаву озода буда, бо 3 ҳучраи қорӣ бо мизу қурсӣ таъмин мебошанд.

«Пайгоми Рӯшон» ягона минбари иттилооту афкори маҳаллӣ дар ноҳия маҳсуб меёбад, зеро аз соли 1992 инҷониб радиои ноҳиявӣ фаъолият намекунад. Ин ҳолат тақозо мекунад, ки Ҳукумати ноҳия ба фаъолияти ин нашрия тавачҷуҳи хоса зоҳир намояд, онро ҳаматарафа дастгирӣ кунад, бо ҷалби рӯзноманигорони он ба ҷорабиниҳои ноҳиявӣ нашрияро ба минбари афкори ҳуду мардуми маҳал қарор диҳад.

Дар идораи нашрия 5 нафар: сармуҳаррир, қотиби масъул, мудири шуъба, муҳаррири техникӣ ва хабарнигори махсус фаъолият мекунанд. Идораи нашрия бо 3 компютер ва як принтер, ки соли 2011 аз қониби вазорати фарҳанги ҚТ дода шудааст, таъмин бошад ҳам, муҳлати истифодаашон гузаштааст. Ҳамчунин бинои идораи нашрия 30-40 соли охир рӯйи таъмирро надидааст.

Матбааи нашрия, ки қаблан дар пахлуи идораи он воқеъ будааст, харидорӣ шуда, ба хонаи шахсӣ табдил ёфтааст. Чопи рӯзнома дар шаҳри Душанбе, моҳе як маротиба (баъзан бо чопи шумораҳои махсус ду маротиба) бо теъдоди 1100 нусха сурат мегирад. Дар муқоиса бо нашрияҳои навоҳии дигари ВМКБ ин теъдоди нисбатан қонеъкунанда аст, зеро ноҳия наздик ба 13 ҳазор аҳолии қобили мутолиа дорад, ки ба 11-12 нафар 1 шумораи нашрия рост меояд. Идораи нашрия мустақиман ба интернет пайваст нест, аммо қормандон аз модем истифода мебаранд. Ва табиист, ки дар чунин ҳолат нашрия дар шабакаи Интернет сомонӣ худро таъсис дода наметавонад.

Дар утоқи сармуҳаррир шумораҳои пешинаи нашрия дар шакли бастаҳои алоҳида қисман нигоҳ дошта мешавад, ки дар ҳолати хуб қарор дошта, барои шиносӣ ва истифода мувофиқ аст. Нашрия фаъолияти наздик ба 70-сола дорад. Дар ин муддат на танҳо бастаҳои рӯзнома шакл гирифтанд, балки нашрия ба дастовардҳои зиёде ноил ҳам гардидааст, ки бо гузашти замон арзишашон бештар мешавад. Ба ин минвол агар нашрия дар назди идораи худ осорхона ташкил намуда онро бо бастаҳои нашрия, экспонатҳо, гӯшаву лавҳаҳо оро диҳад, ҳам нишони эҳтиром ба собиқайи он мешаваду ҳам василаи тарбияи ҷавонон – рӯзноманигорони оянда мегардад.

Бюҷети нашрия аслан аз ҳисоби обуна буда, барои эълону рекламаҳои хурд маблағи ночиз рӯёнида мешавад. Бо ин вучуд «Пайғоми Рӯшон» ягона нашрияи ноҳиявии ВМКБ мебошад, ки ҳаққи қалам дорад ва як шумораи он 120 сомони ро ташкил медиҳад. Ҳаққи қалам аслан ба муаллифони худӣ ва баъзан ба муаллифони фаъоли беруна дода мешудааст. Солҳои охир ба асари мушкilotи иқтисодӣ маблағи ҳавасмандкунии молиявии семоҳа (қартали) ва усулҳои ҳавасмандгардонии дигар низ аз байн рафтааст.

Қормандони эҷодии нашрия на танҳо дар инъикоси воқеияти сиёсӣ иҷтимоии ноҳия, балки дар тарбияи маънавӣ ва рӯзноманигории ҷавонон низ саҳми назаррас доранд. Дар солҳои аввали истиқлол бо сабабҳои муайян махфилҳои адабӣ ва ҳамкориҳои аҳли қалам бо нашрия қоҳиш ёфт. Ҳамкориҳои эҷодии қаламкашон бо идораи нашрия суст гардид. Ба мақсади эҳёи анъанаи гузашта ва «бо назардошти тарғибу ташвиқи адабиёт, фарҳанг, расму оини миллӣ, густариши арзишҳои маънавӣ, эҳёи ҳунарҳои мардумӣ, анъанаҳои созгори бостонӣ ва ба ин асос баланд бардоштани худшиносии ифтихори ватандорӣ» бо қарори Раиси ноҳияи Рӯшон аз 24 декабри соли 2014 «нашри замимаи рӯзномаи «Пайғоми Рӯшон» таҳти унвони «Оинаи сафо» дар ҳаҷми 4 саҳифа, дар ҳар як семоҳа як маротиба» ба роҳ монда шудааст. Зимнан, ин замима дар заминаи гӯша ва саҳифаи адабии «Равшандилони Рӯшон», ки баъдтар танҳо «Равшандилон» номида шудааст, ба вучуд омадааст. Дар ҷараёни сафар ба мо имкон пайдо шуд, ки ба ду шумораи «Оинаи сафо» шинос шавем.

Шумораи аввали «Оинаи сафо» замимаи фарҳангии нашрияи «Пайғоми Рӯшон» ба сурати ранга (ду саҳифаи зоҳир) дар моҳи март соли 2016 ба истиқболи ҷашни Наврӯз бо теъдоди 500 нусха дар ҷопхонаи «Қаримҷон Қодирӣ»-и шаҳри Душанбе ба таъбу расидааст. Байти зерини Ҳаким Носири Хусрав дар он ба сифати шиор истифода шудааст:

Равшандилони Рӯшон оинаи сафоянд,
Ғам аз дили ғарибон сайқалзанон зудоянд.

Логотипи замима аз шиори ғавқ, номи нашрия ва таърихи нашр таркиб ёфта, ҳарфи «О» дар шакли оинае мунаққаш гардидааст, ки авроқ, ранг ва қаламро инъикос менамояд. Ҳуруфи дигари унвони замима бо ранги сабз ва сояи сурх ҳаққокӣ шудааст.

Ҳайати эҷодии моҳномаи «Пайгоми Рӯшон» ба шарофати чопи ин замима муштариёро ба ҳамкорӣ даъват намуда, хонандаро бовар кунонидаанд, ки «Оинаи сафо» самту уфукҳои рӯзгори имрӯзу фардои диёрро воқеъбинона инъикос намуда, ба унвонаш сазовор бошад». Ба ин манзур онҳо афзуданд: «Ният дорем, ки рубрикаҳои ҷолиб: «Қиссаҳои имрӯз», «Ин хеле аҷиб аст», «Қарзи фарзандӣ», «Номҳо ва ёдҳо», «Илм ва ҳунар», «Суннатҳои мо», «Саҳифае аз таърих», «Дин ва дунё», «Равзанаи ирфон ва ғайраро» бо кӯмаку дастгирии шумо ғаёл гардонид, дар баланд бардоштани маънавият ва густариши маърифати шаҳрвандӣ саҳмгузор бошем».

Чопи шумораҳои минбаъдаи «Оинаи сафо» андаке таъхир афтадааст. Тибқи нақша он мебоист соле 4 маротиба интишор шавад. Мутаассифона, бо камбуди молӣ нашри замима мавқуф гузошта шудааст. Агар нақша иҷро мешуд, то имрӯз (июли соли 2018) бояд 8 шумора мебаромад. Алҳол шумораҳои 3–4-и он дар шакли муштарак ба муносибати ташрифи Асосгузори сулҳу ваҳдат, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба ВМКБ дар омодаи чоп аст.

Ҳар сол ба идораи нашрия 3 -5 нафар муҳассилини факултаву шуъбаҳои рӯзноманигории донишгоҳҳои кишвар, ба хусус донишгоҳи давлатии шаҳри Хоруғ ба номи М. Назаршоев ба таҷрибаомӯзӣ меоянд. Соли ҷорӣ 11 нафар таҷрибаамӯз ба идораи нашрия омадааст, ки 2 нафарашон аз шуъбаи рӯзноманигории ДСФТ мебошанд. Ҳарчанд кормандони нашрия аз сатҳи дониш ва қобилияти нигорандагии таҷрибаомӯзон қаноатманд нестанд, аммо то ҳади имкон кӯшиш мекунанд, ки ба онҳо ёрӣ расонанд, супориши мушаххас диҳанд, нигоштаҳояшонро таҳрир кунанд. Дар шумораи навбатӣ (№6 июни соли 2018) чоп намудани 5 маводи таҷрибаомӯзон далели ин гуфта аст.

Нашрия бо аҳли ҷамоатчигӣ ҳамкориҳои хуб дорад. Нохия 7 ҷамоат ва 44 деҳа дорад ва кормандони нашрия мекӯшанд, ки рӯйдодҳои иҷтимоии ин ҷамоатҳоро баробар инъикос намоянд. Ҳарчанд омаду рафти мардум ба идораи нашрия ва эътимоди онҳо мисли пешина нест, аммо баъзан барои тақсими нодурусти замин, масъалаи манзил мардум ба нашрия муроҷиат мекунанд ва барои ҳалли мушкилоташон ёрӣ мецоҳанд.

Дар муқоиса бо нашрияи «Пайгоми Рӯшон» вазъ ва ҳолати кори нашрияи Мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатии ноҳияи Роштқалъа «Шохдара» нисбатан дигархелтар аст. Идораи нашрия дар деҳаи Медон, дар ошонаи якуми бинои Ҳукумат воқиф гардида, танҳо як утоқи корӣ дорад, ки барои ҳамаи кормандон созгор нест. Чанд сол пеш бо иллати сухтори бинои собиқи ҳукумат, ки идораи нашрия низ дар он ҷо воқеъ будааст, таҷҳизоти техникӣ ва компютерҳои он корношоям шудаанд, қисме аз бастаҳои рӯзнома сӯхтааст. Баъдан нашрия дар заминаи

захираҳои худӣ 2 компютер ва принтер харидорӣ намудааст, ки имрӯз мавриди истифода қарор доранд.

Ҳайати кормандони нашрияро 6 нафар ташкил медиҳанд, ки аз ин миён сармуҳаррир, котиби масъул, 1 нафар мудирӣ шуъба ва 3 нафар рӯзноманигор мебошанд. Дар муқоиса ба нашрияи «Пайғоми Рӯшон» кормандони ин нашрия аз ҷиҳати синну сол ҷавонтаранд. Собикаи кории онҳо дар ин нашрия аз 6 моҳ то 12 солро ташкил медиҳад.

Дар идораи нашрия шумораҳои рӯзнома аз соли 2011 нигоҳ дошта шавад ҳам, бастаҳо парешону номуназзаманд.

Нашрия матбааи худӣ надорад, он дар матбааи шаҳри Хоруғ ва баъзан дар матбааи «Шарқи Озод»-и шаҳри Душанбе (шумораҳои махсус) бо формат А3, 4 саҳифа ва бо теъдоди 500 нусха ба таъб мерасад. Бино ба иттилоо сармуҳаррир Шарифа Курбонбекова чопи нашрия нисбат ба ш. Душанбе дар матбааи ш.Хоруғ пастсифат бошад ҳам, арзонтар аст. Агар дар як шумораи чопи Душанбе дар теъдоди 500 нусха 900 сомонӣ сарф шавад, дар матбааи вилоятӣ 614 сомонӣ кифоя аст.

Нашрия ҳаққи қалам надорад, омилҳои хавасмандгардонии кормандон низ мавҷуд нест. Обунаи солонии он 40 сомонӣ аст.

Нашрия бо аҳли ҷамоатчиғии ноҳия ва намояндагони мақомоти гуногуни ҳокимияти давлатӣ ҳамкориҳои зиҷ дорад. Кормандони он кӯшиш менамоянд, ки рӯйдодҳои иҷтимоиву фарҳангии 6 ҷамоати ноҳия ва 67 деҳаи он аз саҳифаҳои нашрия дур намонанд. Дар ин қор ба онҳо раисони ҷамоатҳо, директорони мактабҳо ва фаъолони ноҳия ёрӣ мерасонанд. Таҳлили таносубии маводи шумораҳои нашрия ин гуфтаро тақвият мебахшад. Чунончи, дар шумораи №6 (186) аз июни соли 2018 аз 12 матлаби интишоргардида 5-тоаш ба мухбирони худӣ, 1 мавод ба директори маркази ВНМО дар ноҳия, 1 мавод ба иҷроии суди ноҳияи Роштқалъа, 1 мавод ба прокурори ноҳия, 1 матлаб ба омӯзгори мактаби таҳсилоти умумӣ, 1 мавод ба сардори баҳши ҳифзи муҳити зисти ноҳия, 1 матлаб ба сардори ДАҲХДО-и ноҳия ва 1 тарона ба муаллифи бидуни зикри шуғл тааллуқ дорад.

Чунончи ишора рафт, дар муқоиса бо нашрияи «Пайғоми Рӯшон» шароити қори рӯзномаи «Шоҳдара» чандон ҷавобгӯӣ талаботи замони муосир нест. Аввалан, барои тамоми кормандон як устоқи қорӣ ҷудо шудааст, баъдан ҳайати эҷодӣ нисбатан камтаҷрибаанд, сониян аз усулҳои тичорӣ ба истиснои чопи эълону таъзиянома, истифода намеkunанд, ҷаҳорум баъзан дар таҳияи мавод ва саҳифабандӣ пур қардани саҳифа мақсади асосӣ шудааст.

Аз маълумоти пурсишномаҳо

Дар идораи нашрияи «Пайғоми Рӯшон» ба мо муяссар гардид, ки бо сармуҳаррир ва 2 нафар қорманд дар асоси пурсишномаҳо таҳқиқоти сотсиологӣ гузаронем. Натиҷаҳои пурсишнома нишон дод, ки миёни қормандони эҷодии нашрия 4 нафар қинси мард ва як нафар зан буда, ҳамагӣ дорой маълумоти олӣ мебошанд. Собикаи қории сармуҳаррир 32, аз қумла 22 сол дар ин вазифа буда, қотиби масъул ва қормандони эҷодӣ аз 10 то 39 сол аст.

Таҳлили анкетаи сармуҳаррир нишон дод, ки ӯ дар иҷрои вазифа мустақил буда, бештар «ба дониш ва вичдон» тақя мекунад. Ба назари ӯ дар шароити бозори иқтисодӣ дар пеш бурдани қори нашрия «аз нашри

маводу матолиби рекламавӣ» истифода намудан манфиатовар аст, аммо чунин шароит ва имкон дар ноҳия камтар аст. Аз тарафи дигар, сатҳи фарҳангии ҷомеа ба касбияти рӯзноманигор «таъсири манфӣ» мерасонад. Аз ин рӯ нашрия дар ҷопи мавод бештар ба «мехнаткашони деҳот» така намуда, вазифаи худро «инъикоси саривактӣ ва воқеии рӯйдодҳои муҳим» арзёбӣ мекунад.

Сармуҳаррир мутмаин аст, ки «воситаҳои электронии ахбор ҳеҷ гоҳ ҷойи матбуоти маҳаллиро гирифта наметавонад, ба шарте ки матбуот дастгирии молӣ ёбад». Ӯ аз касбияти кормандони худ қаноатманд аст, ки навиштааст: «Кормандони «Пайгоми Рӯшон» хирфаианд, таҷриба, дониш ва маълумоти кофӣ доранд». Дар ҳолати ба қор қабул намудани ҷавонон дониш ва шавқу ҳаваси онҳоро ба инобат мегирад.

Сармуҳаррир ба он андеша аст, ки «нашрияҳои маҳаллӣ, пеш аз ҳама, ба дастгирии молиявӣ ниёз доранд. Маблағ барои нашри мунтазам ва муҳайё сохтани шароити хуб зарур аст».

Ӯ барои такмили донишу касбияти рӯзноманигорони маҳаллӣ ба роҳ мондани семинару курсҳои омӯзиширо зарур меҳисобад ва пешрафти кори нашрияҳои маҳаллиро ҳамчунин дар таъмини идораҳои рӯзномаҳо бо дастгоҳи ҷопӣ ва технологияи компютерӣ медонад.

Ҷамаи кормандони эҷодӣ нақшаи корӣ дошта бошанд ҳам, бо талаби рӯз фаъолият мекунанд. Рафти кори онҳо мувофиқи нақшаи кории рӯзнома дар ҳар нимсола муайян мешавад, бо маслиҳат ва дастуроти сармуҳаррир сурат мегирад. Лабораторияи эҷодии кормандон гуногун аст, 1 нафар дар хона, 1 нафар дар ҷои қор ва хона, нафари дигар дар ҳар маврид эҷод менамудааст. Сармуҳаррир, котиби масъул ва мудири шуъба дар баробари рӯзноманигорӣ ба фаъолияти адабӣ ва илмӣ низ машғуланд. Онҳо бо матбуоти даврии умумичумхуриявӣ ҳамкорӣ доранд, баъзеашон шеър ҳам эҷод мекунанд. Байни коллектив муносибати хуб вучуд дорад, онҳо кумакрасони ҳамдигаранд. Бо сабаби муттаҳид намудани шуъбаҳо кормандони эҷодӣ мавзӯҳои муайяноро пайгирӣ накарда, мувофиқи дастури сармуҳаррир ва талаби ҷомеа дар мавзӯҳои гуногун менавиштаанд.

Кормандон дар иҷрои вазифа ба «сармуҳаррир, ки таҷрибаи ғанӣ дорад, ба нигоштаҳои матбуоти даврӣ», ба «маъхазҳои илмӣ ва маводҳое, ки идораву муассисаҳо пешниҳод менамоянд», така мекунанд. «Интизоми қатъии корро риоя кардан, воқеӣ навиштан, ғарази шахсино сарфи назар кардан, таҷрибаи қобили қабулро ба ҷавонон омӯхтан», «аз рӯйи нақша мавзӯҳоро баррасӣ намудан, мустақилона навиштан» аз аносирӣ усули кории кормандони нашрия будааст.

Дар фаъолияти эҷодии худ агар яке бештар ба мавзӯҳои иҷтимоӣ майл дошта бошад, барои дигарӣ «мавзӯҳои таълиму тарбия, суннатҳои бостонӣ, ҳифзи ёдгориҳои таърихӣ, баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ» ва амсоли ин афзалият доштааст. Дар иншои чунин мавзӯҳо рӯзноманигорон ба «рӯйдодҳои муассисаҳои марбутатаи соҳа, мақомоти прокуратура, андоз ва кумитаи замин» така менамоянд.

Мухбирони нашрия то як андоза майлу рағбати хонандагони худро ҳис мекунанд. Ба эҳсоси онҳо хонандагон аз нашрия бештар «инъикоси воқеии ҳаёти одамони одӣ, ошкоро навиштани нуқсу

камбудихои чомае, маълумот дар бораи даромади аслии мансабдорон» ва «ҳақиқатнависро» меҳоҳанд.

Тамоми пурсидашудагон музди меҳнатро аз рӯи талаботи Қонуни меҳнат сари вақт мегирифтаанд. Барои як нафар ҳамчунин аз рӯи ҷаъолияи корӣ маош дода мешавад, кормандон музи иловагӣ надоранд. Маблағи аз обуна ва эълону реклама ба дастомада хеле ночиз аст.

Ҳамаи респондентон омилҳои инноватсиониро талаботи замон ҳисобида, истифодаи онро зарур меҳисобанд, аммо редакция чунин шароит надорад. Аз ин рӯ онҳо бо роҳҳои дигар, баъзан аз ҳисоби худ аз ин омилҳо истифода мекунанд. Тамоми пурсидашудагон ҳангоми эҷод масъулиятро ҳис мекунанд, аксар дар фикри онанд, ки дар нашрия ба кордон бартарӣ дода мешавад. Ҳеч кас кори худро иваз карданӣ нест. Ҳолати имрӯзаи нашрияҳои маҳаллӣ барои аксари пурсидашудагон нигаронкунанда аст. Набудани шароити хуби корӣ, таҷҳизот ва техникаи замонавӣ, фосилаи чоп, паст будани буҷаи рӯзномаҳо, саривақт дастраси хонандагон нагардидани нашрия, аз омилҳои инноватсионӣ камтар воқиф будани кормандон аз мушкилоте мебошанд, ки ба аксари нашрияҳои маҳаллӣ хос шудаанд.

Ҳаёти эҷодӣ барои рушди нашрияҳои маҳаллӣ чунин пешниҳодҳо намудаанд:

1. Ба хотири кӯҳна нашудани иттилоот ва рӯйдодҳои ҳаёти ҳаррӯза ақалан моҳе 2-3 маротиба чоп шавад;

2. Нуқтаҳои муҳбирони деҳот эҳё шавад;

3. Ҳамкориҳои муассисаву идораҳо, мақомоти қудратӣ бо идораи нашрия боз ҳам наздиктар карда шавад;

4. Барои такмили маҳорат ва оғаҳӣ аз омилҳои инноватсионии муосир, хусусан тарзи саҳифабандӣ ва ороиши рӯзнома рӯзноманигорони маҳаллӣ ба семинарҳои омӯзишии кутухмуддат бештар ҷалб карда шаванд.

Дар идораи нашрияи «Шоҳдара» мо имкон пайдо кардем, ки тариқи пурсишҳои сотсиологӣ назари сармуҳаррир ва 4 нафар рӯзноманигорро фаҳмем. Ҳаёти эҷодии ин нашрияро 4 нафар зан ва 1 нафар мард ташкил медиҳад, ки ҳама маълумоти олий доранд. Собикаи кории сармуҳаррир дар рӯзнома 12 сол ва кормандони эҷодӣ аз 6 моҳ то 6 солро дар бар мегирад.

Аз маълумоти анкетаи сармуҳаррир натиҷа ҳосил шуд, ки ӯ дар иҷрои вазифа мустақил буда, вақтҳои холиашро дар ихтоси адабону рӯзноманигорони варзида мегузаронад. Дар пешбурди кори нашрия аз омилҳои замонавии манфиатовар истифода намекунад, аслан ба обунаи идораву муассисаҳо таъҷиб мекунанд. Дар таҳияи мавод бештар ҷаъолияти кормандони идораҳо ва ҷамоатҳоро ба инобат мегирад, то хонанда аз ҷаъолияти онҳо воқиф гардад. Ӯ вазифаҳои асосии нашрияро дар «нашри маводҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва сиёсии МИМХД-и ноҳия ва таблиғи ҳаёти мардуми он» медонад. Дар шинохти ӯ «кормандони рӯзнома аз ҷиҳати кори касбӣ малакаи хуб доранд ва дар кори идора бо онҳо ягон мушкилӣ надорад». Ҳангоми ба қор қабул намудани ҷавонон «ба малакаи хуби рӯзноманигорӣ, муоширати хуби касбӣ» эътибор медиҳад. Ҳамчунин сарфаҳм рафта ба техника ва технологияи касбӣ ва истифодаи онро омилҳои рушди кори нашрия медонад. Нашрия аз сармомия

иловагӣ истифода намекунад. Барои рушди нашрияҳои маҳаллӣ баланд бардоштани маоши кормандон ва замонавӣ гардонидани кори матбааи вилоятиро ҳамчун омили муҳим арзёбӣ мекунад.

Бояд тазакур дод, ки миёни 4 нафар рӯзноманигорони нашрия, ки мавриди пурсиши анкетавӣ қарор гирифтанд, се нафар дар муносибат ба касб ва баёни назар мустақил нестанд. Посухҳои онҳо умумӣ, қолабӣ ва якранг буда, аз доираи маҳдуди ҷаҳонбинӣ, сатҳи пасти маърифати касбӣ ва бетарафиашон нисбат ба мушкилоти соҳа дарак медиҳад. Мушоҳидаҳо нишон дод, ки дар ҷойи кор барои эҷод ва таҳияи мавод шароит чандон хуб нест, зеро мухбирони бо утоқи кории алоҳида ва компютер таъмин нестанд. Ба ин нигоҳ накарда, аксари мухбирон ба истисноӣ як нафар ё ин омилҳоро дарк накардаанд ва ё ба хотири наранҷидани масъулин дидаву доништа дурӯғ навиштаанд, ки шароит муҳайёст. Аз посухҳои онҳо бармеояд, ки дар нашрия омилҳои хавасмандгардонӣ вучуд надорад, манбаи даромади кормандон танҳо маош аст, ки саривақт мегирифтаанд.

Аз иттилооти як анкета бармеояд, ки респонденти он дар иҷрои вазифа мустақил буда, «фақат баъзе вақтҳо ба сармуҳаррир (агар ягон нофаҳмӣ бошад) муроҷиат мекардааст, фаъолиятро мувофиқи нақшаи идораи нашрия ва супоришҳои сармуҳаррир» ба роҳ мемонад. Бештар кӯшиш менамояд, ки ҳудуд дар ҷойи воқеа ҳузур дошта бошад ва саривақт матлабро омода намуда ба нашрия пешниҳод намояд. Дар бораи муваффақият ва мушкилоти ҷавонон, терроризму экстремизм ва ҷорабиниҳои сиёсӣ фарҳангӣ навиштанро дӯст медорад. Баъзан авқот бо пайдо шудани имконият аз сарчашмаҳои интернетӣ истифода мебарад. Ба назари ӯ шакли мазмуни нашрияҳои маҳаллӣ он қадар хуб нест, онҳо аз имкониятҳои жанрҳои хабариву таҳлилӣ кам кор мегиранд, маводи танқидӣ надоранд. Нашрияҳои маҳаллӣ бояд тамоми соҳаҳои ҳаётро фаро гиранд, фосилаи ҷопашон наздиктар шавад то фаврияти матолиб коста нагардад.

Назари хонандагон

Барои фаҳмидани назари хонандагон мо усули интихобро ихтиёр намуда, ба ҳар нашрия 10 анкета ҷудо намудем. Рафти пурсиш ва натиҷаи он чунин маълумотро ҳосил намуд.

Нашрияи «Пайғоми Рӯшон» теъдоди пурсидашудагон 10 нафар. Аз ҷумла, роҳбари МХБ-и №18-и ноҳия, корманди прокуратура, корманди театри халқӣ, директори М.М.З.Б., сармутахассиси шӯъбаи хизматрасонии иҷтимоӣ, сардухтури беморхона, сармуҳосиби шӯъбаи хизматрасонии иҷтимоӣ, сармутахассиси шӯъбаи АСИН, сармутахассиси шӯъбаи рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеаи дастгоҳи раиси ноҳия. Як нафар респондент шӯғли худро зикр нанамудааст.

Синну соли респондентон: 30-40 – 4 н; 50-60 – 4; аз 60 боло – 2 н.

Ҷинс: Мард – 4 н; Зан – 6 н.

Ҳамаи пурсидашудагон нашрияро мутолиа мекунанд. Онҳо нашрияро ба таври гуногун: «бо қафомонӣ» [7], «аз тарафи кормандон» [8], «на дар вақташ» [13], «дар муҳлаташ» [9;12;14], «моҳе як маротиба дар вақташ» [10;11;15] дастрас мекардаанд. Аз ҷумлаи пурсидашудагон 6 нафар ҳамаи журналистони нашрияро мешиносанд, 4 нафар 3 нафарро номбар кардаанд. Ба фикри 9 нафар журналистон ҳақиқатро менависанд,

ба назари 1 нафар не. 9 нафар нашрия хуб арзёбӣ намудаанд. Ба назари як нафар нашрия баъзан ба мадҳ роҳ медиҳад. Барои 2 нафар мавзӯҳои сиёсӣ, ба 2 нафари дигар сиёсиву иҷтимоӣ, ба 2 нафар сиёсиву фарҳангӣ ва ба се нафар мавзӯҳои фарҳангӣ, иҷтимоӣ писанд будааст. Барои як нафар мазмуну мундариҷаи мавод муҳим нест. Аксар нигоштаҳои журналистони нашрияро хуб ва воқеӣ арзёбӣ намудаанд. Ду нафар ба ин баҳо начандон розианд. Ба назари онҳо рӯзноманигорони нашрия бештар мавзӯҳои ҳангомавино баррасӣ мекунанд. Аглаб мавзӯҳои иҷтимоӣ ва фарҳангиро меписандидаанд. Се нафар ба мавзӯҳои сиёсӣ рағбат доранд.

Аз 10 нафар респондент 3 нафар барои боз ҳам хонданӣ шудани нашрия пешниҳоди накардаанд. Дар анкетаи респондентони дигар чунин пешниҳодҳо ироа шудааст:

1. Дар бораи ёдгориҳои таърихӣ бисёртар нависанд ва таърихи ниёгонро ба мо шиносонанд;
2. Хуб мешуд, агар мохномаи «Пайгоми Рӯшон» моҳе ду маротиба чоп мешуд;
3. Дар як моҳ се бор нашр шавад. Барои дастрас намуданаш сари вақт бояд маблағи иловагӣ ҷудо шавад;
4. Дар бораи вазъи иҷтимоӣ ва фарҳангии ноҳия бештар нависанд;
5. Рубрикаи доимии маслиҳати мутахассис ташкил карда шавад.

Дар нашрияи «Шохдара» вазъият андаке дигар аст. Ин ҷо аз 10 нафар пурсидашудагон 2 нафар ҷавоби саҳеҳ надодаанд, ки аз баррасӣ соқит шуд. Респондентони дигар сармутахассиси бахши кишоварзии ноҳия, сармутахассиси бахши Агентии омор, мудирӣ шуъбаи рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа, мудирӣ бахши ҳифзи иҷтимоии аҳоли, корманди беморхонаи марказӣ ва рӯзноманигор мебошанд. Дар ин ҷо низ як нафар респондент шугли худро зикр нанамудааст.

Синну соли респондентон: 25-35 – 4 н; 50-60 – 4 н.

Ҷинс: Мард – 8 н; Зан – нест.

Пурсидашудагон нашрияро бо роҳҳои гуногун дастрас мекунанд. Аз ҷумла, «бо роҳи обуна», «вақт ба вақт» аз ҷониби кормандони нашрия дастрас мекардаанд. Аз посухҳо ба ин савол маълум гардид, ки барои аксари муштариён кормандони идораи нашрия рӯзномаро дастрас менамудаанд. Аз ҷумлаи пурсидашудагон 2 нафар ҳамаи журналистони нашрия ва боқимонда се нафари онҳоро номбар кардаанд. Ба фикри 7 нафар журналистон ҳақиқатро менависанд, ба назари 1 нафар не. 6 нафар нашрияро хуб арзёбӣ намудаанд. Ба назари 2 нафар маводи нашрия бештар мадҳӣ аст. Барои 3 нафар тамоми мавзӯҳо, барои 3 нафари дигар мавзӯҳои сиёсиву иҷтимоӣ ва фарҳангӣ ва барои 1 нафар танҳо иҷтимоӣ писанд будааст. Барои як нафар мазмуну мундариҷаи мавод муҳим набудааст. Аксари пурсидашудагон нигоштаҳои журналистони нашрияро хуб арзёбӣ намуда, се нафар онҳоро ҳақиқатнигор номидаанд. Ба 2 нафар мавзӯҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ, барои 3 нафар мавзӯҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва варзишӣ ва ба дигарон мавзӯҳои иҷтимоӣ меписанд будааст.

Аз 8 нафар респондент 4 нафар барои боз ҳам хонданӣ шудани нашрия пешниҳоди накардаанд. Респондентони дигар чунин пешниҳодҳо ироа намудаанд:

1. Хуб мешуд, агар моҳе ду маротиба чоп шавад;
2. Азбаски рӯзнама моҳе як маротиба дар ҳаҷми 4 саҳифа чоп мешавад, имкони фаро гирифтани тамоми мавзӯҳоро надорад. Хуб мешуд, ё фосилаи чопи он наздик ва ё ҳаҷмаш зиёд карда шавад.
3. Доир ба мусобикаҳои варзишии, ки дар ноҳия гузаронида мешаванд, зиёдтар мавод чоп кунад;
4. Нашрия ба дастгирии молӣ ниёз дорад.

Нигоҳе ба мундариҷаи нашрияҳо

Мундариҷаи нашрияҳои «Пайғоми Рӯшон» ва «Шохдара» аз чанд ҷиҳат ба ҳам умумият доранд. Аввалан, маводи онҳо нисбатан рангоранг буда, рӯйдодҳои маҳалли худро фаро гирифтаанд. Баъдан, матолиби ҳарду нашрия ҳаҷман хурд буда, аз як тараф, боиси зиёд ҷой додани матолиб (дар як шумора аз 14 то 18 мавод) гардида бошад, аз сӯи дигар, ба талаби замон ва рағбати хонанда нисбатан мувофиқ шудааст.

Дувум, нашрияҳо то ҳади имкон ҳамқадами замон буда, масъалаҳои мубрами сатҳи маҳаллӣ ва кишвариро инъикос менамоянд. Масалан, соли 2015 ба масъалаи оила, соли 2017 ба ҳаёти ҷавонон ва соли 2018 ба ҳунарҳои мардумӣ таваҷҷуҳи бештар зоҳир намудаанд.

Сеюм, нашрияҳо аслан инъикоскунандаи ҳаёти иҷтимоии мардуми навоҳии худанд. Дар инъикоси рӯйдодҳои муҳими ноҳия дар баробари рӯзноманигорон мутахассисони касбу кори гуногун - омӯзгорон, кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, масъулони раёсатҳои ноҳия, табибон, ҳамшираҳои шавқат, фарҳангӣ ва дигарон низ саҳм мегузоранд. Гуногунии касбу кори муаллифон, аз як тараф, мундариҷаи нашрияҳоро то андозае рангину ҷолиб гардонида бошад, аз сӯи дигар, аз робитаи рӯзнама бо муассисаву ташкилот ва ниҳодҳои мухталиф дараҷаи меҳнатӣ.

Чаҳорум, мундариҷаи нашрияҳо аз нигоҳи мавзӯи гуногун бошад ҳам, мавзӯҳои фарҳанг ва ахлоқ нисбатан бартарӣ доранд. Ин омил хуб аст, зеро дар замонҳои муосир, ки «фарҳанг ҳамчун ҷавҳари ҳастии миллат» шинохта шудааст, таваҷҷуҳи бештар ба ин соҳаро тақозо дорад. Панҷум, нашрияҳо дар инъикоси воқеаву рӯйдод ва шарҳу тавзеҳи масъалаҳо аз имконоти жанрҳои гуногуни публитсистӣ, ба мисли хабар, ҳисобот, мусоҳиба, мухбирнома, мақола, лавҳа, ҳамчунин жанрҳои бадеӣ (шеърӯ тарона) истифода баранд ҳам, на дар ҳама матнҳо хусусияти ин жанрҳои публитсистӣ риоя шудааст. Дар муқоиса ба нашрияи «Пайғоми Рӯшон» дар «Шохдара» омезиши жанрӣ бештар ба назар мерасад.

Бо вучуди ин ба назар чунин мерасад, ки мундариҷаи нашрияи «Пайғоми Рӯшон» нисбат ба «Шохдара» касбитар аст. Ин хусусиятро на танҳо дар таносуби маводи нашрия, балки дар тарзи муносибат ба мавзӯи ва услуби нигоҳиши муаллифон метавон нисбат дод.

Хулоса

1. Шароити қор ва усули фаъолияти кормандони эҷодии нашрияи «Пайғоми Рӯшон» бо вучуди дар бинои қарор доштан, нисбат ба нашрияи «Шохдара», ки танҳо як устои қорӣ дорад, хубтар аст. Ҳамчунин сармуҳаррир ва ҳайати эҷодии «Пайғоми Рӯшон» таҷрибаандӯхта буда, маҳорати хуби рӯзноманигорӣ доранд. Кормандони «Шохдара» аз чунин таҷриба камтар бархӯрдоранд;

2. Ин нашрияҳо аз чихати касбӣ: чамъоварии мавод, навиштани матлаб танқисӣ надоранд, аммо мушкилии чоп барои ҳар дуяшон вучуд дорад. Нашрияҳо моҳе як маротиба ва баъзан дертар аз он чоп ва дастраси хонандагонашон мегарданд;

3. Нашрияҳои мавриди назар шаклу ороиш ва мундариҷаи ба худ хос дошта бошанд ҳам, он чандон ба талаботи газетасозии муосир мувофиқат намекунад. Аксаран ҳуруфи ягона истифода мешавад, матолиби хабарӣ феврияти худро аз даст додаанд, матолиби танқидӣ ба назар намерасад;

4. Синну соли кормандони эҷодии нашрияи «Паёми Рӯшон» аз 50 боло аст. Ҷалби ҷавонони лаёқатманд ба қори рӯзнома ва тарбияи онҳо дар заминаи таҷрибаи пешқадами нашрия ҳамеша ба ғоидаи қор хоҳад шуд;

5. Ҳамчунин синну соли хонандагон низ аз 50 боло аст. Ин ҳолат агар, аз як тараф, ба рӯзнома камтар таваҷҷуҳ доштани ҷавонро фаҳмонад, аз сӯйи дигар, далели майлу рағбати ҷавонро камтар ба эътибор гирифтани кормандони нашрияҳо ҳам ҳаст;

6. Шиносоӣ бо шумораи нашрияҳо ва ҳамчунин ҷавобҳои респондентон нишон дод, ки мундариҷаи он чандон рангоранг нест. Албатта фосилаи тӯлонии чоп имкон намедихад, ки маводи нашрияҳо рангоранг шавад, зеро дар ин фосила рӯйдодҳои зиёди расмӣ рух медиҳанд ва инъикоси онҳо ногузир мешавад. Ба ҳар ҳол нашрияҳоро мебояд дар инъикоси воқеиёти рӯз ба рангорангии мавзӯву жанр эътибор диҳанд;

7. Агар ба маводи нашрияҳои мавриди омӯзиш аз нигоҳи хусусияти тавлид назар афканем, мушоҳида мешавад, ки инъикоси воқеаҳои фараҳбахш ва ба иборати дигар тавсифӣ дар онҳо зиёдтар аст. Хуб мешуд, агар нашрияҳо дар баробари инъикоси чунин рӯйдодҳо ба ифшои камбудиву норасоӣҳо низ эътибор диҳанд ва дар ин самт аз имконоти жанрҳои публицистикаи ҳаҷвӣ истифода намоянд.

Умуман, «Пайғоми Рӯшон» ва «Шоҳдара» як навъ солномаи таърихи диёр буда, бо вучуди мушкилоти молиявӣ, кӯшиш менамоянд, ки дар инъикоси ҳаёти иҷтимоиву фарҳангӣ, тарғиби сиёсати Ҳукумати кишвар, ташаккулёбии ҳисси ватандӯстӣ ва ифтихори миллӣ, муътадилсозии вазъи ҷомеа ва тарбияи маънавии шаҳрвандон нақши босазо гузоранд. Дар ин қор онҳоро дастгирӣ мебояд. Пеш аз ҳама, Мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатиро, ки сарпарастии асосии чунин рӯзномаҳо мебошанд, мебояд дар ин масъала андеша намоянд, зеро чун дар ин ноҳияҳо расонаи дигари маҳаллӣ вучуд надорад, танҳо рӯзномаҳо метавонанд фаъолияти ҳукуматҳои маҳаллиро ба омма ва вазъу ҳоли мардумро ба онҳо расонанд. Ҳамчунин идораву муассисаҳои навоҳиро мебояд ҳамкориашонро ба нашрияҳои маҳаллӣ пурзӯр намуда, пеш аз ҳама, ба ин нашрияҳо обуна шаванд.

Адабиёт

1. Маъмурзода, Н. Журналистикаи Хатлон: вазъият тамоюл ва дурномаи рушд. – Душанбе: Ирфон, 2015. – 205 с.

2. Муродов, М. Матбуоти маҳаллии Тоҷикистон ва зарурати пажӯҳиши он // Паёмномаи фарҳанг. – 2015. – №1 (29). – С. 34–40.

3. Муродов, М. Баъзе мушкилоти матбуоти маҳаллӣ ва зарурати пажӯҳиши онҳо // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон (бахши филологӣ). – 2015. – №4/7 (180). – С. 252-257.

4. Муродов, М. Матбуоти маҳаллӣ дар шароити имрӯз // Илм ва ҳаёт. – 2016. – №1. – С. 1-4.

5. Муродов, М. Б. Истиклолият ва рушди матбуоти даврӣ.– Душанбе: Аржанг, 2017. – 220 с.

6. Муродов, М., Қутбиддинов, А., Чумъаев, М., Исоев, Қ. Матбуоти маҳаллии Тоҷикистон. – Душанбе: Аржанг, 2018. – 200с.

7. Пурсишномаи №1 // Бойгонии муаллиф.

8. Пурсишномаи №2 // Бойгонии муаллиф.

9. Пурсишномаи №3// Бойгонии муаллиф.

10. Пурсишномаи №4 // Бойгонии муаллиф.

11. Пурсишномаи №5 // Бойгонии муаллиф.

12. Пурсишномаи №6 // Бойгонии муаллиф.

13. Пурсишномаи №7// Бойгонии муаллиф.

14. Пурсишномаи №8 // Бойгонии муаллиф.

15. Пурсишномаи №9 // Бойгонии муаллиф.

Муродов М.Б.

ОБЩИЕ И ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЧЕРТЫ ДВУХ ГАЗЕТ ОДНОГО РЕГИОНА

Статья написана на основе материалов научной командировки в ГБАО. В работе исследуется и анализируется состояние и перспективы районной газеты Рушан «Пайгоми Рушон» и Рошткальа «Шохдара». В ходе исследования и анализа проблемы в основном уделено внимание на следующие вопросы: краткая история изданий, их нынешние состояние, мнение работников об условиях работы и методах творчества, мнение читателей о качестве материалов газет и особенности содержания данных периодических изданий.

Исследование показало, что обе газеты по истории своей деятельности и нынешнего состояния имеют общие черты. Обе газеты начали свою деятельность с 1949 года и в период деятельности под влиянием общественно-политических факторов часто переименовывали названия изданий. Сегодня у газет также имеются общие проблемы, такие как низкая зарплата работников, низкое количество подписчиков на издания, нехватка современной компьютерной и полиграфической техники и др.

Вместе с тем, по сравнению с газетой «Пайгоми Рушон», которая имеет отдельное здание и приемлемые условия для творческой деятельности, условия работы редакции газеты «Шохдара» не очень удовлетворительны. Во первых, для работников редакции газеты выделено только одно помещение, во вторых, творческий коллектив относительно малоопытный, в третьих, редакция газеты не умеет эффективно использовать современные методы самофинансирования, в четвёртых, имеются технические трудности по своевременному изданию очередного номера газеты.

Изучение и анализ проблемы показывает, что содержание газеты «Пайгоми Рушон», в сравнении с газетой «Шохдара» является более профессиональным. Об этом свидетельствует сравнительный анализ

материалов номеров газет, подход к темам публикаций и стиль публикаций авторов.

Ключевые слова: местная печать, становление, развитие, состояние, условия, издания, изучение, социологический опрос, мнение читателей, содержание, анализ, сравнение.

Murodov M.B.

COMMON AND DISTINCTIVE FEATURES OF A TWO NEWSPAPERS OF A REGION

This article is written on the basis of collected materials from scientific trip in Gorno-Badakhshan Autonomous Region. Author describes in it the state and prospects of district newspapers of Rushan "Payghomi Rushon" and district newspapers of Roshtkala the "Shokhdara". During the research and analysis of problems author mainly paid attention on five issues of these newspapers, such as: short to history edition and their present situation, opinion of workers about the work condition and working methods, opinion of readers on qualities of newspapers and contents of these periodic editions.

The research showed that these two newspapers in historical context and present state have general features. For example, these two newspapers started the edition in 1949, in the period of activity with influence social and political factors renamed the name often. Today these newspapers have common problems, like low salary of workers, difficulties in subscribing, need for modern equipment and technology for edition of newspapers etc.

The newspapers "Payghomi Rushon" in comparison with, has separate building, terms of work of the newspaper "Shokhdara" not very satisfactorily. First, for all workers only one distinguished room, the second, the collective relatively inexperienced, the third, newspaper except of announcement and obituary do not use market possibilities, the fourth, sometimes in creation of materials and designing of newspapers, there is just filling of pages.

Informative data of questionnaire showed that workers and readers of newspaper "Payghomi Rushon" comparatively with respondents of newspaper "Shokhdara" are most active. They with critical points of view expressed the opinion of substantial shortcomings and due to their understanding wrote to the way decision of problems. It should be noted, that these opinions help in decision of substantial problems. In the questionnaire of respondents of "Shokhdara" creative opinion is very small.

Our study and analysis of problems showed that, contents of newspaper "Payghomi Rushon", comparatively with newspaper "Shokhdara" is more professionally. It can be grounded in correlation of materials of newspapers, fitting for themes and styles of authors.

Keywords: local press, establishment, development, state, terms, editions, study, sociological questionnaire, opinion of readers, contents, analysis, comparison.

ТДУ 002+07+05+9точик+37точик+659.132+656.886

Кудбуддинов А.

НИГОҲЕ БА ФАЪОЛИЯТИ ДУ НАШРИЯИ МАҲАЛЛӢ

Дар ин мақола ҷанбаҳои таърихӣ ва ҳолати имрӯзаи нашрияҳои ноҳиявии ВМКБ мавриди таҳқиқу таҳлил қарор гирифтааст. Муаллиф дар заминаи омӯзиши манобеи таърихӣ, ишносӣ бо бастаҳои нашрияҳои маҳаллӣ ва сафари хидматӣ ба идораи нашрияҳои мазкур имкон пайдо кардааст, ки доир ба гузаштаи таърихӣ, авзои кунунӣ ва шаклу мундариҷаи нашрияҳои “Маърифати Шугнон” ва “Зиндагӣ” маълумоти муфассали илмӣ ироа намояд.

Матбуоти маҳал оинаи маҳал аст, ки пеш аз ҳама, ҳаёти онро инъикос мекунад. Ин вазифаро нашрияҳои мазкур нисбатан ба иҷро расонанд ҳам, раванди он ба мушкилот сурат мегирад. Аввалан, аз нигоҳи фосолаи ҷоп онҳо ба моҳнома табдил ёфтаанд, баъдан дар ин шароити ҷоп наметавонанд ба феврияти инъикоси ҳаводису воқеаҳои рӯз ҷавобгӯӣ шаванд. Солисан, инъикоси масъалаҳои умумии рӯзгор дар ин нашрияҳо хислати умумӣ пайдо кардааст.

Як назари иҷмолӣ ба мундариҷаи нашрияҳо нишон дод, ки матолиби онҳо нисбатан гуногун аст. Дар баробари инъикоси воқеияти иҷтимоӣ ва сиёсии маҳал, дар бораи олимону пажӯҳишигарон, нависандагону шоирон, омӯзгорону муараббӣён, варзишигарону санъаткорон, ҳунармандону касибон, собиқадорону пирони рӯзгордида, фарзандони шоистаи диёр матолиби зиёде таҳия шудааст, ки нишондиҳанди набзи ин ноҳияҳо дар давраҳои гуногун мебошанд.

Бо вуҷуди ин баъзан нуқсҳои забониву услубӣ, маҳдудияти андешаҳо, таҳлилҳои сатҳӣ ва такрори қолабии мавзӯот, якнавохтии саҳифаҳову дизайни заиф ва ҷузъиёти дигар ба назар мерасад, ки аз камтаҷрибагии кормандони нашрияҳо дарак медиҳад.

Калидвожаҳо: *матбуоти маҳаллӣ, вазъ, таърих, масъала, мушкилот, мундариҷа, шакл, жанр, таҳлил, баррасӣ, инъикос, пурсишнома.*

Мукаддимаи таҳқиқ

Матбуоти маҳаллӣ манбаи аввалини пайдо кардани маълумоту ахбор барои хонандаи маҳалл ба шумор мерафт ва имрӯз низ то дараҷае ин рисолат пурра фано нагаштааст. Чунин ба назар мерасад, ки баъзан ин рисолат аз маркази тавачҷуҳ низ берун монда истодааст. Як нуқта бояд истисноии назарҳои имрӯза набошад, ки хонандаи ҷиддиву ниёз ба иттилооту маълумотдошта бештар дар маҳалҳо қарор дорад. Бояд иртиботи ин хонандаро ба фазоҳои васеътари ахбор ба миён овард. Ба қавли муҳаққиқ А.Саъдуллоев «ҳар нашрия бояд фаромӯш насозад, ки газетааш нахуст барои мардуми маҳал ва баъдан барои хонандаи берун аст. Чунонки Чин Роберт мегӯяд, журналистика бо маҳлули ахбор маҳалро ба ҷаҳон мепайвандад» [4, с. 63]. Ин таинот ва махсусиятро ағлаби кормандони нашрияҳои маҳаллӣ дарк менамоянд. Дар кишвари мо ин навъи матбуот дар ҳолатҳои мухталиф қарор гирифтааст. Агар нашрияҳои навоҳиву минтақаҳои атрофи пойтахт вазъи нисбатан

муътадил дошта бошанд, пас дар кӯхистони дурдасти кишвар авзоъ дигаргунатар аст. Махсусан, дар минтақаи ВМКБ матбуоти маҳаллӣ бо хусусиятҳои худ баъзе пешрафту бозмондагӣҳо низ дорад. Дар сафари омӯзишӣ таҳқиқӣ, ки ба ин вилоят доштем, то андозае вазъи феълӣ матбуоти он бароямон равшан гардид. Дар ин сафар мо, асосан, нашрияҳои “Маърифати Шугнон”-и ноҳияи Шугнон ва “Зиндагӣ”-и ноҳияи Ишкошимро мавриди назар қарор додем, ки дар натиҷа баъзе ақидаву андешаҳо ҳосил гардид.

Фишурдае аз гузаштаи таърихӣ

Дар қиёс бо дигар нашрияҳои маҳаллии кишвар “Маърифати Шугнон” таърихи чандон тӯлонӣ надорад. Аз рӯйи баъзе ақидаҳо ба маркази вилоят наздиктар будани ноҳия омили нисбатан дертар таъсис ёфтани нашрия гардидааст. «Маърифати Шугнон» ҳамчун нашрияи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатии ноҳияи Шугнон аз якуми майи соли 1986 ба нашр мерасад. Дар оғоз “...ҳамчун органи комитети шаҳрии Хоруғии Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон, Советҳои депутатҳои халқии шаҳри Хоруғ ва райони Шугнон бо номи “Коммунисти Шугнон” фаъолият кардааст” [2, с. 178]. Бо ин ном то соли 1991 фаъолият намуда, аз он давра то имрӯз бо номи “Маърифати Шугнон” ба нашр мерасад. Дар замони шӯравӣ ҳафтае се маротиба дар қолаби АЗ бо забони тоҷикӣ нашр гардида, теъдоди наشري он дар он солҳо аз 3000 то 5100 ададро ташкил меодаст. Ҳамчун нашрияи ҳизбии маҳаллӣ дар замони худ рисолаташро дар вобастагӣ ба шароити ҳуби нашр анҷом дода тавонистааст. Албатта, дар пешрафти қори рӯзнома нақши муҳаррирон сармуҳаррирон дар давраҳои гуногун назаррас будааст: “Аввалин сармуҳаррири ин нашрия Алимшоев Муборакшо (М.Зариф) мебошад. Баъд аз ӯ Одилбекова Гулнисо, Саидарабова Гулғунча (2006), М.Илолов (2008) ҳамчун муҳаррир ва сармуҳаррир бори рӯзномаро ба дӯш доштанд. Аз соли 2009-ум Шакарбек Қурбонбеков ин вазифаро ба дӯш дорад” [2, с. 178].

«Зиндагӣ» нашрияи мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии ноҳияи Ишкошими Вилояти мухтори кӯхистони Бадахшон мебошад. Нашрия “Зиндагӣ” дар қиёс бо “Маърифати Шугнон” таърихи тӯлонитар дорад. “Соли 1949 ба сифати нашрияи кумитаи ноҳиявии ҳизби коммунисти Тоҷикистон ва Шӯрои намояндагони халқи ноҳияи Ишкошими Вилояти мухтори кӯхистони Бадахшон бо номи «Бо роҳи коммунизм» таъсис ёфта, аз 14 ноябри ҳамон сол интишор мешавад. Аз 28 июли соли 1959 то 28 январи соли 1966 бо сабаби барҳам хӯрдани ноҳия чопи он қатъ гардид. 28 январи соли 1966 чопи рӯзнома дубора бо номи «Васияти Ленин» ба роҳ монда шуд. Соли 1992 номи «Зиндагӣ»-ро гирифтааст” [2, с. 174].

Рӯзнома аз аввалин рӯзҳои таъсис зина ба зина инкишоф ёфта, дар замони шӯравӣ ба теъдоди бузург (дар қиёс бо шумораи аҳоли) ба таъб мерасид. Дар давраи аввали фаъолият ҳафтае се маротиба, дар давраи дуюм дар ҳафта ду маротиба бо забони тоҷикӣ бо теъдоди то 2400 нусха нашр шудааст. Ҳоло моҳе як-ду маротиба, дар ҳаҷми 4 саҳифаи формати А3, бо теъдоди 500 то 700 нусха дар матбааи вилоятӣ нашр мешавад.

“Аввалин сармуҳаррир Дӯстмамад Бахтиёров будааст, ки солҳои 1949-1954 ин вазифаро ба дӯш доштааст. Баъдан Рашидбеков Қаландар (1954 -1958), Муллоев Гуломмаҳмад (1958-1960), Якубов Султоншоҳ (1966-1971), Бодурхонов Гулобхон (1971-1986), Ҳасанов Абдулҷон (1986-1987), Мамадсаидов Чоршанбе (1987-1991), Раҳмонов Қувватбек (1991-1993), Шохҷонов Шохҷон (1993-1996), Қуйбек Шарифзода (1996-2003; 2009-2013), Сангмамадова Моҳира (2003-2009), Ҷумахон Назарбеков (2013-2015) вазифаи сармуҳаррири нашрияро иҷро кардаанд. Аз соли 2015 Басгул Отамбекова (Б. Ҳотамӣ) сармуҳаррири нашрия мебошад” [2, с. 175].

Чанд ҷузъе аз авзои кунунӣ

Нашрияи “Маърифати Шугнон” аз 24 декабри соли 2007 таҳти рақами 0091/рз дар Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қайд гирифта шудааст. Идораи он дар бинои ҳукумати ноҳия, дар як уток чойгир аст. Нашрияи “Маърифати Шугнон” имрӯз таҳти шиори “Ин ҷаҳонро нигар бо чашми хирад” бо теъдоди 300 то 500 адад ба таъби мерасад. Чунин ба назар мерасад, ки рӯзҳои ид бо нашрҳои махсус тиражи он меафзояд. Ҳамзамон дар рӯзҳои ид шиори рӯзнома тағйир ёфта, ҷои онро табрикоти хитобӣ мегирад. Масалан, “Соли нави мелодӣ муборак!”, “Наврӯзи аҷам муборак, ҳамдиёрони азиз!” ва ғайра, ки самти мавзӯоти шумораро пурра мушаххас менамоянд. Ин ҷо ба маврид аст аз анъанаи замони шӯравӣ ёдовар шавем, ки дар он замон тавачҷуҳ ба ин навъи матбуот бештар буд. Имрӯз чунин эҳсос мешавад, ки фаъолият ҳадалимкони нашрияҳо робита ба ҳамон кадрӣ манзалати гузаштаи худ доранд. Яъне, имрӯз вазифаву таъиноти нисбатан нави ин типӣ матбуот ба миён наомадааст. Ин андеша ба фаъолияти имрӯзаи “Маърифати Шугнон” иртибот дорад, ки бо ҷузъиёти меросии аз замони шӯравӣ боқимонда мавҷудияти худро собит намуда истодааст. Дар ҳайати кормандони эҷодии матбуоти маҳаллӣ дар баъзе нашрияҳо то 20-25 нафар фаъолият мекарданд. Аввалин тафовут дар қиёс бо замони шӯравӣ ба маротиб кам шудани шумораи кормандон мебошад. Дикқати моро бештар вазъи имрӯзаи кадрӣ дар нашрия мутаваҷҷеҳ намуд. Эҳсос мешавад, ки масъалаи кадрӣ дар нашрия дар сатҳи нокифоя қарор дорад. Дар пешрафти ҳама гуна соҳа кадрҳои ихтисосманд нақши аслиро мебозанд. Ин омил барои матбуоти маҳаллӣ низ истисно нест. Имрӯз дар матбуоти маҳаллӣ шумораи кадрҳои ҷавон кам аст. Маоши паст ва то ҳанӯз боқӣ мондани анъанаҳои пешина яке аз омилҳои аслии камтар тавачҷуҳ кардани журналистони ҷавон ба матбуоти ноҳиявӣ мебошад. Манзури мо аз ибораи анъанаҳои пешина то ҳанӯз истифода шудан аз усули чопи кӯҳна мебошад. То ҳанӯз дар варақ навиштан ва онро ба дасти котибаи идора барои чоп супоридан, кам ҳам бошад, ба назар мерасанд. Бо хати интернетӣ доимӣ пайваст набудан, нашри электронӣ надоштан, аз дизайни замонавӣ компютерӣ истифода накардан, ташкил накардани сомонӣ идора ва ҳатто баъзан надоштани почтаи электронӣ омилҳои инноватсионӣ ба шумор мераванд, ки то ҳанӯз бо иллати костагӣ ба пешрафти кори рӯзнома ҳалал мерасонанд. Дар баробари ин аз чунин усулҳо истифода бурдан танҳо аз ҷониби ҷавонон ба ғайри кор аст. Ҷалби ҷавонон ба чунин ҷараён осонтару фавритар сурат мегирад. Дар идораи нашрияи «Маърифати Шугнон» кормандони

чавон камтаранд. Имрӯза ҳайати рӯзнома аз чор нафар кормандони эҷодӣ иборат аст. Ш. Қурбонбеков, С. Алиназаров, Ш. Қурбонбекова ва С. Лашкарбекова кори рӯзномаро пеш мебаранд. Чавонтарин корманди рӯзнома 29 сол дорад. Синну соли сармуҳаррир аз шаст боло мебошад.

Масъалаи молӣ мушкилоти дувум ва ҳатто асосии нашрияҳои маҳаллӣ, аз ҷумла «Маърифати Шугнон» аст. Сармуҳосиби нашрия аз он шикоят менамояд, ки дар чопхонаи вилоят ба таъбу расонидани нашрия барои онҳо душворӣ дорад. Масалан, хароҷот барои нашри як шумора дар чопхонаи вилоят 1574 сомони ро ташкил медиҳад. Дар шаҳри Душанбе бошад, нашри он ҳамагӣ 750 сомонӣ хароҷот дорад. Сарфи назар аз дурии роҳ нашрия талош мекунад, ки бо ҷунин тартиб рӯзномаро дар шакли моҳнома ба таъбу расонад. Аммо мушоҳидаҳо нишон дод, ки фосилаи ҷопи шумораҳои рӯзнома баъзан аз як моҳ ҳам зиёд аст. Масалан, охири шумораи нашрия панҷуми майи соли равон ба таъбу расидааст ва то ду моҳ (аввали август) нашр нашудани он нигаронкунанда мебошад.

Маблағи солонаи нашрия 80 480 сомони ро ташкил медиҳад. 700 обуначӣ дорад ва тиражи як шумора аз 700 - 800 адад иборат аст. Шароити корӣ ҷандон мувофиқи матлаб нест. Рӯзнома дар ихтиёри худ ду компютер дорад ва бо хати интернетӣ доимӣ пайваст нест. Шароити рӯзномаи навоҳии кӯҳистонро фаҳмидан мумкин аст. Масофаи дур аз пойтахт ва нархи гарони матбаа дар маркази вилоят намегузорад, ки нашрияҳо инкишофи рузмарра дошта бошанд. Яъне, қариб ду моҳи пурра ба таъбу нарасидани рӯзнома сабаби объективӣ дорад. Дар ҳамин маврид масъалаи ҷи гуна пайдо кардани хонанда ба вучуд меояд. Мушкилоти иқтисодӣ ҷунин шароитро ба миён овардааст, ки дар фазои иттилоотӣ холиғаҳо ба миён оянд. Дар ҷунин шароит дар бораи феврият ҳарф задан мантиқан дуруст нест. Новобаста ба ҷунин ҳолат ин нашрия ба таъбу мерасад. Рӯҳи зиндагии мардуми ноҳияро дар саҳифаҳои он эҳсос мекунем. Ин рӯзнома дар замони шӯравӣ то панҷ ҳазор нусха ҷоп мешудааст. Дар оғози солҳои навадуми асри гузашта рӯзнома бо теъдоди 3070 нусха ба нашр мерасидааст. Имрӯз он бо теъдоди 300 - 700 нусха мебарояд.

Идораи нашрияи “Зиндагӣ” дар рӯ ба рӯи бинои Ҳукумати ноҳия қарор гирифтааст. Бинои дуошёна аз даҳ утоқи корӣ иборат аст ва дар ҳолати таъмир қарор дорад. Фазо ва муҳити корӣ дар нашрия нисбатан хуб аст.

Дар ҳолати феълӣ бо вучуди хеле дур қарор гирифтани ноҳия аз маркази вилоят рӯзнома фаъолияти худро идома медиҳад. Нашрияи “Зиндагӣ” зери шиори «Кори бемашварат накӯ н-ояд» дастури қарорҳои ҳукумати ноҳия, ҳаёти иҷтимоии маҳал ва масъалаҳои мубрами рӯзро инъикос намуда, рӯҳи як маҳалли дурдасти кӯҳистонро дар худ ҷо додааст.

Сармуҳаррири феълӣи нашрия Басгул Отамбекова чавон буда, хатмкардаи ДДХ ба номи Бобочон Гафуров мебошад. Рӯзнома панҷ нафар корманд дорад, ки ҳамагӣ чавонанд. Ин тамоюл нек аст, аммо агар дар миёни онҳо ақаллан як собикадори матбуот низ фаъолият менамуд, ҷун як роҳнамои ботаҷриба ба пешравии кори рӯзнома мусоидат карда метавонист. Дилафрӯз Шердилова (котиби масъул), Маҳмадҷон Исоев (мудири шуъба), Руқия Одинаева (муҳбир) ва Хоним Шамъиева (хуруфчин) кори ҳозираи рӯзномаро пеш мебаранд. Рӯзнома

дар ихтиёри худ ду компютер дошта бошад ҳам, ба таври куллӣ кормандони он аз интернет истифода карда наметавонанд. Баъди омода кардани шумора онро дар шакли элетронӣ (бо флеш) ба маркази вилоят меоранд.

Дар назди рӯзнома маҳфиле бо номи «Гулафшон» амал менамояд, ки адибони гӯшаву канори ноҳияро канори ҳам меорад. Дар ин маҳфил намунаҳои эҷоди қаламкашон таҳлилу баррасӣ гардида, аксари онҳо дар саҳифаҳои рӯзнома нашр карда мешаванд. Аммо маҳфил фаъолияти пайваста надорад. Он сола як маротиба баргузор мешавад, ки ин ҳам ба иллати шароити шадиди кӯҳистон вобаста аст.

Рӯзнома дар як сол 12 шумора ба таъб расида, мутаносибан 750 нафар обуначӣ дорад. Аҳолии ноҳия аз 16 ҳазор нафар иборат аст ва шумораи обуначиён дар қиёс бо тиражи рӯзнома чандон нигаронкунанда нест. Бастаҳои рӯзнома дар чанд соли охир вучуд дошта бошанд ҳам, бойгонии пурраи рӯзнома на дар ноҳия ва на дар маркази вилоят вучуд надорад.

Як шумораи нашрия дар шаҳри Душанбе бо маблағи 578 сомонӣ ба нашр мерасад. Нашрия ҳаққи қалам надорад. Маблағи обуна барои як сол 40 сомонӣ аст. Дастрасӣ ба иттилоот тавассути ҳамкорӣ бо масъулони ҷамоатҳои деҳот сурат мегирад. Дар масъалаи дастрасии мавод рӯзнома танқисӣ надорад. Дар як гӯшаи бинои идора қутии арзу шикоятҳои шахрвандон овозон аст, ки ин ҳам як манбаи таъмини мавод барои рӯзнома мебошад. Аз паи арзу шикваҳо муҳбирони нашрия ба гӯшаву канори ноҳия рафта, бо қорафтодаҳову ҳоҷатмандон суҳбат менамоянд. Мавзӯҳои навбанав барои нашрия пайдо мешаванд ва ин робитаи рӯзномаву хонандаро таъмин менамояд. Рӯзнома аз ҳукумати ноҳия то дараҷае дастгирӣ мебинад. Ба хусус барои обуна ба онҳо кумак мерасонанд. Аммо баъзе душворихо ба дӯши худӣ рӯзнома аст. Масалан, таъмири идораи рӯзнома аз ҳисоби маблағҳои худӣ сурат мегирад.

Дар рафти шиносӣ бо бастаҳои рӯзнома маълум гашт, ки кормандони он дар таъя ба завқи эҷодӣ саҳифаҳои онро ороиш медиҳанд. Рӯзнома зиндагии маҳалро дар рубрикаву гӯшаҳои гуногун дарҷ мекунад. Дар бораи собиқадорони ҷангу меҳнат, ҳунармандони мардумӣ, омӯзгорону ашхоси баруманди ноҳия ба таври пайваста матолибро ба нашр мерасонад. Вобаста ба ҷараёни рӯз аз рубрикаҳои гуногун ба монанди «Соли 2017 – Соли ҷавонон», «Даҳсолаи байналмилалӣ «Об барои рушди устувор»», «Сухани сармуҳаррир», «Ёднома», «Зикри хайр», «Шамъи хотира» ва ғайра истифода мекунад.

Ҳадаф ва мавқеъ дар пурсишномаҳо

Агар ҳақиқати асло баён намоем, маълумоти пурсишномаҳое, ки дар миёни хонандагону кормандон ва сармуҳаррирон гузаронидем, чандон саҳеҳу воқеӣ нестанд. Аксаран аз баёни ҳақиқат қанор рафтанд, баъзе ҷавобҳо чандон мантиқ надоранд. Масалан, ба саволи «Нашрияи ноҳиятонро чи гуна дастрас менамояд?» ҷор респондент «дастрас аст» ҷавоб додаанд. Шаш нафари дигар рӯзномаро ба воситаи кормандони он дастрас менамудаанд. Ин ҷо маънӣ ҳосил мешавад, ки паҳн кардани рӯзнома ба дӯши худӣ кормандони нашрия афтодааст. Ба саволи қадом кормандони нашрияро мешиносед, ҳафт нафар респондент номи сармуҳаррир Басгул Отамбековаро зикр намудаанд, се нафари дигар номи нафареро қайд накардаанд. Дар панҷ анкета номи кормандони нашрия

дар катори сармуҳаррири он қайд гардидааст. Азбаски ҳамаи пурсишномаҳо оҳанги мусбат доранд ва ҳамагӣ ба кори рӯзнома баҳои баланд додаанд, натиҷаи омории онро дар чадвал нишон додан маънӣ надорад. Ба назари пурсидашудагон кормандони рӯзнома ҳақиқатнигоранд, хуб менависанд ва аз баррасии мавзӯоти хангомавӣ дар фосила қарор доранд. Аз даҳ варақи пурсишнома ба саволи «Боз чиро меҳохед, илова кунед», танҳо як нафар навиштааст, ки дар саҳифаҳои рӯзнома баррасии масъалаҳои соҳаи маорифро бештар дидан меҳохад. Дар ду пурсишнома пешниҳод шудааст, ки кормандони рӯзнома мавзӯоти сиёсиро бештар баррасӣ намуда, муаллифон аниқу дақиқ нависанд. Ягона ҷавоби нисбатан ҷиддӣ аз миёни хонандагон ҳамин ду пурсишнома ба шумор меравад, ки мазмуни таҳтӣ доранд.

Пурсишномаҳои миёни кормандон паҳншуда низ ҷавобҳои якнавохт доранд. Ба саволи «Дар ҷои кор барои эҷоди шумо шароит муҳайё аст?» ҳамагӣ ҷавоб додаанд, ки шароити мусоид фароҳам оварда шудааст. Ин дар суратест, ки рӯзнома дар ихтиёри худ интернет надорад ва ҳар як шумораи рӯзнома бо мушкилӣ ба воситаи флеш барои нашр ба маркази вилояту ҷумҳурӣ фиристонида мешавад. Рӯзнома айни ҳол ду утоқи корӣ дошта, бинои идораи нашрия ба тармим ниёз дорад. Дар масъалаи баланд гардидани маош низ ягон ишора нашудааст. Шояд дар ҳақиқат шароити феълии корӣ ва кори худи рӯзнома барои онҳо қонеъкунанда бошад. Аммо дар ҷавоби баъзе пурсишномаҳо аз мазмуну муҳтавои нашрия хеле нозукона ишора гардидааст.

Дар пурсишномаи муҳаррири рӯзномаи «Зиндагӣ» баъзе пешниҳодоти мусбат дар мавриди хубтар гардидани фаъолияти он ба назар мерасад. Масалан, сармуҳаррир меҳохад, ки нашрия дар худи ноҳия ба таъбу расад, таҷрибаомӯзони макотиби олии кишвар ба идораи рӯзнома бештар оянд, то аз миёни онҳо кадрҳои ҷавону лаёқатмандро интихоб карда гиранд. Ҳамзамон сармуҳаррир меҳохад, ки нашрия ақаллан дар як моҳ ду маротиба ба нашр расад ва дар рақобат бо дигар навиҳои вазорати ахбори омма андаке фаъол гардад. Сармуҳаррир вазифаи таблиғу ташвиқи сиёсати давлатиро дар мадди аввал мегузорад ва дар ин замина меҳохад, ки тамоми сохторҳо бо рӯзнома дар робитаву ҳамкориҳои доимӣ қарор дошта бошанд. Ба андешаи сармуҳаррир дар нашрияи онҳо ба мавзӯоти таърихиву фарҳангӣ рӯ овардан зарурати бештар дорад.

Нигоҳе ба мундариҷа ва мавзӯи нашрияҳо

Агар баъзе ҷузъиёти манфино истисно намоем, рӯзномаи «Маърифати Шугнон» аз ҷиҳати шаклу ороиш ва мазмуну мундариҷа чандон номуваффақ нест. Дар шумораи дуюми соли 2018 дар саҳифаи аввали рӯзнома чор мавод матраҳ гардидааст, ки барои як рӯзномаи ноҳиявӣ падидаи мусбат аст, чунки дар аксари рӯзномаҳои ноҳиявӣ саҳифаи аввал бештар бо як маводи калонҳаҷм пур карда мешавад. Ин рӯзнома ҳам метавонист, ки аз чунин анъана стифода барад. Масалан, матлаби «Қувваҳои низомӣ сипари бозътимоди кишваранд, - мегӯяд раиси ноҳия Гиёзода Азиз Қодир» (№2, (1467), феврал) аз суҳанронии раиси ноҳия шакл гирифтааст. Муаллиф устокорона бо назардошти маҳдудияти саҳифаҳои рӯзнома онро дар шакли ҳисоботи умумӣ таҳия намудааст. Ҳол он ки имкон дошт, ки бо ҷопи матни пурраи барномаи Раиси ноҳия ин саҳифаро пур кунад. «Дар бадали заҳматашон кадр гардиданд»,

«Илҳом аз паёми Пешво» (шеър) ва «Ба ифтихори Рӯзи артиши миллӣ» матолиби дигаре мебошанд, ки саҳифаи аввалро оро додаанд. Қиёси мундариҷавӣ нишон медиҳад, ки дар нашрия доираи мавзӯот ба эътибор гирифта шудааст.

Саҳифаи сеюми ҳамин шумораи рӯзнома низ шакли қолиб дорад. Ин саҳифа низ чор матолибро фаро гирифта, гуногунии мавзӯот риоя гардидааст. Қолибтарин маводи ин саҳифа мақолаи «Чиноят ва ҷазо»-и прокурори ноҳия Шугнон Д. А. Музофирзода мебошад (№2, (1467), феврал). Дар мақола ҷиноятҳои вазнини Н. Ниятбеков ва Б. Ҳабибзода ошкоро баён карда мешавад. Ин мақола натавонанд дар доираи ноҳияи Шугнон, балки дар саросари вилоят ва берун аз он низ аҳамияти муҳими иҷтимоиву сиёсӣ дошта метавонад. Махсусан, 28 сол ба зиндон равона кардани Н. Ниятбекову 23 сол зиндонӣ сохтани Б. Ҳабибзода барои хонанда навгонии қолиб мебошад. Бо он навгонии қолиб аст, ки ҷинояткорони мазкур дар куштору ғорати мардум даст доранд ва фазои кишварро ноором намудаанд. Бо назардошти фазои иҷтимоиву сиёсии рӯз ба нашр расонидани чунин матолиб аҳамияти муҳим дорад. Хабарҳои «Супориш гирифтанд» ва «Вусъати сохтмон» (№2, (1467), феврал) аз ҷараёни корҳои муҳим дар ноҳия ба хонанда мӯжа медиҳанд.

Навиштаи «Қалби фурузони сӯғдиён» (№10, (1464)) мавзӯи фаротар аз як ноҳия аст. Муаллифи мақола Қ. Шакарбеков хотироти сафари пурҳаяҷони бадахшиҳоро дар вилояти Сӯғд ба тасвир гирифтааст. Бо ҷузъиёти фароғири худ ин мавод паҳлуҳои мусбати зиёд дорад. Дар он дӯстиву бародарии халқи тоҷик тарғиб шудааст. Дар вилояти Сӯғд меҳмон шудани бадахшиҳо эҳсоси дили як нафар намояндаи эҷоду ҳунар аст. Қолиби навишта эссе буда, қобилияти эҳсосбахшии он амиқ аст.

«Тантанаи Наврӯз дар Поршнев» (№3 (1468), март) репортажи идонаест, басо хонданиву қолиб. Дар он ҳунари тасвиргарой ба назар расида, воқеаи муҳим бо маром ҷараён мегирад. Пайванди мантиқии фикрҳо риоя мешавад. Сарфи назар аз он ки рӯзнома моҳнома аст, вале февриятро дар наشري чунин матолиб дидан мумкин аст. Муаллиф А. Саидназар тасвиргарост, саҳнаорой карда метавонад ва имконе ба миён овардааст, ки хонанда муддате ҳамсафари ӯ дар Поршиневи хушманзара бошад. Аънанаву суннатҳои наврӯзӣ дар ин минтақаи кӯҳистон ба таври маҷмӯӣ баён карда мешаванд. Хонандаи берун аз вилоят дарк карда метавонад, ки Наврӯзи бостон дар Бадахшони кӯҳсор чи шаҳомати ҳосе дорад. Гузориш дар ҳақиқат хонданиву қолиб аст. Дар тантанаҳои идонаи Поршиневи Вазири фарҳанг ва Раиси вилоят ҳузур доранд, ки тантанаи ҷашнро бозгӯ менамояд. Истифодаи аксҳо матлабро боз ҳам диданӣ сохтааст.

Дар навиштаи «Соле пур аз файзу баракат буд», дар бораи соли сипаригаштаи 2017 сухан меравад. Ин матлаб таҳияи фикри чанд нафар бошандагони ноҳия мебошад, ки андешаҳоишонро дар бораи соли куҳан баён кардаанд. Аниқтараш дар он фикри чанд нафар кормандони соҳаҳои гуногун, ки дар вазифаҳои масъул кор мекунанд, дар шакли ҳисобот таҳия шудааст. Сакина Саидкаримова - мутахассиси пешбари хонаи методии баҳши фарҳанги ноҳия, Ҳўҷаназар Холиқназаров – мудири шуъбаи маорифи ноҳия ва Ёрабшо Бандишоев – машваратчи ҳуқуқии дастгоҳи раиси ноҳия фикру андешаҳоишонро дар робита ба соҳаи фаъолиятҳои он дар соли 2017 баён кардаанд. Ҳангоми таҳияи ин-

гуна мавод, ки нуқтаи назархоро фаро мегиранд, хуб мешуд тавозун нигоҳ дошта шавад. Масалан, вақте ки сарлавҳа ба соли пурфайзу баракат будан ишора мекунад, бояд дар бораи дастоварди кишоварзону чорводорон ва дигар ҷабҳаҳои истеҳсоливу саноатии ноҳия аз забони ягон деҳқону коргар низ чизе баён мешуд.

Дар гӯшаи «Рӯйдодҳои муҳими соли 2017» ба таври маҷмӯӣ дар бораи воқеаҳои муҳими ин сол маълумоти кӯтоҳ дода шудааст. Ин гӯша, ки дар як сутун ҷо дода шудааст, ба ҷолиб гаштани дизайни рӯзнома мусоидат кардааст. Тавозуни воқеоти вилоят ва ҷумҳурӣ то як андоза нигоҳ дошта шудааст. Дар ин матлаб ҳафт рӯйдод фароҳам омадааст. Дар бораи рӯйдодҳои муҳими ноҳия ҳамагӣ як маълумот оварда шудааст, ки хеле кам аст. Муҳити маҳал ва нашрия тақозо менамояд, ки андешаҳо бо назардошти фазои маҳал самт гиранд. Дар баробари ин маълумонома маҳдуд буда, дар сурати васеътар гардонидани он матлаби хубтаре падида меомад. Соли 2017 танҳо аз ҳафт воқеаи муҳим иборат набуда, балки дар ҳаёти ҷумҳурӣ, вилоят ва ноҳия даҳҳо рӯйдодҳои муҳим ба вуқӯъ омадааст.

Варақагардон кардани чанде аз шумораҳо аз он гувоҳӣ медиҳад, ки аксари муаллифони беруна омӯзгорони мактабҳо мебошанд. Баъзан навиштаҳои хонандагони мактабҳо низ мушоҳида мешавад. Ин падида низ хуб аст, ки омӯзгорони ноҳия бо рӯзномаи маҳаллии худ робитаи қавӣ доранд. Хубтар мебуд, ки дар нашрия маводи нафарони касбу корашон гуногун низ ба таъбу расонида шавад. Манзур рубрикаву гӯшаҳои мебошанд, ки дар он номаҳои хонандагон ҷой дода мешавад. Дар аксари нашрияҳои ноҳиявии замони шӯравӣ рубрикаву гӯшаҳои «Ба мо менависанд», «Номаи хонанда», «Мактуб ба редакция» ва амсоли ин ба ҳукми анъана даромада буд, ки мутаассифона, имрӯз аз ин падида осори кам боқӣ мондааст. Дар ин маврид ақидаи муҳаққиқи рус С. М. Гуревич қобили тавачҷуҳ мебошад: «Мактуби хонандагон ба газета барои пешрафти қори он мусоидат менамояд. Он сабаб мешавад, ки сафарҳои хидмати эҷодӣ ба миён оянд. Маводе мешавад, ки барои таҳлили афкори иҷтимоӣ мусоидат менамояд. Рӯ тофтан аз мактуби хонандагон барои рӯзномаҳо ҳолатҳои ногувореро ба миён оварда метавонад, ки он аз даст додани маҳбубият, имиҷ ва дар маҷмӯъ аудитория мешавад» [1, с.59]. Барои тамоюли робитаи хонанда бо редакция, пеш аз ҳама, шароит ва имконро ба вуҷуд овардан лозим аст. Дар ин ҷода навҷӯиву мустақилияти эҷодии кормандони нашрия то андозае нақш дошта метавонад. «Нашрияе, ки сиёсати мустақим надорад, хору залил хоҳад шуд. Эътимоди хонанда бузургтарин мукофот аст. Аз тавсифи тамаллуққорона парҳез бояд кард» [4, с. 63]. Албатта таиноти расмиву давлатии нашрияҳои маҳаллӣ масъалаи пӯшида нест. Нашрия уҳдадор ва муваззаф аст, ки сиёсати давлатиро тарғибу ташвиқ намояд. Давлату ҳукумат низ ҷонибдори он аст, ки нашрияҳо ба масъалаҳои муҳими иҷтимоӣ ба пешрафти ҷомеа мусоидаткунанда бештар тавачҷуҳ намоянд. Танқиди созанда ва бидуни ғаразро бояд ҳама гуна нашрия ба роҳ монад. Тавсифу таҳсин ва тамаллуқи якнавохт барои аҳли кормандони рӯзнома набояд, ки асли мақсад бошад.

Гуногунмавзӯӣ омили бедор кардани тавачҷуҳи хонанда мебошад. Имрӯз ба назар мерасад, ки доманаи мавзӯҳо ҷаҳорҷӯб ва қолаби такрор пайдо кардаанд. Ҳадди аққал тавачҷуҳ ба панҷ-шаш мавзӯ ба манфиати матуботи маҳаллӣ шуда метавонад. Матбуоти ба истилоҳ зард

дар ҳар шумораи худ ҳудуди 15-20 мавзӯро инъикос мекунад, ки дар рақобат ғолиб гашта метавонад. Бисёрмавзӯӣ маънии хонандаи бисёр доштанро дорад. Ин шеваи кор гуногунрангии маводро таъмин намуда, мазмуну муҳтавои нашрияро ғани мегардонад. Дар нашрия ба чоп расонидани матлабҳо аз гӯшаву канори ноҳия худ нишондиҳандаи набзи маҳал аст. Агар ин махсусиятро дар қиёс бо нашрияи «Зиндагӣ»-и ноҳияи Ишкошим баррасӣ намоем, баъзе бартарихоро пайдо мекунем. Як хусусияти нашрияи «Зиндагӣ» он аст, ки дар саҳифаҳои он жанрҳои публитсистӣ - бадеии очерку лавҳа бештар аст. Хосияти ин гурӯҳи жанрҳо он аст, ки онҳо гуногунмавзӯиро дар публитсистикаи матуботӣ таъмин менамоянд. Дар саҳифаҳои «Маърифати Шуғонон» низ баъзан очерку лавҳаҳо ба назар мерасад, аммо шумораашон хеле кам аст. Табиист, ки дар сурати нашри пайваста надоштани рӯзнома, мавқеи жанрҳои ахборӣ ва баъдан таҳлилий маҳдуд мешавад. Чун рӯзнома дар ду моҳ як маротиба нашр мешавад, дигарбора дар бораи феврияти ҳаводис матлабе чоп кардан мантиқ надорад. Дар ин сурат жанрҳои чехрасоз метавонанд, ки дар қори таъмини маводи ҷолиб ба қормандони рӯзнома ёрӣ расонанд. Сардабирони ботаҷриба ин асрорро дарк менамоянд ва ҳамчун таърихномаи чехраҳои арзандаи маҳал аз ин усул истифода мебаранд.

Аз шиносӣ бо бастаҳои рӯзнома маълум гашт, ки дар он матолиби таҳияшуда низ кам нест. Хунари фардии аҳли эҷоди рӯзнома дар чопи чунин мавод камтар аст. Ороиши рӯзнома рӯҳияи замонавиро нисбатан камтар фаро мегирад. Рӯҳияи маҳал ва ноҳия дар матолиби алоҳида ба назар расад ҳам, хеле кам аст. Мафҳуми «муҳбири ҷамоатӣ» акнун барои ин нашрия ва, умуман, аксар нашрияҳои маҳаллӣ бегона шудааст. Фаъолияти муҳбири ҷамоатӣ омили рӯҳияи маҳалро ифода кардани ин навъи матбуот мешавад. Моҳномаву гоҳнома будани нашрия боис шудааст, ки ин ячейка аз байн равад. Баъзан шумораҳои алоҳида мазмунан ва шаклан ҷолибанд, дар онҳо хунари эҷодӣ ба назар мерасад. Дар баробари ин баъзан иштибоҳи услубиву маъноиро низ мушоҳида мекунем. Масалан, сарлавҳаи «Кудаконро аз меҳнат наҷот диҳем» (№10, (1464)) духурагии маъноӣ дорад. Чи гуна меҳнат, кадом меҳнат, чи гуна наҷот, саволхост, ки хонандаро ба саргумӣ мебарад. Меҳнат вожаи манфӣ нест, мебоист аломати меҳнатро мушаххас нишон дод.

Нашрияи «Зиндагӣ» низ дар мутобиқат бо номи рӯзнома матолиби худро дар доираи мавзӯоти мухталиф пеш меорад. Мавзӯъ ва мазмуни матолиби рӯзнома фарогири муҳити маҳал мебошад ва хонанда дар бораи расму анъанаҳои Ишкошим, авзои иқтисодиву иҷтимоӣ, вазъи кишоварзӣ ва амсоли он маълумоти заруриро пайдо карда метавонад. Масалан, дар мақолаи Убайд Партоев бо номи «Худшиносии миллӣ ва нақши расму оин барои ҷалби сайёҳон» («Зиндагӣ», №4, 29.03.2018) ду омили муваффақияти рӯзномаро дида метавонем. Дар навбати аввал ин ифодаи рӯҳи маҳал аст. Хонанда дарк менамояд, ки «наздаи тари бедро дар тарқиши сақфи хона гузоштан ва пойбарҷо будани он то наврӯзи дигар» чӣ ҳикматеро дар худ дорад. Ё таъбиру ибораҳои «шогун баҳор», «гулпартоии қадбонуи хона», «ранги сафеди хона» ва монанди ин ҳар кадом аз таърихеву фоли неке ҳикоят мекунанд, ки бардошти маънавии хонанда буда метавонад. Қисматҳои «Наврӯз ҷашни ориёист» ва «Суннатҳои наврӯзии Ишкошим» дар мақолаи ин мавзӯро пурра месозанд. Сониян нашрия дар мутобиқат ба талаботи рӯз, ки имсол Соли

рушди сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ мебошад, ин матлабро ба нашр расондааст.

Дар мавриди мутобиқат бо оҳанги рӯз дар мақолаи дигар таҳти унвони «Дӯстии таърихию абадӣ» («Зиндагӣ», 29.03.2018), ки ба қалами Алифшо Шоализода мансуб мебошад, мавзӯи муҳими рӯз – дӯстии Тоҷикистону Ёзбекистон матраҳ гардидааст. Бартари ин нигошта дар он аст, ки он аз ҷониби муаллифе навишта шудааст, ки як замоне дар Ёзбекистони ҳамсоя таҳсилу зиндагӣ кардааст. Меҳмоннавозиву дӯстии қадимии ин халқҳо, робитаҳои рӯзмарра ва умумиятҳои фарҳангиро аз наздик дидааст. Муаллиф ҳамчун собиқадори меҳнат, хатмкардаи Доррулмуаллимини шаҳри Самарқанди Ҷумҳурии Ёзбекистон дар солҳои 1955-1957 мебошад. Ҳамчун собиқадоре, ки 57 сол ба касби омӯзгорӣ машғул будааст, дӯстии ин ду халқро бо мисолҳои муъҷазу фаҳмо нишон медиҳад. Тасмими рӯзнома хеле хуб аст, ки дӯстии ин ду халқро аз забони як собиқадори кӯхистони дурдаст, тарғибу ташвиқ менамояд. Ҳамбастагии маҳал ва ҷумҳуриву берун аз он хеле нозукона ба миён омадааст.

Нигоштаи «Умре дар хидмати халқ» («Зиндагӣ», 29.03.2018), ки ба қалами Б.Отамбекова тааллуқ дорад, лавҳаест, ки дар он хунари чеҳранигории муаллиф ба назар мерасад. Нигошта ҳаҷми кутӯҳ дорад. Дар маҷмӯъ ин навишта хосиятҳои жанри лавҳаро ба худ гирифтааст, аммо бо он ки қаҳрамони он дар қайди ҳаёт нест, то ҳаде ба эссе монанд шудааст. Чунин нигоштаҳо дар саҳифаҳои нашрия кам нестанд.

Гузорише бо номи «Мусобиқаҳои варзишии Наврӯз» («Зиндагӣ», 29.03.2018), ки ба қалами Гулнора Шердилова тааллуқ дорад, рӯхияи ахборӣ дошта, дар бораи баргузор гардидани мусобиқаҳои идона дар маркази ноҳия нақл менамояд. Дар он акс низ истифода гардидааст. Дар саҳифаи чорум ба таъбу расонидани ин гуна матолиб анъанави дерини матбуоти ноҳиявист, зеро ин саҳифа бештар хусусияти тафреҳиву фарҳангиро ба худ касб менамояд.

Рубрикаи «Бо килки сармуҳаррир»-ро низ як навъ навовариву навҷӯйии рӯзнома метавон ҳисобид. Ин рубрика дар арафаи иду ҷашнҳо бештар фаъол гардида, аз ҷониби сармуҳаррир беҳтарин ва ҷолибтарин ҷузъиёт ишора мегардад. Чунончи дар арафаи Соли нави мелодӣ, Иди бонувон, Ҷашни Наврӯз ва амсоли ин рубрикаи мазкур фаъол будааст. Муҳтавое, ки дар матлаби зерини ин рубрика пеш оварда мешавад, ҷараёни зиндагии имрӯзаро фаро гирифта, дар ҳамоҳангӣ ба сиёсати Пешвои миллат – Эмомалӣ Раҳмон мурағбат мешавад.

Бастаҳои рӯзномаро дар ҷанд соли охир варақ зада, яқин шудан мумкин аст, ки он дар ҳақиқат таърихномаи ҳаёти маҳал аст. Дар бораи олимону пажӯҳишгарон, нависандагону шоирон, омӯзгорону муараббӣён, варзишгарону санъаткорон, хунармандону косибон, собиқадорону пирони рӯзгордида, фарзандони шоистаи диёр, ки феълан дар қайди ҳаёт нестанд ва даҳҳо мавзӯоти дигар матолибе таҳия шудаанд, ки нишондиҳанди набзи ин ноҳия дар давраҳои гуногун мебошанд. Доир ба ваҳдату дӯстӣ, рафоқату бародарӣ, меҳнатдӯстиву садоқатмандӣ, ватанпарастиву худшиносӣ, ахлоқи шоиставу тарбияи нақӯи фарзандон матолиби гуногунро дучор омадан мумкин аст, ки таъсирбахшу мондагоранд. Албатта гоҳ-гоҳе ба назар расидани нуқсҳои забониву услубӣ, маҳдудияти андешаҳо, таҳлилҳои сатҳӣ ва тақрори

колабии мавзӯот, якнавохтии саҳифаҳову дизайни заиф ва баъзе чузъиёти дигар наметавонанд заҳмати кормандони як нашрияро, ки ҳамагӣ ҷавонанд, паст зананд.

Хулоса

Аз омӯзиши пурсишномаҳо бармеояд, ки ҳам хонандагон ва ҳам кормандони ин нашрияҳо ҷонибдори бештар гардидани шумораҳои рӯзномаҳо мебошанд. Онҳо бештар ғаврияти маводро ҷонибдоранд ва мехоҳанд, ки рӯзнома ҳадди аққал ба ҳафтанома табдил ёбад. Ҷои инкор нест, ки дар ҳақиқат имрӯз масъалаи наشري матбуоти маҳаллӣ дар аксар манотиқи кишвар чун як масъалаи печида боқӣ мондааст. Имрӯз масъулони ҳукуматҳои маҳаллӣ бояд бо ҳар роҳу васила матбуоти ноҳиявӣ худро, ки оинаи он маҳал аст, дастгирӣ намоянд. Ғаниву пурмазмун гардидани саҳифаҳои матбуоти маҳаллӣ, қабл аз ҳама, дар бештар нашр гардидани он вобаста аст. Ба моҳномаву фаслномаву гоҳнома табдил ёфтани он хатари чиддӣ дорад. Ин, пеш аз ҳама, ба вучуд омадани холиғаҳи иттилоотӣ дар маҳалҳо мебошад. Дар шароити ҷаҳонишавӣ холиғаҳи иттилоотӣ аз ҷониби идеологҳои таҳмилӣ ҳамеша мавриди ҳадафу зарбаҳо қарор мегирад. Тарғибу ташвиқи идеологияи давлатӣ танҳо вазифаи матбуоти марказӣ нест. Татбиқи ин сиёсат дар маҳалҳо пойдевори аслии сиёсати имрӯзаи давлат аст. Таҳқиқҳои имрӯз нишон медиҳанд, ки ҷомеаи ҷаҳонӣ дар маҷмӯъ майли бештар ба васоити ахбори маҳаллӣ дорад. Ногузир ин ҷараён дар фазои мо низ вучуд дошта метавонад. Дар акси ҳол бо истифода аз ин холиғаҳҳо тарғибу ташвиқи сиёсатҳои таҳмилии зараровар бештар мегардад. Натиҷаи таҳқиқ, ба мо имкон дод, ки чунин нуктаҳоро ҳосил намоем:

1. Дар қиёс бо матбуоти маҳаллии хориҷӣ матбуоти маҳаллии мо вазъи чандон мусбат надорад ва эҳсос мешавад, ки он дар ҳолати фаношавӣ қарор дорад;
2. Бештар вазъи матбуоти маҳаллии кӯҳистони дурдасти кишвар дар ҳолати чандон хуб қарор надошта, тавачҷуҳи чиддии масъулони ҳукуматҳои маҳаллиро интизор аст;
3. Дар баробари таҷрибаи рӯзноманигорону публитсистони маҳал чалби кадрҳои ҷавон ба қори матбуоти маҳаллӣ мадди назари масъулон бояд қарор гирад. Ин восита метавонад дар таҳаввули матбуоти маҳаллӣ таъсири мусбат расонад;
4. Барои ба вучуд овардани шароит ва муҳити хуби эҷодӣ, идораи рӯзномаҳо ба талаботи замонавӣ ва таҷҳизоти инноватсионӣ мувофиқ ва таъмин карда шаванд.

Адабиёт

1. Гуревич, С. М. Газета: Вчера, сегодня, завтра: учебное пособие для вузов . – М.: Аспект Пресс, 2004. – 228 с.
2. Муродов, М ва диг. Матбуоти маҳаллии Тоҷикистон: донишнома. – Душанбе, 2018. – 220 с.
3. Нуралиев, А ва диг. Журналистикаи советии тоҷик. – Душанбе, 1989. – 173 с.

4. Саъдуллоев, А. Начвои начотофарин: маҷмӯаи мақолаҳо. – Душанбе, 2008. – 112 с.
5. Зиндагӣ – 2017-2018.
6. Маърифати Шугнон – 2017-2018.

Кутбудинов А.

ВЗГЛЯД НА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ДВУХ МЕСТНЫХ ГАЗЕТ

В статье исследуется история и современное состояние деятельности двух периодических изданий «Маърифати Шугнон» и «Зиндаги» ГБАО. Автор опираясь на анализ источников, непосредственное изучение и сравнительный анализ подшивок номеров газет, ознакомления с условиями работы редакций, освещает историю деятельности редакции, их современное состояние и делает заключительные выводы о деятельности местных периодических изданий.

Газеты «Маърифати Шугнон» и «Зиндаги» выполняют свои основные функции, однако этот процесс имеет свои трудности. Во первых, с точки зрения периодичности изданий, сегодня обе газеты издаются 1 раз в месяц и не могут оперативно освещать события дня. Во вторых, содержание и методы подачи политической и общественной жизни в газетах получили общий характер.

Общий анализ содержания газет показывает, что в исследуемых газетах наряду с освещением общественных и политических событий, регулярно публикуются материалы про деятельность ученых, литераторов, преподавателей, спортсменов, мастеров искусства, ремесленников, предпринимателей и др.

Вместе с тем, в публикациях прослеживаются стилистические и языковые недостатки, эмоциональные статьи без профессионального анализа журналистов, повтор тем и форм публикаций и дизайна периодических изданий, которое свидетельствует о малоопытности работников издания.

Ключевые слова: местная печать, состояние, история, проблема, трудности, содержание, форма, анализ, рассмотрение, отражение, анкета.

Kutbuddinov A.

LOOK AT THE ACTIVITIES OF THE TWO LOCAL NEWSPAPERS

This article examines historical and contemporary status of the two district newspapers of Badakhshan. The author, based on the study of historical sources, direct acquaintance with the binder Newspapers, familiarization with the working conditions, the editorial offers detailed scientific information on the past history, the current state, form and content of the local newspapers “Marifati Shugnon” and “Zindagi”.

The local press is a mirror of every locality and above all, reflects its life. The newspapers “Marifati Shugnon” and “Zindagi” relatively perform this function, but the process is difficult. First, from the point of view time these

weekly newspapers were turned to monthly editions, so they cannot be promptly reflect evidences. Secondly, these newspapers generally reflect the public life.

A general analysis of the content of newspapers showed that relatively different materials are published. In these papers alongside with reflection of social and political development, published materials about the achievement of researchers and explorers, writers and poets, teachers, athletes and artists, craftsmen and other distinguished people. All these show pulses of the society in different stages of the development of newspapers.

In spite of this sometimes detected some stylistic and linguistic disadvantages, narrow thinking, emotional analysis, repeat topics, monotony design, and some others, which tells of inexperienced workers of editions.

Keywords: local press, state, history, problem, difficulties, content, form, analysis, consideration, reflection, questionnaire.

ТДУ 325.1/3+9тоҷик+37тоҷик+0002+05+1ф+327тоҷик

Шарифзода Қ.

ОИД БА ПАЙДОИШИ МАТБУОТИ МУҲОЧИРАТИ ТОҶИК

Матбуоти муҳочират дар таърихи журналистикаи тоҷик падидаи нав буда, солҳои 90-уми асри гузашта пайдо шудааст. Вале бо вучуди гузашти ин муддати муайян, мавзуи мазкур ҳануз мавриди омӯзиши ва таҳқиқ қарор нагирифтааст.

Дар мақола кӯшиши ба харҷ рафтааст, ки сабабу омилҳои пайдоиши ва заминаҳои фикрии ин падида дар пайвастагӣ бо ҳодисаву равандҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ замон ба риштаи таҳлил камида шавад. Муаллиф дар таърихи ба омӯзиши раванди ҳаммонанди таърихӣ дар кишварҳои ҳамсояи минтақа ба хулоса расидааст, ки ба пайдоиши матбуоти муҳочирати тоҷик ҳиҷрати оммавии иҷборӣ бар асари нооромиҳои авалҳои солҳои 90-уми Тоҷикистон сабаби асосӣ гардида, эҳсоси ватандорӣ ва сарнавишти ягонаи ватани аҷдодӣ дар тафаккури муҳочирон чун омилҳои таҳриқгар хизмат кардаанд.

Калидвожаҳо: муҳочират, равандҳои иҷтимоӣ, Тоҷикистон, матбуоти даврӣ, матбаа, нашрияҳои муҳочирон, тағйироти таҳаввулот, омилҳо, ватандорӣ.

Матбуоти даврии тоҷик дар тӯли таърихи худ шоҳиди рӯйдоду ҳодисоти нодир ва таҳаввули чашмрасе гардидааст, ки якеи онҳо пайдоиш ва фаъолияти «матбуоти муҳочират» ба ҳисоб меравад. Муҳаққиқони соҳа берун аз қаламрави кишвари худ фаъолият доштани рӯзномаю маҷалла ва дигар навъҳои чопии воситаҳои иттилооти оммаро «матбуоти муҳочират» унвон додаанд. Бо назардошти айёми зудтағйирёбандаи воситаҳои ахбори омма, имрӯз шаклҳои электронӣ ва сомонаҳои интернетии нашрияҳоро низ метавон ба ин гурӯҳ шумил кард.

Матбуоти муҳочират ба раванди муҳочирати оммавии намояндагони ин ё он халқияту миллат, ё қисме аз сокинони кишваре алоқаманд аст. Зимнан бояд гуфт, ки муҳочират ду намуд дорад: муҳочирати иҷборӣ (ҳичрати оммавӣ бо сабабҳои сиёсӣ иҷтимоӣ) ва муҳочирати ихтиёрӣ (бинобар омилҳои иқтисодӣ).

Таърихи кӯҳани халқи тоҷик шоҳиди муҳочирати чандинбораи мардуми азиятдида аз тохтутози арабу муғулу турк гардидааст, ки сабаби тити парешоншавии сокинони бумии тоҷикзамин ба сарзаминҳои дурӯ бегона ва шикасту аз миён рафтани давлатҳои онон, кӯшишҳои дар ғурбат барпо кардану боз ҳам ба инқироз дучор гаштани давлатҳои бурунмарзиашон будааст.

Муаррихон фирор аз ватани аҷдодӣ ва ё муҳочирати оммавии тоҷиконро ба 2 давраи калони таърихӣ ҷудо кардаанд. Ба қавли профессор Мансур Бобохонов, давраи аввал аз поёни ҳукумати Сосониён, ҷангҳои байнихудии онҳо, ҳамлаи арабҳо ба Хуросону Мовароуннаҳр то солҳои 1917-1920 – ғалабаи инқилоби сотсиалистӣ дар ин сарзамин; давраи дуюм аз барпо гаштани Ҳокимияти Шӯроҳо дар Осиёи Миёна то замони муосир, иборат аст [1].

Муаррихи дигар Ҳасанбой Шарифов, бо таъкиди он ки «давранбандии мазкурро тариқи баҳсҳои илмӣ боз ҳам сахтар гардондан мумкин аст», ҳар кадоме аз ин ду давраро вобаста ба воқеаҳои таърихӣ, ки сабаби муҳочирати оммавӣ гардидаанд, марҳилабандӣ намуда, давраи якумро аз панҷ марҳила ва давраи дуюмро аз се марҳила иборат доништааст [6, С.10-11].

Бо вучуди мурочиати баъзе муҳаққиқони хориҷӣ ба ин масъала дар солҳои гуногун ва дар замони ошкорбаёнӣ айёми Бозсозии Горбачёвӣ шӯравӣ, инчунин солҳои соҳибистиклолӣ ба миён омадани як силсила асарҳои тадқиқотӣ², муҳочирати тоҷикон чун раванди иҷтимоӣ сиёсӣ мутаассифона, кам омехта шуда, сабабҳои асли ва омилҳои таҳриқдиҳандаи он аз ҷиҳати илмӣ дақиқ баррасӣ нашудаанд. Ҳол он ки чунин рӯйдодҳои сиёсӣ иҷтимоӣ дар кишварҳои ҳамсояву ҳамсуди Шӯравӣ мо – Русия ва Ўзбекистон сурат гирифта, дар дахҳо номгӯй асарҳои илмӣ татқиқотӣ ва оммавӣ бадеӣ мавриди таҳқиқу тасвир қарор гирифтааст.

² Абдуллаев, К. Н. Из истории послереволюционной эмиграции: к историографии проблемы // Общественные науки в Узбекистане. – Ташкент, 1990. – №4; Абдуллаев, К. Н. Бухарская послереволюционная эмиграция (к историографии проблемы) // Октябрьская революция в Средней Азии и Казахстане: теория, проблемы перспективы изучения. – Ташкент: Фан, 1991; Абдуллаев, К. Среднеазиатская эмиграция: как это было // Комсомолец Таджикистана. – 1989. – 9 июня; Абдуллох, К. Муҳочирони Осиёи Миёна дар Афғонистон (1925-1931) // Фарҳанг. – 1992. – №9-10; Бобохонов, М. Эй ҳамватан, ту кучой?: сухане чанд перомуни таърихи тоҷикони ҷаҳон // Садои мардум. – 1996. – 10 апрел; Бабаханов, М. Б. История таджиков мира. – Душанбе: Деваштич, 2004; Валеев, Ф. Т. Сибирские бухарцы во второй половине XIX - начале XX в. (Историко-этнографический обзор). – Ташкент, 1965; Голикова, Н. Б. Очерки по истории городов России конца XVII - начало XVIII в.в. – М., 1982; Исмоилова, Б. Основные причины и этапы эмиграции таджиков за пределы своей Родины // Вестник Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики / Серия гуманитарных наук. – 2014. – №2; Холикзода, А. Аз истилои Русия то истиқлол // Тоҷикони Мовароуннаҳр (нашри дувум). – Душанбе, 1997; Шарифов, Х. Тоҷикони бурунмарзӣ. – Душанбе, 1996; Шохуморов, С. Среднеазиатские эмигранты 20-х годов в Афганистане: страницы истории // Изв. АН Тадж. ССР / Серия востоковед., ист., филол. – 1991. – №4.

Омилҳои пайдоиши матбуоти муҳочират

Азбаски мақсади мо дар ин мақола на таърих ва сабабу омилҳои пайдоиши муҳочират, балки ба иборае маҳсули он – пайдоиши матбуоти муҳочират асту ин падида хоси таърихи нави муҳочирати тоҷикон мебошад, бо тақия ба марҳилаҳои таркибии давраи дуоми муҳочирати тоҷикон (солҳои 1920 - 1990), мулоҳиза меронем. Зимнан, бо таассуф бояд зикр кард, ки оид ба таърихи пайдоиш ва фаъолияти матбуоти муҳочирати тоҷик ба истиснои қайдҳои ёддошти рӯзноманигори муҳочир Олег Панфилов [3, С.258-277], як мақолаи рӯзноманигори собиқадор Султони Ҷамад [7, С. 61-69] ва чанд мулоҳизаҳои муаллифи ин сатрҳо [7, с.56; 8, С. 60-61], муҳаққиқони журналистикаи мо ҳанӯз даст назадаанд.

Бояд қайд намоем, ки объекти таҳқиқи мо ҳарчанд ба давраи дуоми муҳочирати тоҷикон рост меояд, вале марҳилабандии «анъавии» давраи мазкур аз диди инчониб дигаргуна сурат мегирад.

Марҳилаи якум: Муҳочирати солҳои 1920-ум бар асари Инқилоби октябри рус ва сарнагун шудани Аморати Бухоро;

Марҳилаи дуум: Муҳочирати солҳои 1930-юм бар асари кулаққунӣ ва тақии ашхоси саводнок бо тамғаи «боқимондаҳои бою феодалӣ»;

Марҳилаи сеюм: Муҳочирати солҳои 1992 - 1993, бар асари тағйироти сиёсӣ дар ҳукуматдорӣ ва шурӯъ гардидани ҷанги дохилӣ;

Марҳилаи чаҳорум: Муҳочирати солҳои 1994 - 1998 то ба имрӯз, бар асари тангии рӯзгоргузаронӣ бинобар фалаҷ шудани сохторҳои иқтисоду истеҳсолоти кишвар дар рафти ҷанги дохилӣ дар Тоҷикистон.

Муҳочирати се марҳилаи аввалин бо сабабҳои сиёсӣ иҷтимоӣ ҷараён гирифта бошад, марҳилаи чаҳоруми муҳочират бештар сабабҳои иқтисодӣ ва хусусияти ихтиёрӣ доштааст.

Бояд гуфт, ки муҳочирати оғози солҳои 90-уми тоҷикон дар осори муаррихон ва намояндагони ин раванд вобаста ба инъикоси воқеаву ҳодисаҳои муҳим ёдрас шудааст. Масалан, профессор Иброҳим Усмонов дар бораи мавқеи масъалаи гурезаҳо дар раванди гуфтушуниди байни тоҷикон (солҳои 1994-1997) мулоҳиза ронда, менависад, ки «... дар асари муқовимати сиёсӣ ва ҷанги бародаркуш дар Тоҷикистон ва ҳамчунин дар асари вақое дар аввали ба қудрат расидани ҳокимияти имрӯза чун идомии ҷанги бародаркуш давом ёфта, бештар аз 800 ҳазор нафар мардуми тоҷикистонӣ гуреза ё муҳочирӣ иҷборӣ шуданд [4,с. 144].

Аз ин ҷо, ҳангоми таҳқиқ ва ба баррасӣ кашидани таърихи матбуоти муҳочират бояд хусусиятҳои муҳочиратро, чун омилҳои ба вучудоваранда ва таҳрикдиҳандаи такомули ин намуди матбуот, ба назар бигирем.

Дар давраҳои муҳочирати солҳои 1920-уму 1930-юми тоҷикон матбуоти муҳочир пайдо нашудааст. Сабаби инро, аз як тараф, дар як минтақа сарчамъ набудану ҳатто ба кишварҳои аз ҳам дур (Афғонистон, Арабистон, Туркия) парешон шудани муҳочирон вобаста донем, аз тарафи дигар, аз пайдор набудани анъанаи мутолиаи мунтазами рӯзномаю маҷалла, китобу китобчопкунии оммавӣ дар маҳалҳои зисту зиндагии то муҳочирати ҳаммиллатонамон бояд ҳаст.

Барои муқоиса ба таърихи муҳочирати рус бингарем, тибқи навиштаи муҳаққиқи таърихи журналистикаи рус, профессор Овсепян Р.П., «матбуоти даврии русҳои хоричӣ торафт гуногунранг гардида, аз

рӯйи шумора низ афзудааст. Агар соли 1920 дар хорич 130 номгӯй рӯзномаи русӣ ба чоп мерасид, соли 1921 ин теъдод ба 242 ва соли 1923 ба 350 расид. Онҳо ба аудиторияи васеъ – чамбиятию сиёсӣ, динию фалсафӣ, занон, наврасон, низомӣён, ашхоси ақидаву этикоди мухталифи сиёсӣ равона шуда буданд» [2, с.105].

Зимнан, бояд дар назар дошт, ки чунин рушди матбуоти муҳочирати рус дар солҳои 20-ум, заминаи таърихӣ дошт, зеро нахустин «нашрияҳои озоди русӣ» хануз солҳои 50-уми асри XIX, дар айёми мавҷи аввалини ҳиҷрати равшанфикрони Россия ба хорич, бо таъсиси Матбааи озоди рус дар шаҳри Лондон (1853), пайдо шуда буданд. Муҳаққикон бар онанд, ки маҷаллаи соли 1855 ба таъбу расонидаи адиби демократ А.И.Гертсен бо номи «Полярная звезда» ва газетаи дар ҳамкории дӯсташ Н.П.Огарёв таъсисдодаи ӯ «Колокол» (1 июли с.1857) оғози матбуоти муҳочирати рус мебошанд [12].

Ҳамзамон аз таърихи матбуоти муҳочирати кишвари ҳамсоия девордармиёнамон ёдовар шудани бошем, бо вучуди ҳамсон будани раванди таърихии муҳочирати сокинон, нашрияҳои муҳочираташон пештар ба миён омадааст. Муҳаққик, профессори Донишгоҳи давлатии Бухоро Шодмон Ҳайитов оид ба таърих ва марҳилаҳои раванди муҳочирати ўзбекон мулоҳиза ронда, 103 номгӯй асарҳои монографӣ, рисолаҳои илмӣ, ёддоштҳо, мақолаю очеркҳои матбуотӣ, аз ҷумла 4 асари бадеиро зикр намуда, бо таъбу ба навиштаи муҳаққикони дигар И.Шомуродов ва Тохир Қаҳҳор, дар бораи фаъолияти нашрияҳои муҳочирони қаламрави Туркия – «Миллий Туркистон» («Туркистони миллӣ»), «Миллий адабиёт» («Адабиёти миллӣ»), «Янги Туркистон» («Туркистони нав»), «Хур Туркистон учун» («Барои Туркистони озод»), ки солҳои 1975-1977 дар Стамбул ба таъбу расидаанд, маълумот додааст [15].

Аз муқоисаи иҷмоилӣ бармеояд, ки русҳои ўзбекҳои муҳочир дар баробари сомон додани рӯзгори нави худ дар манотиқи ханӯз ноошно, таъсиси матбуоти худиро низ аз иқдомҳои зарурӣ ҳисобидаанд, ки вучуди заминаи фикрию таҷрибаи гузаштагон барояшон мададгор будааст. Мутаассифона, дар рӯзгори муҳочирони тоҷик чунин амали зарурӣ танҳо солҳои 1990-ум даст дод, ки лозим меояд, аз заминаҳои рӯйи қор омадани матбуоти муҳочирати тоҷик чанд сухан гуфта бошем.

Заминаҳои матбуоти муҳочирати тоҷик

Дар замони пойбарҷойии давлати ягонаи Шӯравӣ ҳар кунҷу канори “шашяки рӯйи замин” барои намояндагони беш аз 130 халқияту миллатҳо, ки бо номи умумии “халқи шӯравӣ” ҳонда мешуданд, ватан ҳисоб мешуд ва будубошу қору фаъолият дар ҳар манотиқи дилхоҳ мушқил надошт, яъне, барҷаспи “муҳочир” дар нисбати онҳо ба гӯшайи хаёли қасе ҳам намерасид. Дар Москваю Ленинград (Санкт-Петербург имрӯза) ва дигар пойтахту шаҳрҳои қалони ҷумҳуриҳои Шӯравӣ ба таҳсил ва ё қоре машғул будани ҷавонони давр, аз ҷумла тоҷикон, як амри табиӣ буда, ба иттиҳодияҳои “ҳамдиёрон” гирд омадани таҷаммуӣ намояндагони миллияту халқиятҳо ҳамчун иқдоми посдорӣ ва рушди анъаноти иҷтимоию фарҳангии онҳо ҳисобида мешуд.

Роҳбарони як чунин иттиҳодия, ки бо номи “Маркази фарҳангии тоҷикон” соли 1989 аз ҷониби аспирантон, докторантону донишҷӯёни

муассисоти таҳсилоти олӣ, намояндагони зиёиёни будубоши шаҳри Москва таъсис ёфта, то соли 1993 ягона созмони чамъиятии тоҷикон дар Русия буд, сентябри соли 1990 нашрияи “Суғдиён”-ро таъсис доданд.

Шумораи нахустии нашрияи “Суғдиён” моҳи сентябри соли 1990 дар шаҳри Москва ба таъб расида, пас аз 3-4 шумора аз чоп мондааст. Аввал овоза баъд чанд нусхаи “Суғдиён” ба Тоҷикистон вақте расид, ки ин нашрия натиҷаи тадқиқоти ҳаводиси моҳи феввали 1990-и Душанбе, аз ҷумла бар асари бетартибҳои оммавӣ ва истифодаи силоҳ оташфишон кушта шудани 25 нафар, захмӣ гардидани наздики 100 нафарро чоп кард. Чопи ин мавод ба “маводи тарканда”-е монанд буд, ки афкори сиёсии қишри ҷомеаро такон дод. Чун бо сабабҳои гуногун ВАО-и Тоҷикистон дар он вақт наметавонистанд чунин як матлабро ба таъб расонанд.

Дар шаҳри Москва моҳи сентябри соли 1990, бо номи “Мужда” маҷаллае рӯйи чоп омад, ки онро метавонем аввалин маҷаллаи хусусии тоҷикӣ дар замони шӯравӣ номем. Муассис ва сармуҳаррири “Мужда”, ки берун аз Тоҷикистон бо ҳуруфи форсии тоҷикӣ нашр мешуд, шоир ва журналист, хабарнигори бахши форсии “ВВС” Искандари Хатлонӣ (Искандар Идиев) буд. Маҷаллаи “Мужда” таҳти рақами №78 аз 30 августи соли 1990, дар шаҳри Москва ба қайд гирифта шуда, моҳе як бор ба таъб расида, дар қаламрави Осиёи Марказӣ, Федератсияи Русия, Афғонистон, Эрон ва дигар кишварҳо паҳн мегардид.

Мақсаду мароми “Мужда”-ро муассис Искандари Хатлонӣ дар шумораи аввалини маҷалла чунин баён кардааст: “Мақсади таъсиси маҷалла он аст, ки муассис меҳодад тоҷикони қаламрави Шӯравиро бо мероси адабиёти классикӣ шинос намояд; барқарор намудани алоқаи тоҷикон бо дигар форсизабонони олам; таблиғи намунаи беҳтарини адабиёти фарҳанги иттифоқи Шӯравӣ ва ҷаҳон мароми мо мебошад”[11]. Афсӯс, ки нашрия баъд аз шумораи №3 фаъолияти худро қатъ кард.

Маҷаллаи хусусии «Дарё» (муассисаш шаҳрванди ҶТ Саодат Сафарова) дар Тоҷикистон таъсис шуда, моҳи ноябри соли 1993 аз қайди давлатӣ гузашта буд, вале дар шаҳри Москва (Русия) ба таъб мерасид.

Матбуоти давраи муҳочирати иҷбории тоҷик

Ба марҳилаи сеюм (1992-1993) ва ҷаҳорум (1994 – 1998 то ба имрӯзи) и муҳочирати иҷбории тоҷик метавонем газетаҳои “Ҷароғи рӯз”, “Садои муҷоҳид”, “Наҷот”, “Ҷайхун”, “Пайки пирӯзӣ”-ро дохил намоем, ки қисме аз онҳо ҷазои иттилоотии кишварро иҷборан тарк кардаанд.

“Ҷароғи рӯз” рӯзномаест, ки поёни солҳои шӯравӣ, 12 июни 1991 дар Тоҷикистон таъсис ёфта фаъолият дошт ва дар оғози ҷанги шаҳрвандӣ ба хориҷи кишвар “ҳичрат” кард.

Муассиси “Ҷароғи рӯз” хатмкардаи факултети рӯзноманигории Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М.В. Ломоносов Додочон Атовуллоев буд. Чанд моҳи аввал ӯ вазифаи сармуҳарриро низ иҷро мекард, вале бинобар афзудани қору ташвишҳои созмондихӣ минбаъд вазифаи сармуҳаррирӣ ба дӯши Салими Аюбзод вогузор гардид.

Бояд гуфт, ки то ҳичрат ин ҳафтанома дар ҷазои иттилоотии Тоҷикистон ба ҳайси нашрияи мустакил ҷойгоҳи хос дошт. “Ҷароғи рӯз”

таҳти рубрикаҳои “Рӯзи сиёҳ”, “Садои қалб”, “Таҳхона”, “Паём”, “Овозаҳо”, “Суоли рӯз”, “Инсон ва ҷаҳон” матолиби таҳлилии гоҳо ҳангомаомез ба таъб мерасонд. Шоҳиди ҳол Олег Панфилов дар бораи “Чароғи рӯз” чунин менависад: “То оғози ҷанги шаҳрвандӣ рӯзнома бо забони тоҷикӣ ва теъдоди 25000 нусха чоп мешуд. Баъзан вақт нашрия маводҳои ҷолиберо бо забони русӣ низ нашр мекард. Шухрати нашрия ниҳоят бузург буд: газетаро дар шаҳри Душанбе мефурӯхтанд, буданд лаҳзаҳои, ки қимати газета то 3-4 маротиба боло мерафт.

Рӯзнома бо хизматҳои шоёни журналистони ҷавону эҷодкор, ки тавонистанд як сабки навро дар журналистика ба вуҷуд оранд, мисли Салими Аюбзод, Соҳида Ҷаъфарова, Абдуқодири Рустам, Мирзои Салимпур, Абдуқайюми Қайюмзод номдор гардид” [3, с.268].

Шумораи охири “Чароғи рӯз” 24 декабри соли 1992 дар Душанбе чоп шуд ва аз соли 1993 то соли 2010 дар шаҳри Москва ба нашр расид.

“Чароғи рӯз” дар Нозироти минтақавии Москва оид ба озодии матбуот ва иттилооти оммавӣ таҳти №А 0353 сабти ном гардида, худро “Рӯзномаи умумилӣ” ва “Нашрияи дар таъбид” эълон намуд. Ба навиштаи худи нашрия, “Чароғи рӯз” бо теъдоди 20 ҳазор нусха ба таъб расида, дар 20 шаҳрҳои Русия, манотиқи Осиёи Марказӣ, Аврупо, Эрону Покистон паҳн мегардид. Аҷибаш ин аст, ки дар рӯйхати мазкур ягон шаҳри Тоҷикистон зикр нашудааст, вале он солҳо баъзе шумораҳои “ЧР” бо роҳҳои пинҳонӣ то ба Душанбе низ расида, даст ба даст мегашт.

“Чароғи рӯз” дар “муҳочират” низ мавзёгирии оппозициониро дар нисбати ҳукумати Тоҷикистон идома дод, балки бо лаҳни боз ҳам тезтунд ва гоҳо таҳқиромез ба танқиди Душанбеи расмӣ пардохт. Дар тӯли индавраинаи фаъолияти “Чароғи рӯз” шояд шуморае набошад, ки матлаби таҳлилий ё танқидии оштинопазире аз фаъолияти ҳукумати Тоҷикистон ба таъб нарасида бошад.

Як хусусияти дигари “Чароғи рӯз”-и муҳочират дар он зоҳир мегардад, ки нашрия агар дар солҳои муқовимати мусаллаҳона ба минбари асосии Иттиҳоди оппозиционӣ тоҷик табдил ёфта буд, пас аз имзои «Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ» (27.06.1997) дар нисбати ҳар ду ҷониб, яъне ҳам ҳукумат ва ҳам собиқ муҳолифин, мавзёгирии оштинопазир пайдо намуд.

Рӯзноманигори шинохта Додоҳон Эгамзод пас аз ҷандин солҳо як лаҳзаеро аз рӯзҳои фаъолияти Комиссияи оштии миллӣ ёдовар шуда менависад: “Ҳамроҳ (бо Муҳибуллои Курбон, рӯзноманигор, собиқ сармуҳаррири ҳафтаномаи “Ҳафт ганҷ”. Ш.Қ.) барои табрики шиносҳо ба меҳмонхонаи “Ваҳш” рафтем... Ҳамин асно аз вестибюли ошёнӣ якум овози ҳақоратомез баланд гашту таъби ҳамаро хира гардонд. Наздиктар рафта, соҳиби овозро шинохта, ба моҳияти масъала сарфаҳм рафтем: сардабири газетаи “Чароғи рӯз” Дадочон Атовуллоев аз рафтор ва гуфтори сарварони Иттиҳоди муҳолифини тоҷик шадидан норозигӣ изҳор намуда, натиҷаи ниҳонӣ музокиротро ноқис ва пурайб арзёбӣ карда, бо тамоми қувват дод зада, худро ҳам ба оппозиция ва ҳам ба ҳукумат дар оппозиция эълон менамуд!” [9, С. 238-239]. Гуфтанист, ки “Чароғи рӯз” дар муҳочират мунтазам (ҳафтавор) ба таъб нарасидааст, ба хусус солҳои охири фаъолияташ моҳе ду бор, гоҳо як бор чоп шудааст.

“**Начот**”. Шумораи аввали нашрияи Ҳизби нахзати исломии Тоҷикистон (ҳизби мамнӯъ аз сентябри с.2015 дар Тоҷикистон) бо номи «Начот» 12 майи соли 1992 аз чоп баромадааст. Бо оғози нооромии сиёсӣ иҷтимоӣ, тирамоҳи соли 1992 нахзатиҳо дар қатори аввалин фирориёни тоҷик рӯди Омуро убур карда, ба хоки Афғонистон паноҳ бурданд.

Рӯзноманигор Султон Ҳамад, ки тӯли он солҳо дар сафи муҳочирон буд, баъдтар, соли 2004, дар ин бора менависад: “Албатта, дар шароити Афғонистон дар ҳоли ҷанг ҳеҷ имкон надошт, ки рӯзномаву ҳафтаномаҳо ба таври маъмулӣ чоп бишаванд. Мушкили нахустин ва асосӣ ин набудани чопхона буд. Вале рӯзноманигороне, ки иҷборан муҳочир шуда буданд, тариқи дастӣ шурӯъ карданд ба навиштани рӯзномаҳо. Масалан, журналисти шинохтаи тоҷик Муҳиддин Идизода, ки худ низ паноҳанда дар Афғонистон буд, ҳамчун сармуҳаррири ҳафтаномаи “Начот” тақрибан ҳар ҳафта дар ҳаҷми 8-саҳифаи А-3 “Начот”-ро дар ҳашт нусха дар чойҳои бонуфузтарини муҳочирнишини тоҷик барои хондан муҳайё месохт. “Начот”-и ҳичрат қариб, ки ба тамоми талаботи як рӯзномаи дар чопхонаҳо ба нашр расида ҷавобгӯ буд. Ҳатто ҳарфҳои он барои хоно шуданашон, дастӣ ба таври чопӣ навишта мешуданд. Ба ҳамин шакл, ба ҳамин тартиб нашрияҳои дигаре низ зери унвони “Паёми муҳочир”, “Садои муҷоҳид” ва ғайра дар байни муҳочирон ба таъб мерасиданд” [5, С. 67-68].

“**Садои муҷоҳид**”. Охириҳои соли 1993 ба роҳбарияти Ҳизби нахзати исломии Тоҷикистон (ҲНИТ- мамнӯъ аз сентябри соли 2015) муяссар шуд, ки чопи газетаи “Садои муҷоҳид”-ро дар доҳили кишвар ба усули чопи маъмулӣ, вале пинҳонӣ ба роҳ монад. Нашрияи “Садои муҷоҳид” ба ҳайси органи чопии неруҳои мусаллаҳи сиёсӣ-динӣ ва ахлоқии размандағони ҲНИТ, баъдан Иттиҳоди неруҳои муҳолифини Тоҷикистон (ИНОТ), ба нашр мерасид.

Ба ақидаи Султони Ҳамад, “Садои муҷоҳид” то моҳи апрели соли 1997, ба таври пинҳонӣ гоҳ-гоҳе ба нашр мерасид. Вале баъд аз он, ки як ҳайъати баландпояи сиёсӣ - низомии ИНОТ расман вориди кишвар шуд ва барои риояи шартномаҳои оташбас мусоидат мекард, рӯзномаи “Садои муҷоҳид” ошкоро дар чопхонаи ноҳияи Фарм (ҳоло Рашт) моҳе ду маротиба ба таъб мерасид. Азбаски муҳтавои асосии саҳифаҳои онро мавзӯи дарёфти сулҳ ва насихату тарбияи муҷоҳидон ташкил медод, ҳукуматдорон низ кадом кӯшишу монетагузорӣ барои чопи он накарданд. Нашри рӯзномаи “Садои муҷоҳид” баробари расман ҳалӣ силоҳ шудану ба сохторҳои қудратӣ ва ҳаёти ошошта пайвастании собиқ размандағони ИНОТ қатъ шуд” [5, с. 68].

Журналист Олег Панфилов дар китоби худ бо номи “Таджикистан: журналисты на гражданской войне (1992-1997)” менависад: “Ба гуфтаи хабарнигори радиои Вилояти мухтори кӯхистони Бадахшон Сироншо Диловаров, рӯзномаи “Садои муҷоҳид” дар ноҳияи Рӯшони Вилояти мухтори кӯхистони Бадахшон ба чоп мерасид. Дар аввал мехостанд дар Қалъаиҳумби ноҳияи Дарвоз чоп кунанд, лекин он ҷо қоғаз дастрас набуд. Баъд азм карданд, ки дар ноҳияи Рӯшон ба чоп оғоз намоянд, ки он ҷо типография шароити беҳтар дошт. Чанд шумора

баромадани рӯзнома маълум нест, лекин 18-уми апрели соли 1997 шумораи №17-умаш аз чоп баромад. Дар рӯзномаи “Садои мучохид” нисбат ба нашрияҳои соли 1993 якчанд фарқе дида мешавад. Аввалан, дар шумораҳои соли 1997 навишта шудааст, ки рӯзнома аз соли 1994 инҷониб нашр мешавад, дуюм, номи муассис пурра оварда шудааст - “Нашрияи Артиши Наҳзати Исломии Тоҷикистон” [3, с. 262].

“Чайхун”. Шумораи аввалини маҷаллаи “Чайхун” бо забони арабӣ, октябри соли 1993 дар шакли бюллетен аз чоп баромада, то нимаҳои соли 1996 ҳамагӣ 10 шумора рӯйи чопро дидааст. “Чайхун” аз августи соли 1996, таҳти муҳарририи Асадулло Валиев, моҳе як шумора, гоҳо ду шумора, дар ҳаҷми 16 саҳифа, бо теъдоди 500 нусха дар матбааи шаҳри Пешовари Покистон ба таъбу расида, миёни муҳочирон, созмонҳои байналмилалӣ паҳн карда мешуд.

Як сабаби “Чайхун” ном гирифтани маҷалла шояд аз он аст, ки дар оғози ҷанги шаҳрвандӣ қисми зиёди фирориёни тоҷик ба Афғонистони ҳамсоя бо убури дарёи Панҷ рафта буданд. Дарёи Панҷро дар кутуби арабӣ ва ашъори тоҷикӣ Чайхун низ гуфтаанд. Меҳри Ватан, пазмони диёр шояд дастандаркорони маҷалларо ба номи “Чайхун” такон дода бошад. Вале сабаби айнии бо забони арабӣ нашр шудани маҷалла бегумон, бо назардошти яке аз забонҳои расмӣ СММ будани арабӣ, ҷалби таваҷҷуҳи кишварҳои мусалмоннишини ҷомеаи арабӣ ба вазъи фирориёни тоҷик ва хостаҳои роҳбарияти ИНОТ буд.

“Пайки пирӯзӣ”. Рӯзномаи “Пайки пирӯзӣ” дар шаҳри Теҳрон, моҳе як маротиба, ба шакли ранга, зеро таҳрири журналисти шинохта Аҳмадшоҳ Комилзода ба таъбу расидааст. Мувофиқи баъзе сарчашмаҳо, ин рӯзнома аз ҷониби Ҷумҳурии Исломии Эрон маблағгузорӣ мешуд. Дастандаркорони “Пайки пирӯзӣ” аз хизмати матбааҳои Эрон истифода мебарданд, бинобар ин нашрияи мазкур назар ба дигар рӯзномаҳои муҳочират бо сифати беҳтар аз нашр мебаромад. “Пайки пирӯзӣ” бо забони тоҷикӣ, бо ҳуруфи кирилӣ ва форсӣ чоп мешуд. Чунин муносибат ба он хотир буд, ки қисми зиёди гурезагон, ки нашрия барои онҳо таъсис дода шуда буд, хати форсиро хонда наметавонистанд. Маводи баъзе шумораҳои дастраси “Пайки пирӯзӣ” гувоҳӣ медиҳанд, ки нашрия дар Тоҷикистон хабарнигори худро доштааст. Масалан, “Пайки пирӯзӣ” дар шумораи моҳи ноябри соли 1996, таҳти унвони “Ҳазфи калимаи “форсӣ” аз Қонуни Асосии Тоҷикистон”, аз иҷлосияи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо сарсухани зайл: “Душанбе, хабарнигори “Пайки пирӯзӣ, 19 ноябр. Берун кардани калимаи “форсӣ” ба унвони номи забони расмӣ тавассути Маҷлиси Олии Тоҷикистон, мучиби таассуф ва нигаронии нависандагон, шоирон ва дигар шахсиятҳои барҷастаи фарҳангии кишвар шуд”, гузориши калонҳаҷм ба таъбу расонидааст [10].

Шиносномаи “Пайки пирӯзӣ” гувоҳӣ меод, нашрия ба Ҷунбиши наҳзати исломии Тоҷикистон тааллуқ дорад. Бояд гуфт, ки “Пайки пирӯзӣ” дар қаламрави Тоҷикистон дастрас набуда, асосан миёни гурезагон паҳн мешуд.

Матбуоти муҳочирати ихтиёри тоҷик (омилҳои иқтисодӣ) – солҳои 1998 то ба имрӯз

Ин давраро мо метавонем давраи нави матбуоти муҳочирати тоҷик бигӯем, ки пас аз поён ёфтани муқовимати мусаллаҳонаи Иттиҳоди нерӯҳои оппозитсионӣ тоҷик (ИНОТ) ва Ҳукумат, бо имзои «Созишномаи умумӣ истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ» (27 июни соли 1997), оғоз ёфта, то ба имрӯз идома дорад.

Тавре ки профессор Иброҳим Усмонов менависад, “ин муҳочират, ки ба кишварҳои ИДМ буд, натавонанд моҳияти сиёсӣ, балки шояд зиёдтар аз он, моҳияти иқтисодӣ дошт. Шароити душвор, зарурати таъминоти моддӣ мардумро маҷбур мекард, ки барои ҷустуҷӯи ризқу рӯзӣ, мардикорӣ ва амсоли ин, ба хориҷи мамлакат, қабл аз ҳама ба Русия бароянд» [4, с. 145].

Дар баробари идомаи фаъолияти матбуоти муҳочирати тоҷик дар қаламрави Русия, нашрияҳои нав низ пайдо шуда, ба таъби расиданд. Дар ин давра дар қаламрави Федератсияи Русия намоёндагони Тоҷикистон ширкату муассисаҳои тичоратӣ, соҳмонҳои иҷтимоӣ таъсис дода, фаъолияти густурдаеро ба роҳ монданд. Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуди “Трансдорнаука”-и профессор Бӯри Каримов, Ташкилоти ҷамъиятии “Ватан” (муассис Алиев Абдуқодир Муродович), Ташкилоти ҷамъиятии “Нур” (муассис Лашкарбеков Боғшоҳ Боғшоевич), Фонди Русиягии кӯмак ба гурезагон ва муҳочирони тоҷик “Фонд Таджикистан” (муассис Ҷӯраева Гавҳар Қандиловна), Фонди дастгирии тоҷикистониён – Ҷамъияти тоҷикон дар Федератсияи Русия (муассис Шарипов Каромат Бақоевич), Медиа холдинг “Tajinfo” (муассис Муҳаммад Эгамзод) аз ҷумлаи чунин иттиҳодияҳо буданд. Баъзе аз ин муассисаву ташкилотҳо дар баробари ёри расонидан ба муҳочирон, газетаву соҳонаҳои интернетии худро ташкил намуданд.

“Паём” (“Вести”). Нахустин шумораи “Паём” (“Вести”) ба ҳайси “нашрияи муҳочирони тоҷик”, бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ, 21 март соли 1999, дар шаҳри Москва ба ҷоп расида, то соли 2001 фаъолият дошт. Бунёдгузори “Паём” собиқ муовини Раиси Шӯрои вазирон, раиси Госплани Тоҷикистони даврони шӯравӣ Бӯри Каримов буд, ки пас аз ҳиҷрат аз Тоҷикистон, дар Москва Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуди “Трансдорнаука”-ро таъсис дода, баҳри рушди соҳаи роҳсозӣ дар кишварҳои пасошӯравӣ иқдоми муассире роҳандозӣ кардааст.

Нашрияи “Паём” (“Вести”) бо сарпарастии ҶММ “Трансдорнаука” фаъолият дошта, сармуҳарририи онро адиби хушқалам, шодровон Муҳаммадраҳими Сайдар ба дӯш дошт. “Паём” ба сифати нашрияи хонданӣ, миёни муҳочирони тоҷик дар вилояти Москва маҳбубият дошт ва теъдоди муайяни он дар Душанбе низ тавзеҳ мешуд. “Паём” (“Вести”) бинобар мушкilotи маблағгузорӣ, соли охириҳои соли 2001 аз нашр бозмонд.

“Овози тоҷикистониҳо” ва соҳонаи “tajmigrant.com”. “Фонди дастгирии тоҷикистониён – ҷамъияти тоҷикон” (Таджик-диаспора), бо роҳбарии муассисаш Шарипов Каромат Бақоевич 22-юми апрели соли 2002 ба қайд гирифта шуд. Мақсади соҳмони мазкур, дифоъ намудан аз ҳуқуқи муҳочирони тоҷик дар қаламрави Федератсияи Русия мебошад.

Ташкилот пас аз се соли фаъолияти пурсамари худ қарор дод рӯзномаи худро таъсис диҳад. Ниҳоят, соли 2005 рӯзномаи “Голос таджикистанцев” (“Овози тоҷикистониҳо”) ба нашр расид. Аз рӯзи ташкил то соли 2008 нашрия бо теъдоди камтар аз 1000 нусха аз чоп мебаромад. Баъди он, ки рӯзноमारо соли 2008 ба қайд гирифтанд, бо теъдоди то 50000 нусха чоп мешуд. Рӯзнома дар ҳаҷми 12-саҳифа ва бо формати А-3 бо ду забон (русӣ ва тоҷикӣ) ба нашр расида, дар байни муҳочирон ройгон паҳн мегардид.

“Голос таджикистанцев” (“Овози тоҷикистониҳо”) дар қоғази хушсифату гоҳо ранга ба таъб мерасид, вале аз нигоҳи санъати рӯзномасозӣ ва касбияти маводи интишорӣ чандон ҷолиб набуд. Гӯшаю рубрикаҳои “Вести с трудового фронта”, “Фоторепортаж”, “Фотоотчет” аз рубрикаҳои нисбатан доимии нашрия буда, дигар рубрикаҳо хислати якдафъаина доштанд.

Хусусияти дигари тафовутноки баҳусус солҳои охири вучудияти “Голос таджикистанцев” (“Овози тоҷикистониҳо”) аз нашрияҳои дигар ба варақаҳои иттилоотӣ монанд шудану ба хрониканомаи раиси Ҷунбиши умумирусиягии “муҳочирони меҳнатии тоҷик барои ҳукуки иҷтимоию меҳнатӣ” Каромат Шарипов таъдил ёфтани он аст.

Созмон соли 2007 сомонаи интернетии худро бо номи “Ҳаракати ҷамъиятии умумирусиягии “муҳочирони кории тоҷик” бо нишонии (www.tajmigrant.com) фаъол намуд. Сомона нусхаи электронии рӯзномаи “Овози тоҷикистониҳо”-ро низ интишор меод. Сомона дар бахшҳои Анҷумани якум (первый съезд), анҷумани дуюм (второй съезд), анҷумани 3 ва 4 (3 и 4 съезды), дар бораи ҳаракат (о движении), муроҷиат (обращения), фаълони ҳаракат (активисты движения), аъзоёни ҳаракат (участники движения), ноҳияҳо (регионы), рӯзномаи мо (наша газета), вакансия (вакансия), шӯбаи ҳуқуқӣ (правовой отдел), парвандаи ҷиноӣ (уголовное дело), ихроҷкунӣ, (депортация), шаҳрвандони гумшуда (пропавшие граждане), шаҳрвандони вафоткарда (погибшие граждане), дин (религия), халқ мегӯяд (народ говорит), ВАО-и Тоҷикистон дар бораи мо (СМИ Таджикистана о нас), фарҳанг (культура), дарси забони русӣ (уроки русского языка), шахсиятҳои номӣ (известные люди), мусиқӣ ва клипҳо (музыка и клипы), муроҷиати шахсии шаҳрвандон ба Раисҷумҳур Эмомалӣ Раҳмон (Личные обращения граждан к президенту Э. Раҳмон), 20-солагии истиқлоли Тоҷикистон (20-лет суверенитету Таджикистана), шохзода Оғохонӣ 4, ҳазина (архив), (паутина), видео, суратҳо (фотогалерея), радио, форуми мо (наш форум), алоқаи баръакс (обратная связь) ҳамарӯза матолиби нав ба навро аз ҳаёти муҳочирон ва сиёсати дохилию хориҷии Тоҷикистон ба таъб мерасонид.

Сомонаи мазкур бештар ба рӯзгори муҳочирон рӯй меовард ва барои онҳо робитаи онлайниро бо мақомоти Тоҷикистон, барои ҷустуҷӯ ва дарёфти ҷойи кор, гирифтани посух ба пурсишҳои худ тавассути баҳши “наш форум” шароит фароҳам оварда буд.

“Тоҷикони Россия”. Медиахолдинги «ТАJINFO» созмони ҷамъиятии дар шаҳри Москва таъсисдодаи шаҳрванди ҶТ Муҳаммад Эгамзод буд. Ба ин созмон газетаи “Тоҷикони Россия”, маҷаллаи “Тоҷикистон” бо забони русӣ, “Минбари ислом” (Трибуна ислама) ва

маҷаллаи фароғатии “Беҳтарин” (The best) ва сомонаи www.tajinfo.ru тааллуқ доштанд.

Газетаи “Тоҷикони Россия” нашрияи мустақили байналхалқӣ аз соли 2002, бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ ба таърифи расида, хислати инъикоси ҳаёти ҷамъиятӣ-сиёсӣ, фарҳангӣ-фароғатӣ ва иқтисодӣ дошт. “Тоҷикони Россия” бо инъикоси васеи масоили ҳамкориҳои Тоҷикистону Русия, рӯзгори муҳочирони тоҷик, дар муддати кӯтоҳ дар қаламрави Русия аудиторияи худро пайдо намуд. Нашрия бо таъдоди то 10. 000 нусха ба чоп расида, байни муҳочирон роғон паҳн мешуд.

Нашри “Тоҷикони Россия” («Таджики России») аз оғози соли 2012 дар Тоҷикистон низ сурат гирифт ва шумораи аввали он дар Душанбе, 5 январи соли 2012, бо таъдоди 11 ҳазор нусха аз чоп баромад. Чопи “Тоҷикони Россия” («Таджики России») дар Душанбе аз нашри Масквагии пешинаи он чанд хусусияти тафовутнок дошт.

Аввал, ҳаҷм ва шакли нашрия тағйир ёфт. “Тоҷикони Россия”-и 8 саҳифаии шакли А-3, акнун иборат аз 8 саҳифаи шакли А-2 чоп мешуд;

Дуюм, ҳаёти роҳбарии нашрия бо зам шудани вазифаҳои директори кулл ва сармуҳаррир, васеъ гардид;

Сеюм, нашрия бар иловаи 6 хабарнигорони қаламрави Русия, дар пойтахт ва 4 минтақаи дигари Тоҷикистон хабарнигорони худӣ ба кор гирифт.

Чунин тағйирот табиист, ки ба муҳтаво ва мундариҷоти нашрия таъсири мусбат расонид. Саҳифа ва ғӯшаҳои махсуси “Сиёсат”, “Ҳуқуқ”, “Иқтисод”, “Намояндагӣ”, “Илм/Ҷавонӣ”, “Фарҳанг/Адабиёт”, “Тафреҳ” бо фарогирии матолиби ғуноғунҷанри хонданибоб “Тоҷикони Россия” ба бозори матбуот ворид гардид. Вале пас аз чанд шумора, нашрия бо сабабҳои номаълум аз чоп бозмонд.

Чустуҷӯ ва омӯзиши нусхаҳои ҷудоғонаи нашрияҳои муҳочирати тоҷик дар муддати бештар аз чоряк аср, собит месозад, ки пайдоиш ва фаъолияти ин ҳориқаи таърихи матбуоти миллий бо раванди муҳочирати иҷбориву ихтиёрии ғуруҳу табақаҳои алоҳидаи мардум пайванд буда, имрӯз вобаста ба таҳаввулоту васоити иртиботот, мавқеъ ва рисолати ҳешро ба воситаҳои муосири иттилоотӣ, ба мисли сомонаҳо ва шабақаҳои иҷтимоии интернетӣ вомегузоранд. Чунин воситаҳои нави иттилоот бо назардошти махсусиятҳо ва вимаҷаҳои худ, назари алоҳида ва мавзӯи пажӯҳиши дигар меҳаҳад.

Умуман, пайдоиши матбуоти муҳочирати тоҷик буд, бо чунин хусусиятҳо аз худ дарак медиҳад?

1) Муҳочирати оммавии тоҷикон дар солҳои 20-уму 30-юми асри бистум бо тафовут аз муҳочирати мардумони кишварҳои ҳамсоя (Русия ва Ёзбекистон), нашрияҳои миллии муҳочир ба миён наовардааст;

2) Заминаи пайдоиши матбуоти муҳочирати тоҷик танҳо дар замони ҳамистирии яғонаи шӯравӣ, пеш аз оғози раванди муҳочирати оммавии солҳои 90-ум пайдо шуд;

3) Нашрияҳои муҳочирӣ марҳилаи муҳочирати оммавии иҷбории тоҷик ба ҳоки Афғонистон (солҳои 1993-1997), маҳсули фаъолиятҳои сиёсӣ-идеологӣ роҳбарияти собиқ Ҷунбиши нахзати исломӣ – ҷузъи пешбари Иттиҳоди муҳолифони тоҷик буда, афкори сиёсӣ-иҷтимоии онҳоро ифода менамуд;

4) Нашрияҳои муҳоҷири ин давра идораи мустақар дар маҳалли муайян надоштанд ва вобаста ба вазъи пешомада, дар матбааҳои гуногун бо теъдоди ками нашр ба таъб мерасиданд;

5) Нашрияҳои муҳоҷире, ки дар ин марҳила (солҳои 1993-1997) дар қаламрави Русия фаъолият доштанд, бовучуди мавзъгирии муҳолифат ба ҳукумати вақти Душанбе, самти сиёсӣ идеологии дунявияти сохти давлатдорӣ доштанд;

6) Сиёсати иттилоотии матбуоти муҳоҷирати ихтиёрӣ (аз соли 1998 ба ин ҷониб), ба истиснои “Чароғи рӯз”, на ба муҳолифат бо Ҳукумат, балки бо созиш ба он майл дошта, дар баробари инъикоси мушкилоти муҳоҷирони меҳнатӣ дар минтақаҳои гуногуни Русия, ба интишори иттилооти дастрас аз Тоҷикистон равона гардида буд;

7) Нашрияҳои ҷопии муҳоҷирати тоҷик то охири соли 2017 фаъолият дошта, айни ҳол навбатро ба воситаҳои интернетии иттилоот вогузоштаанд.

Адабиёт

1. Бобохонов, М. Эй ҳамватан, ту кучой? Сухане чанд перомуни таърихи тоҷикони ҷаҳон // Садои мардум. – 1996. – 10 апрел.

2. Овсепян Р.П. В лабиринтах отечественной журналистики. Век XX: -М...: Изд. РИП-холдинг, 2001. –316 с.

3. Панфилов, О. Таджикистан: журналисты на гражданской войне (1992-1997). – М., 2003. – 564 с.

4. Усмонов, И. К. Миростроительство в Таджикистане. – Душанбе: Деваштич, 2006. – 160 с.

5. Ҳамад, С. Низоъ, терроризм ва рисолати рӯзноманигорон: маҷмӯаи мақолаҳо. – Душанбе: Типографияи хурди Маркази матбуотии ҷумҳуриявӣ. – Душанбе, 2007. – 77 с.

6. Шарифов, Ҳ. Тоҷики гумгашта боз ояд. – Хучанд: Нашриёти давлатии ба номи Раҳим Ҷалил, 2003. – 424 с.

7. Шарифзода, Қ. Мушкилоти озодии сухан: маҷмӯаи мақолаҳо бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ. – Душанбе: Деваштич, 2009. – 100 с.

8. Шарифзода, Қ. Газета (Рӯзнома) аз таърих, вазифаҳои иҷтимоӣ, таснифот ва сохтори редакцияи он: дастури таълимӣ. Қисми 1. – Душанбе: Ирфон, 2016. – 104 с.

9. Эгамзод, Д. Балоғардон ё худ пораҳо аз хотираҳои як нависанда дар бораи се президент. – Хучанд: Ношир, 2013.

10. «Пайки пирӯзӣ». – 1996. – ноябр.

11. «Ҷавонони Тоҷикистон» – 1990. – 16 сентябр.

12. https://studopedia.ru/9_59093_russkaya-pressa-v-emigratsii-vedushchie-izdaniya-i-imena.html .

13. www.tajmigrant.com

14. www.tajinfo.ru

15. <http://fikr.uz/blog/22108.html>

Шарифзода К.

ОБ ИСТОРИИ ТАДЖИКСКОЙ ПРЕССЫ В МИГРАЦИИ

Таджикская пресса в эмиграции появились в 90-ые годы XX века, и пока остаётся неизученной.

Автор статьи впервые в таджикском публицистиковедении попытался рассмотреть данную тему с точки зрения одного из феноменов истории национальной журналистики. Исследуя эмиграционные процессы как социальную предпосылку, автор определяет влияющие факторы появления изданий в эмиграции. Анализируя исторические этапы эмиграции таджиков, автор приходит к заключению, что именно мечта и нацеленность к возвращению на Родину стали решающими факторами появления и деятельности миграционных изданий таджикских эмигрантов.

Ключевые слова: миграция, социальные процессы, Таджикистан, периодическая печать, типография, миграционные издания, эволюция, факторы, патриотизм.

Sharifzoda K.

ON THE HISTORY OF TAJIK MIGRANT PRESS

Tajik migrant press though appeared in the 1990s, but that is a new phenomenon in the history of Tajik journalism. Regardless of the passed certain time however this subject has not yet been fully studied.

In this article, an attempt is made to analyze the causes and factors of these phenomena's advent and logic basics in combination with social and political events of the time. Studying the historical periods of the migration process of Tajiks, the author comes to conclusion that the rise of Tajik migrant press was mostly the result of the population's forced migration, caused by the rebels of the first years of 1990s in Tajikistan. The sense of patriotism as well as homeland's homesick in the minds of migrants served as the cause of organizing migrant press.

Keywords: migration, social processes, Tajikistan, periodicals, typography, migrant press, evolution, factors,

ТДУ 9тоҷик +37тоҷик+398тоҷик+008+746/749

Носирова Л.

ЭКСПЕДИТСИЯҲОИ МАРДУМШИНОСИ ДАР ВОДИИ РАШТ

Моҳҳои июл ва сентябри соли 2018 гурӯҳи кормандони Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот бо кӯмаку дастгирии роҳбарияти ПИТФИ ва Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади омӯзишу таҳқиқи вазъи касбу ҳунарҳои халқӣ ва санъати иҷроӣ оиди гирдоварии мавод ба ҷамоату деҳоти ноҳияҳои водии Рашт аз қабилӣ, Нуробод, Тоҷикобод, Рашт, Сангвор ва Лахш сафарҳои хидмати анҷом доданд.

Дар ҷараёни сафар бо ҳунармандони мардумӣ – устоҳои ҷӯбкор, табақтарошону қошуктарошон, гаҳворасозон, оҳангарон, сандуксозон, сартарошон, намадмолон, гилембофон, тоқидӯзон, гулдӯзон, қарамдӯзон (қуроқдӯзон), санъати рӯбоихонӣ, тибибони халқӣ, пазандаи таомҳои маҳаллӣ, гӯяндагони бозиҳои бачагона, боғдорон, кабқпарварон, созтарошон, сарояндагону навозандагон ва ғайра ҳамсӯҳбат шуда, маводҳои хуби фарҳангиву этнографӣ сабт намуданд.

Дар ноҳияҳои номбурда дар қатори дигар касбу ҳунарҳои анъанавӣ ҳунари табақтарошӣ, ҷӯбкорӣ, оҳангарӣ ва дӯзандагӣ (бахусус гулдӯзиву қуроқдӯзӣ) бештар рушд кардааст. Талабот ба ин навъи ҳунарҳо бисёртар буда, дар мавриди дастрасии ашёи хом низ ҳунармандон ба мушкилоти ҷиддӣ дучор намеоянд. Зеро водии Рашт мавзеи кӯҳӣ буда, мардуми ноҳияҳои ин минтақа барои ривочу равнақи ҳамон ҳунаре мекӯшанд, ки дастрас намудани ашёи хом осон бошад.

Бояд қайд намуд, ки дар ин минтақа аз ҳунарҳои мардона, аслан, ҷӯбкорӣ фаъол буда, дигар навъи ҳунарҳо чандон рушд накардаанд. Ҳунармандон барои сохтани ин ё он маҳсулоти ҷӯбӣ аз дарахтони маҳаллӣ васеъ истифода мекунанд. Масалан, ҳунари табақтарошӣ дар ҳамаи ноҳияҳои водии Рашт аз давраҳои қадим то ба имрӯз дар инкишоф аст. Сабаби пойдор мондани табақтарошӣ, аз як тараф, фаровон будани ашёи хом бошад, аз тарафи дигар, талаботи мардум аст. Ғайр аз ин фарҳанги ҳӯроқхӯрии ин минтақа, ки аксар ҳама намуди таомҳоро дар табақи ҷӯбин истеъмол мекунанд, ба рушди ин ҳунар боис гардидааст.

Ҳамчунин гаҳворасозӣ, ки бо ҳунари ҷӯбкорӣ алоқамандии зич дорад, бо сабаби ниё доштаниаш дар ноҳияҳои Тоҷикободу Нуробод рушд кардааст. Натиҷаи экспедитсияҳо маълум намуд, ки сокинони ҷамоату деҳотҳои дигар ё аз ҳунармандони ин ноҳияҳо ва ё аз шаҳри Душанбе гаҳвора мехаранд.

Созтарошӣ (бахусус дутортарошӣ) навъе аз ҳунари қадимии тоҷикон буда, дар қатори шаҳру ноҳияҳои дигари ҷумҳурӣ дар минтақаи Рашт ҳам то як андоза рушд кардааст. Чи тавре ки аъзоёни гурӯҳ маълумот доданд, дар ноҳияи Сангвор ҳунари созтарошӣ ё худ дутортарошӣ дар доираи ҳонаводагӣ ривоч кардааст. Дар Сангвор ҳунармандонро воҳӯрдан мумкин аст, ки махсусан, ба дутортарошӣ машғул буда, аз санъати навозандагӣ ба хубӣ огоҳанд. Ҷӯбкорон дар баробари сохтани асбобҳои рӯзгор, аз қабилӣ кафгир, ҷӯба, бел ва ғайра дутортарошӣ низ мекунанд.

Дуторҳои тарошидаи ин ҳунармандон танҳо дар ҳуди ҳамон минтақа ба фурӯш меравад. Ягон санъаткор наметавонад аз ин дуторҳо истифода намеояд.

Вақте мардуми маҳалл ба ин ё он маҳсулоти ҳунари эҳтиёҷ дошта бошанд, ҳунарманд ба истехсоли онҳо дилгарм шуда, бо ҳар роҳ ашӯи ходро дастрас менамояд. Зеро ҳис мекунад, ки ҳунарашро қадр мекунад.

Аксари оҳангарон бо олооти замонавӣ фаъолият намуда, ҳатто дар устохонаҳояшон дастгоҳҳои оҳангари надоранд. Онҳо, аслан, ба таъмири асбобҳои шикаста, яъне кафшергарӣ машғуланд. Кори оҳангарон ба фаслҳои сол вобаста аст. Масалан, мизочон дар фасли баҳор каланд, бел, охани югу сипор, дар тобистон дос, теғҳои маҳсули алафмайдакунӣ, дар тирамоҳ табар ва амсоли инҳо фармоиш медиҳанд. Баъзан, кордҳои қассобӣ ҳам месозанд, аммо мардуми ин минтақа онҳоро ҳамчун устои оҳангар мешиносанд.

Дар натиҷаи суҳбату пурсиш маълум гардид, ки бонувони ин ноҳияҳо бештар ба дӯхтани қуроқ ва гулдӯзӣ машғуланд, зеро тӯи арӯсии бонувони ин минтақа бе чунин ҷиҳоз намегузарад. Маҳз анъана, урфу одатҳои қадимӣ ва мавриди истифода қарор доштани маҳсулоти қуроқӣ аст, ки дар ноҳияҳои водии Рашт ҳунари қуроқдӯзӣ то имрӯз ба таври фаъол боқӣ мондааст.

Қуроқдӯзӣ як навъ ҳунари анъанавии бонувони тоҷик мебошад. Дар ҳар як минтақа қуроқ бо шаклу намуд ва номҳои гуногун маълум аст. Қуроқ як навъи ҷиҳози хона буда, аз пораҳои матоъ тайёр карда мешавад. Миёни занону духтарони ноҳияҳои минтақаи Рашт қуроқдӯзӣ бо номи “қурама” бештар роиҷ аст. Маҳсулоти қуроқӣ, ки аз ҷониби занону духтарон омода мегардад, ба ҳаёту зиндагӣ, урфу одат ва олами маънавии мардум алоқаманд аст. Дар нақшҳои маснуоти қуроқӣ бовару ақидаҳо ва рамзу маънӣ, орзую омили халқи одӣ таҷассум ёфтаанд. Аз ҳамин лиҳоз ҳунари қуроқдӯзӣ дар байни мардум ривочу раванг ёфта, талабот ба маҳсулоти он хеле зиёд аст.

Дар ҷамоату деҳоти номбурда гулдӯзӣ ҳам дар қатори қуроқдӯзӣ то андозае мавқеи хос дорад. Аз замони пеш мардуми водии Рашт арӯсонро бо куртаи гулдӯзикарда ба хонаи шавҳар мегуселонданд. Мутаассифона, ин анъана имрӯзҳо он қадар ба назар намерасад. Аммо гулдӯзӣ қардани *гарданбанд* ё *рӯймоли мардона* барои домод бошад, ҳоло ҳам аз байн нарафтааст. Ҳатто сокинони ноҳияҳои водии Рашт, ки минтақаҳои мухталифи кишвар кӯч бастаанд, ин анъанаро бо худ бурда, дар он ҷойҳо инкишоф додаанд. Дар ҳунари гулдӯзӣ бонувони ғармӣ бештар нақшу ниғори миллӣ аз риштаҳои рангаи абрешимӣ омода мегардад. Онҳо аз гулу тавсирҳои замонавӣ бисёр истифода мекунанд.

Метавон гуфт, ки вобаста ба талаботи имрӯза мавқеи ҳунармандон дар ин ноҳияҳо нисбатан ноустувор аст. Агар қисме аз ҳунарҳо то андозае рушд карда истода бошанд ҳам, қисми дигарашон коста гардидаанд ё дар ҳолати азбайравӣ қарор доранд.

Дар рафти экспедитсия таомҳои маҳаллии ин ноҳияҳо низ омӯхта шуд, ки ҳар кадоме хусусияти хос ва мавқеи истифодаи худро доранд. Масалан, дар ноҳияи Лахш панири хонагӣ, қимиз, таоми ҷолиби шишбашир, қурутоби косагиро бо нугул пухта истеъмол мекунад. Дар ноҳияҳои дигари водии Рашт фарҳанги таомпазии бонувон қариб яқин аст.

Мувофиқи иттилои Д. Раҳимӣ дар ноҳияи Лахш дар натиҷаи табудул ва ба вучуд омадани риштаи ҳештаборӣ фарҳангҳо бо ҳам омезиш ёфтаанд. Ҳатто эпоси қаҳрамони “Манас”, ки хоси мардуми қирғиз аст, бо мурури замон ба фарҳанги тоҷикони Лахш низ ворид гардидааст. Хунармандони ин ноҳия ҳам бо забони қирғизӣ ва ҳам бо забони тоҷикӣ эпоси “Манас”-ро иҷро мекунанд.

Лозим ба ёдоварист, ки дар ин ноҳияҳо дар қатори касбу хунарҳои номбурда таваҷҷуҳ ба донишу таҷрибаҳои мардумӣ оид ба боғдорию зироатпарварӣ ва бозиҳои бачагона низ равона гардида буд. Ҳамин буд, ки як қатор маводи хубе оид ба касбҳои зироаткорӣ, боғдорӣ ва занбӯрпарварӣ низ гирдоварӣ шуданд.

Лозим ба ёдоварист, ки дар ин ноҳияҳо дар қатори касбу хунарҳои номбурда ба донишу таҷрибаҳои мардумӣ оид ба боғдорию зироатпарварӣ ва бозиҳои бачагона низ таваҷҷуҳ мешавад. Ин ҳолат ба мо имкон дод, ки оид ба касбҳои зироаткорӣ, боғдорӣ ва занбӯрпарварӣ низ мавод гирдоварӣ намоем.

Маводи гирдовардашуда аз водии Рашт дар маҷмӯъ чунин аст:

1. Воҳӯрӣ ва суҳбат бо хунармандон – 147 нафар;
2. Чашну маросимҳои мардумӣ – 18 адад;
3. Матнҳои фолклорӣ – 32 адад;
4. Варақаҳои инвентаризатсионӣ – 31 адад;
5. Аксҳои хунармандон ва намунаи маҳсули ҳунари онҳо – 1425 адад;
6. Сабти видеой – 186 дақиқа;
7. Сабти овозӣ – 342 дақиқа;
8. Унсурҳои нав – 13 адад;

Бо ин ҳама метаван гуфт, ки вобаста ба талаботи имрӯзаи ҷомеа мавқеи ҳунару хунармандӣ дар ноҳияи Рашт нисбатан ноустувор аст, зеро агар як қисми ҳунарҳо то ба имрӯз рушд карда истода бошанд ҳам, қисми дигаре аз онҳо дар ҳолати аз байн рафтани қарор доранд.

Боиси таассуф аст, ки таваҷҷуҳи истеъмолкунандагон ба ҳунарҳои дастӣ хеле кам аст. Бо ворид шудани маҳсулотҳои корхонаҳои хориҷӣ роҳи фаъолияти хунармандони маҳаллӣ ҳам то андозае маҳдуд шудааст. Ҳол он ки хунармандон метавонанд аз ҳисоби меҳнаташон ҳам зиндагии хеш ва ҳам аз дигаронро беҳбуд созанд. Ба ин хотир бояд муносибати мардум ба анъанаҳои неки гузашта ба таври мусбат тағйир ёбад. Эҳёи ҳунарҳои миллӣ имкон медиҳад, ки анъанаҳои мардумӣ ҳамаҷониба омӯхта шаванд ва асолати онҳо кашф гардад.

Маводи ҷамъоваришуда дар шакли мақолаҳои алоҳида дар шумораи 6-уми китоби “Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик” (минтақаи Рашт) ва “Паёмномаи фарҳанг” ба таъб хоянд расид.

МУАЛЛИФОН:

Атоев Ш., ходими илмии ПИТФИ.

Зубайдов А., номзади илмҳои таърих, муовини директори ПИТФИ оид ба илм.

Иброҳимов М.Ф., доктори илмҳои таърих, профессори Донишкадаи давлатии санъат ва дизайни Тоҷикистон

Исоев Қ., ходими илмии ПИТФИ.

Комилзода Ш., номзади илмҳои педагогӣ, директори ПИТФИ.

Қобилов З., муаллими калони Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров.

Қутбиддинов А., номзади илмҳои филология, ходими пешбари илмии ПИТФИ.

Муродов М., доктори илмҳои филология, профессор, мудири шуъбаи ахбори омма ва таъбу нашри ПИТФИ.

Набиев В., доктори илмҳои таърих, профессори Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров.

Носирова Л., мудири бахши фарҳанги моддии Маркази мероси фарҳангии тоҷикони ПИТФИ.

Раҳимов И., ходими калони илмии Маркази мероси фарҳангии тоҷикони ПИТФИ.

Сарыева К. Н., магистри кури 2-и Донишкадаи давлатии санъат ва дизайни Тоҷикистон, ассистенти кафедраи Графика и санъатшиносӣ.

Тоирова Т.М., магистри кури 1-и Донишкадаи давлатии санъат ва дизайни Тоҷикистон.

Фармон Ф., ходими калони илмии ПИТФИ.

Хочаев Ф. С., мудири кафедраи Графика и санъатшиносӣ, дотсенти Донишкадаи давлатии санъат ва дизайни Тоҷикистон.

Холмуродов З., мудири бахши фарҳанги ғайримоддии Маркази мероси фарҳангии тоҷикони ПИТФИ.

Шарифзода Қ., муаллими калони кафедраи матбуоти факултети журналистикаи ДМТ.

АВТОРЫ:

Атоев Ш., научный сотрудник НИИКИ.

Зубайдов А., кандидат исторических наук, заместитель директора НИИКИ по науке.

Иброгимов М.Ф., доктор исторических наук, профессор Государственного института изобразительного искусства и дизайна Таджикистана.

Исоев К., научный сотрудник НИИКИ.

Кабилов З., старший преподаватель Худжандского государственного университета имени академика Бободжона Гафурова.

Кудбудинов А., ведущий научный сотрудник НИИКИ.

Комилзода Ш., кандидат педагогических наук, директор НИИКИ.

Муродов М.Б., доктор филологических наук, профессор, зав. отделом СМИ и издательского дела НИИКИ.

Набиев В., доктор исторических наук, профессор Худжандского государственного университета им. академика Бободжона Гафурова.

Носирова Л., заведующий отдела материальной культуры центра Культурного наследия таджиков НИИКИ.

Рахимов И., старший научный сотрудник Центра культурного наследия таджиков НИИКИ.

Сарыева К. Н., магистрант 2-го курса, Государственного института изобразительного искусства и дизайна Таджикистана, ассистент кафедры Графика и искусствоведение.

Тоирова Т.М., магистр 1 курса Государственного института изобразительного искусства и дизайна Таджикистана.

Фармон Ф., старший научный сотрудник НИИКИ.

Ходжаев Ф. С., заведующий кафедры Графика и искусствоведение, доцент Государственного института изобразительного искусства и дизайна Таджикистана.

Холмуродов З., заведующий отдела нематериальной культуры центра Культурного наследия таджиков НИИКИ.

Шарифзода К., старший преподаватель кафедры печати факультета журналистики ТНУ.

AUTHORS:

Atoev Sh., Researcher of the Department of the Culture and Leisure issues of the RICI.

Ibrogimov M., doctor of historical sciences, professor of the state Institute of fine arts and design of Tajikistan.

Farmon F., Researcher of the department of Art Sciences of the RICI.

Isoev Q., Senior researcher of the of the Department of Mass Media and Publishing issues of the RICI.

Khojaev F. S., Head of the Department of Graphics and Art studies, Associate professor of State Institute of Fine Art and Design of Tajikistan.

Kholmurodov Z., Head of the Sector of safeguarding the intangible cultural heritage of the Centre for cultural heritage of Tajiks.

Komilzoda Sh., Candidate of pedagogical sciences, docent, Director of the RICI.

Kutbuddinov A., Leading researcher of the of the Department of Mass Media and Publishing issues of the RICI.

Murodov M.B., Doctor of philological sciences, Head of the Department of Mass Media and Publishing issues of the RICI.

Muminova Kh. Head of the Department of the Culture and Leisure issues of the RICI.

Nabiev V., Doctor of Historical Sciences, Professor of Khujand State University named after Bobojon Gafurov

Nosirova L., Head of the Sector of material culture of Center of the Tajik Culture of the RICI.

Qabilov Z., Senior lecturer of Khujand State University named after Academician Bobojon Gafurov

Rahimov I., Senior researcher of the Centre for cultural heritage of Tajiks.

Sarieva K.N., Magister of the 2 grade, assistant of the Department of Graphics and Art studies, State Institute of Fine Art and Design of Tajikistan.

Sharifzoda K., Senior teacher of the Department of Press, Faculty of Journalism of the TNU.

Tairova T. M., Magister of the 1st grade, State Institute of Fine Arts and Design of Tajikistan.

МУНДАРИЧА

Фарҳангшиносӣ

- Комилзода Ш., Исоев Қ.** Нақши пешвои миллат дар рушди
фаъолияти китобдорӣ.....5
Набиев В., Қобилов З. Робитаҳои фарҳангии ҷавонони Тоҷикистон
(солҳои 1961–1991).....15

Мероси фарҳангӣ

- Холмуродов З., Раҳимов И.** Инъикоси касбу ҳунарҳои анъанавии
тоҷикон дар сарчашмаҳои этнографии замони шӯравӣ.....26
Носирова Л. Ҷома ва ҷомадӯзӣ дар анъанаи миллии тоҷикон.....33
Фармон Ф. Ҳамоҳангии мазмуну муҳтавои зарбулмасалу мақолҳои
тоҷикию куриёӣ.....40

Фаъолияти иҷтимоиву фарҳангӣ

- Комилзода Ш., Зубайдов А.** Вазъи фаъолияти муассисаҳои иҷтимоӣ-
фарҳангии ноҳияи Айнӣ ва шаҳри Панҷакент.....49
Муминова Х. Вазъи осорхонаҳои мактабӣ дар шароити имрӯз.....56

Санъатшиносӣ

- Ҳоҷаев Ф. С., Сариева К. Н.** Рушди санъати ҳайкалтарошӣ
дар Тоҷикистон.....61
Атоев Ш. Дурахши ҳунар.....69
Иброҳимов М. Ф., Тоирова Т. М. Либоси миллии тоҷикон
солҳои 1970-1980.....75

ВАО ва таъбу нашр

- Муродов М. Б.** Аносири умумӣ ва вижагиҳои хоси ду
нашрияи як минтақа.....78
Кудбуддинов А. Нигоҳе ба фаъолияти ду нашрияи маҳаллӣ.....92
Шарифзода Қ. Оид ба пайдоиши матбуоти муҳочирати тоҷик.....104

Навидҳои фарҳангӣ

- Носирова Л.** Экспедитсияҳои мардумшиносӣ дар водии Рашт.....117
Муаллифон.....120

СОДЕРЖАНИЕ

Культурология

Комилзода Ш., Исоев К. Роль Лидера нации в развитии Библиотечного дела.....	5
Набиев В., Кабилов З. Культурные связи молодежи Таджикистана (1961-1991 гг.).....	15

Культурное наследие

Холмуродов З., Рахимов И. Отражение таджикские традиционные ремесла в этнографических источниках советского периода.....	26
Носирова Л. Халат и шитьё халатов в таджикских национальных традициях.....	33
Фармон Ф. Взаимосвязь содержания и значения таджикских и корейских статей и афоризмов	40

Социально-культурная деятельность

Комилзода Ш., Зубайдов А. Состояние деятельности социально-культурных учреждений Айнинского района и города Панджакента.....	49
Муминова Х. Состояние школьных музеев в современных условиях.....	56

Искусствоведение

Ходжаев Ф. С., Сарыева К.Н. Развитие скульптуры Таджикистана.....	61
Атоев Ш. Светоч искусства.....	69
Иброҳимов М. Ф., Тоирова Т. М. Таджикская национальная одежда 1970-1980-х годов.....	75

СМИ и издательское дело

Муродов М. Б. Общие и отличительные черты двух газет одного региона.....	78
Кутбиддинов А. Взгляд на деятельность двух местных газет	92
Шарифзода К. Об истории таджикской прессы в миграции.....	104

Новости культуры

Носирова Л. Этнографическая экспедиция в Раштской долине.....	117
Авторы	120

CONTENTS

Cultural studies

- Komilzoda Sh., Isoev K.** Contribution of the Leader of Nation in Development of the national culture5
Nabiev V., Qobilov Z. Cultural relations of youth of Tajikistan (1961-1991)15

Cultural heritage

- Kholmurodov Z., Rahimov I.** Description of the Tajik traditional crafts in ethnographic sources of the Soviet period26
Nosirova L. National coat and its sewing skills in the Tajik folk culture33
Farmon F. Similarity of the content and themes of Tajik and Korean proverbs and sayings40

Social and cultural activities

- Komilzoda Sh., Zubaydov A.** The conditions of activities of the social and cultural organization of the Ayni and Panjakent districts49
Muminova Kh. The contemporary conditions of school museums56

Art studies

- Khojaev F. S., Sariev K.N.** The development of the sculpture art in Tajikistan.....61
Attoev Sh. The torch of art69
Ibrohimov M. F., Toirova M. T. Tajik national clothes 1970-1980-x years.....75

Mass Media and publishing issues

- Murodov M.B.** Common and distinctive features of a two newspapers of a region.....78
Kutbuddinov A. Look at the activities of the two local newspapers92
Sharifzoda K. On the history of Tajik migrant press104

Culture news

- Nosirova L.** Ethnographic fieldwork in Rasht valley.....117
Authors.....120

Ба таваччуи муаллифон

Дар маҷаллаи «Паёмномаи фарҳанг», асосан, мақолаҳои фарогирандаи таҳқиқотҳои илмӣ оид ба соҳаҳои фарҳанг, санъат, китобдорӣ, ахбори омма ва таъбу нашр, ҳунарҳои мардумӣ ва ғайра, ки дар худ навгонӣ доранд, ҷоп карда мешаванд.

Ҳангоми ирсали мақолаҳо муаллифон бояд қоидаҳои зеринро қайд намоянд:

1. Ҳаҷми мақола якҷоя бо расм, ҷадвал, диаграмма, графика ва матни анотатсия бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ набояд аз 10 саҳифаи ҷопи компютерӣ зиёд бошад;

2. Мақола бояд дар системаи Microsoft Word тайёр карда шавад. Дар баробари нусхаи ҷопии мақола бо файли зарурӣ, нусхаи электронии он низ пешниҳод карда мешавад. Дастнавис бояд дар компютер (тариқи Times New Roman Tj) бо риояи ҳарфҳои андозаи 14, формати А 4, фосилаи байни сатрҳо 1,5 см., хошияҳо: боло - 3 см., поён -2,5 см., ҷап – 3 см., рост- 2 см; дар як саҳифа 30 сатр ва дар як сатр 60 аломат ҳуруфчинӣ шуда бошад. Ҳамаи саҳифаҳо бояд рақамгузори карда шаванд;

3. Ҷадвалҳои ба мақола алоқаманд, бояд дар матн бо рақамҳои лотинӣ зикр шаванд, номи ҷадвал баъд аз рақами гузошта оварда шавад;

4. Дар тарафи ростии болои саҳифаи якуми мақола соҳаи илме, ки дар он мақола нашон дода мешавад, як сатр поён дар қисми чапи саҳифа ТДУ, дар сатри дигар насаб ва номи муаллиф бо зикри номи муассисаи пажӯҳишӣ ва ё таълимӣ, суроға e-mail ва рақами телефонҳо ва пас аз он дар маркази саҳифа унвони мақола ҷой дода мешавад. Баъд аз як фосила фишурдаи мақола бо забони асл ва калидвожаҳо, баъдан матни пурра, адабиёт ва пасон фишурдаҳо бо забонҳои русӣ (агар мақола русӣ бошад, ба забони тоҷикӣ) ва англисӣ бо калидвожаҳо (8-10 калима) оварда мешавад;

5. Рӯйхати адабиёт баъд аз матни мақола бо тартиби умумӣ зикр мешавад. Он бояд на камтар аз 6-8 номгӯи адабиёти асосиро дар бар гирад. Қоидаи тартиб додани рӯйхати адабиёт дар шакли насабу номи муаллиф, унвони асар, маҳалли нашр, нашриёт, соли нашр, ҷилд ва ё шумора, теъдоди умумии саҳифаҳо ва ё саҳифаҳои мақола бояд риоя шавад. Иқтибосҳо дар матн бо ишораи қафсайни росткунча ба таври мисол [1] [1, 3] нишон дода шаванд. Пеш аз маҳалли нашр аломати нуқта тире (. –), байни маҳалли нашр ва нашриёт аломати баён (:), пеш аз соли нашр вергул (,) ва пеш аз саҳифаи умумӣ (. –) гузошта мешавад. Иқтибос аз корҳои интишорнаёфта иҷозат дода намешавад.

6. Мақолаҳои илмие, ки ба идораи нашрия ворид мешаванд, бояд ҳулосаи коршиносон ва ё тақризи мутахассисони соҳаро доир ба зарурати нашри он дошта бошанд;

7. Ҳайати таҳририя ҳуқуқ дорад, ки матни мақолаҳои илмиро таҳрир ва ихтисор кунад ва ё онро дар бойгонии худ нигоҳ дорад. Дар ҳолати ба муаллиф баргардонидани мақола барои такмил таърихи қабули он ва рӯзи пешниҳоди матни ниҳони мақола муайян мегардад. Мақолаҳое, ки ба талаботи зикршуда мувофиқ нестанд, ҳайати таҳририя наменпазирад;

8. Дар мавриди аз ҷониби ҳайати таҳририя ба муаллиф баргардонидани мақола, танҳо як нусхаи он дода шуда, нашрия зарур намендонад, ки доир ба сабабҳои баргардонидани он бо муаллиф баҳс намояд. Матни мақолаи фиристонидашуда бояд ислоҳи ниҳой дошта, қайдҳои таҳия ва бо имзои муаллиф (-он) супорида шавад. Дар мақолаи муштарак бояд имзои ҳамаи муаллифон бошад.

К сведению авторов

В научном журнале «Вестник культуры» печатаются статьи содержащие результаты научных исследований по гуманитарным наукам: культуре, искусству, билиотековедению, СМИ и печатные издания, народные ремесла и другие, имеющие новизну.

При направлении статьи в редколлегию авторам необходимо соблюдать следующие правила:

1. Объём статьи не должен превышать 10 страниц компьютерного текста, включая текст, таблицы, библиографию, рисунки и тексты аннотации на таджикском, русском и английском языках;

2. Статья должна быть подготовлена в системе Microsoft Word. Одновременно с распечаткой статьи сдается электронная версия статьи. Рукопись должна быть отпечатана на компьютере (гарнитура Times New Roman Tj, шрифт 14, формат А 4, интервал 1,5, поля: верхнее-3 см., нижнее-2,5 см., левое-3 см., правое-2см; на одном листе 30 строк, в одной строке 60 знаков), все листы статьи должны быть пронумерованы;

3. Таблицы в статье должны быть указаны латинскими цифрами, вначале цифра таблицы, затем ее наименование;

4. Справа сверху 1-ой страницы указывается отрасль науки, ниже имя и фамилия автора, затем название организации, адрес, e-mail, номер телефона, затем по центру страницы указывается наименование статьи. Далее через пустую строку следует основной текст. В конце статьи после списка литературы приводятся аннотации на русском и английском языке и ключевые слова (8-10 слов);

5. Список литературы указывается в общем порядке после основного текста статьи. Авторы должны соблюдать правила составления списка использованной литературы. Он должен содержать не менее 6-8 наименований литературы. Правила составления списка литературы в следующей форме: фамилия, имя, название, место издания: издательство, год издания, том или номер, общее количество страниц или страницы статьи. Сноски показывать в квадратных скобках по примеру [1] [1, 3]. Перед местом издательства ставится точка тире (. –), местом издательства ставится двоеточие (:), перед годом издания ставится запятая (,) и перед общим количеством страниц ставится (. –).

6. Научные статьи, представленные в редакцию журнала, должны иметь экспертное заключение и отзыв специалистов о публикации;

7. Редколлегия оставляет за собой право производить сокращения и редакционные изменения статьи;

8. В случае возвращения редколлекцией публикации автору статьи для доработки, автор редактирует и вносит изменения в текст статьи. Окончательный вариант статьи должен быть подписан автором или соавторами. Статьи, не отвечающим правилам, редколлекцией не принимаются.

Наши адрес: Душанбе, проспект Н. Каробаева, 17 (2 этаж), НИИКИ, отдел средств массовой информации. Тел.: (+992 37) 233-84-58; email: murodi@mail.ru

ПАЁМНОМАИ ФАРҲАНГ

Наирияти илмию таҳлилӣ
2018, № 3 (43)

ВЕСТНИК КУЛЬТУРЫ

Научно–аналитическое издание
2018, № 3 (43)

HERALD OF CULTURE

Scientific and analytical edition
2018, № 3 (43)

Сармуҳаррир
номзади илмҳои педагогӣ, дотсент
Шариф Комилзода

Мухаррири масъул
доктори илмҳои филологӣ, профессор
Мурод Муродов

Мухаррири техникӣ
Ҷумъабой Кузиев

Ба чоп 16. 11. 2018 имзо шуд. Андозаи 60X841/8.
Коғазӣ офсетӣ. Хуруфи Times New RomanTj.
Чопи офсет. Ҷузъи чопии шартӣ 16.
Адади нашр 500.
Супориши № 20/18

Маҷалла дар чопхонаи ҶДММ «Аржанг» ба таъби расидааст.
734025, ш. Душанбе, кӯчаи С. Шерозӣ -21